

**SEKİZİNCİ
BEŞ YILLIK
KALKINMA PLANI
(2001-2005)**

**2005 YILI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

2005 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	ix
---	----

BİRİNCİ BÖLÜM

2005 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALARI

I. TEMEL AMAÇLAR	1
II. MAKROEKONOMİK HEDEFLER	2
III. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

I. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER.....	9
1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	9
2. AVRUPA BİRLİĞİ VE EURO ALANI EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER	13
II. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR.....	16
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI	16
2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ	19
3. SERMAYE BİRİKİMİ	23
A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI	23
B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI	23
C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI	28
4. ÖDEMELER DENGESİ	31
A. DIŞ DENGİYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	31
B. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	33
a) İhracat	34
b) İthalat	35
c) Hizmet, Yatırım Dengesi ve Cari Transferler	36
C. YABANCI SERMAYE	36
D. SERBEST BÖLGELER	38

5. KAMU FİNANSMANI	38
A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ	38
B. KONSOLİDE BÜTÇE	46
C. MAHALLİ İDARELER	54
D. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER	57
E. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI	59
F. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU	63
G. FONLAR	64
H. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	65
a) KİT'lerin Genel Yatırım Finansman Dengesi	65
b) Özelleştirme	73
c) Tarımsal Destekleme	74
6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER	78
A. PARA POLİTİKASI, FAİZ ORANLARI VE DÖVİZ KURU	78
a) Para Politikası	78
b) Faiz Oranları	82
c) Döviz Kuru	83
B. BANKACILIK SEKTÖRÜ	85
C. SİGORTACILIK	91
7. FİYATLAR	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERDE GELİŞMELER.....	97
II. MEVZUAT UYUMU VE KURUMSAL DÜZENLEMELER.....	99
III. MALİ İŞBİRLİĞİ	105
IV. AB'YE UYUM SÜRECİNDE YAPILACAK DÜZENLEMELER	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. GENEL DURUM	110
II. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER	111
III. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ	116

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK).....	116
2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT).....	118
3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ).....	120
4. GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)	121
IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI	122

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	125
II. BÖLGE PLANLAMASI	127
III. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL PROGRAMLARI	128
IV. KIRSAL KALKINMA	131

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	132
1. NÜFUS	132
2. EĞİTİM	135
3. SAĞLIK	142
4. İNSAN GÜCÜ	144
5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	145
A. GENÇLİK.....	145
B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	146
6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK	147
A. KADIN	147
B. AİLE	149
C. ÇOCUK	150
7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	151
II. KÜLTÜR	151
III. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI	153
1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	153
2. İSTİHDAM	156

3. ÇALIŞMA HAYATI	161
4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ	164
5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR	167
6. KOBİ'LER VE ESNAF-SANATKARLAR	170
7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI	174
8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI	175
IV. SINAİLEŞME	176
1. MADENCİLİK	176
2. İMALAT SANAYİİ	179
V. BİLİM VE TEKNOLOJİ	188
VI. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	190
VII. TARIMSAL GELİŞME	198
1. GENEL TARIM POLİTİKALARI	198
2. BİTKİSEL ÜRETİM	203
3. HAYVANCILIK	205
4. SU ÜRÜNLERİ	207
5. ORMANCILIK	209
VIII. ENERJİ	211
IX. ULAŞTIRMA	217
1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI	217
2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI	219
3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI	220
4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI	221
5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI	222
6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI	224
X. TURİZM VE TANITMA	225
1. TURİZM	225
2. TANITMA	228
XI. KENTSEL VE KIRSAL ALT YAPI	229
1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME	229
2. KONUT	230
3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ ..	232
A. KENTSEL ALT YAPI (İÇME SUYU, KANALİZASYON VE ARITMA	
SİSTEMLERİ	232
B. KATI ATIK YÖNETİMİ	233
4. KENT İÇİ ULAŞIM	235
5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE	
MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	237
6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN	
ALGILAMA SİSTEMLERİ	238
7. KIRSAL ALT YAPI	240
XII. ÇEVRE	243

YEDİNCİ BÖLÜM**KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI**

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI	245
II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	247
III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	249
IV. MAHALLİ İDARELER	250
V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK.....	253
VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	254
VII. DOĞAL AFETLER.....	255
VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ.....	256

SEKİZİNCİ BÖLÜM**EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI**

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI	257
II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI	259
III. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL	262

TABLolar

TABLO: I.1-	Temel Ekonomik Büyüklükler.....	4
TABLO: II.1-	Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler.....	12
TABLO: II.2-	Bazı Avrupa Birliği Ülkelerine İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler.....	15
TABLO: II.3-	Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları	17
TABLO: II.4-	Fert Başına GSMH	18
TABLO: II.5-	Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla).....	20
TABLO: II.6-	Ekonominin Genel Dengesi (Sabit Fiyatlarla).....	21
TABLO: II.7-	Kaynaklar Harcamalar Dengesi	22
TABLO: II.8-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2003).....	24
TABLO: II.9-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2004)	25
TABLO: II.10-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005)	26
TABLO: II.11-	Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla).....	27
TABLO: II.12-	Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Yüzde Dağılım).....	28
TABLO: II.13-	2004 Yılı Yatırım Programında Yeralan Projelerin Başlama Yıllarına Göre Dağılımı	30
TABLO: II.14-	2004 Yılı Yatırım Programında Yeralan Projelerin Bitiş Yıllarına Göre Dağılımı	31
TABLO: II.15-	Dış Ticaret Dengesini Etkileyen Faktörlerdeki Gelişmeler	32
TABLO: II.16-	Cari İşlemler Dengesi	33
TABLO: II.17-	İhracatın Sektörel Dağılımı	35
TABLO: II.18-	İthalatın Mal Gruplar İtibariyle Dağılımı	35
TABLO: II.19-	Yabancı Sermayenin Sektörel Dağılımı ve Fıili Girişler	37
TABLO: II.20-	Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları.....	40
TABLO: II.21-	Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve Finansmanı	41
TABLO: II.22-	2003 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	42
TABLO: II.23-	2004 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	43
TABLO: II.24-	2005 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	44
TABLO: II.25-	İç Borç Stokundaki Gelişmeler	50
TABLO: II.26-	Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri	52
TABLO: II.27-	Konsolide Bütçe Temel Göstergeleri	53
TABLO: II.28-	Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar	56
TABLO: II.29-	Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları	56
TABLO: II.30-	Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi	58
TABLO: II.31-	Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	61
TABLO: II.32-	İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi	63
TABLO: II.33-	Fon Gelir ve Giderleri	65
TABLO: II.34-	233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi	68
TABLO: II.35-	Bazı KİT'lere İlişkin Özet Finansal Göstergeler.....	69

TABLO: II.36- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT'lerin Personel Giderleri ve Üretim Değeri	70
TABLO: II.37- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	71
TABLO: II.38- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi	72
TABLO: II.39- Özelleştirme Gelirleri	73
TABLO: II.40- Tarımsal Destekleme Ödemeleri	75
TABLO: II.41- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları.....	76
TABLO: II.42- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler.....	76
TABLO: II.43- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	77
TABLO: II.44- Performans Kriterleri, Gösterge Değer ve Gerçekleşmeleri.....	79
TABLO: II.45- 2002 Yılı Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu.....	80
TABLO: II.46- Merkez Bankası Analitik Bilançosu	81
TABLO: II.47- Başlıca Parasal Büyüklükler	81
TABLO: II.48- Faiz Oranları	83
TABLO: II.49- Ticaret Bankalarının Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler	86
TABLO: II.50- Ticari Bankaların Mali Yapısı	87
TABLO: II.51- Bankacılık Sektörü Net Kar/Zarar	89
TABLO: II.52- Mali Varlıklar	91
TABLO: II.53- Sigorta Şirketlerinin Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler	92
TABLO: II.54- Sigorta Sektöründe Direkt Prim Üretimleri	93
TABLO: II.55- Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)	95
TABLO: II.56- Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler	96
TABLO: II.57- Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler.....	97
TABLO: III.1- AB Mali Yardımları	105
TABLO: IV.1- Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri.....	113
TABLO: IV.2- Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle Ticareti	114
TABLO: IV.3- Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticaretinin Diğer Ülke Grupları Ticaretiyle Karşılaştırılması	115
TABLO: IV.4- 2001-2003 Yıllarında Yapılan Yardımlar	124
TABLO: V.1- İBBS-Düzey 1 Bölgeleri İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Göstergeler.....	126
TABLO: VI.1- Demografik Göstergelerde Gelişmeler	133
TABLO: VI.2- Eğitim Kademelerinde Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları	135
TABLO: VI.3- Eğitim Kademelerinde 2004 Yılında Yaratılan Ek Kapasite	137
TABLO: VI.4- Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayısı	142
TABLO: VI.5- Bazı Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler	143
TABLO: VI.6- Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı.....	154
TABLO: VI.7- Toplam Yıllık Net Gelirin Türlerine Göre Dağılımı	154
TABLO: VI.8- Hanehalkı Fertlerinin Esas İşteki Durumlarına Göre İstihdam ve Toplam Gelirlerden Aldıkları Pay	155
TABLO: VI.9- Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	157
TABLO: VI.10- Üç Aylık Dönemler İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler....	157

TABLO: VI.11- Üç Aylık Dönemler İtibarıyla Kent ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler	158
TABLO: VI.12- İstihdamın Sektörel Dağılımı	159
TABLO: VI.13- İstihdam Edilenlerin Meslekteki Mevkiine Göre Durumu	159
TABLO: VI.14- İşgücünün Eğitim Düzeyi, 2004	159
TABLO: VI.15- İşgücü Maliyetlerindeki Gelişmeler	163
TABLO: VI.16- Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	163
TABLO: VI.17- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	165
TABLO: VI.18- Emekli Aylıklarındaki Gelişmeler.....	166
TABLO: VI.19- Girişimlerin Sektörel Dağılımı	170
TABLO: VI.20- Türkiye Halk Bankası Kredilerinin Yıllar İtibarıyla Dağılımı.....	171
TABLO: VI.21- Kullandırılan Tüketici Kredilerinin Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı	175
TABLO: VI.22- İhracatın Yapısında Gelişmeler	180
TABLO: VI.23- BİT Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler	195
TABLO: VI.24- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler.....	214
TABLO: VI.25- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları	215
TABLO: VI.26- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	215
TABLO: VI.27- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	216
TABLO: VI.28- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	217
TABLO: VI.29- Ulaştırma Sektörü Yolcu Taşımalarında Gelişmeler	218
TABLO: VI.30- Ulaştırma Sektörü Yük Taşımalarında Gelişmeler	218
TABLO: VI.31- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri	226
TABLO: VI.32- Turizm Sektöründeki Gelişmeler.....	227
TABLO: VI.33- Nüfus Grupları İtibarıyla Kent Nüfusun Kentleşme Oranı ve Hızı	229
TABLO: VI.34- İnşaat İzni ve Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayısı.....	231
TABLO: VI.35- İnşaat Sektörünün GSMH İçindeki Payı ve Büyüme Hızı	237
TABLO: VI.36- Toprak ve Su Kaynakları Faaliyetlerinde Gelişmeler	241
TABLO: VIII.1- Türkiye’de Sınai Haklar İle İlgili Başvurular	261

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- GSMH ve Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Üretici Fiyatları).....	17
GRAFİK: 2- GSMH Büyümesine Katkıları	19
GRAFİK: 3- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	45
GRAFİK: 4- İç Borç Stokunun Yapısı	50
GRAFİK: 5- Faiz Oranlarında Gelişmeler	82
GRAFİK: 6- Euro ve Dolar Kurları Gelişimi	84

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı: 2004/7978

Yüksek Planlama Kurulu'nun, 14.10.2004 tarihli ve 2004/78 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2005 Yılı Programı" ile "2005 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 15.10.2004 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2005 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Genel İlkeler

Madde 1- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2005 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makro politikaların, bölgesel gelişme politikaları dikkate alınarak sektör programlarının ve yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

2005 Yılı Programı ve eklerinde yer almış bulunan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliğine uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler dikkate alınarak hazırlanacak projelerin, 2005 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak eş-finansman katkılarının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

Madde 2- Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörler arası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

2005 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

2005 Yılı Yatırım Programı hazırlıkları kapsamında sürdürülen yatırımların rasyonelleştirilmesi çalışmalarında esas alınan önceliklendirme ve ilkeler 2005 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında da sürdürülecektir.

Madde 3- Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının, konsolide bütçede ve finansman programlarında belirtilen miktarlarda ve zamanında kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve kamu yatırım programına finansman sağlayan fon idarelerince alınır. İnşaat mevsiminin kısa olduğu yöreler için bu husus Maliye Bakanlığınca özellikle dikkate alınır.

Madde 4- Kuruluşların bütçelerinde sermaye giderleri tertibine ilaveten sermaye transferleri tertibinde yer alan ancak daha sonra yatırımlara ayrılan kaynağın, Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilerek kullanılması esastır.

Ödeneği Toplu Olarak Verilmiş Projeler ve Toplulaştırılmış Projeler

Madde 5- 2005 Yılı Programında yer alan ödeneği toplu olarak verilmiş projeler ile toplulaştırılmış projelerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Ödeneği toplu olarak verilmiş yıllık projelerden adları ve/veya karakteristikleri;

- Makina-Teçhizat,
- Büyük Onarım,
- İdame-Yenileme,
- Tamamlama

olan projelerin detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla detay programlarında;

- Yer değişikliği dahil mevcuda ilave ve çıkarmalar,
- Ödenek aktarmaları,
- Süre, karakteristik ve maliyet revizyonları

kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibarıyla yukarıda belirtilen kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette detay programı değişiklikleri bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

b) Yatırım Programında tadat edilmeyen toplulaştırılmış projelerin alt projeleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınarak kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayı ile tespit edilir. Bu bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına, Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla alt projelerinde;

- Maliyet değişiklikleri,
- Süre ve karakteristik değişiklikleri,
- Ödenek aktarmaları

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibarıyla yukarıda belirtilen diğer kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette alt proje değişiklikleri bu Kararın 7 nci maddesi hükümleri; mevcuda ilave ve çıkarmalar bu Kararın 6 ncı maddesindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

c) Yatırım Programında ödeneği toplu olarak verilen ve alt projeler itibarıyla tadat edilen projelerin alt projelerinde yapılacak her türlü değişiklik bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır. Bu işlemler sonucunda ana proje grubunda meydana gelebilecek revizyon ihtiyacı bu Kararın 7 nci maddesindeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

Yıl İçinde Programa Proje Alınması ve Programdan Proje Çıkarılması

Madde 6- 2005 yılı içinde zorunlu haller dışında yeni proje teklif edilemez. Zorunlu hallerde münhasır olmak kaydıyla Programa proje alınması veya çıkarılmasıyla ilgili taleplerden, 5 milyon YTL. ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca; tamamlanması birden fazla yıl sürecek projeler ile maliyeti 5-60 milyon YTL. arası olanlar Yüksek Planlama Kurulunca; maliyeti 60 milyon YTL. nin üzerindeki ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır. Programa ithal edilen projelerin finansmanı öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır.

Proje Parametrelerinde Yıl İçinde Yapılacak Değişiklikler

Madde 7- 2005 Yılı Programında yer alan projelerin yer, süre, karakteristik, proje maliyeti ve ödeneğinde, yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri;

-Aynı il sınırları içinde, maliyeti 4 milyon YTL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 4 milyon YTL.ye kadar olmakla beraber proje yerini il bazında değiştiren talepler ile maliyeti 4 milyon YTL.nin üzerinde ve 60 milyon YTL.ye kadar olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

-Maliyeti 60 milyon YTL.nin üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulu görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulunca

karara bağlanır.

b) Karakteristik ve süre değişiklikleri;

-Maliyeti 80 milyon YTL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti bunun üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

-Bu Kararın 5 inci maddesinde belirtilen ödeneği toplu olarak verilmiş projelerin alt projelerinde yapılacak süre değişiklikleri sebebiyle ihtiyaç duyulan ana proje süre değişiklikleri bu Karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca

karara bağlanır.

c) Maliyet değişiklikleri;

-Maliyeti 80 milyon YTL.ye kadar olan projelerde ve maliyeti 80 milyon YTL.den fazla olmakla beraber ödenek değişikliği sebebiyle maliyet değişikliği yapılması gereken projelerdeki maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına,

-Maliyeti 80 milyon YTL.den fazla olan veya maliyet revizyonunu müteakip 80 milyon YTL.nin üzerine çıkan projelerdeki maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulunca

karara bağlanır.

Ancak;

-Yer ve karakteristiğinde değişiklik yapılmaksızın maliyeti 5 milyon YTL.ye kadar olan projelerdeki yüzde 50'ye kadar maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Bu Kararın 5 inci maddesinde belirtilen ödeneği toplu olarak verilmiş projelerin alt projelerinde yapılacak maliyet değişiklikleri sebebiyle ihtiyaç duyulan ana proje maliyet değişiklikleri bu Karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sonuçlandırılır.

d) Ödenek değişiklikleri;

Kuruluşlar, yıl içinde bitecek projeler ile teknolojik araştırma sektöründe yer alan projelerin, ödeneklerini eksiltmemek kaydıyla, ödenek aktarılacak (ödeneğine ilave yapılacak) projenin orjinal ödeneğinin yüzde 10 una kadar ödenek aktarmalarını, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vererek ilgili Bakan, üniversitelerde rektör onayıyla yapabilirler. Bunun haricindeki her türlü projeler arası ve sektörler arası ödenek aktarması talepleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sonuçlandırılır.

-Proje ödeneğinde yıl içinde 20 milyon YTL. ye kadar ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, bunun üzerindeki değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak bütçe kaynaklarından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına proje bazında yapılacak ek ödenek tahsisleri toplamı 3 milyon YTL. yi geçemez. Bütçe kaynaklarından proje bazında toplam 3 milyon YTL. yi aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

-Bütçe dışı kaynaklardan, genel ve katma bütçeli kuruluşların projelerine ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Ek ödenek tahsis edilen projelerden diğer projelere ödenek aktarması yapılamaz. Ödenek aktarması ile ödeneği düşürülen projeye ek ödenek talep edilemez.

-Yatırımları Hızlandırma Ödeneğinden yararlandırılacak projelerde, projenin yıl içinde tamamlanabilecek olması veya zorunlu ve acil nitelik taşıması gibi hususlar dikkate alınır.

-Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere (toplulaştırılmış projelerin alt detayındaki projeler dahil) her türlü kaynaktan aktarma ve/veya ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulu kararı ile yapılır.

-AB fonlarından finanse edilen projelerin ulusal katkı payları karşılığı olarak tahsis edilen ödenekler başka projelere aktarılamaz.

e) Genel ve katma bütçeli kuruluşların yatırım ödenekleri ile ilgili olarak Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında bu maddenin (d) bendinde belirtilen limitler içerisinde kalınmak şartıyla, proje bütünlüğünü değiştirecek nitelikte ödenek aktarması yapılmasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır ve konu Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılır.

Bu Kararın 5 inci maddesi ve 7/d maddesi uyarınca genel ve katma bütçeli kuruluşlar tarafından bakan, üniversitelerde rektör onayıyla yapılacak ödenek değişiklikleri sebebiyle Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında da ödenek aktarmasını gerektiren işlemlerin sonuçlandırılması için Maliye Bakanlığına başvurulur.

2005 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

f) Yatırımları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülen genel ve katma bütçeli kuruluşların Programda yer alan projelerine ait süre, maliyet ve karakteristiklerinde yapılacak değişiklikler ile ödenek aktarması ve sari ihale talepleri, proje sahibi kuruluşun olumlu görüşü de eklenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

g) Kuruluşlar, inşaat projelerinin proje maliyetlerini uygulama projelerini esas olarak belirleyeceklerdir. Sari ihale safhasında; bu proje maliyetlerinde yıllık fiyat artışlarının üzerinde bir artış olduğunda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletilecek sari ihale taleplerine söz konusu artışın detaylı teknik gerekçeleri eklenecektir. Kuruluşlar, keşif özeti icmal tablosunu da sari ihale talepleriyle birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndereceklerdir. Sari ihalesi sonuçlanan işlerin müteakip yıl ödeneğinin programlanabilmesi amacıyla kuruluşlar (genel, katma bütçeli kuruluşlar, KİT'ler, döner sermayeli kuruluşlar) sari ihale sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

h) Kuruluşların dış finansman ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan yönetmelikler ile Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ hükümlerine uyulur. Dış proje kredisi kullanımlarında, kredilerin Yatırım Programı ve projelerle ilişkilendirilmesi esastır.

Dış proje kredisi kullanımı sebebiyle hasıl olan cari yıl kur farklarından doğan maliyet ve ödenek revizyonları, bu maddede belirtilen limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca karara bağlanır. Devam etmekte olan yatırımlara ait geçmiş yıl kur farkları, cari yılın program ödeneğine dahil edilmemekle birlikte toplam proje maliyeti ve geçmiş yıl harcamalarına dahil edilir. Dış proje kredisi kullanılmadığı halde ithalat sebebiyle hasıl olan kur farklarından doğan revizyonlarda ise bu madde hükümlerindeki limitlere uyulur.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2005 yılına devir eden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Fonlardan kısmen veya tamamen finanse edilecek kamu yatırım projelerinde, fonlardan yapılan tahsisatın revize edilmesi gereken durumlarda revizyon kararı alınmadan önce bu değişikliğin Yatırım Programı ile ilişkisi kurulur.

k) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının yatırım ve finansman programlarının revize edilmesi halinde, proje bazındaki revizyonlar bu maddedeki limitlere göre Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca veya Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

l) Bu maddenin (a), (b), (c) bentlerinde yer alan değişiklik taleplerinin neticelendirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak gerekli gördüğü takdirde, yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep eder.

Tamamı Kullanılmayan Dış Krediler

Madde 8- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

AB Bölgesel Kalkınma Programları

Madde 9- Avrupa Birliğine katılım öncesi mali yardımlar çerçevesinde uygulamaları başlatılan bazı İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey II bölgelerindeki kalkınma programlarının, uygulama, izleme ve değerlendirilmesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda gerçekleştirilir. Programın etkin yürütülmesi için ilgili kamu kuruluşları ve mahalli idareler; bölgelerde Proje Uygulama/Koordinasyon Birimleri (Teknik Bürolar) merkezde de Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile yakın işbirliği içinde çalışırlar ve bunun için gerekli her türlü tedbiri alırlar.

Mahalli İdareler Yatırımları

Madde 10- Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, dış borç limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeler; makro politikalar, sektör programları, bölgesel planlar ve yatırım öncelikleri dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar Ödeneği

Madde 11- Bu Karara ekli listede yer alan Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri (belediye hizmetleri-sosyal altyapı) kapsamına giren projelerin desteklenmesi amacıyla, il özel idareleri ve belediyelerin, müstakilen yapacakları yatırımların ve/veya mahalli teşebbüslerle yapacakları ortaklıkların, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde yer alan "Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar" ödeneğinden yararlanabilmesi için ilgili Yönetmelikte belirtilen türdeki yatırımlar kapsamında yer alması gerekir. Ödeneğin tahsisi, harcanması ve denetimine dair esaslar söz konusu Yönetmelik hükümlerine tabidir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile ilgili değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Yeni Teşkilat Kurulması

Madde 12- Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ve 2005 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar, bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

Mevzuat Taslaklarına İlişkin Görüşlerin Alınması

Madde 13- Bakanlıklar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Programlarla ilişkisinin kurulması açısından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının görüşünü alırlar.

Taşıt Alımı

Madde 14- Genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kefalet sandıkları, hizmetlerini genel veya katma bütçelerin transfer tertiplerinden aldıkları ödeneklerle yürüten kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları, kuruluş şekli ne olursa olsun bütün fon idareleri ve fonları kullanan kuruluşlar, 2005 Yılı Yatırım Programında yer alanlar dışında binek veya station vagon tipi taşıt alımı yapmayacaklardır.

Finansal Kiralama

Madde 15- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2005 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2005 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2005 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık Yatırım Programı Teklifleri

Madde 16- Kamu kuruluşları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 2005 Yılı Programında belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planlarını esas alarak proje düzeyinde beş yıllık yatırım programları hazırlarlar ve 15 Temmuz 2005 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder.

Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 2 milyon YTL'nin üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, hazırlayacakları fizibilite etüdü ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına müracaat ederler. Yatırım Programlarının hazırlanmasına ve teklif edilecek projelerin fizibilite raporlarına dair usul ve esaslar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenir. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecek fizibilite etüdülerinin

gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etüdüleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

2004 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2005 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Mali işbirliği kapsamında değerlendirilmek üzere Ön Ulusal Kalkınma Planında yer alan önceliklere uygun olarak kuruluşlarca geliştirilen proje fikirleri 2005 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esasları ekinde yer alan, AB Fonları ile Finansmanı Teklif Edilecek Ekonomik ve Sosyal Uyuma Yönelik Projeler İçin Proje Teklif Formu, doldurularak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecektir.

Uluslararası Teknik İşbirliği Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Koordinasyonu

Madde 17- Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları almak istedikleri yardımla ilgili proje önerilerini Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen proje önerileri, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyük elçiliklerine gönderilir.

Teknik yardım sağlayan ilgili ülke ya da uluslararası kuruluş tarafından uygun görülen projelerin proje teklifleri, yardım sağlayacak ilgili taraf ile projeyi yürütecek kuruluş arasında işbirliği yapılarak hazırlanır ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen nihai proje Dışişleri Bakanlığı ile yardım sağlayan ilgili taraf arasında proje anlaşması imzalanması müteakibinde uygulamaya konulur. Kamu kuruluşları tarafından yürütülen ve iç katkı gerektiren teknik işbirliği projeleri Yatırım Programında yer alır.

Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve Koordinasyon

Madde 18- Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2005 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

Kuruluşların aralarında işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştiremedikleri veya Program uygulamalarında etkinliği artırma açısından gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sağlanır.

Temel Sektörlere Ait Ana Planlar

Madde 19- Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörlerle dair ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Çeşitli Kuruluşlarca Birlikte Yürütülmesi Gereken Projeler ile Bölgesel Gelişme Projeleri

Madde 20- 2005 Yılı Programının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme plan ve projelerinin merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülür.

Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir. Bu kuruluş verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

Yatırımların Valilikçe Koordinasyonu

Madde 21- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar doğrudan bölge veya ildeki birimleri vasıtasıyla;

-2005 Yılı Yatırım Programına ekli cetvellerde yer alan projeleri ve bu projeler için hazırlayacakları çalışma programlarını,

-Her bir proje için mahalline gönderilen ödenek miktarlarını

hizmetin ilgili bulunduğu valiliğe zamanında bildirirler.

Valiler; illeri dahilinde yer alan projelere dair ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması ve uygulamanın izlenmesi maksadıyla gerekli hallerde kuruluşlar arasında yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar.

Valiler; yatırımların uygulama durumlarını, etkinliğin artırılmasına ve karşılaşılan güçlüklerin giderilmesine yönelik görüşleri ile birlikte, yıllık raporlar halinde ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

Bölge ve İl Koordinasyon Kurulları

Madde 22- Bölge ve il koordinasyon kurulları; 2005 Yılı Programında yer alan ilke, politika ve tedbirler çerçevesinde kamu kuruluşlarının il ölçeğinde yürütülen projelerinin Program ilkelerine uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi, üretim tesislerinin tam kapasitede verimli bir şekilde işletilebilmesi için gerekli koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve Program uygulamasının il düzeyinde takibinde valilere yardımcı olurlar. Bu amaçla il koordinasyon kurulları Şubat, Nisan, Ağustos ve Kasım aylarında toplanır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, il koordinasyon kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

Madde 23- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ - Kur'un, büyük şehir belediyeleri ile nüfusu 50 bin ve daha fazla olan belediyelerin, nüfusu 50 binin altında kalmakla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca tespit edilecek diğer belediyelerin, büyük şehir belediyeleri su ve kanalizasyon idareleri ile gaz ve otobüs işletmelerinin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango

İdaresi Genel Müdürlüğünün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2004 yılı gerçekleşme, 2005 yılı birinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2005 tarihine kadar, 2005 yılı ikinci gerçekleşme tahmini, 2006 yılı program konsolide yatırım ve finansman tabloları ise 15 Temmuz 2005 tarihine kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç 15 Temmuz 2005 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2005 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıkları İştirakleri

Madde 24- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

AB Bölgesel Kalkınma Programlarının İzlenmesi ve Ödemeler

Madde 25- Türk Hükümetinin katkısı bulunan AB ve diğer dış kaynaklı Bölgesel Kalkınma Programları ile Bulgaristan ve Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği Programları kapsamında uygulanan projelerin izlenmesi için proje faydalanıcıları tarafından üç ayda bir düzenlenen faaliyet raporları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

AB Bölgesel Kalkınma Programları kapsamında uygulanan projelerin hibe ödemeleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının teknik açıdan yapacağı değerlendirme sonrasındaki onayına istinaden yapılır. Ödemelerde Proje Uygulama/Koordinasyon Birimlerinden (Teknik Bürolar) gelen değerlendirmeler esas alınır, gerektiğinde yerinde inceleme yapılır.

İzleme Raporları

Madde 26- Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım Uygulama Raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumu ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makina teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen fiziki hedeflere ilişkin olarak, dönemler itibarıyla bu hedeflerin gerçekleşme bilgileri bu raporlarda yer alır.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2005 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur. Bölgesel gelişme planlarının hazırlanması, uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde etkinliğin artırılması açısından ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verme konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

1 Ocak - 31 Mart

1 Nisan - 30 Haziran

1 Temmuz - 30 Eylül

1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

b) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

c) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

d) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

e) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

h) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları Ocak ve Temmuz aylarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

ı) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

i) Proje Tamamlama Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

j) Bilgi ve İletişim Teknolojileri Projeleri İzleme Raporu: 2005 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojileri projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için 2005 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esaslarında belirtilen Bilgi ve İletişim Teknolojisi Yatırım Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo BİT 1'î tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlayacak ve ayrıca projenin genel durumunu değerlendiren özet bir raporla birlikte, (a) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletacaktır.

k) Teknolojik Araştırma Projelerini Geliştirme Raporu: Teknolojik araştırma projelerine ait gelişme (ara) raporları Nisan, Ağustos ve Aralık aylarını takip eden on beş gün içinde yılda üç kez toplu halde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

l) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere yılda iki kez Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

Madde 27- Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri ve KOSGEB desteklerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden onbeş gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

Madde 28- Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı kanalıyla 15 Temmuz 2005 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Madde 29- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların, Yıllık Program Kararnemeleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır.

Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Dış Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Koordinasyonu ve İzlenmesi

Madde 30- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütün kamu kurum ve kuruluşlarının teknik işbirliği çerçevesinde diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlar.

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin izlenmesi Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığına bildirir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektör itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kesin Hesap Farklarının Kapatılmasından Doğan Ödenek İhtiyaçları

Madde 31- Genel ve katma bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2005 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçlarının ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine 2005 Yılı Yatırım Programına proje alınır. Bu projelerin ödenek ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanır.

Diğer kuruluşlarda ise söz konusu borçlar yatırım ödenekleriyle ilgilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje Revizyon Talepleri

Madde 32- Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2005 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

Madde 33- Bu Karar 1/1/2005 tarihinde yürürlüğe girer.

**KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ
BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER**

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale
(Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkari	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2005 Yılı Programı

**19 Ekim 2004 Gün ve 25618 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan
15 Ekim 2004 Gün ve 2004/7978 Sayılı 2005 Yılı Programının
Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Ekidir**

BİRİNCİ BÖLÜM

2005 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALARI

I. TEMEL AMAÇLAR

2005 Yılı Programının temel makro ekonomik amaçları; ekonomik büyümeyi sürdürürken enflasyonu daha da aşağı çekmek, mali ve parasal disipline devam ederek faiz dışı fazla hedefine ulaşılmasını sağlamak ve bu süreçte kamu borçlarının sürdürülebilirliğini koruyarak borç stokunu azaltmaktır.

Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve reel faiz oranlarındaki gerilemenin devam etmesi için; sağlanan güven ve istikrar ortamı, kararlılıkla uygulanacak politikalarla korunacaktır.

Faiz dışı fazla hedefinden taviz vermeksizin kamu yatırım harcamalarında önemli oranda reel bir artış sağlamak maliye politikasının önceliğidir.

Vergi politikasının temel amacı, ekonomik programı ve kamu kesimi dengelerini göz önünde bulundurarak reel sektörün gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Para politikasının temel amacı fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Bu amaç çerçevesinde para politikası, kısa dönemde enflasyonu belirlenen hedeflere indirmeye odaklanacak, orta ve uzun dönemde fiyat istikrarını korumaya öncelik verecektir.

Mali sistemde risk odaklı ve konsolide bazda denetim çerçevesi güçlendirilecek, gerek finansal şirketlerde gerekse gözetim ve denetim otoritesinde kurumsal yönetim iyileştirilecektir.

Makro ekonomik istikrarı sürekli kılabacak ve ekonominin ve kamu idaresinin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak yapısal reform çalışmaları kapsamında; bir yandan kamu yönetimi, sosyal güvenlik, mahalli idareler ve KİT yönetimi gibi alanlarda daha önce başlatılan çalışmalar sonuçlandırılacak, bir yandan da tamamlanan yapısal reformların uygulamaları geliştirilecektir.

II. MAKROEKONOMİK HEDEFLER

2005 yılında reel olarak GSMH'nin yüzde 5 oranında, toplam yurt içi talebin ise yüzde 3 oranında artması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, özel tüketim harcamalarının yüzde 2,5; özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 8 oranında artması beklenmektedir. 2005 yılında, kamu tüketiminin yüzde 1, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 17,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminler altında, toplam tüketim artış hızının yüzde 2,3'e ulaşması; toplam sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 10,5 oranında artması beklenmektedir.

2005 yılında 12 aylık Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) artış hızının yüzde 8; ortalama TÜFE artışının ise yüzde 9,6 olması hedeflenmektedir. GSMH deflatörü artışı yüzde 8 olarak öngörülmektedir.

2005 yılında ihracatın (FOB), bir önceki yıla göre yüzde 14,5 oranında artışla 71 milyar ABD dolarına; ithalatın (CIF) ise yüzde 8,9 oranında artışla 104 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dünya ticaret hacminin canlanmasının ve ihracat pazarlarımızda öngörülen yüksek oranlı büyümenin, ihracat performansını olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir. Böylece, dış ticaret açığının ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle, 2005 yılında 2004 yıl sonu tahminine göre 1,8 milyar ABD doları gerileyerek 21,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Tüketim malı ithalatında öngörülen düşme eğilimi ve turizm gelirlerindeki artış sonucunda cari işlemler hesabının 2004 yıl sonu tahmine göre 3,8 milyar ABD doları tutarında bir iyileşme göstererek 10,6 milyar ABD doları açık vereceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında, konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içerisindeki payının bir önceki yıla göre yüzde 0,8 oranında artarak yüzde 28,9; konsolide bütçe vergi gelirlerinin GSMH içerisindeki payının bir önceki yıla göre 1 puan artışla yüzde 24,7 olması hedeflenmiştir.

2005 yılında konsolide bütçe faiz dışı harcamalarının GSMH'ya oranının, 2004 yılına göre 0,9 puan artarak yüzde 23,2 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Konsolide bütçe faiz ödemelerinin GSMH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 2 puan azalarak yüzde 11,8 olması hedeflenmiştir. Böylece konsolide bütçe harcamaları toplamının GSMH'ya oranının yüzde 34,9 olması programlanmıştır.

Bu gelir ve harcama hedefleri altında konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının 2005 yılında bir önceki yıla göre 1,9 puan azalarak yüzde 6,1'e gerilemesi hedeflenmiştir. Konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranının ise yüzde 5,7 olması hedeflenmektedir.

2005 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2004 yılına göre 2,3 puan azalarak yüzde 3,6 olması programlanmıştır. Kamu kesimi borçlanma gereğinde hedeflenen bu azalma büyük ölçüde faiz ödemelerindeki düşme ve vergi gelirlerindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

III. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

Enflasyon, faiz, büyüme gibi temel makro ekonomik göstergelerdeki iyileşme sürecini devam ettirmeye yönelik olarak; maliye, para ve gelirler politikaları birbirleriyle tutarlı bir şekilde uygulanacaktır. Bu kapsamda 2005 yılında uygulanacak başlıca politikalar aşağıda belirtilmektedir.

2005 yılında maliye politikasının temel hedefi, programda öngörülen faiz dışı fazla hedefine ulaşmak ve böylece kamu borç stokunun sürdürülebilirliğini devam ettirmektir.

Vergi politikasının temel hedefi, büyüme ve istihdam politikalarını destekleyici ve aynı zamanda mevcut makroekonomik politikalar ile uyumlu etkin bir vergilendirme sisteminin oluşturulmasıdır.

Vergi sisteminin daha etkin hale getirilmesi için yapısal düzenlemelere devam edilecektir. Bu kapsamda, kayıt dışı ekonomiyi kontrol altına almak amacıyla, vergi idaresinin uygulama, izleme, denetleme fonksiyonları güçlendirilecektir. Gelir idaresinin yeniden yapılandırılması çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Vergi kanunları sadeleştirilerek, bu çerçevede çeşitli vergi kanunlarında yer alan istisna, muafiyet ve vergi indirim hükümleri, ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir.

Kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması ve önceki yıllarda ihmal edilmiş yatırım harcamalarının kamu borçlanma gereği üzerinde baskı oluşturmaksızın artırılması temel harcama politikası olacaktır.

TABLO: I. 1 - Temel Ekonomik Büyüklükler

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004(1)	2005(2)
BÜYÜME (Yüzde Değişme)												
Tarım	-0,7	2,0	4,4	-2,3	8,4	-5,0	3,9	-6,5	6,9	-2,5	3,1	-1,7
Sanayi	-5,7	12,1	7,1	10,4	2,0	-5,0	6,0	-7,5	9,4	7,8	10,8	6,5
Hizmetler	-6,6	6,3	7,6	8,6	2,4	-4,5	8,9	-7,7	7,5	6,7	10,3	5,3
GSYİH	-5,5	7,2	7,0	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,9	5,8	9,6	4,8
GSMH	-6,1	8,0	7,1	8,3	3,9	-6,1	6,3	-9,5	7,9	5,9	10,0	5,0
GSMH (Trilyon TL)	3 888	7 855	14 978	29 393	53 518	78 283	125 596	176 484	275 032	356 681	424 129	480 963
GSMH (Milyar Dolar)	130,9	171,9	184,5	194,1	205,8	187,5	201,4	144,0	181,7	238,5	293,3	298,4
FİYATLAR (Yüzde Değişme)												
GSMH Deflatörü	107,3	87,2	78,0	81,2	75,3	55,8	50,9	55,3	44,4	22,5	8,1	8,0
TEFE Yıllık Ortalama	120,7	86,0	75,9	81,8	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	25,6	10,7	10,3
TEFE Yıl Sonu	149,6	65,6	84,9	91,0	54,3	62,9	32,7	88,6	30,8	13,9	13,5	8,0
TÜFE Yıllık Ortalama	106,3	89,1	80,4	85,7	84,6	64,9	54,9	54,4	45,0	25,3	10,7	9,6
TÜFE Yıl Sonu	125,5	76,0	79,8	99,1	69,7	68,8	39,0	68,5	29,7	18,4	10,0	8,0
DIŞ TİCARET (Milyar Dolar)												
İhracat (FOB)	18,1	21,6	23,2	26,3	27,0	26,6	27,8	31,3	36,1	47,3	62,0	71,0
İthalat (CIF) (3)	23,3	35,7	43,6	48,6	45,9	40,7	54,5	41,4	51,6	69,3	95,5	104,0
Dış Ticaret Açığı	-5,2	-14,1	-20,4	-22,3	-18,9	-14,1	-26,8	-10,1	-15,5	-22,1	-33,5	-33,0
Cari İşlemler Dengesi	2,6	-2,3	-2,4	-2,6	2,0	-1,4	-9,8	3,4	-1,5	-6,9	-14,4	-10,6
Cari İşlemler Dengesi/GSMH (Yüzde)	2,0	-1,4	-1,3	-1,4	1,0	-0,7	-4,9	2,3	-0,8	-2,9	-4,9	-3,6
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)(4)												
Konsolide Bütçe Gelirleri / GSMH	19,2	17,7	18,0	19,6	21,9	24,0	26,5	29,1	27,5	28,1	28,1	28,9
Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri / GSMH	15,1	13,8	15,0	16,1	17,2	18,9	21,1	22,5	21,7	23,6	23,7	24,7
Konsolide Bütçe Giderleri / GSMH	23,1	21,8	26,3	27,2	29,2	35,9	37,4	46,0	42,6	39,4	36,1	34,9
Konsolide Bütçe Faiz Ödemeleri / GSMH	7,7	7,3	10,0	7,7	11,5	13,7	16,3	23,3	18,9	16,4	13,8	11,8
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Harcamalar / GSMH	15,4	14,4	16,3	19,4	17,6	22,2	21,1	22,7	23,8	22,9	22,3	23,2
Konsolide Bütçe Açığı / GSMH	-3,9	-4,0	-8,3	-7,6	-7,3	-11,9	-10,9	-16,9	-15,2	-11,3	-8,0	-6,1
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Denge / GSMH	3,8	3,3	1,7	0,1	4,3	1,8	5,3	6,4	3,7	5,2	5,8	5,7
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Denge / GSMH (5)	3,5	3,2	1,5	-0,2	3,5	1,2	4,3	4,4	2,6	5,0	5,0	5,0
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	-7,9	-5,0	-8,6	-7,7	-9,4	-15,6	-11,8	-16,5	-12,7	-9,4	-5,9	-3,6
Faiz Dışı KKBG / GSMH	2,9	4,5	2,9	1,2	3,3	-0,3	5,6	8,1	7,0	7,7	8,4	8,5
Faiz Dışı KKBG / GSMH (5)						-2,5	2,5	5,8	4,6	6,6	6,7	6,7

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) 2001 yılından itibaren parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(4) (-) açığı, (+) fazlayı göstermektedir.

(5) IMF tanımı

Kamu mali yönetiminde etkinliği, şeffaflığı artırmak, hesap verebilirliği ve verilerin daha güvenilir ve analize uygun tutulmasını sağlamak amacıyla başlatılan yapısal düzenlemelere devam edilecektir. Bu kapsamda; analitik bütçe sınıflandırması konsolide bütçe dışında kalan bazı kurum ve kuruluşlara yaygınlaştırılacaktır. Tahakkuk esaslı muhasebe sistemine ilişkin başlatılmış olan çalışmalar sürdürülecek, performans esaslı bütçeleme ve stratejik planlama çalışmalarına koordinasyon içinde devam edilecektir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla mal ve hizmet fiyatları gerçekçi olarak tespit edilecek, cari giderlerde azami oranda tasarruf sağlanacaktır.

KİT'lerin atıl durumda bulunan gayri menkulleri rayiç bedelle değerlendirilecek; zarar eden işletme birimleri tasfiye edilecektir.

KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirlerin uygulanmasına devam edilecektir.

KİT faaliyetlerinin takibindeki etkinliğin artırılması amacıyla aylık dönemler halinde kuruluşların performansı izlenecektir.

KİT sisteminde hesap verebilirlik standartları oluşturulması ve KİT yönetimlerinin özleştirilerek geliştirilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

KİT'lerin piyasa şartlarına uyum sağlamaları için hukuki, ekonomik ve teknik alt yapı çalışmalarına devam edilecektir.

Özelleştirme amaçlarına ulaşmak için rekabetçi sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin kısa sürede özel sektöre devredilmesi sağlanacaktır. Rekabetin gerekli olduğu iletişim ve enerji gibi sektörler ile tütün ve şeker gibi ürün piyasalarında, tüketici hak ve çıkarlarını korumak ve rekabeti tesis etmek başta olmak üzere gerekli yapısal ve kurumsal düzenlemelerin uygulanmasına devam edilecektir.

Enerji sektöründe rekabeti engelleyici hükümler içeren projeler, bunların maliyetleri ve bunlara ilişkin Hazinesinin muhtemel yükümlülükleri yeniden gözden geçirilecektir.

Tarım ürünlerindeki alım miktarları azaltılarak stoklar düşürülecek ve alternatif ürün projesine devam edilecektir.

Doğrudan gelir desteği sistemi ve bazı ürünlerde prim sistemi uygulaması sürdürülecektir.

Hayvancılık sektöründe prim sistemi uygulamasına devam edilecektir.

Ürün borsaları geliştirilerek ürün fiyatlarının serbest piyasa şartlarında oluşması sağlanacaktır.

Tarımla ilgili KİT'lerin özelleştirilmesi tarım politikaları ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilecek ve söz konusu KİT'ler gerekli tedbirlerin alınmasından sonra özelleştirilecektir.

Mahalli idareler; merkezi idarenin belirleyeceği ilke ve standartlara, ulusal ve bölgesel planlara uygun olarak mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması konularında, hizmet alıcılara en yakın idari birim olarak, kendi kararlarını alan, kaynaklarını oluşturan, uygulayan ve vatandaşların denetimine açık çağdaş idari birimler olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Mahalli idarelerin öz gelirlerini artıracak düzenlemeler yapılacaktır. Mahalli idare birimlerinin harcama sorumlulukları ile bunlara tahsis edilen gelirlerindeki eşitsizliklerin giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılacak, öz gelirleri artırılabilecektir.

Mali sürdürülebilirliği ve uzun dönemli aktüeryal dengeleri gözetilerek norm ve standart birliği sağlanmış tek bir emeklilik rejimi kurulacaktır.

Tüm nüfusun aynı norm ve standartlar üzerinden sağlık sigortası kapsamına alınacağı ve sağlık sigortacılığının tek bir yapıda birleştirileceği genel sağlık sigortasına geçilecektir.

Dağıntık bir halde yürütülen sosyal yardım ve hizmetler bütünleştirilerek nesnel yararlanma ölçütlerine dayalı, tüm muhtaç kesimlerin erişebileceği bir sistem oluşturulacaktır.

Emeklilik ve sağlık sigortalarına ilişkin hizmetlerin yanı sıra sosyal yardım ve hizmetleri vatandaşlara kolay ulaştıracak, etkin işleyen, aynı zamanda sosyal güvenlik sistemlerini tek bir çatı altında toplayan yeni bir kurumsal yapı oluşturulacaktır.

e-Devlet çalışmaları kapsamında sosyal güvenlik bilgi sistemi, vatandaşlık numarası, vergi numarası gibi diğer bilgi sistemleriyle uyumlu çalışacak şekilde tasarlanacak, böylece sistem içindeki kaçakların ve mükerrerliklerin önüne geçilecektir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışındaki faaliyetleri tasfiye edilecektir.

2005 yılında, ekonomik dengelerin tesis edilerek sürdürülebilir bir büyüme ortamının temin edilmesine katkıda bulunmak üzere, kamu kesimi ve özel kesim kaynaklarının verimli, akılcı ve birbirlerini tamamlayan yatırım alanlarına yönlendirilmesi esas olacaktır. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan politikalara uygun bir şekilde, kamu kesimi yatırımlarının ağırlıklı ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılmasına devam edilecektir. Ayrıca, Türkiye'nin AB'ye üyeliği yönünde ortaya koyduğu politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği yatırımlar hızlandırılacaktır.

Kamu yatırımlarında temel politika çerçevesi, mevcut sınırlı kaynaklar da dikkate alınarak toplumun ihtiyaç duyduğu acil ve öncelikli hizmetlerin sağlanmasıdır.

Özel kesimin ise kamu kesiminin çekildiği tüm alanları kapsayacak şekilde yatırımlarını artırarak sürdürmesi için uygun politikalar geliştirilecektir. Özel kesimin, ülke genelinde yüksek katma değer yaratabilecek üretim gücüne erişilmesine, ekonominin rekabet gücünün

geliştirilmesine, istihdamın, verimliliğin ve ihracatın artırılmasına ve uygun teknolojilerin üretimi ve/veya transferine yönelik yatırımları özendirilecektir.

Bu bağlamda, 2005 yılında kamu kaynak tahsislerinde eğitim, sağlık, teknoloji altyapısı ve adalet hizmetleri yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeyi sağlayıcı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilecektir.

2005 yılında, Kalkınmada Öncelikli Yörelere gelişmesine hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal altyapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilecektir. Bu kapsamda özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi Ana Planı (GAP), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Raporu (ZBK) ve Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP) kapsamında öngörülen yatırımlara öncelik verilecektir.

2005 yılında ayrıca, 2005 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak projelere, uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere, Yatırım Programında yer alan ve dış finansmanı sağlanan projelerden önemli oranda fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere, başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere, afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile uyumlu bilgi ve iletişim teknolojisi projelerine ağırlık verilecektir.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları, programlama sürecinin iyileştirilmesi yönünde alınacak ek tedbirlerle 2005 yılında da sürdürülecektir.

Alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında, kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraftan yeni finansman modelleri geliştirilirken, diğer taraftan yap-işlet-devret ve benzeri modellerin uygulaması etkin hale getirilecektir.

Finansal hizmetlerde çeşitliliğin artırılmasına ve sektörün aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik olarak yapılan çalışmalara 2005 yılında da devam edilecektir.

Kamu bankaları özelleştirme stratejisi çerçevesinde belirlenen bireysel ve kurumsal yatırımcılara halka arz yoluyla satış hedefine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Bankalar Kanununun daha sistematik bir yapıya kavuşturulması, bankacılık sisteminin düzenleme ve denetim çerçevesinin daha da etkinleştirilmesi ve Avrupa Birliği ülkeleri uygulamaları ve uluslar arası ilkeler ve standartlarla daha uyumlu hale gelmesi amacıyla, Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarısı yasalaşacaktır.

Kart çıkaracak kuruluşların kuruluş esaslarını belirleyen hükümler içeren ve Avrupa Birliği direktifleriyle uyumlu Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu 2005 yılı içinde yürürlüğe girecektir.

Finansal hizmetlerde çeşitliliğin artırılması ve finansal sisteme erişimi zayıf olan düşük gelirli hanhalklarına ve mikro ölçekli girişimcilere yönelik finansal hizmet sunumunun

sağlanabilmesi amacıyla Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Tasarısının 2005 yılında yasalaşması planlanmaktadır.

Finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketleri için Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve ilgili tebliğlerin uygulanmasına ilişkin olarak devam eden çalışmalar 2005 yılı içinde tamamlanacaktır.

Sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere sektörde faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların, faaliyete başlama, yönetim, teşkilat, çalışma esas ve usulleri ile faaliyetlerinin sona ermesi ve denetlenmesi ile ilgili hususları düzenleyen Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun 2005 yılı içerisinde yasalaşmasından sonra ikincil mevzuatın hazırlanması hedeflenmiştir.

Diğer doğal afet sigortalarını kapsayacak şekilde etkin iç denetim mekanizması kurulmasını temin etmek üzere Doğal Afet Sigortası Kanunu çıkarılacaktır.

Sigorta eksperliğine ilişkin esasları belirlemek ve Türkiye Sigorta Eksperleri Birliğinin kurulmasına, yönetim, teşkilat, faaliyet ve denetlenmesi ile organlarının seçimine dair esas ve usulleri içeren Sigorta Eksperleri ve Türkiye Sigorta Eksperleri Birliği Kanununun yasalaşması hedeflenmektedir.

Sigorta ettirenler ile sigorta şirketleri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için Ombudsman Kurumunun kurulmasına dönük Sigortacılık Ombudsman Kanununun hazırlanması çalışmaları devam edecektir.

Ülkemizin bilimsel gücünün artırılması ile firmalarımızın katma değeri yüksek ürünler üretebilme ve bunları ihraç etme kabiliyetlerini geliştirebilmesi amacıyla yürürlüğe konulan Ar-Ge yardımı kapsamında yeni bir ürün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge projelerinin desteklenmesine devam edilecektir.

Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması ve tutundurulması ile olumlu Türk malı imajının oluşturulabilmesi amacıyla yürürlüğe konulan "moda-marka", "yurt dışı ofis-mağaza" ve "yurt dışında düzenlenen fuarlara milli ve bireysel düzeyde katılım" desteklerinin etkin bir şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

Tekstil kotalarının 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla kalkacak olması nedeniyle oluşabilecek yoğun ithalat baskısından üreticilerin zarar görmemesini teminen genel korunma önlemleri mevzuatı ve referans fiyatı uygulamaları 2005 yılı içinde ve sonrasında etkin bir biçimde kullanılacaktır.

KOBİ'lerin uluslar arası alanda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslar arası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerinin giderilmeleri amacıyla desteklenmesine devam edilecektir.

Sınır ticaret merkezlerinin kuruluş hedefine yönelik olarak faaliyet göstermesi yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Dahilde işleme rejiminin AB normlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Serbest bölgeler konusunda geleceğe dönük temel politika mevcut serbest bölgelerin alt ve üst yapıları ile hizmet kalitelerinin yükseltilmesi sonucunda yüksek teknolojlü ürünlerin üretimi ve Ar-Ge alanındaki faaliyetlerin desteklenmesidir.

YOİKK bünyesinde teknik komiteler, yatırım ortamını iyileştirme çalışmalarına devam edecektir. Bu kapsamda, bürokratik işlemlerin, belirgin, şeffaf ve öngörülebilir bir zaman sürecinde sonuçlandırılması yönünde gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Yabancı yatırımcıya yönelik tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilecek ve bu çerçevede tanıtım stratejisi oluşturulacaktır. Ayrıca, potansiyel yatırımcılara yatırım öncesi ve yatırım aşamasında teknik yatırımcı hizmetleri sağlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

I. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Son bir yılda küresel canlanmanın gittikçe güçlendiği ve genişlediği görülmektedir. Uluslararası Para Fonu, euro alanı dışında, bütün bölgeler için tahminlerini yukarıya çekmiş olup, 2004 yılında dünya hasılasının artış hızının, tarihsel ortalamasının üzerine çıkarak, yüzde 5 oranında gerçekleşeceğini öngörmektedir. Bunda sanayileşmiş ülkeler ile başta Çin olmak üzere, yükselen ekonomilerdeki hızlı büyümenin rolü vardır. Ancak, son dönemde petrol fiyatlarının yüksek oranda artması ve halen canlılığını korumakla birlikte, büyümenin 2004'ün ikinci çeyreğinden itibaren başta ABD, Japonya ve Çin'de olmak üzere, ivmesini bir ölçüde kaybetmesi nedeniyle, 2005 yılında küresel canlanmanın yavaşlayacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, 2005 yılında dünyadaki büyümenin yüzde 4,3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Büyümedeki gelişmelere paralel olarak, 2003 yılında yüzde 5,1 oranında artan dünya ticaret hacminin, 2004 ve 2005 yıllarında, sırasıyla, yüzde 8,8 ve yüzde 7,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Dünya ekonomisi 2003'ün ikinci yarısından itibaren gösterdiği performansla son 30 yılın en yüksek büyüme hızına ulaşıırken, tutarlı makroekonomik politikaların izlendiği, firma karlılıklarının arttığı ve hisse senedi ve konut fiyatlarındaki yükselmenin servet artırıcı etkilerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Küresel canlanma genel anlamda yaygınlık göstermekte, ABD'nin belirleyici olduğu bu süreçte, başta Çin ve Japonya olmak üzere Asya ülkeleri önemli katkı sağlamaktadır. Latin Amerika ve diğer yükselen ekonomilerde hızlı bir

toparlanma yaşanmakta, Afrika'da da beklentilerin iyileştiği gözlenmektedir. Euro alanında da canlanmanın hız kazandığı dikkati çekmekle birlikte, bu iyileşmenin yeterince güçlü olmadığı, ülkeler arasında farklılıklar gösterdiği ve Almanya başta olmak üzere, bazı ülkelerde büyük ölçüde dış talebe bağlı olarak gerçekleştiği gözlenmektedir.

Dünya ekonomisindeki bu olumlu sürece rağmen, son aylarda önümüzdeki dönemi olumsuz etkileyebilecek iki önemli gelişme ortaya çıkmıştır. Birincisi, 2004 Ağustos ayının ortasından itibaren petrol fiyatlarında gözlenen yüksek oranlı artıştır. Bu artışta, arz yönlü etmenlerin yanı sıra, küresel talebin canlanmasının etkisi olmuştur. Esasen, küresel talebin canlanması, genel olarak, 2003 yılı sonundan itibaren ürün fiyatlarının yükselmesine yol açmıştır. Genel temel ürün fiyatları endeksinin 2004 yılının ilk sekiz ayında ABD doları cinsinden yüzde 27 arttığı görülmektedir. Özellikle, petrol piyasasında, güçlü küresel talebin yanısıra, yedek kapasitenin son aylarda tarihsel olarak en düşük düzeyine inmesi ve stokların azlığı, spekülâtif girişimlere ve fiyatların hızla artmasına neden olmuştur. Buna karşılık yakıt dışı ürün fiyatlarındaki artış ise, son dönemde, kısmen Çin'de yavaşlayan büyüme sonucunda azalan talebin de etkisiyle, yıl başındaki hızını kaybetmiştir.

İkinci olumsuz gelişme ise ABD ve Japonya da dahil olmak üzere önde gelen ekonomilerde 2004 yılının ikinci çeyreğinde gözlenen yavaşlamadır. Özellikle ABD'de, özel tüketim beklenenden zayıf olup, ciddi istihdam artışları sağlanamaması durumunda bu yavaşlamanın sürmesi ihtimali bulunmaktadır.

Hızlı büyümenin ve artan ürün fiyatlarının sonucunda enflasyonun gelişmiş ülkelerde 2003 yılı ortasından itibaren yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir. ABD'de çekirdek enflasyon artma eğilimindedir. Bu durumun devam etmesi halinde faiz hadleri beklenenden daha hızlı yükselebilecektir. Genel olarak, ülkelerin uyguladığı para politikalarının ekonomik gereklerle uyumlu ve tutarlı olduğu görülmektedir. Ancak kısa vadede, belirtileri görülen enflasyonist baskıları denetlemek üzere, yüksek faiz oranlarına piyasaları sarsmadan geçiş sağlanması temel bir öncelik taşırken, aynı zamanda ekonomik canlılığın sürdürülmesine ve mali piyasaların gerekli uyumu göstermesine katkıda bulunacak önlemlerin alınmasına da ihtiyaç vardır.

Dünya genelinde yaşanan canlanma sürecinde konut fiyatlarında da hızlı yükselmeler gözlenmiştir. Ayrıca, göstergeler sanayileşmiş ülkelerdeki konut fiyatlarının önemli ölçüde eşzamanlı hareket ettiğini de ortaya koymaktadır. Önümüzdeki dönemde sıkı para politikası izlenmesi halinde konut fiyatlarında hızlı düşüşlerin gerçekleşmesi ve bunun özel tüketimi olumsuz etkilemesi muhtemeldir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında 2001 yılından itibaren başlayan hızlı düşüş 2002 ve 2003 yıllarında da sürmüştür. Söz konusu yıllardaki düşüşler, sırasıyla, yüzde 41, yüzde 17 ve yüzde 17,6'dır. Bu azalış çerçevesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2003 yılında 560 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Bununla beraber, aynı yıl gelişmekte olan ülkelere yönelen yatırımlar yüzde 9 oranında artarak 172 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2004 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının uluslar arası şirket birleşme ve satın almalarındaki artış ve şirket karlılıklarındaki ve hisse değerlerindeki yükselişe bağlı olarak artması beklenmektedir.

Ülke grupları itibarıyla bakıldığında, ABD'deki ekonomik genişlemenin küresel büyümeye katkı yapmaya devam ettiği görülmektedir. Ancak yatırımlardaki canlılığın sürmesine rağmen, tüketimin yılın ikinci çeyreğinde yavaşlaması büyümeyi gelecek dönemde olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, 2004 yılı genelinde hızlı bir büyüme sağlanması bakımından, para politikasının sıkılaştırılmasında ölçülü bir yaklaşımın benimsenmesi, bu politikanın, genişlemenin gücü ve enflasyonist baskıların şiddeti ile orantılı ve uyumlu olmasına özen gösterilmesi önem taşımaktadır. Maliye politikasında ise temel öncelik bütçe açığının orta vadede azaltılmasıdır. Bu bakımdan, 2004 yılı için beklenenden iyi olacağı tahmin edilen bütçe gerçekleştirmeleri, gelecek dönem bütçe açığının azaltılması politikasının uygulanmasını kolaylaştırabilir. 2003 yılında yüzde 3,0 büyüyen ABD ekonomisinin 2004 yılında yüzde 4,3, 2005 yılında da bir miktar yavaşlayarak yüzde 3,5 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Euro alanında büyümenin hız kazanmakla birlikte ılımlı bir düzeyde seyrettiği görülmektedir. Önümüzdeki dönemde özel tüketim ve yatırımların artacağı ve bölge genelinde daha dengeli bir iyileşme sürecinin yaşanacağı tahmin edilmektedir. Enflasyonist baskılar henüz görece ılımlı olduğundan, iç talep yeterli düzeye ulaşınca kadar uygun para politikalarına başvurulması yararlı olacaktır. Katedilen aşamalara rağmen, orta vadede iç talebi canlandıracak ve istihdam artışı sağlayacak ek yapısal reformlara gereksinim vardır. Yaşanan canlanma sürecinin kamu maliyesini iyileştirmek ve güçlendirmek açısından sağladığı olanaklardan yararlanmak yerinde olacaktır. 2003 yılında yüzde 0,5 oranında büyüyen euro alanının 2004 ve 2005 yıllarında yüzde 2,2 oranında büyümesi beklenmektedir.

Japonya'da son yılda sağlanan hızlı büyümenin yanı sıra deflasyonist baskılar azalmış ve gerek şirketler kesiminde gerek mali kesimde kısmi iyileşmeler yaşanmıştır. Ekonomideki canlılığın sürmesi, dış talepte, petrol fiyatlarında ve döviz kurundaki gelişmelere bağlı olacaktır. Japon ekonomisindeki deflasyonist eğilimleri azaltmak için esnek para politikasının sürdürülmesine gerek bulunmaktadır. KİT'lerde reform, rekabet politikasının güçlendirilmesi ve emek piyasasına esneklik kazandırılması gibi yapısal reformlar Japonya'da kamu maliyesinin iyileştirilmesinde öncelikli rolü oynayacaktır. 2003 yılında yüzde 2,5 büyüyen Japon ekonomisinin 2004 ve 2005 yıllarında, sırasıyla, yüzde 4,4 ve yüzde 2,3 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

Yükselen Asya ekonomilerinde görülen genişleme, elektronik sektörü başta olmak üzere, küresel canlanmanın, genel olarak izlenen uygun makroekonomik politikaların ve artan iç talebin sonucudur. Bölgesel büyümenin geleceği, kimi belirtilere rağmen, yumuşak inişe geçeceği henüz belli olmayan Çin'in performansına bağlıdır. Ayrıca, bölgenin, petrol fiyatlarının artması ve faiz oranlarının yükselmesi tehdidine açık olması diğer riskleri oluşturmaktadır. Bölge ülkelerinin cari işlemler ve sermaye hesabında fazla vermeye devam etmesi nedeniyle, daha esnek döviz kuru rejimine geçmeleri ve daha sıkı para politikası uygulamaları öngörülmektedir. 2003 yılında yüzde 7,7 oranında büyüyen Asya'nın gelişmekte olan ülkelerinin 2004 yılında yüzde 7,6, 2005 yılında ise yüzde 6,9 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Latin Amerika ülkelerinde küresel canlanma ve yükselen ürün fiyatlarının etkisiyle hızlı bir toparlanma göze çarpmaktadır. Ancak bölgenin dış şoklara karşı süregelen zaafiyetinin azaltılması kamu borç göstergelerinin iyileştirilmesine bağlıdır. Orta vadeli büyüme için hukuki

ve yapısal bir dizi reform ihtiyacı devam etmektedir. 2003 yılında yüzde 1,8 oranında büyüyen Latin Amerika ülkelerinin, 2004 ve 2005 yıllarında, sırasıyla, yüzde 4,6 ve yüzde 3,6 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 1 - Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

(Yüzde Değişme)

	2002	2003	2004 ⁽¹⁾	2005 ⁽¹⁾
DÜNYA HASILASI	3,0	3,9	5,0	4,3
Gelişmiş Ülkeler	1,6	2,1	3,6	2,9
ABD	1,9	3,0	4,3	3,5
Japonya	-0,3	2,5	4,4	2,3
Euro Alanı	0,8	0,5	2,2	2,2
Almanya	0,2	-0,1	1,1	2,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,8	6,1	6,6	5,9
Afrika	3,5	4,3	4,5	5,4
Asya	6,6	7,7	7,6	6,9
Çin	8,3	9,1	9,0	7,5
Latin Amerika	-0,1	1,8	4,6	3,6
Orta Doğu	4,3	6,0	5,1	4,8
Orta ve Doğu Avrupa	4,4	4,5	5,5	4,8
DÜNYA TİCARET HACMİ (Mal ve Hizmet İthalatı)	3,3	5,1	8,8	7,2
Gelişmiş Ülkeler	2,6	3,7	7,6	5,6
Euro Alanı	0,5	1,9	5,7	5,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,0	11,1	12,8	11,9
Orta ve Doğu Avrupa	8,9	12,9	12,5	8,1
TÜKETİCİ FİYATLARI				
Gelişmiş Ülkeler	1,5	1,8	2,1	2,1
ABD	1,6	2,3	3,0	3,0
Japonya	-0,9	-0,2	-0,2	-0,1
Avrupa Birliği	2,2	2,0	2,2	2,0
Euro Alanı	2,3	2,1	2,1	1,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,0	6,1	6,0	5,5
Orta ve Doğu Avrupa	14,8	9,2	6,9	5,9
İŞSİZLİK ORANI (Yüzde)				
Gelişmiş Ülkeler	6,4	6,6	6,3	6,1
Euro Alanı	8,5	8,9	9,0	8,7
LIBOR (Altı Aylık, Yüzde, ABD Doları Cinsinden)	1,9	1,2	1,6	3,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2004

(1) Tahmin

Önemli bir bölümü 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliğine girmiş olan Avrupa'nın gelişen ülkeleri ile Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin hızlı büyümelerini sürdürdükleri gözlenmektedir. Hatta bu ülkelerden bazılarında aşırı ısınma sorunu yaşanmaktadır. Bu grupta yer alan ülkelerin çoğunda mali disiplini artırıcı önlemlere ve bazılarında da sıkı para politikası uygulanmasına gereksinim vardır. Ayrıca, piyasa ekonomisine geçiş için gerekli olan kurumsal ve yapısal reformların sürdürülmesi gerekmektedir.

Rusya'da ekonomik aktivitenin canlı olduğu, petrol gelirlerindeki artışla birlikte dış dengenin güçlendiği görülmektedir. Ancak, emek piyasasının sıkışık olması ve bazı sektörlerde kapasite limitlerine yaklaşılması karşısında makroekonomik politikaların çevrimsel-yarı (procyclical) olması riski bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde para politikasının enflasyonu düşürme hedefine göre belirlenmesi, maliye politikasının ise ilave genişletici önlemler içermemesi önem taşımaktadır.

Dünya ekonomisinde gözlenen bu olumlu gelişmelere rağmen, aşılması gereken üç temel sorun bulunmaktadır. Birincisi, önde gelen ekonomiler arasındaki dengesizliklerin dünya ekonomisinin orta vadeli geleceği açısından önemli bir risk oluşturmasıdır. ABD dolarındaki değer kaybına rağmen, 2004 yılının ilk yarısında artmaya devam eden ABD'deki cari işlemler açığının orta vadede GSYİH'nin yüzde 4'ünün üzerinde kalacağı öngörülmektedir. Genel anlamda, bu küresel dengesizliklerin giderilmesi için; ABD'de kamu maliyesinin güçlendirilerek iç tasarrufların artırılması, Avrupa, Japonya ve diğer ülkelerde büyümeyi hızlandıracak yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve Asya'da da daha esnek bir döviz kuruna geçiş için önlemlerin alınması gerekmektedir.

İkinci olarak, ekonomide esnekliği ve şoklara karşı dayanıklılığı artıracak yapısal reformların hızlandırılması gerekmektedir. Bu yönde sağlanacak gelişmeler ülkelerin, küreselleşmenin ve bilişim teknolojisindeki ilerlemelerin yarattığı olanaklardan daha fazla yararlanmasına ortam hazırlayacaktır. Verimliliğin artırılması bakımından piyasaların rekabete açılması temel rol oynamaktadır.

Üçüncü olarak, dünya ülkeleri genelinde orta vadede kamu maliyesinin güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu kapsamda, mali disiplininin ve kamu borçlarının çevrilebilirliğinin sağlanması ve sağlık ve sosyal güvenlik reformlarının gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

İçinde bulunulan canlanma sürecinin yarattığı olanakların, bu sorunların çözümüne katkı yapması beklenmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE EURO ALANI EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER

Euro alanında canlanma beklenenden iyi olmakla birlikte, yeterince güçlü değildir ve büyük ölçüde dış talebe bağlı olarak gerçekleşmektedir. Sanayi üretimi ve iş aleminin güveni artarken, tüketici güveni ve perakende satışlar geride kalmaya devam etmektedir. Ancak, euro alanı geneline ilişkin büyüklükler, ülkeler arasındaki önemli farklılıkları gizlemektedir. Bu kapsamda, iç talep Fransa ve İspanya'da güçlü, İtalya'da zayıf bir artış gösterirken, Almanya'da durgun kalmıştır.

Önümüzdeki dönemde canlanmanın, iç talebin artan orandaki katkısıyla güçleneceği tahmin edilmektedir. Bu süreçte, harcanabilir gelirdeki yükselişe paralel olarak özel tüketimin ve şirket bilançolarında süregelen yeniden yapılanmayla birlikte yatırımların artmasının etkili olacağı beklenmektedir. Euro alanında GSYİH büyümesinin, 2004 ve 2005 yıllarında, yüzde 2,2 olacağı ve işsizlikte marjinal bir azalma gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Genel olarak, petrol fiyatlarındaki aşırı artış ve euronun değerlendirilmesi, özellikle iç talebin zayıf olduğu

ülkeler için risk oluşturmaktadır. Başta İrlanda ve İspanya olmak üzere konut fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar dikkat çekicidir.

2004 yılı başındaki yavaşlamadan sonra, yükselen enerji fiyatlarının ve dolaylı vergilerin etkisiyle enflasyon, tekrar yüzde 2 seviyesine yükselmiştir. Çekirdek enflasyon ise yüzde 1,75 seviyesinde istikrarını korumuştur. Önemli boyutta atıl kapasite bulunması, euronun değerlendirilmiş olması ve ücretlerin ılımlı seyretmesine bağlı olarak, 2005 yılında enflasyonun tekrar yüzde 2'nin altına ineceği tahmin edilmektedir. Bu süreçte Avrupa Merkez Bankasının para politikasını, iç talebin yeterli bir düzeye ulaşmasını destekleyecek şekilde yürütmesi önem taşımaktadır.

Bazı ülkeler, İstikrar ve Büyüme Paktının (İBP) öngördüğü bütçe açığı limitlerini ihlal etmelerine rağmen, mevcut politikaları izlemeyi sürdürmüşlerdir. Esasen mali durum uzun dönemde birçok ülke için sorun teşkil etmektedir. Nüfusun yaşlanmasının, orta vadede etkisini hissettirecek olması bu sorunu ağırlaştırabilecektir. Bütçe pozisyonu zayıf ve riski yüksek olan ülkeler açıklarını tedricen aşağı çekecek politikaları geliştirmek durumundadır. Birçok ülkede vergi oranlarında indirime gidilmesi arzu edilmekte ancak, mali yapı güçlendirilmedikçe bu indirimlerin telafi edici önlemlerle birlikte uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Birçok ülke mali yapılarının güçlendirilmesine kendi istikrar programlarında genel olarak değinmekle beraber, güçlendirme ihtiyacının önemli olduğu bazı ülkelerde alınacak önlemler henüz ortaya konmamıştır. Üç büyük ekonomiye bakıldığında, Fransa'da, yakın dönem bütçe hedeflerine büyük ölçüde ulaşılacak olduğu görülmektedir. Almanya'da 2004 yıl sonu itibarıyla sınırlı bir iyileşme beklenmekte ve 2005 yılı hedeflerine ulaşılabilmesi için ek önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır. İtalya'da ise, 2004 yılı bütçe açığının GSYİH'nın yüzde 3'ünün altında kalabilmesi için önemli önlemlere ihtiyaç vardır.

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Avrupa Komisyonu ve AB Konseyini karşı karşıya getiren, Almanya ve Fransa'nın İstikrar ve Büyüme Paktını (İBP) ihlal edecek şekilde iki yıl üst üste yüzde 3'ün üzerinde bütçe açığı vermelerinden dolayı bu ülkelere yaptırım uygulanması hakkındaki davada Avrpa Komisyonunu haklı görmüştür. AB kamuoyunda, kredibilitesi zarar görmüş olan İBP'de reform ihtiyacı konusunda artan bir mutabakat bulunmaktadır. Önemli bütçe açıklarına sahip ve pazar ekonomisi disiplininin uzak ülkelerin birliğe dahil olması dikkate alındığında, parasal birlik açısından güçlü bir kamu maliyesi çerçevesine ihtiyacın sürdüğü görülmektedir.

2000 yılındaki Lizbon Zirvesinde alınan kararlar, yaygın olarak benimsenmesine rağmen, aynı ölçüde uygulama olanağı bulamamıştır. Bu kapsamda AB, 2010 yılında dünyanın en dinamik ve rekabetçi ekonomisine dönüşme hedefinden hala uzaktır. Finansal Hizmetler Eylem Planı ve Tek Pazar gibi merkezi reformlarda önemli gelişmeler sağlanmış ancak ulusal reformlarda özellikle de işgücü piyasaları reformunda gecikmeler yaşanmıştır. Canlanma, bu konuda ilerleme için yeni fırsatlar sunmakta fakat reform yorgunluğu belirtilerinin arttığı bir ortamda, yapısal reformların ve mali güçlendirmenin eş anlı olarak gerçekleştirilmesinin doğuracağı siyasi güçlükler bu süreci zorlaştırmaktadır.

TABLO: II. 2 - Bazı Avrupa Birliği Ülkelerine İlişkin Temel Göstergeler

	2002	2003	2004 ⁽¹⁾	2005 ⁽¹⁾
BÜYÜME (Yüzde Değişme)				
EURO ALANI	0,8	0,5	2,2	2,2
Almanya	0,1	-0,1	2,0	1,8
Fransa	1,1	0,5	2,6	2,3
İtalya	0,4	0,3	1,4	1,9
İngiltere	1,8	2,2	3,4	2,5
İspanya	2,2	2,5	2,6	2,9
İŞSİZLİK (Yüzde)				
EURO ALANI	8,5	8,9	9,0	8,7
Almanya	8,7	9,6	9,7	9,5
Fransa	8,9	9,4	9,4	9,0
İtalya	9,0	8,7	8,3	8,2
İngiltere	5,2	5,0	4,8	4,8
İspanya	11,4	11,3	11,1	10,3
TÜKETİCİ FİYATLARI (Yüzde Değişme)				
AB	2,2	2,0	2,2	2,0
EURO ALANI	2,3	2,1	2,1	1,9
Almanya	1,3	1,0	1,8	1,3
Fransa	1,9	2,2	2,4	2,1
İtalya	2,6	2,8	2,1	2,0
İngiltere	2,1	2,2	2,8	2,5
İspanya	3,9	3,0	2,8	2,7
KAMU DENGESİ/GSYİH (Yüzde) ⁽²⁾				
EURO ALANI	-2,3	-2,8	-2,9	-2,5
Almanya	-3,7	-3,8	-3,9	-3,3
Fransa	-3,2	-4,1	-3,4	-2,8
İtalya	-2,3	-2,4	-2,9	-2,8
İngiltere	-1,7	-3,4	-3,0	-2,9
İspanya	0,1	0,3	-0,7	-
KAMU BORÇ STOKU/GSYİH (Yüzde) ⁽³⁾				
EURO ALANI	74,9	76,2	77,3	77,9
Almanya	62,8	65,1	66,9	67,7
Fransa	67,0	77,1	74,3	76,9
İtalya	117,2	116,7	116,8	116,9
İngiltere	50,0	51,6	52,7	54,0
İspanya	66,9	65,0	63,3	61,5

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Eylül 2004 ve OECD Economic Outlook, Haziran 2004

(1) Tahmin

(2) Veriler Milli Gelir hesapları bazında olup sosyal güvenlik transferleri hariçtir

(3) Kamu kesimi gayrisafı mali yükümlülükleri

Euro alanı dışında kalan İngiltere’de ekonomik aktivite canlılığını korumaktadır. Yüksek petrol fiyatlarına rağmen, gelir artışının süreklilik kazanmasına ve yükselen konut fiyatlarının yarattığı servet etkisine bağlı olarak özel tüketim hala güçlüdür. Artan özel yatırımlar ve kamu harcamaları da iç talebi desteklemeye devam etmektedir. Son aylarda gözlenen gevşeme sinyallerine rağmen konut fiyatlarının, hala temel değişkenlerle açıklanabilecek düzeyin çok üzerinde olması nedeniyle, bu piyasada ani bir düzeltme gerçekleşebilir. Faiz oranlarının artma eğiliminde olması ve konut alımlarının genellikle değişken faizli ipotekle finanse ediliyor oluşu, alıcılar için temel bir risk oluşturmaktadır. Enflasyon düşük seviyelerdeyken kapasite kullanımının sınıra yaklaşmasıyla maliyet kaynaklı baskılar artmaya başlamış ve 2003 yılı Kasım ayından beri İngiltere Merkez Bankası faiz oranlarını beş kez artırmıştır. Son yıllarda önemli artış gösteren bütçe açıklarından sonra, 2004 yılında mali güçlendirmenin, kamu gelirlerinin artırılması yoluyla sağlanması öngörülmektedir.

II. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

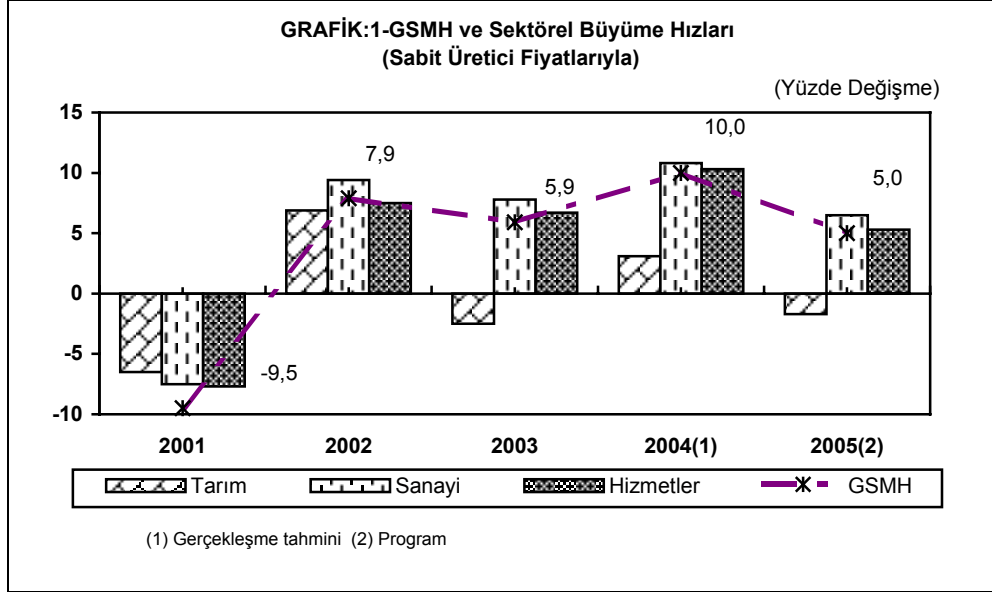
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI

2003 yılında GSMH bir önceki yılki büyüme sürecini devam ettirerek yılın tamamında yüzde 5,9 oranında büyümüştür. Tarım sektörü katma değeri 2003 yılında mevsimsel etkilerden dolayı yüzde 2,5 oranında azalmıştır. 2003 yılında, sanayi sektörü katma değeri yüzde 7,8, hizmetler sektörü katma değeri yüzde 6,7 oranında artmıştır. Hizmetler sektöründeki bu artışta ticaret ve ulaştırma sektörlerinde katma değerlerin yüzde 8’in üzerinde artması etkili olmuştur.

2004 yılının ilk yarısında GSMH yüzde 13,5 oranında artmıştır. Aynı dönemde katma değer, tarım sektöründe yüzde 0,4 oranında azalırken sanayi sektöründe yüzde 12,7 oranında artmıştır. Sanayi sektöründeki bu gelişmede taşıt araçları, kimya, makine teçhizat ve ana metal sanayi sektörlerindeki yüksek oranlı üretim artışları etkili olmuştur.

Hizmetler sektörü katma değeri ise 2004 yılının ilk yarısında yüzde 12,7 oranında artmıştır. Bu gelişmede hizmetler sektöründe önemli bir paya sahip olan ticaret sektörü katma değerinde meydana gelen yüzde 17,8 oranındaki artış etkili olmuştur. İnşaat sektöründe son üç yıldır gerçekleşen daralma 2004 yılının ilk yarısında yerini sınırlı bir artışa bırakmış ve bu sektörde katma değer söz konusu dönemde yüzde 1,4 oranında artış göstermiştir.

2004 yılının tamamında büyüme oranının hedefin oldukça üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Yılın ilk yarısında kaydedilen yüksek büyümenin yanı sıra Temmuz ve Ağustos aylarında sanayi sektöründe üretim artışının devam etmesi, Eylül ayında da imalat sanayii kapasite kullanım oranının yüksek olması, turizm sektöründeki canlılık ve bu canlılığın ticaret başta olmak üzere hizmetler sektörüne olumlu etkisi gözönüne alınarak 2004 yılında GSMH büyümesinin yüzde 10 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Sektörler itibarıyla, katma değerlerin tarımda yüzde 3,1, sanayide yüzde 10,8 ve hizmetlerde yüzde 10,3 oranında artması beklenmektedir.

2005 yılında reel olarak GSMH'nin yüzde 5 oranında artması hedeflenmiştir. Sektörler itibarıyla katma değer tarım sektöründe yüzde 1,7 oranında azalacağı, buna karşılık sanayi sektöründe yüzde 6,5, hizmetler sektöründe ise yüzde 5,3 oranında artması öngörülmektedir. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payının bir önceki yıla göre düşeceği, sanayi ve hizmetler sektörlerinin paylarında ise bir artış olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 3 - Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

	2001	2002	2003	2004 (1)	2005(2)
(Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişme)					
Tarım	-6,5	6,9	-2,5	3,1	-1,7
Sanayi	-7,5	9,4	7,8	10,8	6,5
Hizmetler	-7,7	7,5	6,7	10,3	5,3
GSYİH	-7,5	7,9	5,8	9,6	4,8
GSMH	-9,5	7,9	5,9	10,0	5,0
(Sabit Fiyatlarla Yüzde Pay)					
Tarım	13,6	13,4	12,4	11,6	10,9
Sanayi	28,4	28,8	29,3	29,7	30,2
Hizmetler	58,0	57,8	58,3	58,7	58,9
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 4- Fert Başına GSMH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (Dolar/TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYİH (Dolar)
		GSMH (Trilyon TL)	Fert Başına GSMH		GSMH (Trilyon TL)	Fert Başına GSMH			
			Bin TL	Dolar (2)		Bin TL	Dolar (2)		
1977	41 769	1,1	26,5	1 488	23 302	557 878	2 145	14	1 945
1978	42 641	1,6	38,6	1 604	23 588	553 177	2 127	18	2 081
1979	43 531	2,9	66,0	1 760	23 473	539 225	2 074	30	2 198
1980	44 439	5,3	119,3	1 570	22 820	513 513	1 975	51	2 278
1981	45 540	8,0	176,2	1 598	23 917	525 187	2 020	68	2 553
1982	46 688	10,6	227,3	1 412	24 656	528 101	2 031	82	2 737
1983	47 864	13,9	291,1	1 299	25 695	536 834	2 064	99	2 921
1984	49 070	22,2	451,8	1 238	27 521	560 852	2 157	142	3 154
1985	50 307	35,3	702,7	1 356	28 705	570 597	2 194	211	3 305
1986	51 433	51,2	995,2	1 487	30 645	595 824	2 291	281	3 537
1987	52 561	75,0	1 427	1 668	33 653	640 266	2 462	365	3 894
1988	53 715	129,2	2 405	1 693	34 141	635 595	2 444	598	4 024
1989	54 894	230,4	4 197	1 979	34 697	632 073	2 431	1 011	4 098
1990	56 156	397,2	7 073	2 712	37 947	675 743	2 599	1 540	4 545
1991	57 262	634,4	11 079	2 657	38 080	665 013	2 557	2 363	4 656
1992	58 374	1 104	18 913	2 752	40 518	694 110	2 669	3 782	4 952
1993	59 491	1 997	33 568	3 056	43 817	736 532	2 832	6 203	5 371
1994	60 612	3 888	64 146	2 159	41 151	678 925	2 611	12 541	5 089
1995	61 737	7 855	127 233	2 784	44 423	719 552	2 767	22 887	5 494
1996	62 873	14 978	238 226	2 934	47 586	756 859	2 911	39 661	5 924
1997	64 015	29 393	459 158	3 032	51 532	804 999	3 096	71 457	6 304
1998	65 157	53 518	821 370	3 159	53 518	821 370	3 159	124 133	6 457
1999	66 293	78 283	1 180 864	2 828	50 262	758 180	2 916	191 772	6 089
2000	67 420	125 596	1 862 889	2 987	53 447	792 747	3 049	274 409	6 734
2001	68 407	176 484	2 579 911	2 105	48 351	706 814	2 718	429 455	6 073
2002	69 388	275 032	3 963 682	2 619	52 188	752 119	2 892	615 791	6 496
2003	70 363	356 681	5 069 156	3 390	55 251	785 228	3 020	742 063	6 890
2004(4)	71 332	424 129	5 945 845	4 112	60 776	852 016	3 276	830 361	7 213
2004(5)	72 294	480 963	6 652 876	4 128	63 815	882 715	3 395		

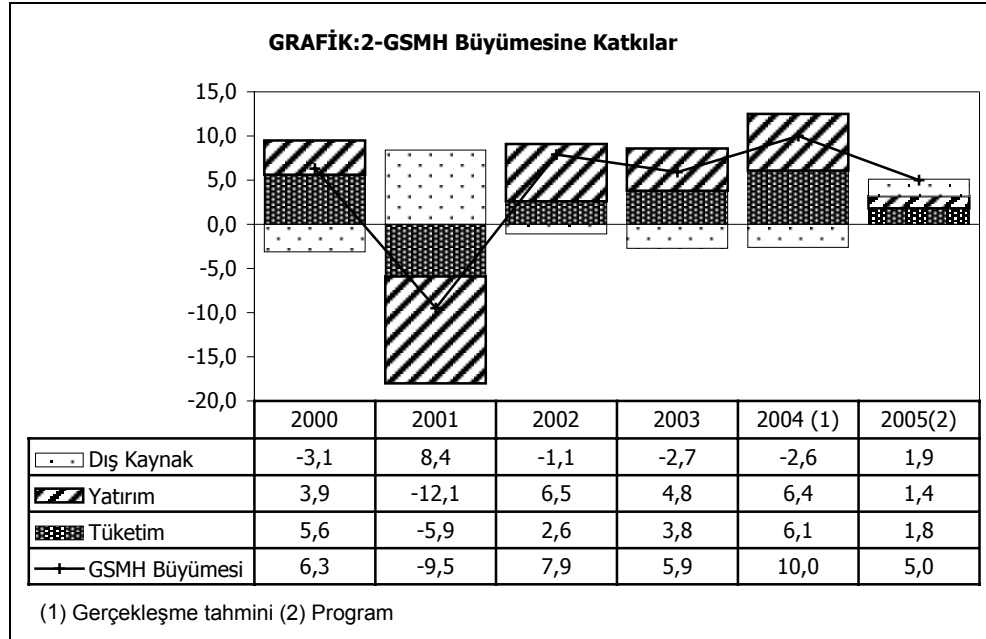
Kaynak: DİE, OECD, DPT

- (1) DİE yıl ortası nüfus tahminidir.
- (2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.
- (3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.
- (4) DPT tahminidir.
- (5) Program

2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

2003 yılında toplam yurt içi talep reel olarak yüzde 8,7 oranında artarken, dış dengenin GSMH büyümesine katkısının negatif 2,7 puan olması sonucunda GSMH yüzde 5,9 oranında artmıştır. 2003 yılındaki yurt içi talep artışı özel sektör yatırım ve tüketim harcamalarındaki artıştan kaynaklanmıştır.

2004 yılının ilk yarısında toplam yurt içi talep yüzde 20,2 oranında artmıştır. Söz konusu artış önemli ölçüde özel kesim yatırım ve tüketim harcamalarından kaynaklanmıştır. 2004 yılının aynı döneminde özel sabit sermaye yatırımları, özel makine-teçhizat yatırımlarındaki yüzde 94,1 oranındaki yüksek oranlı artışın etkisiyle yüzde 65,1 oranında artarken, özel tüketimdeki artış yüzde 13,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2004 yılının ilk yarısında yurt içi talepte gözlenen bu hızlı artış eğiliminin yılın ikinci yarısında bir miktar yavaşlayacağı beklentisiyle yılın tamamında toplam yurt içi talebin yüzde 12,4 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında net mal ve hizmet ihracatındaki açığın artması sonucunda, dış dengenin GSMH büyümesine katkısının negatif 2,6 puan olması ve bunun sonucunda GSMH büyümesinin yüzde 10 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2004 yılının tamamında özel tüketimin yüzde 8,9, kamu tüketiminin ise yüzde 2,2 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 7,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 41,5 oranında artması beklenirken, kamu sabit sermaye yatırımlarındaki artışın yüzde 3,1 olacağı beklenmektedir.

Böylece, 2004 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarındaki artışın yüzde 29,3 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2004 yılında stok değişiminin GSMH büyümesine katkısının ise 1,4 puan olması beklenmektedir.

2004 yılında kamu harcanabilir gelirin GSMH'ya oranının, 2003 yılına göre 3,1 puan artarak yüzde 10'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmede, vergi gelirlerindeki artış ile faiz ödemelerindeki düşüş belirleyici olacaktır.

2003 yılında cari fiyatlarla yüzde 19,3 seviyesinde gerçekleşen toplam yurt içi tasarrufların GSMH içindeki payının, 2004 yılında yüzde 22,1'e yükselmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, kamu harcanabilir gelirin GSMH içindeki payının artması ve kamu tüketiminin payının düşmesi sonucu kamu tasarruf açığının azalması belirleyici olacaktır.

TABLO: II. 5 - Ekonominin Genel Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2003	2004 (1)	2005 (2)	2003	2004 (1)	2005 (2)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	356 681	424 129	480 963	100,0	100,0	100,0
2. Dış Kaynak	14 920	22 828	19 236	4,2	5,4	4,0
3. Toplam Kaynaklar	371 601	446 957	500 199	104,2	105,4	104,0
4. Toplam Yatırımlar	83 680	116 534	131 837	23,5	27,5	27,4
5. Sabit Sermaye Yatırımı	57 423	81 340	96 964	16,1	19,2	20,2
5.1 Kamu	17 615	20 028	25 437	4,9	4,7	5,3
5.2 Özel	39 808	61 312	71 527	11,2	14,5	14,9
6. Stok Değişmesi	26 257	35 194	34 873	7,4	8,3	7,3
6.1 Kamu	-576	169	-611	-0,2	0,0	-0,1
6.2 Özel	26 833	35 025	35 484	7,5	8,3	7,4
7. Toplam Tüketim	287 921	330 423	368 362	80,7	77,9	76,6
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	24 734	42 505	60 002	6,9	10,0	12,5
9. Kamu Tüketimi	43 694	50 605	56 684	12,3	11,9	11,8
10. Kamu Tasarrufu	-18 960	-8 100	3 318	-5,3	-1,9	0,7
11. Kamu Yatırımı	17 039	20 197	24 825	4,8	4,8	5,2
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-36 000	-28 297	-21 507	-10,1	-6,7	-4,5
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	331 947	381 624	420 961	93,1	90,0	87,5
14. Özel Tüketim	244 226	279 817	311 678	68,5	66,0	64,8
15. Özel Tasarruf	87 721	101 806	109 283	24,6	24,0	22,7
16. Özel Yatırım	66 641	96 337	107 011	18,7	22,7	22,2
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	21 080	5 469	2 271	5,9	1,3	0,5
18. Özel Tasarruf Oranı	26,4	26,7	26,0	-	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	68 760	93 706	112 601	19,3	22,1	23,4
20. S.Ser. Yatırımı/GSMH	16,1	19,2	20,2	-	-	-
21. Yurt içi Tasarruf/GSMH	19,3	22,1	23,4	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 6 - Ekonominin Genel Dengesi

	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Trilyon TL)			(Yüzde Değişme)		
	2003	2004 (2)	2005 (3)	2003	2004 (2)	2005 (3)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	55 251	60 776	63 815	5,9	10,0	5,0
2. Dış Kaynak (1)	734	2 148	1 005	-2,7	-2,6	1,9
3. Toplam Kaynaklar	55 985	62 924	64 820	8,7	12,4	3,0
4. Toplam Yatırımlar	13 184	16 744	17 567	23,3	27,0	4,9
5. Sabit Sermaye Yatırımı	9 465	12 240	13 521	10,7	29,3	10,5
5.1 Kamu	3 009	3 103	3 649	-6,6	3,1	17,6
5.2 Özel	6 456	9 138	9 872	21,2	41,5	8,0
6. Stok Değişmesi (1)	3 719	4 503	4 045	3,0	1,4	-0,8
6.1 Kamu	-82	22	-71	-0,1	0,2	-0,2
6.2 Özel	3 801	4 482	4 116	3,1	1,2	-0,6
7. Toplam Tüketim	42 801	46 181	47 253	4,9	7,9	2,3
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	3 831	6 091	7 961	14,5	59,0	30,7
9. Kamu Tüketimi	6 370	6 509	6 574	-1,3	2,2	1,0
10. Kamu Tasarruf	-2 539	-418	1 387	-	-	-
11. Kamu Yatırım	2 927	3 124	3 578	-8,7	6,7	14,5
12. Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-5 466	-3 543	-2 191	-	-	-
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	51 419	54 685	55 854	5,3	6,4	2,1
14. Özel Tüketim	36 431	39 672	40 680	6,1	8,9	2,5
15. Özel Tasarruf	14 989	15 013	15 174	3,4	0,2	1,1
16. Özel Yatırım	10 257	13 619	13 989	37,0	32,8	2,7
17. Özel Tasarruf Yatırım Farkı	4 732	1 394	1 185	-	-	-
18. Özel Tasarruf Oranı	29,2	27,5	27,2	-	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	12 450	14 595	16 561	9,3	17,2	13,5
20. S.Sermaye Yatırımı/GSMH	17,1	20,1	21,2	-	-	-
21. Yurt içi Tasarruflar/GSMH	22,5	24,0	26,0	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2005 yılında toplam yurt içi talebin yüzde 3 oranında artması ve dış dengenin GSMH büyümesine katkısının 1,9 puan olması sonucunda GSMH'nin yüzde 5 oranında artması beklenmektedir.

2005 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarındaki yüzde 17,6 oranındaki artışın neticesinde kamu kesiminin büyümeye olan katkısının önceki yıllara göre önemli ölçüde artacağı tahmin edilmektedir. 2005 yılında özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8, özel tüketim harcamalarının ise yüzde 2,5 oranında artması öngörülmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde 2005 yılında, toplam sabit sermaye yatırımlarındaki artış hızının yüzde 10,5 olması ve cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 1 puan artarak yüzde 20,2'ye yükselmesi beklenmektedir.

2005 yılında kamu harcanabilir gelirinin GSMH'ya oranındaki artışın devam etmesi ve mali disiplinin sürdürülmesi sonucunda uzun yıllardan sonra kamu tasarrufunun pozitif geçmesi beklenmektedir.

TABLO: II. 7 - Kaynaklar Harcamalar Dengesi

	2003	2004(2)	2005(3)	2003	2004(2)	2005(3)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	356 681	424 129	480 963	100,0	100,0	100,0
2. DIŞ KAYNAK	14 920	22 828	19 236	4,2	5,4	4,0
3. TOPLAM KAYNAKLAR	371 601	446 957	500 199	104,2	105,4	104,0
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	57 423	81 340	96 964	16,1	19,2	20,2
-Kamu	17 615	20 028	25 437	4,9	4,7	5,3
-Özel	39 808	61 312	71 527	11,2	14,5	14,9
5. STOK DEĞİŞMESİ	26 257	35 194	34 873	7,4	8,3	7,3
-Kamu	-576	169	-611	-0,2	0,0	-0,1
-Özel	26 833	35 025	35 484	7,5	8,3	7,4
6. TOPLAM YATIRIMLAR	83 680	116 534	131 837	23,5	27,5	27,4
-Kamu	17 039	20 197	24 825	4,8	4,8	5,2
-Özel	66 641	96 337	107 011	18,7	22,7	22,2
7. TOPLAM TÜKETİM	287 921	330 423	368 362	80,7	77,9	76,6
-Kamu	43 694	50 605	56 684	12,3	11,9	11,8
-Özel	244 226	279 817	311 678	68,5	66,0	64,8
	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Trilyon TL)			(Yüzde Değişme)		
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	55 251	60 776	63 815	5,9	10,0	5,0
2. DIŞ KAYNAK (1)	734	2 148	1 005	-2,7	-2,6	1,9
3. TOPLAM KAYNAKLAR	55 985	62 924	64 820	8,7	12,4	3,0
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	9 465	12 240	13 521	10,7	29,3	10,5
-Kamu	3 009	3 103	3 649	-6,6	3,1	17,6
-Özel	6 456	9 138	9 872	21,2	41,5	8,0
5. STOK DEĞİŞMESİ (1)	3 719	4 503	4 045	3,0	1,4	-0,8
-Kamu	-82	22	-71	-0,1	0,2	-0,2
-Özel	3 801	4 482	4 116	3,1	1,2	-0,6
6. TOPLAM YATIRIMLAR	13 184	16 744	17 567	23,3	27,0	4,9
-Kamu	2 927	3 124	3 578	-8,7	6,7	14,5
-Özel	10 257	13 619	13 989	37,0	32,8	2,7
7. TOPLAM TÜKETİM	42 801	46 181	47 253	4,9	7,9	2,3
-Kamu	6 370	6 509	6 574	-1,3	2,2	1,0
-Özel	36 431	39 672	40 680	6,1	8,9	2,5

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

3. SERMAYE BİRİKİMİ

A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI

2004 yılında reel olarak, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 41,5, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 3,1 oranında artması sonucunda toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 29,3 oranında artması öngörülmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde, 2003 yılında yüzde 16,1 olarak gerçekleşen cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 2004 yılında yüzde 19,2'ye yükseleceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 17,6, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 8 oranında artması sonucunda toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 10,5 oranında reel artış öngörülmektedir. Böylece, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının yüzde 20,2 düzeyine çıkacağı tahmin edilmektedir.

B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

2004 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 39,2'sinin genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 35,6'sının mahalli idareler, yüzde 12,9'unun KİT'ler, yüzde 6,9'unun özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,1'inin İller Bankası, yüzde 3,2'sinin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2004 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde tarım, madencilik, imalat, ulaştırma sektörlerinin paylarının 2003 yılına göre artacağı; enerji, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı; turizm, konut ve sağlık sektörlerinin paylarında ise önemli bir değişikliğin olmayacağı beklenmektedir.

2004 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle tarım, imalat, ulaştırma sektörlerinin paylarının artacağı; madencilik, enerji, turizm, konut ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı; eğitim ve sağlık sektörlerinin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

2005 yılında, kamu sabit sermaye yatırımları içerisinde genel ve katma bütçeli kuruluşların payı artarken, mahalli idarelerin payının azalması, diğer kuruluşların paylarında ise önemli bir değişiklik olmaması öngörülmektedir.

2005 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, 2004 yılına göre madencilik, ulaştırma, sağlık ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının artması; tarım, imalat, enerji ve eğitim sektörlerinin paylarının azalması ve diğer sektörlerin paylarının ise 2004 yılı ile aynı düzeyde kalması öngörülmektedir.

TABLO: II. 8 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2003)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Sektörler	Genel + Katma (1)	KİT	Özelleş. Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Sermaye+ SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	938	8	3	0	0	35	985	9,5	143	1 128	7,1
Madencilik	17	144	2	0	0	0	163	1,6	0	163	1,0
İmalat	6	66	319	0	1	1	392	3,8	51	443	2,8
Enerji	1 068	1 340	0	0	0	0	2 407	23,2	635	3 043	19,2
Ulaştırma	1 601	588	19	0	0	14	2 222	21,4	1 973	4 196	26,5
Turizm	76	0	0	0	1	12	89	0,9	22	111	0,7
Konut	18	0	0	0	0	0	18	0,2	159	177	1,1
Eğitim	1 716	0	0	0	0	56	1 772	17,1	260	2 032	12,9
Sağlık	541	1	0	0	0	123	664	6,4	180	844	5,3
Diğer Hizmetler	1 200	0	0	6	453	16	1 675	16,1	1 999	3 674	23,2
İktisadi	563	0	0	0	19	14	596	5,7	217	813	5,1
Sosyal	638	0	0	6	434	1	1 079	10,4	1 782	2 861	18,1
Toplam	7 180	2 146	343	6	456	256	10 386	100,0	5 424	15 810	100,0
Yüzde Dağılım	69,1	20,7	3,3	0,1	4,4	2,5	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	45,4	13,6	2,2	0,0	2,9	1,6	65,7	-	34,3	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 9 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2004) (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Sektörler	Genel + Katma (2)	KİT	Özelleş Kap.Kur	Fonlar	İller Bankası	DönerSer.+ S.G.Kur.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 039	9	4	0	0	70	1 122	9,7	172	1 293	7,2
Madencilik	14	320	0	0	0	0	334	2,9	0	335	1,9
İmalat	3	95	489	0	1	15	603	5,2	61	664	3,7
Enerji	1 040	810	360	0	0	0	2 210	19,1	684	2 894	16,1
Ulaştırma	2 007	1 090	378	0	0	28	3 502	30,3	2 171	5 674	31,6
Turizm	46	0	0	0	0	28	74	0,6	28	102	0,6
Konut	20	0	0	0	0	0	20	0,2	191	211	1,2
Eğitim	1 446	0	0	0	0	89	1 536	13,3	347	1 883	10,5
Sağlık	488	1	0	0	0	284	773	6,7	219	991	5,5
Diğer Hizmetler	942	0	0	21	381	53	1 397	12,1	2 525	3 922	21,8
İktisadi	535	0	0	0	17	51	603	5,2	266	869	4,8
Sosyal	408	0	0	21	364	2	794	6,9	2 258	3 053	17,0
Toplam	7 045	2 326	1 231	21	382	566	11 571	100,0	6 398	17 969	100,0
Yüzde Dağılım	60,9	20,1	10,6	0,2	3,3	4,9	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	39,2	12,9	6,9	0,1	2,1	3,2	64,4	-	35,6	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 10 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005) (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Sektörler	Genel+ Katma(2)	KİT	Özelleş Kap.K.	Fonlar	İller Bankası	DönerSer.+ S.G.Kur.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 181	16	3	0	0	80	1 281	8,1	193	1 474	6,4
Madencilik	20	487	0	0	0	0	506	3,2	1	507	2,2
İmalat	6	115	415	0	0	6	542	3,4	68	610	2,6
Enerji	1 472	761	474	0	0	0	2 706	17,0	733	3 440	14,8
Ulaştırma	3 073	1 505	533	0	0	33	5 145	32,4	2 408	7 552	32,6
Turizm	65	0	0	0	0	23	89	0,6	32	120	0,5
Konut	96	0	0	0	0	0	96	0,6	214	310	1,3
Eğitim	1 884	0	0	0	0	120	2 003	12,6	396	2 400	10,3
Sağlık	732	1	0	0	0	465	1 198	7,5	246	1 443	6,2
Diğer Hizmetler	1 615	0	0	37	600	58	2 310	14,5	3 026	5 336	23,0
İktisadi	945	0	0	0	22	51	1 018	6,4	300	1 318	5,7
Sosyal	670	0	0	37	577	7	1 292	8,1	2 726	4 018	17,3
Toplam	10 144	2 886	1 425	37	600	784	15 875	100,0	7 317	23 192	100,0
Yüzde Dağılım	63,9	18,2	9,0	0,2	3,8	4,9	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	43,7	12,4	6,1	0,2	2,6	3,4	68,5	-	31,5	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Program

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 11 - Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	2003			2004 (1)			2005 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	1 364	1 067	2 431	1 597	2 091	3 688	1 735	2 529	4 264
Madencilik	167	894	1 062	339	1 178	1 517	511	1 374	1 885
İmalat	444	15 728	16 172	665	25 931	26 596	611	30 246	30 857
Enerji	3 311	1 226	4 537	3 198	1 056	4 254	3 766	969	4 735
Ulaştırma	4 598	6 750	11 348	6 260	12 899	19 160	8 233	14 628	22 860
Turizm	130	3 413	3 543	116	4 387	4 503	135	5 307	5 442
Konut	181	5 749	5 930	217	7 251	7 467	332	8 614	8 945
Eğitim	2 463	632	3 095	2 306	843	3 149	2 817	1 047	3 863
Sağlık	980	1 603	2 582	1 134	2 325	3 459	1 605	3 013	4 618
Diğer Hizmetler	3 976	2 747	6 723	4 197	3 351	7 548	5 693	3 800	9 493
TOPLAM	17 615	39 808	57 423	20 028	61 312	81 340	25 437	71 527	96 964

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2005 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde turizm, konut ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı; enerji, ulaştırma ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı; tarım, madencilik, imalat ve eğitim sektörlerinin paylarında ise önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 12 - Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılım)

	2003			2004 (1)			2005 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	7,7	2,7	4,2	8,0	3,4	4,5	6,8	3,5	4,4
Madencilik	1,0	2,2	1,8	1,7	1,9	1,9	2,0	1,9	1,9
İmalat	2,5	39,5	28,2	3,3	42,3	32,7	2,4	42,3	31,8
Enerji	18,8	3,1	7,9	16,0	1,7	5,2	14,8	1,4	4,9
Ulaştırma	26,1	17,0	19,8	31,3	21,0	23,6	32,4	20,5	23,6
Turizm	0,7	8,6	6,2	0,6	7,2	5,5	0,5	7,4	5,6
Konut	1,0	14,4	10,3	1,1	11,8	9,2	1,3	12,0	9,2
Eğitim	14,0	1,6	5,4	11,5	1,4	3,9	11,1	1,5	4,0
Sağlık	5,6	4,0	4,5	5,7	3,8	4,3	6,3	4,2	4,8
Diğer Hizmetler	22,6	6,9	11,7	21,0	5,5	9,3	22,4	5,3	9,8
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI

2004 kamu yatırım tahsislerinde ekonomik ve sosyal alt yapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir.

Sektörel öncelikler açısından; eğitim, sağlık, teknoloji alt yapısı, enerji, sulama, kentsel altyapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeyi sağlayıcı yatırımlara bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilmiştir.

Yatırım tahsislerinde Kalkınmada Öncelikli Yörelere hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilmiştir. Bu kapsamda özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma Planı (GAP), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Raporu (ZBK) kapsamında öngörülen yatırımlara öncelik verilmiştir.

2004 yılında; devam eden projelerden yıl içinde tamamlanarak ekonomiyeye kazandırılacak projelere, uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere, dış kredisi sağlanmış projelerden önemli oranda fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere, diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere, afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı ile uyumlu bilgi ve iletişim teknolojisi projelerine ağırlık verilmiştir.

2004 Mali Yılı Bütçe Kanununun 8. maddesinin c bendiyle Bütçe Kanununa ekli (A) işaretli cetvellerdeki (06) Sermaye Giderleri tertiplerinde yer alan ödeneklerin yüzde 2'si iptal edilmiştir. Ayrıca 11 Mart 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5103 sayılı 2004 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde ve 2004 Mali Yılı Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile konsolide bütçe yatırım ödeneklerinin yüzde 13 ilave kesintiye tabi tutulması kararlaştırılmıştır.

2004 Yılı Yatırım Programında 3.555 proje yer almaktadır. 3.555 projeye yapılan 11,9 katrilyon TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 26,2 oranında pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu enerji yüzde 17, eğitim yüzde 16,2, diğer hizmetler yüzde 15,5 ve tarım yüzde 9,7 ile izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 8,2 olmuştur. 2004 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 7,2'dir.

2004 yılında tahsis edilen 11,9 katrilyon TL tutarındaki yatırım ödeneğinin yüzde 62,4'üne karşılık gelen 7,5 katrilyon TL tutarındaki konsolide bütçe yatırımlarından en büyük payı yüzde 24,7 ile eğitim sektörü yatırımları almıştır.

3.555 proje için tahsis edilen 11,9 katrilyon TL tutarındaki ödeneğin yüzde 23'ü olan 2,8 katrilyon TL tutarındaki bölümünün dış proje kredisi ile karşılanması öngörülmüştür. 2004 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dış proje kredisi ile finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 112,6 katrilyon TL olan 231 adet proje bulunmaktadır. Söz konusu 231 projenin, 2004 yılında 1,7 katrilyon TL dış proje kredisi tahsis edilen 91,2 katrilyon TL proje tutarındaki 189 adedi genel ve katma bütçeli kuruluşlara aittir.

2004 Yılı Yatırım Programında yer alan 3.555 projenin 2,9 katrilyon TL tutarındaki 930 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 18,7 katrilyon TL tutarındaki 241 adet proje ise sonraki yıllarda sürdürülmek üzere, 2004 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Programda yer alan 3.555 projenin toplam maliyeti 2004 yılı fiyatlarıyla 196,1 katrilyon TL'dir. Bunlardan 188 proje 1985 ve öncesinde, 190 proje 1986-1990 döneminde, 746 proje 1991-1995 döneminde, 825 proje 1996-2000 döneminde, 1.606 proje ise 2001-2004 döneminde başlatılmıştır. Bu projelerin toplam proje stoku içindeki payları sırasıyla; yüzde 27,5, yüzde 10,2, yüzde 25,1, yüzde 29,6, ve yüzde 7,7'dir.

Programda yer alan 3.555 adet projenin, 1.569 adedinin 2004 yılında, 1.097 adedinin 2005 yılında, 523 adedinin 2006 yılında, 366 adedinin ise 2007 yılı ve sonrasında tamamlanması programlanmaktadır. Bu projelerin, toplam proje stoku içindeki payları sırasıyla yüzde 12,7, yüzde 21,7, yüzde 15,6 ve yüzde 50,1'dir.

2004 Yılı Yatırım Programına göre; 196,1 katrilyon TL tutarındaki 3.555 proje için 2003 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen kümülatif harcama tutarı 86,8 katrilyon TL olup,

tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 109,3 katrilyon TL olmaktadır. Bu durumda, 2004 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2004 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2004 yılı sonrasında 8,1 yıllık bir süre gerekmektedir. Yatırım programlarında iz ödenek tahsis edilmek suretiyle durdurulan proje stoku hariç tutulduğunda, ortalama tamamlanma süresi 6,7 yıl olmaktadır.

1994-2004 dönemi göz önüne alınarak program değerleri itibarıyla aynı bazda karşılaştırma yapıldığında, kamu yatırımlarına tahsis edilen ödeneğin toplam proje tutarı büyüklüğüne oranının 1994 yılında yüzde 10,2 iken 1996 yılında yüzde 5,7'ye kadar gerilediği, 2004 yılı için bu oranın yüzde 6,1 olduğu görülmektedir.

2004 yılının ilk 6 ayında, mahalli idareler ve yatırım işçiliği hariç olmak üzere, yaklaşık 2,5 katrilyon TL kamu yatırım harcaması yapılmış ve böylece Haziran sonunda program ödeneğe göre yüzde 20,7 oranında nakdi gerçekleşme sağlanmıştır.

TABLO: II. 13 - 2004 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Başlama Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2004 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)

Başlama Yılı	2004 Yılı				Yüzde Pay		
	Proje Sayısı	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Öden.	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Öden.
1985 ve Öncesi	188	53 946 976	1 387 450	1 628 898	27,5	11,6	13,0
1986	54	10 871 505	458 188	459 796	5,5	3,8	3,7
1987	27	1 889 059	140 889	141 380	1,0	1,2	1,1
1988	25	1 424 564	101 121	120 253	0,7	0,8	1,0
1989	17	1 894 759	61 254	59 194	1,0	0,5	0,5
1990	67	3 833 595	133 431	134 263	2,0	1,1	1,1
1991	117	11 371 949	523 044	520 914	5,8	4,4	4,2
1992	77	4 530 086	154 412	154 412	2,3	1,3	1,2
1993	127	15 186 726	757 679	824 773	7,7	6,3	6,6
1994	263	9 149 904	713 324	720 013	4,7	6,0	5,7
1995	162	8 992 534	332 392	329 646	4,6	2,8	2,6
1996	125	16 098 425	1 104 384	1 130 464	8,2	9,2	9,0
1997	233	19 642 031	672 379	673 436	10,0	5,6	5,4
1998	220	10 991 607	616 119	635 413	5,6	5,1	5,1
1999	121	6 208 690	257 587	280 972	3,2	2,2	2,2
2000	126	5 060 393	281 442	296 928	2,6	2,3	2,4
2001	209	5 076 736	684 526	782 155	2,6	5,7	6,2
2002	151	2 682 267	270 667	271 357	1,4	2,3	2,2
2003	167	2 151 143	458 084	458 832	1,1	3,8	3,7
2004	1 079	5 109 919	2 869 171	2 908 450	2,6	24,0	23,2
TOPLAM	3 555	196 112 868	11 977 543	12 531 549	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

TABLO: II. 14 - 2004 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Bitiş Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2004 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)

Bitiş Yılı	2004 Yılı			Yüzde Pay			
	Proje Sayısı	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Öden.	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Öden.
2004	1 569	24 908 986	4 267 607	4 320 994	12,7	35,6	34,5
2005	1 097	42 482 001	3 919 529	4 079 637	21,7	32,7	32,6
2006	523	30 526 297	1 527 451	1 544 208	15,6	12,8	12,3
2007 ve sonrası	366	98 195 584	2 262 956	2 586 710	50,1	18,9	20,6
TOPLAM	3 555	196 112 868	11 977 543	12 531 549	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

4. ÖDEMELER DENGESİ

A. DIŞ Dengeyi Etkileyen Faktörler

Dünya ekonomisinin 2004 yılında yüzde 5, 2005 yılında ise yüzde 4,3 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Dünya ekonomisindeki canlanmaya paralel olarak 2004 yılında yüzde 8,8 artması beklenen dünya ticaret hacminin (mal ve hizmet) ise, 2005 yılında yüzde 7,2 oranında artması beklenmektedir.

Türkiye'nin ihracatında önemli bir paya sahip olan euro bölgesinde 2003 yılında gerçekleşen yüzde 0,5 oranında büyümenin ardından, 2004 ve 2005 yıllarında yüzde 2,2 oranında büyüme beklenmektedir. 2003 yılında yüzde 1,9 oranında artan euro alanı ticaret hacminin, 2004 yılında yüzde 5,7, 2005 yılında yüzde 5,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, 2004 ve 2005 yıllarına ilişkin dış talepte oluşan iyimser beklentilerin Türkiye'nin ihracat performansını olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

1 dolar+1,5 euro ağırlıklı reel kur endeksine göre 2003 yılında yüzde 10 oranında değerlendirilen Türk Lirası, 2004 yılının Ocak-Eylül döneminde de bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,6 oranında değer kazanmıştır.

2004 yılının ilk dokuz ayında euro, dolar karşısında değer kazanmaya devam etmiş, 2003 yılında 1,128 olan euro/dolar paritesi, söz konusu dönemde ortalama bazda 1,226'ya yükselmiştir. Bu gelişme, ihracat ve ithalatın dolar cinsinden daha yüksek gerçekleşmesinde etkili olmuştur. İhracatta euronun, ithalatta ise doların ağırlıklı olması nedeniyle 2004 yılında euro/dolar paritesinde yaşanan gelişmeler ithal girdiyi yoğun olarak kullanan ihracatçı sektörler için maliyet avantajı sağlamıştır.

2004 yılında euro/dolar paritesinde yaşanan gelişmeler dış ticaret fiyatları üzerinde de etkili olmuştur. Bu çerçevede, 2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde ihracat fiyatları yüzde 15,7, ithalat fiyatları ise yüzde 10,4 oranında artmıştır. 2004 yılının tamamında ihracat

fiyatlarının yüzde 10,1, ithalat fiyatlarının ise yüzde 12,3 oranında artması beklenmektedir. 2005 yılında ihracat fiyatlarının değişmeyeceği, ithalat fiyatlarının ise yüzde 0,1 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2004 yılının ilk çeyreğinde dolar bazında birim işgücü maliyetleri özellikle TL'nin değer kazanması sonucunda artmış bulunmaktadır. Ancak yılın ikinci çeyreğinde dolar kurunda yaşanan yükselme sonucunda endeks değeri tekrar gerileyerek 2003 yılı son çeyrek seviyesine inmiştir. 2004 yılının ilk yarısında 2003 yılına göre yaklaşık yüzde 9,3 artan dolar bazlı birim işgücü maliyetlerinin rekabet gücü açısından henüz olumsuz bir baskı oluşturmadığı düşünülmektedir.

Yurt içi üretim ve talep gelişmeleri dış dengeyi önemli ölçüde etkilemektedir. 2001 yılındaki kriz nedeniyle ertelenen tüketim talebinin 2003 ve 2004 yıllarında gerçekleştirilmesi bu yıllardaki ithalat artışında etkili olmuştur. Bu çerçevede, 2003 yılında yüzde 8,7 oranında artan yurt içi talebin, 2004 yılında yüzde 12,4 oranında artması beklenmektedir. 2005 yılında ise iç talepteki artışların sınırlı kalacağı, bunun sonucunda da tüketim malları ithalatının yavaşlayacağı öngörülmektedir.

TABLO: II. 15 - Dış Ticaret Dengesini Etkileyen Faktörlerdeki Gelişmeler

(Yüzde Değişme)

	2002	2003	2004(1)	2005 (2)
Dünya Üretimi	3,0	3,9	5,0	4,3
Dünya Ticaret Hacmi (mal ve hizmet)	3,3	5,1	8,8	7,2
Euro Alanı Ticaret Hacmi	0,5	1,9	5,7	5,8
İhracat Fiyatları	-1,8	11,9	10,1	0,0
İthalat Fiyatları	-1,2	8,5	12,3	0,1
Petrol Fiyatları	3,1	15,0	32,3	13,2
Petrol Dışı Fiyatlar	-0,9	8,4	11,5	-0,6
Petrol (dolar/varil)	23,4	26,9	35,6	40,3
Reel Kur (1 dolar+1,5 euro) (3)	16,9	10,0	8,6	
GSMH Büyümesi	7,9	5,9	10,0	5,0
Sanayi Büyümesi	9,4	7,8	10,8	6,5
Yurtiçi Talep Büyümesi	9,3	8,7	12,4	3,0
Cari Fiyatlarla İhracat (4)	15,1	31,0	31,2	14,5
Cari Fiyatlarla İthalat (5)	24,5	34,5	37,7	8,9
Reel İhracat (4)	17,2	17,1	19,2	14,5
Reel İthalat (5)	26,1	23,9	22,6	8,8

Kaynak: DPT, IMF ve OECD

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Projeksiyon

(3) 2003 yılı Eylül ayı itibarıdır.

(4) Bavul ticareti hariç

(5) Altın dahil

B. CARİ İŞLEMLER DENGESİ

2003 yılının Ocak-Ağustos döneminde yüzde 69,1 olan ihracatın ithalatı karşılama oranının, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 63,5'e gerilemesi sonucunda, dış ticaret açığı (ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle) 2003 yılının ilk sekiz ayındaki 8,4 milyar ABD doları seviyesinden 2004 yılının aynı döneminde 16,3 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu dönemde hizmetler dengesinde 1,6 milyar ABD doları tutarında bir iyileşme yaşanmasına rağmen, dış ticaret dengesinde yaşanan bu gelişme sonucunda cari işlemler hesabı 9,8 milyar ABD doları açık vermiştir. Cari açığın bu seviyede kalmasında gerçekleştirilen ithalatın 1,5 milyar dolarlık kısmının bedelsiz ithalat kapsamında sayılması da etkili olmuştur.

TABLO: II. 16 - Cari İşlemler Dengesi

	(Milyon ABD Doları)			
	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-1 522	-6 850	-14 387	-10 633
DIŞ TİCARET DENGESİ	-8 337	-14 034	-23 570	-21 760
İhracat f.o.b.	40 124	51 206	66 200	76 000
İhracat f.o.b.	36 059	47 253	62 000	71 000
Bavul Ticareti	4 065	3 953	4 200	5 000
İthalat f.o.b.	-48 461	-65 240	-89 770	-97 760
İthalat c.i.f.	-51 554	-69 340	-95 500	-104 000
Navlun ve Sigorta	3 093	4 100	5 730	6 240
HİZMETLER DENGESİ	7 879	10 505	12 655	14 851
Taşımacılık	861	- 523	- 945	- 900
Gelir	2 795	2 184	2 730	3 081
Gider	-1 934	-2 707	-3 675	-3 980
Turizm	6 599	11 090	13 400	15 250
Gelir (3)	8 479	13 203	16 000	18 000
Gider	-1 880	-2 113	-2 600	-2 750
Diğer Hizmetler (Net)	419	- 62	200	500
YATIRIM GELİRİ DENGESİ	-4 554	-5 427	-5 722	-5 924
Doğrudan Yatırımlar	- 86	- 268	- 450	- 500
Gelir	293	203	250	300
Gider	- 379	- 471	- 700	- 800
Portföy Yatırımları	- 835	-1 207	-1 287	-1 355
Gelir	1 409	1 409	1 583	1 583
Gider	-2 244	-2 616	-2 870	-2 938
Diğer Yatırımlar	-3 633	-3 952	-3 985	-4 069
Faiz Geliri	784	634	611	611
Faiz Gideri	-4 417	-4 586	-4 596	-4 680
Uzun Vade	-4 053	-4 278	-4 189	-4 230
Kısa Vade	- 364	- 308	- 407	- 450
CARİ TRANSFERLER	3 490	2 106	2 250	2 200
İşçi Gelirleri (3)	1 936	729	850	900
Bedelsiz İthalat	1 054	1 079	1 100	1 000
Resmî Transferler	500	298	300	300

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) 2003 yılından itibaren yeni tanıma göredir.

2004 yılında dış ticaret açığının 23,6 milyar ABD dolarına yükselmesi, buna paralel olarak da cari işlemler dengesinde 14,4 milyar ABD doları (bedelsiz ithalat 1,1 milyar ABD doları alınmıştır) tutarında bir açık oluşması beklenmektedir.

2005 yılında ise dış ticaret açığının 2004 yılına göre bir miktar azalarak 21,8 milyar ABD dolarına gerilemesi, bunun sonucunda cari işlemler dengesinde 10,6 milyar ABD doları tutarında açık oluşması öngörülmektedir.

a) İhracat

İhracat 2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31,8 oranında artarak 39,2 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde toplam ihracatın yüzde 94,3'ünü oluşturan imalat sanayi ürünleri ihracatı yüzde 32,1 oranında artmıştır. Bu artışta özellikle, bir önceki yılın aynı dönemine göre, kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları ihracatının yüzde 55,5, elektrikli makina ve cihazlar ihracatının yüzde 40,3 ve demir-çelik ihracatının yüzde 67,5 oranında artması belirleyici olmuştur. Toplam ihracat içindeki payı söz konusu dönemde yüzde 4'e gerileyen tarım ve ormanlık ürünleri ihracatı ise yüzde 22,3 oranında artış göstermiştir.

2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde Türkiye'nin ihracat pazar paylarında önemli bir değişiklik yaşanmamış, en önemli ihraç pazarlarımız olan OECD ülkelerinin payı yüzde 64,5, AB ülkelerinin payı ise yüzde 54,5 olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılının tamamında ihracatın yüzde 31,2 oranında artarak 62 milyar ABD dolarına ulaşması; ihracat fiyatlarının ise söz konusu yılda yüzde 10,1 oranında artacağı tahmini doğrultusunda, reel ihracat artışının yüzde 19,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2005 yılında ise ihracatın yüzde 14,5 oranında artarak 71 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının 2005 yılında artmayacağı öngörüldüğünden, nominal artış oranında reel ihracat artışı gerçekleşecektir.

Bu çerçevede, ihracatın GSMH'ya oranının, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla yüzde 21,1 ve yüzde 23,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2004 yılı Programında Eximbank'ın, ihracat sektörüne 3,7 milyar ABD doları nakdi kredi, 3,8 milyar ABD doları sigorta/garanti desteği olmak üzere, ihracat hedefinin yüzde 14,6'sı oranında, toplam 7,5 milyar ABD doları düzeyinde destek sağlaması öngörülmüştü. 2004 yılı uygulamaları program hedefleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Nitekim, 2004 yılının Ocak-Eylül döneminde ihracat sektörüne 2,5 milyar ABD doları nakdi kredi, 2,5 milyar ABD doları da sigorta ve garanti olmak üzere toplam 5 milyar ABD doları finansal destek sağlanmıştır. Yılın ilk dokuz ayı sonunda kısa vadeli kredilerde, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 7 oranında artış gerçekleştirilerek 2,5 milyar ABD doları düzeyine ulaşılmıştır. Aynı dönemde kısa vadeli kredilerin geçen yıl olduğu gibi yüzde 40'ı KOBİ'lere tahsis edilmiştir.

Eximbank'ın 2004 yılı Ocak-Eylül dönemi kısa vadeli ihracat kredilerinin sektörel dağılımında, ihracat içindeki ağırlıklarına paralel olarak, hazır giyim yüzde 27, tekstil-deri

yüzde 15, makine, elektrikli cihazlar yüzde 12, demir-çelik yüzde 6, madeni eşya yüzde 8, gıda-tarım ürünleri yüzde 9, diğerleri yüzde 23 paya sahip bulunmaktadır.

TABLO: II. 17 - İhracatın Sektörel Dağılımı (1)

	(Milyon ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2003	2004(2)	2005(3)	2003	2004(2)	2005(3)	04/03	05/04
TOPLAM İHRACAT	47 253	62 000	71 000	100,0	100,0	100,0	31,2	14,5
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık	2 549	2 604	3 266	5,4	4,2	4,6	2,2	25,4
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	545	620	710	1,0	1,0	1,0	13,8	14,5
İmalat Sanayii	44 037	58 404	66 811	94,2	94,2	94,1	32,6	14,4
Diğer	122	372	213	0,2	0,6	0,3	204,9	-42,7

- (1) ISIC Revize 3 sınıflamasına göre, bavul ticareti hariç
(2) Gerçekleşme tahmini
(3) Program

b) İthalat

İthalat 2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 43,4 oranında artarak 61,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde ara malları ithalatı, toplam ithalat artış oranının altında kalarak yüzde 29,2 oranında artmıştır. Diğer taraftan, tüketim malları ithalatı yüzde 106,5 artmıştır. Bu artışta özellikle binek otomobilleri ithalatının yüzde 199,1 oranında artarak 2,9 milyar ABD dolarına yükselmesi belirleyici olmuştur. Yüksek düzeylere ulaşan kapasite kullanım oranlarının yeni yatırımlar gerektirmesi sonucunda, sermaye malları ithalatı da, toplam ithalat artış oranının üzerinde, yüzde 73,2 oranında artış göstermiştir.

2004 yılı sonunda ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 37,7 oranında artarak 95,5 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. İthalat fiyatlarının yüzde 12,3 oranında artacağı, bunun sonucunda reel artışın yüzde 22,6 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 18 - İthalatın Mal Grupları İtibarıyla Dağılımı (1)

	(Milyon ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2003	2004(2)	2005(3)	2003	2004(2)	2005(3)	04/03	05/04
Tüketim Malları	7 536	13 465	11 565	10,9	14,1	11,1	78,7	-14,1
Sermaye Mal.	11 326	17 286	17 867	16,3	18,1	17,2	52,6	3,4
Ara Malları	50 012	64 291	74 106	72,1	67,3	71,3	28,6	15,3
Petrol	4 777	6 418	7 338	6,9	6,7	7,1	34,4	14,3
Petrol Dışı	45 235	57 873	66 768	65,2	60,6	64,2	27,9	15,4
Diğer	466	478	416	0,7	0,5	0,4	2,5	-12,9
TOPLAM	69 340	95 500	104 000	100,0	100,0	100,0	37,7	8,9

- (1) BEC sınıflamasına göre
(2) Gerçekleşme tahmini
(3) Program

2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde ülke gruplarının toplam ithalat içindeki paylarında bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli bir değişiklik olmamış, OECD ülkelerinin payı yüzde 62,7, AB ülkelerinin payı ise yüzde 47,7 olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılında ithalatın yüzde 8,9 oranında artarak 104 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bu gelişmeler ve tahminler çerçevesinde, ithalatın GSMH'ya oranının 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla yüzde 32,6 ve yüzde 34,9 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

c) Hizmet, Yatırım Dengesi ve Cari Transferler

2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25 oranında artarak 10,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2004 yılının Ocak-Eylül döneminde ülkemize gelen yabancı turist sayısı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 28,2 oranında artış göstermiştir. Bu çerçevede, 2004 yılının tamamında turizm gelirlerinin yüzde 21,2 oranında artarak 16 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2005 yılında ise turizm gelirlerinin 18 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde 8 milyar ABD doları olan hizmetler dengesi fazlasının, yılın tamamında 12,7 milyar ABD dolarına ulaşacağı; 2005 yılında ise özellikle turizm gelirlerindeki artış sonucunda 14,9 milyar ABD doları tutarında fazla oluşacağı öngörülmektedir.

2004 yılının ilk sekiz aylık döneminde 3,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen yatırım gelirleri açığının yılın tamamında 5,7 milyar ABD dolarına yükselmesi; 2005 yılında ise bir miktar artarak 5,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2004 yılının tamamında 850 milyon ABD doları civarında gerçekleşmesi beklenen işçi gelirlerinin (yeni tanımıyla), 2005 yılında da yaklaşık bu seviyede gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

C. YABANCI SERMAYE

2004 yılı Ocak-Ağustos döneminde yabancı sermaye girişi (gayrimenkul satışı dahil) geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 134,8 oranında artarak 1.970 milyon ABD dolarına çıkmıştır.

17 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunuyla birlikte, yabancı yatırımcı ve yabancı sermayenin tanımı değiştirilmiş, yabancı sermaye için en az sermaye koşulu, şirket kuruluşu ve yatırım izinleri, lisans, know-how, teknik yardım ve franchise anlaşmalarının tescili zorunluluğu kaldırılmıştır. Yeni düzenlemeyle yabancı sermayeli şirket kuruluşunda belirgin bir artış gözlenmektedir. Nitekim, başlangıcından 2003 yılı Haziran ayına kadar toplam 6.662 şirkete kuruluş izni verilmişken, 2003 yılı Temmuz ayından 2004 yılı Eylül ayına kadar geçen sürede 2.621 yabancı sermayeli şirket kurulmuştur.

2004 yılı Ocak-Eylül döneminde 1.623 adet yabancı sermayeli firma kurulmuştur. Bu dönemde kurulan şirketlerin toplam sermayeleri 1,2 milyar ABD doları olup, 262'si Almanya, 113'ü Hollanda ve 102'si İngiltere kaynaklıdır.

2004 yılının ilk dokuz ayında sermayesi 500 bin ABD dolarının üzerinde 98 yabancı sermayeli firma kurulmuştur. Söz konusu firmaların sermayesi bu dönemde kurulan firmaların toplam sermayesinin yüzde 94'ünü oluşturmaktadır.

TABLO: II. 19 - Yabancı Sermayenin Sektörel Dağılımı ve Fiili Girişler (1)

(Milyon ABD Doları)

	Verilen İzinler					Fiili Girişler
	İmalat	Tarım	Madencilik	Hizmetler	Toplam	
1980	89	0	0	8	97	35
1981	247	1	1	89	338	141
1982	99	1	2	65	167	103
1983	89	0	0	14	103	87
1984	186	6	0	79	271	113
1985	143	6	4	81	234	99
1986	193	17	1	153	364	125
1987	294	13	1	347	655	115
1988	491	27	6	297	821	354
1989	950	9	12	541	1 512	663
1990	1 214	66	47	534	1 861	684
1991	1 095	22	40	810	1 967	907
1992	1 274	34	19	493	1 820	911
1993	1 569	21	11	462	2 063	746
1994	1 107	28	6	336	1 477	636
1995	1 996	32	61	850	2 939	934
1996	641	64	8	3 124	3 837	914
1997	872	12	27	768	1 679	852
1998	1 017	6	14	610	1 647	953
1999	1 123	16	7	553	1 699	813
2000	1 105	60	5	2 307	3 477	1 707
2001	1 245	135	29	1 317	2 726	3 288
2002(2)	892	33	17	1 301	2 243	1 043
2003(2)	711	8	124	315	1 158	1 570
2004(2)(3)						1 975
TOPLAM	18 642	617	442	15 454	35 153	19 768

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun 17 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmesi ile Hazine Müsteşarlığı tarafından düzenlenen izin sistemi kaldırılmıştır. Bu nedenle yabancı sermaye istatistikleri artık izin bazında yayınlanmamaktadır.

(2) Fiili girişlere yabancıların yurt içinde yaptığı gayrimenkul yatırımları ve yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışından kullandıkları krediler dahildir.

(3) 2004 yılı Ocak-Ağustos itibarıyla.

D. SERBEST BÖLGELER

Ülkemizde 2004 yılı itibarıyla faaliyette bulunan serbest bölge sayısı 21'dir. Serbest bölgelerde 2004 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 667'si yabancı sermayeli, 3.446'sı yerli olmak üzere toplam 4.113 firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalarca istihdam edilen kişi sayısı 34.412'dir.

Serbest bölgelerde 2002 yılından itibaren başlayan canlanma 2004 yılının ilk sekiz ayında da sürmüştü ve ticaret hacmi geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 44,8 oranında artarak 14,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2004 yılı Ağustos ayı sonunda gerçekleşen ticaretin ülke grupları itibarıyla dağılımı incelendiğinde, Türkiye'nin yüzde 46,3, AB ülkelerinin yüzde 30, diğer OECD ülkelerinin yüzde 6, Türk Cumhuriyetlerinin yüzde 2 ve diğer ülkelerin yüzde 15,7 oranında paya sahip olduğu görülmektedir.

2004 yılının ilk sekiz ayında serbest bölgelerde gerçekleştirilen ticarete sanayi ürünlerinin payı yüzde 96,2, tarım ürünlerinin payı yüzde 3,6, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı ise yüzde 0,2 olarak gerçekleşmiştir.

Söz konusu dönemdeki ticaretin yüzde 26,4'ü İstanbul Deri ve Endüstri, yüzde 15,8'i İstanbul Atatürk Havalimanı, yüzde 14,4'ü Ege, yüzde 14'ü Mersin ve yüzde 10,4'ü Bursa Serbest Bölgelerinden gerçekleştirilmiştir.

5. KAMU FİNANSMANI

A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

Kamu gelir ve harcamaları, kamu borç stokunu sürdürülebilir bir seviyede tutmak amacıyla her yıl önemli oranda kamu faiz dışı fazlası vermek temel hedefi çerçevesinde belirlenmektedir.

2004 yılında, toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 30,8 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 30,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2004 yılında kamu gelirlerinin yüzde 83,8'ini oluşturması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 2003 yılına göre 0,2 puanlık artışla yüzde 25,8 seviyesine yükselmesi beklenmektedir. 2004 yılında, konsolide bütçe vasıtasız vergilerinin, bir önceki yıla göre 0,9 puan azalacağı; konsolide bütçe vasıtalı vergilerinin ise bir önceki yıla göre 0,7 puan artacağı tahmin edilmektedir. Vasıtasız vergilerdeki düşüşün en önemli sebepleri, uygulanan sıkı maliye politikası sonucu faiz oranlarının düşmesi ve enflasyon muhasebesi uygulamasının etkileridir. Vasıtalı vergilerdeki artışın en önemli sebebi ise, ithalden alınan KDV'deki artıştır.

2004 yılında, GSMH'ya oran olarak, toplam kamu harcamalarının bir önceki yıla göre 3,1 puan azalarak yüzde 36,7 olacağı; faiz dışı harcamaların ise, 0,3 puanlık bir düşüşle

yüzde 22,4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. GSMH'ya oran olarak, 2,8 puan azalarak yüzde 14,3'e düşen faiz ödemeleri, giderlerdeki düşüşün en temel nedenidir.

GSMH'ya oran olarak, cari harcamaların 0,4 puan azalarak yüzde 11,9; sabit sermaye yatırımlarının ise 0,2 puan azalarak yüzde 4,7 seviyesinde olması beklenmektedir. Cari harcamalardaki düşüşün başlıca nedeni hedeflenen enflasyon oranında artırılan konsolide bütçe personel harcamalarının GSMH içindeki payının azalmasıdır. Sabit sermaye yatırım harcamalarındaki düşüş ise, konsolide bütçe yatırım ödeneklerinin azaltılmasından kaynaklanmaktadır.

2004 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 3,5 puan azalarak yüzde 5,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. İlk defa 2001 yılında konsolide bütçe açığı toplam kamu açığının üzerine çıkmış ve bu durum 2004 yılında da devam etmiştir. 2004 yılında GSMH'ya oran olarak, konsolide bütçenin yüzde 8,0 oranında açık vermesi, diğer kamu kesiminin yüzde 2,1 oranında fazla vermesi beklenmektedir.

Faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, bir önceki yılda GSMH'nın yüzde 7,6'sı oranında fazla veren kamu kesiminin 2004 yılında 0,4 puan artışla yüzde 8,0 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

Kamu kesimi, 2001 yılı hariç 1999-2004 döneminde net dış borç kullanıcısı durumundadır.

2005 yılında, toplam kamu gelirlerinin yüzde 84,9'unu oluşturan vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 1,2 puan artışla yüzde 27,0 olması öngörülmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, GSMH'nın yüzde 31,5'i kadar olması beklenen kamu gelirleri, özelleştirme gelirleri dahil edildiğinde GSMH'nın yüzde 31,8'ine yükselmektedir. Vergi dışı normal gelirlerin 2004 yılına göre 0,2 puan düşerek GSMH'nın yüzde 2,6'sına gerileyeceği tahmin edilmektedir. Faktör gelirlerinin GSMH içindeki payı ise, bir önceki yıl seviyesini koruyarak, yüzde 5,7 oranında programlanmıştır.

GSMH'ya oran olarak, 2005 yılında, toplam kamu harcamalarının 1,3 puan azalarak yüzde 35,4 olması; faiz dışı harcamaların ise, özellikle sabit sermaye yatırım harcamalarındaki artışla birlikte, 0,9 puan artarak yüzde 23,3 olması öngörülmüştür.

2005 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının bir önceki yıl seviyesinin 0,6 puan üzerinde yüzde 5,3 oranında olması öngörülmektedir. Bu artışın en önemli sebebi, son zamanlarda kısıtlanan yatırım harcamalarında reel bir artışın öngörülmüş olmasıdır. Öte yandan, toplam kamu tüketiminin GSMH içindeki payının 0,1 puan azalışla yüzde 11,8 oranında olması programlanmaktadır.

TABLO: II. 20 - Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)					(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2001	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)	2001	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
Vergiler	47 921	66 041	91 199	109 545	129 929	27,2	24,0	25,6	25,8	27,0
-Vasitasız	18 501	21 815	27 763	30 749	32 743	10,5	7,9	7,8	7,2	6,8
-Vasitalı	28 746	42 933	60 168	75 766	93 792	16,3	15,6	16,9	17,9	19,5
-Servet	674	1 293	3 267	3 030	3 394	0,4	0,5	0,9	0,7	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	3 894	8 419	10 162	11 665	12 354	2,2	3,1	2,8	2,8	2,6
Faktör Gelirleri	9 573	20 169	20 549	24 079	27 539	5,4	7,3	5,8	5,7	5,7
Sosyal Fonlar	-4 307	-8 837	-13 962	-16 013	-18 360	-2,4	-3,2	-3,9	-3,8	-3,8
TOPLAM	57 082	85 792	107 948	129 275	151 462	32,3	31,2	30,3	30,5	31,5
-Özelleştirme Gelirleri (3)	1 618	456	429	1 500	1 612	0,9	0,2	0,1	0,4	0,3
TOPLAM GELİR	58 700	86 249	108 377	130 775	153 074	33,3	31,4	30,4	30,8	31,8
Cari Harcamalar	23 141	34 688	43 694	50 605	56 684	13,1	12,6	12,3	11,9	11,8
Yatırım Harcamaları	9 835	17 223	17 039	20 197	24 825	5,6	6,3	4,8	4,8	5,2
-Sabit Sermaye	11 300	17 308	17 615	20 028	25 437	6,4	6,3	4,9	4,7	5,3
-Stok Değişmesi	-1 465	-85	-576	169	-611	-0,8	0,0	-0,2	0,0	-0,1
Transfer Harcamaları	51 898	67 381	80 415	84 209	88 472	29,4	24,5	22,5	19,9	18,4
-Cari Transferler (net)	50 450	66 858	79 947	83 740	88 067	28,6	24,3	22,4	19,7	18,3
-Sermaye Transferleri	1 448	523	468	469	405	0,8	0,2	0,1	0,1	0,1
Stok Değişim Fonu	2 856	1 894	895	605	432	1,6	0,7	0,3	0,1	0,1
TOPLAM HARCAMA	87 730	121 186	142 043	155 616	170 413	49,7	44,1	39,8	36,7	35,4
BORÇLANMA GEREĞİ	29 030	34 937	33 666	24 840	17 339	16,4	12,7	9,4	5,9	3,6

Kaynak : DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Özelleştirme gelirleri kamu kesimi genel dengesi tablolarında sermaye transferleri kalemi altında yer almaktadır.

TABLO: II. 21 - Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve Finansmanı

	2000	2001	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)					
Konsolide Bütçe	13 726	30 790	40 746	40 205	33 987	29 137
KİT	2 616	648	-2 768	-2 646	-1 870	-4 037
-İşletmeci	1 848	11	-3 002	-1 274	- 482	-1 838
-Özelleştirme Kapsa. Kuru.	556	637	234	-1 372	-1 388	-2 199
-Tasarrufçu	213					
Mahalli İdareler	505	566	161	1 637	158	97
Döner Sermaye	- 140	- 171	- 521	-1 189	-1 156	-1 095
Sosyal Güv. Kuruluşları	- 17	- 136	102	133	- 191	0
İşsizlik Sigortası Fonu	- 362	-1 845	-2 772	-3 956	-4 586	-5 118
Fonlar	-1 479	- 822	- 11	- 518	-1 502	-1 645
TOPLAM KAMU	14 849	29 030	34 937	33 666	24 840	17 339
Toplam Kamu (Faiz Hariç) (3)	-7 056	-14 279	-19 367	-27 491	-35 619	-40 856
Toplam Kamu (Özel. Hariç)	16 763	30 649	35 394	34 095	26 340	18 951
Toplam Kamu (Faiz+Özel. Hariç) (3)	-5 142	-12 661	-18 911	-27 062	-34 119	-39 244
TOPLAM FİNANSMAN	14 849	29 030	34 937	33 666	24 840	17 339
Dış Boçlanma (net)	4 325	-3 869	17 400	2 451	4 897	1 515
İç Borç/Alacak (net)	10 524	32 899	17 537	31 215	19 943	15 824
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)					
Konsolide Bütçe	10,9	17,4	14,8	11,3	8,0	6,1
KİT	2,1	0,4	-1,0	-0,7	-0,4	-0,8
-İşletmeci	1,5	0,0	-1,1	-0,4	-0,1	-0,4
-Özelleştirme Kapsa. Kuru.	0,4	0,4	0,1	-0,4	-0,3	-0,5
-Tasarrufçu	0,2					
Mahalli İdareler	0,4	0,3	0,1	0,5	0,0	0,0
Döner Sermaye	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-0,3	-1,0	-1,0	-1,1	-1,1	-1,1
Fonlar	-1,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,4	-0,3
TOPLAM KAMU	11,8	16,4	12,7	9,4	5,9	3,6
Toplam Kamu (Faiz Hariç) (3)	-5,6	-8,1	-7,0	-7,7	-8,4	-8,5
Toplam Kamu (Özel. Hariç)	13,3	17,4	12,9	9,6	6,2	3,9
Toplam Kamu (Faiz+Özel. Hariç) (3)	-4,1	-7,2	-6,9	-7,6	-8,0	-8,2
TOPLAM FİNANSMAN	11,8	16,4	12,7	9,4	5,9	3,6
Dış Boçlanma (net)	3,4	-2,2	6,3	0,7	1,2	0,3
İç Borç/Alacak (net)	8,4	18,6	6,4	8,8	4,7	3,3

Not : Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2001 yılı transfer harcamalarında yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

TABLO: II. 22 - 2003 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeciler	Öz. Kap. Kuruluşlar	TOPLAM	
1 Vergiler	82 224	5 671	- 67	0	1 211	0	89 040	- 585	- 524	-1 109	87 931
a Vasıtasız	25 716	2 011	- 67	0	1 211	0	28 872	- 585	- 524	-1 109	27 763
b Vasıtalı	56 508	3 660	0	0	0	0	60 168	0	0	0	60 168
2 Vergi Dışı N. Gelirler	8 450	2 520	- 192	0	389	0	11 167	- 863	- 142	-1 005	10 162
3 Faktör Gelirleri	7 167	3 364	1 557	1 491	- 628	2 724	15 675	3 416	1 459	4 875	20 549
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-14 844	0	882	-13 962	0	0	0	-13 962
5 (Cari Transferler)	-93 349	-2 020	170	13 312	586	350	-80 951	980	24	1 004	-79 947
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	4 492	9 535	1 469	- 41	1 558	3 956	20 969	2 947	817	3 765	24 734
II CARİ GİDERLER	-36 707	-5 864	0	0	-1 123	0	-43 694	0	0	0	-43 694
III KAMU TASARRUFU	-32 216	3 671	1 469	- 41	435	3 956	-22 725	2 947	817	3 765	-18 960
IV YATIRIMLAR	-8 985	-5 885	- 197	- 92	- 6	0	-15 164	-2 236	361	-1 876	-17 039
a Sabit Sermaye	-8 985	-5 880	- 164	- 92	- 6	0	-15 126	-2 146	- 343	-2 489	-17 615
b Stok Değişmesi	0	- 5	- 32	0	0	0	- 38	- 90	703	613	576
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-41 201	-2 214	1 273	- 133	430	3 956	-37 889	711	1 178	1 889	-36 000
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	996	590	- 47	0	88	0	1 626	819	782	1 602	3 228
1 Servet Vergileri	2 091	1 176	0	0	0	0	3 267	0	0	0	3 267
2 (Diğer Transferler)	-1 012	- 32	14	0	107	0	- 923	878	527	1 405	482
3 (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	- 83	- 555	- 61	0	- 19	0	- 718	- 58	255	197	- 522
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	40 205	1 624	-1 225	133	- 518	-3 956	36 262	-1 530	-1 961	-3 491	32 772
1 Kasa-Banka Değişimi	0	517	- 875	0	- 772	0	-1 131	329	- 570	- 241	-1 372
2 Dış Borçlanma (net)	2 684	- 488	0	0	- 69	0	2 127	401	- 77	324	2 451
-Dış Borç Ödemesi	-10 486	- 758	0	0	- 179	0	-11 424	- 780	- 199	- 979	-12 403
-Dış Borç Kullanımı	13 170	270	0	0	110	0	13 551	1 182	122	1 303	14 854
3 İç Borç/Alacak (net)	37 520	1 608	- 314	133	324	-3 956	35 316	-2 004	- 724	-2 729	32 587
4 Stok Değişim Fonu	0	- 13	- 36	0	0	0	- 49	- 257	- 589	- 845	- 895

(1) Geçici

TABLO: II. 23 - 2004 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Öz. Kap. Kuruluşlar	TOPLAM	
1 Vergiler	96 879	8 611	- 90	0	1 974	0	107 375	- 487	- 373	- 860	106 515
a Vasıtasız	26 898	2 827	- 90	0	1 974	0	31 609	- 487	- 373	- 860	30 749
b Vasıtalı	69 981	5 785	0	0	0	0	75 766	0	0	0	75 766
2 Vergi Dışı N. Gelirler	9 197	2 908	- 281	0	514	0	12 338	- 413	- 260	- 673	11 665
3 Faktör Gelirleri	9 245	4 171	1 837	1 490	- 554	3 021	19 211	2 729	2 139	4 868	24 079
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-17 136	0	1 123	-16 013	0	0	0	-16 013
5 (Cari Transferler)	-98 228	-2 099	197	15 978	- 400	442	-84 110	279	91	370	-83 740
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	17 093	13 592	1 664	332	1 533	4 586	38 801	2 108	1 597	3 705	42 505
II CARİ GİDERLER	-42 544	-7 015	0	0	-1 047	0	-50 605	0	0	0	-50 605
III KAMU TASARRUFU	-25 451	6 577	1 664	332	486	4 586	-11 805	2 108	1 597	3 705	-8 100
IV YATIRIMLAR	-9 104	-6 791	- 438	- 141	- 21	0	-16 495	-2 605	-1 097	-3 702	-20 197
a Sabit Sermaye	-9 104	-6 780	- 425	- 141	- 21	0	-16 471	-2 326	-1 231	-3 557	-20 028
b Stok Değişmesi	0	- 12	- 12	0	0	0	- 24	- 279	134	- 145	- 169
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-34 555	- 214	1 226	191	465	4 586	-28 300	- 497	500	3	-28 297
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	568	70	- 30	0	1 036	0	1 644	1 166	1 251	2 418	4 062
1 Servet Vergileri	2 000	1 030	0	0	0	0	3 030	0	0	0	3 030
2 (Diğer Transferler)	-1 206	- 162	0	0	1 044	0	- 324	956	539	1 495	1 170
3 (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	- 226	- 798	- 30	0	- 8	0	-1 062	210	713	923	- 139
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	33 987	144	-1 196	- 191	-1 502	-4 586	26 656	- 669	-1 751	-2 420	24 236
1 Kasa-Banka Değişimi	0	- 678	- 452	0	- 629	0	-1 760	514	- 337	177	-1 582
2 Dış Borçlanma (net)	3 704	- 401	0	0	- 45	0	3 257	826	814	1 640	4 897
3 İç Borç/Alacak (net)	30 283	1 237	- 704	- 191	- 827	- 4 586	25 212	-1 822	-1 865	-3 687	21 526
4 Stok Değişim Fonu	0	- 14	- 40	0	0	0	- 54	- 187	- 363	- 550	- 605

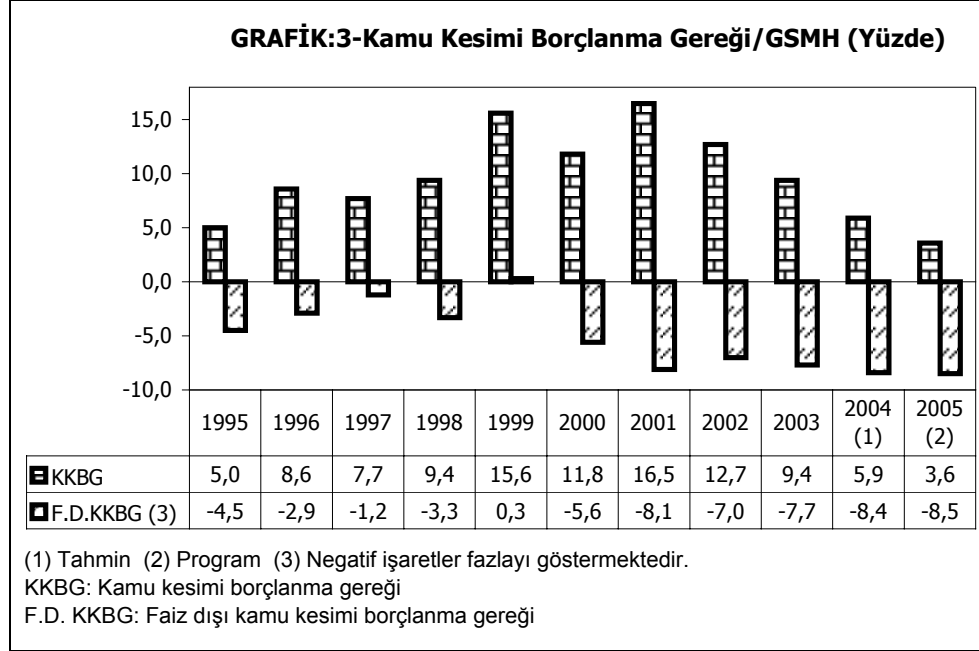
(1) Gerçekleşme tahmini

TABLO: II. 24 - 2005 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeciler	Öz. Kap. Kuruluşlar	TOPLAM	
1 Vergiler	114 700	10 367	- 102	0	2 072	0	127 037	- 331	- 170	- 502	126 535
a Vasıtasız	28 060	3 214	- 102	0	2 072	0	33 244	- 331	- 170	- 502	32 743
b Vasıtalı	86 640	7 153	0	0	0	0	93 792	0	0	0	93 792
2 Vergi Dışı N. Gelirler	9 424	3 269	- 395	0	657	0	12 955	- 331	- 270	- 600	12 354
3 Faktör Gelirleri	10 098	4 690	2 031	1 701	- 358	3 313	21 476	3 009	3 054	6 064	27 539
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-19 639	0	1 279	-18 360	0	0	0	-18 360
5 (Cari Transferler)	-104 751	-2 443	277	18 100	- 261	525	-88 553	476	10	486	-88 067
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	29 470	15 883	1 811	162	2 110	5 118	54 554	2 823	2 624	5 448	60 002
II CARİ GİDERLER	-47 090	-8 050	0	0	-1 544	0	-56 684	0	0	0	-56 684
III KAMU TASARRUFU	-17 620	7 833	1 811	162	566	5 118	-2 130	2 823	2 624	5 448	3 318
IV YATIRIMLAR	-12 389	-7 934	- 640	- 162	- 37	0	-21 163	-2 653	-1 010	-3 663	-24 825
a Sabit Sermaye	-12 389	-7 917	- 622	- 162	- 37	0	-21 127	-2 886	-1 425	-4 310	-25 437
b Stok Değişmesi	0	- 18	- 18	0	0	0	- 36	233	414	647	611
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-30 009	- 101	1 171	0	529	5 118	-23 292	170	1 614	1 785	-21 507
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	872	16	- 46	0	1 116	0	1 958	1 802	841	2 643	4 601
1 Servet Vergileri	2 250	1 144	0	0	0	0	3 394	0	0	0	3 394
2 (Diğer Transferler)	-1 329	- 180	0	0	1 125	0	- 385	895	585	1 480	1 095
3 (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	- 49	- 948	- 46	0	- 9	0	-1 051	907	256	1 163	112
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	29 137	85	-1 125	0	-1 645	-5 118	21.334	-1 972	-2 455	-4 427	16 906
1 Kasa-Banka Değişimi	0	0	- 439	0	- 611	0	-1.050	- 32	105	74	-977
2 Dış Borçlanma (net)	1 125	- 352	0	0	- 83	0	691	1 044	- 220	824	1 515
3 İç Borç/Alacak (net)	28 012	449	- 656	0	- 951	-5 118	21.736	-2 851	-2 084	-4 935	16 801
4 Stok Değişim Fonu	0	- 11	- 30	0	0	0	-42	- 134	- 256	- 390	-432

(1) Program

2005 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2004 yılına göre 2,3 puan gerileyerek yüzde 3,6 olarak gerçekleşmesi programlanmıştır. Bu iyileşmenin 1,0 puanlık kısmı gelirlerdeki artıştan, 1,3 puanlık kısmı ise harcamalardaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Öngörülen tedbirler neticesinde, vasıtalı vergi gelirlerindeki artışın, gelirlerdeki iyileşmede; faiz ödemelerindeki azalışın ise harcamalardaki düşüşte önemli rol oynaması beklenmektedir. Konsolide bütçe dışındaki kamu kesiminin 2005 yılında da fazla vermeye devam etmesi öngörülmektedir.

GSMH'ya oran olarak, 2005 yılında, kamu kesimi dengesinin faiz ödemeleri hariç tutulduğunda yüzde 8,5, faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda ise yüzde 8,2 oranında fazla vermesi öngörülmektedir.

2003 yılında, uygulanan ekonomik program gereği hedeflenen faiz dışı fazlaya ulaşmak amacı ile koyulan ek motorlu taşıtlar vergisi, ek emlak vergisi gibi ek vergiler ile vergi barışı projesi kapsamında yapılan tahsilat neticesinde sosyal güvenlik kurumları ve vergi iadeleri dahil toplam vergi yükü bir önceki yıla göre yüzde 1,9 puan artarak yüzde 30,3 olarak gerçekleşmiştir.

Kamu gelirlerinin uygulanan ekonomik programın hedeflerine uygun olarak artırılması politikasına 2004 yılında da devam edilmiştir. Prim oranlarının artmamasına rağmen prim tahsilat oranlarının artması neticesinde 2003 yılında yüzde 6,6 olan sosyal güvenlik kurumlarının oluşturduğu vergi yükünün 2004 yılında yüzde 7, 2005 yılında ise yüzde 7,1

olacağı tahmin edilmektedir. Sosyal güvenlik kurumları ve vergi iadeleri dahil toplam vergi yükünün 2004 yılında yüzde 30,8, 2005 yılında ise yüzde 31,9 olması beklenmektedir. Ancak, 2004 ve 2005 yıllarında, özel gider indirimi tutarının brüt vergi geliri tahsilatı içerisinde görünmesi, telekom hasılat payının özel iletişim vergisi haline dönüştürülmesi ve 2005 yılında yargı ve noter harçlarından pay verilmesi uygulamasının kaldırılması gibi tanımdan kaynaklanan nedenlerle vergi gelirleri artış göstermiştir. Bu etkiler arındırıldığında, bir önceki yıla göre toplam vergi yükünün 2004 yılında aynı kalacağı, 2005 yılında ise 0,9 puan artacağı tahmin edilmektedir.

B. KONSOLİDE BÜTÇE

Konsolide bütçe, uygulanmakta olan ekonomik programın en önemli politika aracı olma özelliğini 2004 yılında da sürdürmüş ve önemli miktarda faiz dışı fazla vermeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

2004 yılından itibaren, genel ve katma bütçeli kuruluşlarda bütçe kod sistemi değiştirilerek program bütçe sisteminden analitik bütçe sistemine geçilmiştir. Analitik bütçe kod sistemi ile daha şeffaf, fonksiyonel, etkin ve uluslar arası standartlara uygun bir bütçe gösterimi amaçlanmıştır.

Ancak, bu bölümde yer alan 2004 ve 2005 yıllarına ait veriler, önceki yıllar verileriyle mukayese edilebilir olması açısından analitik bütçe kod sistemi yerine program bütçe kod sistemi esas alınarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte, bazı harcama kalemlerinin program bütçe kod sistemine geçişte ayrıştırılamaması nedeniyle, ana harcama kalemleri önceki yıllarla tam olarak karşılaştırılabilir değildir.

Analitik bütçe kod sistemi gösteriminden program bütçe kod sistemine geçişte;

- Personel harcamalarına; sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, yeşil kart hariç sağlık harcamaları ve personel yedek ödeneği eklenmektedir.
- Diğer cari harcamalara ulaşmak için, mal ve hizmet alım giderleri toplamından sağlık harcamaları ve faiz giderlerine eklenen devlet borçları genel giderleri çıkarılmaktadır.
- Yatırım harcamalarına ulaşmak için ise, kamulaştırma harcamaları sermaye giderinden çıkarılmakta ve transfer harcamalarına eklenmektedir.
- Analitik bütçe kod sisteminde gelir tarafında netleştirilen ihracatta KDV iadesi ve özel gider indirimi hariç reddiyat ile mal ve hizmet alımlarında yer alan yeşil kart ödemeleri transfer harcamalarına eklenmektedir.
- Gelirlere özel gider indirimi hariç iadeler eklenmektedir.

2004 yılı konsolide bütçe harcamalarının 160,9 katrilyon TL, faiz dışı harcamaların 94,7 katrilyon TL, GSMH'ya oranlarının ise sırasıyla yüzde 38,3 ve yüzde 22,6 olması hedeflenmiştir. Konsolide bütçe gelirlerinin 114,5 katrilyon TL, GSMH içindeki payının ise yüzde 27,3 olması öngörülmüştür. Böylece, 46,4 katrilyon TL olması öngörülen konsolide

bütçe açığının GSMH'ya oranının yüzde 11,1; 21 katrilyon TL olarak hedeflenen IMF tanımlı faiz dışı bütçe fazlasının GSMH'ya oranının ise yüzde 5 olacağı tahmin edilmiştir. Özel gelir ve ödenekler dahil edildiğinde, toplam harcamalar 162,2 katrilyon TL, faiz dışı harcamalar 96,0 katrilyon TL, toplam gelirler ise 115,8 katrilyon TL olarak öngörülmüştür.

2004 yılının Ocak ayında emekli aylıklarında ve asgari ücrette program hedeflerinin üzerinde artış yapılmıştır. Yüzde 38 oranında artırılan asgari ücretin işveren üzerindeki artış yükünün yüzde 20 ile sınırlı tutulması için işveren sigorta primlerinin bir kısmı devlet tarafından üstlenilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda faiz dışı fazla hedefinden sapmamak ve oluşan ilave finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla 11 Mart 2004 tarihli ve 5103 sayılı Kanunla personel, sosyal güvenlik, faiz, vergi iadeleri, risk hesabı ve yedek ödenekler haricindeki tüm ödenek kalemlerinden yüzde 13 oranında kesinti yapılmıştır. Bu uygulama ile toplam 4,1 katrilyon TL tutarındaki ödenek iptal edilmiştir. Öte yandan SSK ve BAĞ-KUR'a yapılacak transferlere toplam 3,5 katrilyon TL ödenek eklenmiştir.

Gelir ve kurumlar vergisi tutarının yüzde 10'u oranında fon payı alınması uygulamasına 2004 yılı başından itibaren son verilmiştir. Bu uygulamadan doğacak kaybı telafi etmek için, kurumlar vergisi oranı 2004 yılı gelirlerine mahsus olmak üzere yüzde 33'e yükseltilmiştir. Gelir vergisinde ise bazı stopaj oranları artırılmıştır.

2004 yılında vergilendirme alanında önemli bir gelişme, 30 Aralık 2003 tarihli ve 5024 sayılı Kanun ile enflasyon muhasebesi uygulamasının hayata geçirilmesidir. Mükellefler 2003 yılı sonu bilançolarına enflasyon düzeltmesi uygulamışlar ve gerekli şartların oluştuğu 2004 yılı ikinci geçici vergilendirme döneminden itibaren de ödenecek verginin tespitinde enflasyon düzeltmesini dikkate almışlardır. Enflasyon düzeltmesi nedeniyle oluşacak gelir kaybının bütçede öngörülenin üzerinde olması nedeniyle, kurumlar vergisi tahsilatının hedeflenen düzeyin gerisinde kalacağı tahmin edilmektedir.

2 Ocak 2004 tarihli ve 5035 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme sonrasında özel iletişim vergisi sürekli hale getirilmiş ve kapsamı bazı telekomünikasyon hizmetlerini de içerecek şekilde genişletilmiştir. Ayrıca 31 Temmuz 2004 tarihli ve 5228 sayılı Kanun ile Türk Telekom A.Ş. tarafından verilen hizmetler de özel iletişim vergisi kapsamına dahil edilmiş, buna karşılık Türk Telekom A.Ş.'nin hasılatı üzerinden pay alınması uygulamasına son verilmiştir. 5035 sayılı Kanun ile özel işlem vergisi kaldırılmış; özel işlem vergisine tabi bazı işlemlerin vergilendirilmesinden vazgeçilmiş, bazıları da damga vergisi, harçlar ve ihdas edilen şans oyunları vergisi kapsamına alınarak kalıcı hale getirilmiştir.

Motorlu taşıtlarda vergileme sistemi 2004 yılı başından itibaren yeniden düzenlenmiştir. Otomobil, kaptıkaçtı, arazi taşıtı ve benzeri araçların vergilendirilmesinde ağırlık bir kriter olmaktan çıkarılmış; kamyon, kamyonet, çekici ve benzeri araçların vergilendirilmesinde istiap haddi esasından brüt ağırlık esasına geçilmiştir. Bu düzenlemenin motorlu taşıtlar vergisi tahsilatı üzerinde pozitif etkisinin olması öngörülmüştür.

2004 yılında, dahilde alınan KDV tahsilatının GSMH'ya oranının bütçe hedeflerinin gerisinde kalarak yüzde 4,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede ilaç üzerinden alınan KDV'nin yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmesi ve petrol ürünleri üzerinden

alınan ÖTV tutarlarının zaman zaman aşağıya çekilmesi etkili olmuştur. İthalatından alınan KDV tahsilatı, başta tüketim malları olmak üzere ithalattaki artış nedeniyle tahminlerin üzerinde gerçekleşecektir.

Petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV tutarları, yıl içerisinde uluslararası ham petrol fiyatlarındaki artışın yurt içi fiyatlara yansımalarını sınırlı tutmak amacıyla düşük düzeyde tespit edilmiştir. Bu durum ÖTV tahsilatının tahminlerin gerisinde kalmasına yol açacaktır.

Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar üzerindeki ÖTV oranları artırılmıştır.

Tütün ve alkollü içeceklerle ilişkin ÖTV sistemi yeniden düzenlenmiştir. Alkollü içeceklerde uygulanmakta olan nispi ÖTV'lerin yanı sıra asgari maktu ÖTV tutarları belirlenmiş ve ödenecek verginin maktu tutardan az olmaması şartı getirilmiştir. Tütün ürünlerinde ise var olan nispi ÖTV'ye ilave olarak maktu ÖTV tutarları belirlenmiş ve ödenecek verginin tespitinde bu iki unsurun birlikte uygulanması esası benimsenmiştir. Üretici firmaların vergi kaybına yol açacak şekilde fiyat tespit etmeleri nedeniyle, daha sonra, tütün ürünleri üzerindeki nispi ÖTV düşürülmüş, maktu ÖTV tutarları bu ürünlerin içerdikleri tütün tipine göre farklılaştırılarak artırılmıştır.

Vergi ile ilgili bu gelişmeler sonucunda 99,2 katrilyon TL olarak öngörülen vergi gelirlerinin yıl sonunda 100,5 katrilyon TL'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ancak, başlangıç bütçesinde yer almayan 2 katrilyon TL tutarındaki özel gider indirimi ve özel iletişim vergisi (Türk Telekom hasılat payının özel iletişim vergisine dönüştürülen kısmı) 100,5 katrilyon TL'lik yıl sonu tahmininde içerilmektedir. Hedef gerçekleşme tahmini karşılaştırılmasında bu husus dikkate alınmalıdır.

2004 yılında 3,2 katrilyon TL olması beklenen özel gelirlerin 2,0 katrilyon TL'sinin harcatılmayarak bütçeye gelir yazılması öngörülmüş olup başlangıç bütçesinde 2,0 katrilyon TL gelir hedefine yer verilmiştir. Ancak yıl içindeki gelişmeler, özel gelirlerden sağlanacak net tasarrufun çok sınırlı olacağını göstermektedir. Böylelikle özel gelirlerden yapılacak harcama öngörülenin üzerinde gerçekleşecektir.

2004 yılında, bütçede öngörülmediği halde, kamu bankalarından 1,1 katrilyon TL temettü ve nakit dışı devlet iç borçlanma senetlerinin muhasebeleştirilmesindeki farklılıktan 1,4 katrilyon TL gelir gelmiştir.

Böylece, özel gelirler dahil, 2004 yılı konsolide bütçe gelirlerinin bütçe tahmini olan 115,8 katrilyon TL'nin üzerinde 119,1 katrilyon TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2004 yılında konsolide bütçe harcamalarının, faiz harcamalarındaki düşüştürülen kaynaklanan tasarruf sonucunda, 160,4 katrilyon TL olan ek ödenek ve kesinti sonrası bütçe ödeneklerinin altında, 151,7 katrilyon TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Faiz dışı harcamaların da 94,2 katrilyon TL olan bütçe ödeneklerinin altında 93,0 katrilyon TL olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Özel ödenekler dahil edildiğinde, başlangıç bütçesi ile yıl sonu tahmin rakamları; toplam harcamalarda sırasıyla 161,6 katrilyon TL ve 153,1 katrilyon TL; faiz dışı harcamalarda 95,4 katrilyon TL ve 94,4 katrilyon TL olmaktadır.

Bu gelişmeler sonucunda, 2004 yılı bütçe açığının bir önceki yıla göre yüzde 15,5 oranında azalarak 40,2 katrilyon TL'den 34,0 katrilyon TL'ye, GSMH'ya oran olarak ise, yüzde 11,3'ten yüzde 8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2003 yılında 18,4 katrilyon TL olan faiz dışı bütçe fazlasının 2004 yılında 24,7 katrilyon TL'ye, GSMH'ya oran olarak ise yüzde 5,2'den yüzde 5,8'e yükselmesi beklenmektedir.

2004 yılında kamu borç yönetimi sıkı maliye politikasıyla desteklenmeye devam edilmiştir. Borçlanma politikasının temel amacı, riskler de dikkate alınarak finansman ihtiyacının uzun vadede mümkün olan en düşük maliyetle karşılanmasıdır. Faiz ve kur risklerinin hafifletilmesi amacıyla ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli borçlanılması, vadenin piyasa koşulları da dikkate alınarak bir yılın üzerinde gerçekleştirilmesi ve likidite riskinin azaltılması amacıyla elde rezerv tutulması borçlanma politikasının temel unsurları olmuştur.

Enflasyon oranlarındaki düşüş, uygulanmakta olan ekonomik programa duyulan güvenin artması ve yabancı mali sermaye girişi faiz oranlarındaki düşüşü de beraberinde getirmiştir. Ancak Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının faiz artırımına ilişkin beklentiler ve cari denge ile ilgili endişeler sonucu faiz oranları yüzde 30'lu seviyelere yükselmişse de, Temmuz ayından itibaren olumlu beklentilerin ağır basmasıyla faiz oranları tekrar düşmeye başlamıştır. Ancak bu düşüş enflasyondaki düşüş kadar olmamış ve TL cinsi borçlanmada reel faizler yüksek kalmıştır. Yüksek oranlı faiz dışı fazlaya rağmen reel faizlerin yüksek oranlarda gerçekleşmesi, borç stokunun GSMH'ya oran olarak yeterince düşmesinin önündeki en büyük engel olmuştur. İç borçlanmada uzun vadeli ve iskontolu senetlere ağırlık verilmesi stratejisi, kur ve faiz riskinden sakınmak için uygun bir politika olmakla beraber, faiz oranlarının ve enflasyonun düştüğü bir ortamda borç stokunun GSMH'ya oranının ve dönem sonu reel faizlerin yeterince düşmemesi sonucunu doğurabilecektir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, 2003 yılı sonunda 194,4 katrilyon TL olan iç borç stoku yüzde 11,9 oranında bir artışla 2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 217,6 katrilyon TL'ye yükselmiştir. İç borçlanmanın kompozisyonu sabit faizli senetler lehine değişmekte, nakit dışı iç borç stokunun toplam stok içindeki payı giderek azalmaktadır. İç borç stokunun alıcılara göre dağılımına bakıldığında ise kamunun payının 2003 seviyesi olan yüzde 47,7'den 2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla yüzde 37,7'ye gerilediği görülmektedir. Yurt içi yerleşik gerçek kişilerin elinde tuttuğu DİBS miktarı 2003 yılı sonundaki 31,7 katrilyon TL düzeyinden 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 37,6 katrilyon TL düzeyine yükselmiştir.

2003 yılı sonu itibarıyla 302 gün olan iskontolu senetlerin ortalama borçlanma vadesi 2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 375 güne yükselmiş, yıllık ortalama bileşik faiz oranı ise aynı dönemlerde yüzde 45'den yüzde 26,5'e gerilemiştir. Diğer taraftan, 2003 yılı sonunda ortalama 18,1 ay olan toplam iç borçlanma vadesi, 2004 yılı Eylül ayı sonunda 15,3 aya düşmüştür. Stokun vadeye kalan günü, 2003 yılı sonunda 25,1 ay, 2004 Eylül ayı sonunda ise 20,2 ay olarak gerçekleşmiştir.

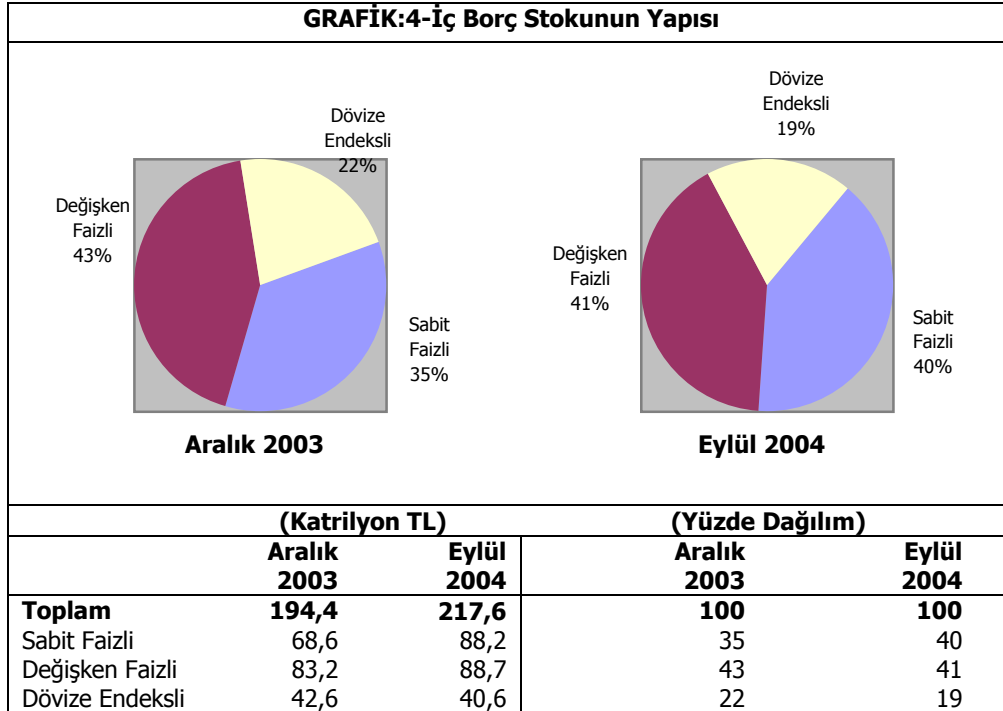
2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 145,3 milyar ABD doları iç borç, 64,8 milyar ABD doları dış borç olmak üzere toplam konsolide bütçe borç stoku 210,1 milyar ABD dolarına ulaşırken toplam kamu borç stokunun 238,4 milyar ABD doları olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

7 Ekim 2004 tarihi itibarıyla 5 adet tahvil ihracı ile 5,25 milyar ABD doları dış borçlanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, aynı dönemde IMF'den kullanılan kaynak 1.157 milyon ABD doları olmuştur.

TABLO: II. 25 - İç Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)		
	2001	2002	2003	2004(*)	2001	2002	2003
Toplam	122 157	149 870	194 387	217 571	69,2	54,5	54,5
Tahvil	102 128	112 850	168 974	186 664	57,9	41,0	47,4
Nakit	40 704	52 251	105 842	125 408	23,1	19,0	29,7
Nakit Dışı	61 424	60 599	63 132	61 256	34,8	22,0	17,7
Bono	20 029	37 020	25 413	30 907	11,3	13,5	7,1
Nakit	17 650	37 020	24 642	30 907	10,0	13,5	6,9
Nakit Dışı	2 380	0	771	0	1,3	0	0,2

(*) Eylül ayı sonu itibarıdır

2005 yılı konsolide bütçesi, bir yandan borcun sürdürülebilirliği göz önünde tutularak, öte yandan yatırım harcamalarında önemli reel artışa imkan verecek şekilde, yüzde 5 oranındaki IMF tanımlı faiz dışı fazla hedefine uygun olarak hazırlanmıştır.

2005 yılı bütçesi özel gelir ve ödenekleri içerecek şekilde hazırlanmıştır.

Vergi iadeleri dahil, 2005 yılı konsolide bütçe harcamaları 168 katrilyon TL, faiz dışı harcamalar ise 111,4 katrilyon TL olarak programlanmıştır. Böylece, harcamaların GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,2 puan düşerek yüzde 34,9, buna karşılık faiz dışı harcamaların 0,9 puan artarak yüzde 23,2 seviyesinde olması hedeflenmiştir. Toplam harcamalardaki düşüş faiz giderlerinden kaynaklanmaktadır.

Toplam ödeneklerin yüzde 23,4'ü personel, yüzde 6,4'ü diğer cari, yüzde 6'sı yatırım, yüzde 33,7'si faiz ödemeleri, yüzde 13,1'i sosyal güvenlik kuruluşlarına transferler, yüzde 0,7'si risk hesabı, yüzde 2,1'i tarımsal destekleme, yüzde 8,2'si vergi iadeleri ve yüzde 6,4'ü diğer harcamalardan oluşmaktadır.

2005 yılında personel açıktan atamalarının sınırlandırılması uygulamasına devam edilecektir. 2005 yılında düşük maaş alan memurlara yüksek oranlı, yüksek maaş alan memurlara düşük oranlı maaş artışı yapılması benimsenerek, ortalama yüzde 10,7 oranında artış yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece, 39,3 katrilyon TL olarak öngörülen personel giderlerinin GSMH içindeki payının 2004 yılı seviyesinin 0,2 puan altına inerek yüzde 8,2 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.

Bir önceki yıl yüzde 2,2 seviyesinde olan diğer cari harcamaların GSMH içindeki payının 2005 yılında da aynı seviyede olması hedeflenmektedir.

2005 yılında, makroekonomik göstergelerdeki gelişmelere paralel olarak kamu yatırımlarının artırılması politikası çerçevesinde, yatırım harcamalarının GSMH içindeki payının 2004 yılına göre 0,4 puan artarak yüzde 2,1 olması programlanmıştır. Böylece son iki yıldır faiz dışı fazla hedefine ulaşılmasına yönelik önlemler kapsamında önemli ölçüde azaltılan yatırım harcamalarının kısmen de olsa telafisi amaçlanmıştır.

2005 yılı konsolide bütçe faiz ödemelerinin GSMH içindeki payının, faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak 2 puanlık azalışla yüzde 11,8 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

2005 yılı bütçesinde, faiz dışı transfer ödeneklerinin bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak GSMH'nin yüzde 10,6'sı seviyesinde olması programlanmıştır. Faiz dışı transfer ödenekleri; SSK'da prime esas kazanç alt sınırının 2005 yılı Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 5 oranında, BAĞ-KUR'da ise gelir basamaklarının hedeflenen GSYİH büyümesi ve hedeflenen TÜFE oranında artırılacağı; SSK ve BAĞ-KUR emekli aylıklarının Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 5 artırılacağı; KİT'lere ödenecek görev zararının asgari seviyede tutulacağı ve doğrudan gelir desteği ödemesinde 2004 yılı yükümlülüklerinin tamamının karşılanacağı varsayılarak belirlenmiştir.

TABLO: II. 26 - Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2003	2004(1)	2005(2)	2004	2005	2003	2004(1)	2005(2)	2003	2004(1)	2005(2)
HARCAMALAR	140 454	153 069	167 987	9,0	9,7	100,0	100,0	100,0	39,4	36,1	34,9
Cari	38 512	44 603	50 125	15,8	12,4	27,4	29,1	29,8	10,8	10,5	10,4
-Personel	30 208	35 449	39 342	17,3	11,0	21,5	23,1	23,4	8,5	8,4	8,2
-Diğer Cari	8 304	9 154	10 783	10,2	17,8	5,9	6,0	6,4	2,3	2,2	2,2
Yatırım	7 180	7 045	10 144	-1,9	44,0	5,1	4,6	6,0	2,0	1,7	2,1
Transfer	94 762	101 421	107 718	7,0	6,2	67,5	66,3	64,2	26,6	23,9	22,4
GELİRLER	100 250	119 082	138 850	18,8	16,6	100,0	100,0	100,0	28,1	28,1	28,9
Genel Bütçe	98 558	118 132	136 845	19,9	15,8	98,3	99,2	98,6	27,6	27,9	28,5
-Vergi Gelirleri	84 315	100 479	118 950	19,2	18,4	84,1	84,4	85,8	23,6	23,7	24,7
-Vergi Dışı Normal Gelirler	10 223	15 287	17 132	49,5	12,1	10,2	12,8	12,3	2,9	3,6	3,6
-Özel Gelir ve Fonlar	4 020	2 366	763	-41,1	-67,8	4,0	2,0	0,5	1,1	0,6	0,2
Katma Bütçe	1 692	950	2 005	-43,9	111,1	1,7	0,8	1,4	0,5	0,2	0,4
BÜTÇE AÇIĞI	-40 205	-33 987	-29 137	-15,5	-14,3				-11,3	-8,0	-6,1
Emanet ve Avanslardaki Net Değişme	-2 086	0	0						-0,6		
NAKİT AÇIĞI	-42 291	-33 987	-29 137	-19,6	-14,3				-11,9	-8,0	-6,1
BORÇ İDARESİ											
Finansman	42 291	33 987	29 137						11,9	8,0	6,1
-Dış Borçlanma (net)	2 684	3 704	1 125						0,8	0,9	0,2
-İç Borçlanma (net)	42 884	32 405	26 400						12,0	7,6	5,5
-Diğer	-3 277	- 2 122	1 612						-0,9	-0,5	0,4

Not: 2004 ve 2005 yılı verileri, önceki yıllarla karşılaştırılabilir olması için, analitik bütçe kod sistemine göre düzenlenmemiştir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 27 - Konsolide Bütçe Temel Göstergeleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)						(GSMH İçindeki Yüzde Paylar)					
	2000	2001	2002	2003	2004(1)	2005(2)	2000	2001	2002	2003	2004(1)	2005(2)
Harcamalar	46 970	81 175	117 225	140 454	153 069	167 987	37,4	46,0	42,6	39,4	36,1	34,9
Gelirler	33 244	51 335	75 529	100 250	119 082	138 850	26,5	29,1	27,5	28,1	28,1	28,9
Açık	-13 726	-29 840	-41 696	-40 205	-33 987	-29 137	-10,9	-16,9	-15,2	-11,3	-8,0	-6,1
Toplam Faiz Ödemeleri	20 440	41 062	51 871	58 609	58 652	56 559	16,3	23,3	18,9	16,4	13,8	11,8
Faiz Dışı Fazla	6 714	11 222	10 174	18 404	24 665	27 422	5,3	6,4	3,7	5,2	5,8	5,7
Toplam İç Borç Kullanımı (Bono+Tahvil)	25 284	77 554	95 674	148 761			20,1	43,9	34,8	41,7		
Toplam İç Borç Anapara Ödemesi (Bono+Tahvil)	16 476	54 012	78 199	105 878			13,1	30,6	28,4	29,7		
İç Borç Servisi (Faiz+Anapara)	35 268	91 506	125 006	158 597			28,1	51,8	45,5	44,5		
Toplam İç Borç Stoku	36 421	122 157	149 870	194 387	217 571		29,0	69,2	54,5	54,5		
	(Oranlar, Yüzde)											
Faiz / Toplam Harcama	43,5	50,6	44,2	41,7	38,3	33,7						
Yatırım / Toplam Harcama	5,9	5,9	7,2	5,1	4,6	6,0						
Personel / Toplam Harcama	21,2	18,7	19,7	21,5	23,2	23,4						
Vergi Gelirleri / Toplam Harcama	56,4	49,0	50,9	60,0	65,6	70,8						
Vasitasız Vergiler / Toplam Vergiler	40,9	40,5	33,7	33,0	30,4	27,2						
Vasitalı Vergiler / Toplam Vergiler	59,1	59,5	66,3	67,0	69,6	72,8						
Net Tahvil+Bono Kull. / Toplam Mevduat Değişimi	56,4	47,8	63,9	247,5								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Basit Faiz Oranı	36,6	75,9	56,0	42,7	25,5							
Yıllık Ağırlıklı Ort. Bileşik Faiz Oranı	38,0	96,2	63,8	45,0	26,5							
Yıllık Borçlanma Vade Yapısı (Gün)	410	148	253	302	375							

Not :-Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2002 yılı transfer harcamalarında yer almaktadır.

-2004 ve 2005 yılı verileri, önceki yıllarla karşılaştırılabilir olması için, analitik bütçe kod sistemine göre düzenlenmemiştir.

-2004 yılı iç borç stoku, basit ve bileşik faiz oranları ile borçlanma vadesi Eylül ayı sonu itibarıdır.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2005 yılında, 138,9 katrilyon TL olarak hedeflenen vergi iadeleri düşülmemiş konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,8 puan artarak yüzde 28,9 olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelir üzerinden alınan vergilerin 0,5 puan azalışla yüzde 6,3, servetten alınan vergilerin geçen yılki seviyesini koruyarak yüzde 0,5, dış ticaret üzerinden alınan vergilerin 0,3 puan artışla yüzde 4,2, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin ise 1,2 puan artarak yüzde 13,8 olması hedeflenmiştir. Böylece, 119 katrilyon TL olması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 1,0 puan artarak yüzde 24,7 seviyesinde olması programlanmıştır.

2005 yılında kurumlar vergisi oranının yüzde 30'a inmesi ve enflasyon muhasebesi uygulaması etkisiyle, 2004 yılında yüzde 2,1 olan kurumlar vergisi tahsilatının GSMH'ya oranının yüzde 1,9'a gerilemesi beklenmektedir.

Otomotiv sektörünün canlanması amacıyla 20 yaş ve üstü araçların hurdaya çıkarılması halinde yeni araç alımında getirilen ve 2004 yılında 4,5 milyar TL olarak uygulanan ÖTV indirimi, cari işlemler açığının kontrol altına alınması amacıyla ve yaşanan suistimler nedeniyle 2004 yılı Mayıs ayında yarıya düşürülmüştür.

2005 yılında ÖTV hasılatının 2004 yıl sonu tahmini olan 26,5 katrilyon TL'den 34,7 katrilyon TL'ye, GSMH payının ise yüzde 6,2'den yüzde 7,2'ye yükselmesi beklenmektedir.

2005 yılında geçmişte özel gelir-ödenek olarak uygulanan ancak 5217 sayılı Kanunla bütçe kapsamına alınan gelir ve gider unsurlarından 2,2 katrilyon TL gelir hedeflenmiş olup, buna karşılık 1,2 katrilyon TL ödenek tahsis edilmiştir. Ayrıca özel gelir ödenek uygulaması devam edenler için, geçmiş yıllardan farklı olarak başlangıç bütçesinde 1,2 katrilyon TL gelir tahmini karşılığında 1,1 katrilyon TL ödenek tahsisi yapılmıştır. Diğer taraftan 5217 sayılı Kanunla bazı özel gelir-ödenek uygulamalarına son verilmiştir.

Bu harcama ve gelir hedefleri sonucunda, 2005 yılı konsolide bütçe açığının 29,1 katrilyon TL olması öngörülmüştür. Böylece, konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,9 puan azalışla yüzde 6,1 olması programlanmıştır. IMF tanımlı konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranı ise, bir önceki yıl gerçekleşme tahmini ile aynı seviyede, yüzde 5 olarak hedeflenmiştir.

C. MAHALLİ İDARELER

Mahalli idareler dengesi; belediyeler, il özel idareleri, büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmeleri ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2003 yılında bir önceki yıla göre yüzde 24,7 oranında artarak 12.732 trilyon TL'ye ulaşan mahalli idare gelirlerinin GSMH içindeki payı yüzde 3,57 olarak gerçekleşmiştir. Gelirlerin yüzde 53,8'ini vergiler, yüzde 19,8'ini vergi dışı normal gelirler, yüzde 26,4'ünü faktör gelirleri oluşturmuştur.

2003 yılında bir önceki yıla göre yüzde 38,5 oranında artarak 14.369 trilyon TL'ye ulaşan mahalli idare harcamalarının GSMH içindeki payı yüzde 4,03 olarak gerçekleşmiştir. Harcamaların yüzde 40,8'ini cari giderler, yüzde 40,9'unu sabit sermaye yatırımları, yüzde 18,3'ünü de diğer harcamalar oluşturmuştur.

2003 yılında mahalli idarelerin açığının GSMH'ya oranı, bir önceki yıla göre 0,40 puan artarak yüzde 0,46 olarak gerçekleşmiştir. Açıktaki bu artışta, 2003 yılında belediyelere aktarılan genel bütçe vergi gelirleri pay oranlarının düşük uygulanması ile 2004 yılının ilk aylarında gerçekleşen mahalli seçimler sebebiyle yatırım harcamalarında meydana gelen artışlar etkili olmuştur.

2004 yılı mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 31,3 oranında artarak 16.721 trilyon TL'ye ulaşacağı, GSMH içindeki payının da yüzde 3,94 olacağı tahmin edilmektedir. Gelirlerin yüzde 57,7'sinin vergiler, yüzde 17,4'ünün vergi dışı normal gelirler, yüzde 24,9'unun da faktör gelirlerinden oluşması beklenmektedir.

2004 yılı mahalli idare harcamalarının bir önceki yıla göre yüzde 17,5 oranında artarak 16.879 trilyon TL'ye ulaşacağı, GSMH içindeki payının da yüzde 3,98 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Harcamaların yüzde 41,6'sinin cari giderler, yüzde 40,2'sinin sabit sermaye yatırımları, yüzde 18,2'sinin diğer harcamalardan oluşması beklenmektedir.

Mahalli idareler açığının bir önceki yıla göre önemli ölçüde düşerek 2004 yılında 158 trilyon TL olarak gerçekleşmesi ve açığın GSMH içindeki payının yüzde 0,04 olması beklenmektedir. Açıktaki bu düşüşte; 2003 yılında düşük olarak uygulanan belediye ve büyükşehir belediyesi genel bütçe vergi payı oranlarının önceki seviyelerine getirilmesi sonucunda gelirden meydana gelen artış ile seçim sebebiyle yüksek oranda gerçekleşen yatırım harcamalarının normal seviyesine gerilemesi etkili olacaktır.

4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve 4811 sayılı Vergi Barışı Kanunuyla mahalli idarelerin vergi ve prim borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin yapılan düzenlemeler sonrasında mahalli idarelerin borç stoklarında kısmi bir rahatlama sağlanmıştır. Aynı şekilde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde başlatılan çalışmalarla da mahalli idarelerin, Hazine garantili ve devirli kredilerden dolayı Hazine'ye olan borçlarının ödenmesi konusunda vade ve faiz bakımından kolaylık sağlanmıştır. Bununla birlikte, mahalli idarelerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmeme noktasındaki ısrarları ile yükümlülüklerin tekrar ertelenme veya yeniden yapılandırılma beklentisi mahalli idarelerde mali disiplini bozan bir unsur olarak önemini korumaktadır.

Kamu yönetimi reformu çerçevesinde mahalli idarelerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili çalışmalar başlatılmış olup, bu çalışmalar kapsamında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 23 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. TBMM'de kabul edilen İl Özel İdaresi Kanunu ve Belediye Kanunu ise Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmek üzere TBMM'ye gönderilmiştir. Mahalli idare birlikleri, kalkınma ajansları ve mahalli idarelerle merkezi idare arasındaki mali ilişkileri düzenleyecek kanunlarla ilgili çalışmalar devam etmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, büyükşehir belediyelerine ilave sorumluluk getirmemekle birlikte, bu belediyelerin sınırlarını genişletmiştir. Büyükşehir belediyelerinin sınırlarındaki genişleme sonucunda gelirlerinde de artış sağlanacaktır. Ayrıca, 5216 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerine genel bütçe vergi geliri tahsilatından büyükşehir belediyesi payı olarak aktarılan yüzde 4,1'lik oran yüzde 5'e yükseltilmiş ve dağıtım sistemi değiştirilmiştir. 5216 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce, büyükşehir belediye sınırları içinde tahsil edilen verginin yüzde 40'ı verginin

toplandığı yere, yüzde 60'ı da ortak bir havuzda toplanıp büyükşehir belediyelerine nüfusları nispetinde dağıılmaktaydı. Kanunla getirilen düzenlemeye göre yüzde 40 oranı yüzde 75 ve yüzde 60 oranı yüzde 25 olarak değiştirilmiştir. Dağıtım esasıyla ilgili hüküm, kanunun yayımını izleyen ayda uygulanmaya başlanmış olup, pay oranı artışıyla ilgili hüküm ise 2005 yılı başından itibaren uygulanacaktır.

2005 yılında, mahalli idarelerin gelirlerinin 19.470 trilyon TL, harcamalarının 19.567 trilyon TL, GSMH içindeki paylarının ise sırasıyla yüzde 4,05 ve yüzde 4,07 olması öngörülmüştür. Böylece, mahalli idareler açığının 97 trilyon TL olması, GSMH içindeki payının da yüzde 0,02 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

TABLO: II. 28 - Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2002	2003	2004(1)	2005(2)	2002	2003	2004(1)	2005(2)
Belediyeler	2 689	2 920	4 528	5 145	0,98	0,82	1,07	1,07
Büyükşehir Belediyeleri	1 474	1 635	2 604	3 508	0,54	0,46	0,61	0,73
İl Özel İdareleri	503	636	845	960	0,18	0,18	0,20	0,20
TOPLAM	4 666	5 192	7 978	9 613	1,70	1,46	1,88	2,00

(1) Tahmin
(2) Program

TABLO: II. 29 - Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2002	2003(2)	2004(3)	2005(4)	2002	2003(2)	2004(3)	2005(4)
GELİRLER	10 210	12 732	16 721	19 470	3,71	3,57	3,94	4,05
1.Vergiler	5 625	6 847	9 642	11 511	2,05	1,92	2,27	2,39
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	1 985	2 520	2 908	3 269	0,72	0,71	0,69	0,68
3.Faktör Gelirleri	2 600	3 364	4 171	4 690	0,95	0,94	0,98	0,98
HARCAMALAR	10 371	14 369	16 879	19 567	3,77	4,03	3,98	4,07
1.Cari Giderler	4 352	5 864	7 015	8 050	1,58	1,64	1,65	1,67
2.Yatırım Harcamaları	3 983	5 898	6 805	7 946	1,45	1,65	1,60	1,65
a.Sabit Sermaye	3 974	5 880	6 780	7 917	1,44	1,65	1,60	1,65
b.Stok Değişimi	9	18	26	29	0,00	0,01	0,01	0,01
3.Cari Transferler	1 380	2 020	2 099	2 443	0,50	0,57	0,49	0,51
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	466	555	798	948	0,17	0,16	0,19	0,20
5.Sermaye Transferleri	191	32	162	180	0,07	0,01	0,04	0,04
GELİR-GİDER FARKI	-161	-1 637	-158	-97	-0,06	-0,46	-0,04	-0,02

(1) Belediyeler, İl Özel İdareleri, İller Bankası ve Büyükşehir Belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmelerini kapsamaktadır.
(2) Geçici
(3) Tahmin
(4) Program

D. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, genel ve katma bütçeli idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren ve Ekim 2004 itibarıyla sayıları 1.434'ü bulan işletmeler yer almaktadır. Bu grupta yer alan kuruluşların önemli bir kısmı ilk defa kamu sektörü hesapları içine 2002 yılı programı kapsamında dahil edilmiştir. İkinci grupta ise bu kuruluşların dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan TRT, Milli Piyango ve YURTKUR Genel Müdürlükleri ile Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

2002 yılı programı öncesinde, birinci grupta yer alan döner sermayeli işletmelerin bir kısmı yatırım harcamaları tutarında kamu hesaplarına dahil edilmekle birlikte, geri kalan kısmı ise mali raporlama yapılmadığı için kamu hesapları dışında tutulmuştur.

İkinci grupta yer alan kuruluşlar ise özel kanunlarla belli amaçları yerine getirmek için kurulan ve bu kanunların kendilerine devrettiği yetki çerçevesinde kendi kaynakları ile giderlerini karşılayan ve ayrı bir kurumsal yapı içinde faaliyetlerini sürdüren kamusal birimlerdir.

Uygulamasına 2002 yılı programından başlamak üzere, döner sermayeli işletmeler; toplam gelir, gider ve diğer mali büyüklükleri açısından seride geriye doğru düzeltme yapılarak, 1999 yılından itibaren kamu kesimi genel dengesi hesaplarına dahil edilmiştir.

GSMH'ya oran olarak, 2002 yılında yüzde 0,19 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlası 2003 yılında yüzde 0,33 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında bu oranın tedricen azalarak sırasıyla yüzde 0,27 ve yüzde 0,23 düzeyinde olması beklenmektedir.

GSMH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin bütçe transferleri hariç finansman fazlası 2003 yılında yüzde 0,16 düzeyinde iken, bu oranın 2004 yılında yüzde 0,08 düzeyinde gerçekleşmesi ve 2005 yılında yüzde 0,02'lik açığa dönüşmesi beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2002 yılında GSMH'nın yüzde 0,45'i düzeyinde gerçekleşmiş ve 2003 yılında özellikle Sağlık Bakanlığına ve üniversitelere bağlı döner sermaye işletmelerinin karlılığındaki artış nedeniyle GSMH'nın yüzde 0,58'i düzeyine yükselmiştir. 2004 yılında bu oranın yüzde 0,61 düzeyinde, 2005 yılında ise yüzde 0,64 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bütçeden yapılan transferler de dahil olmak üzere, döner sermayeli işletmelerin toplam gelirlerinin GSMH'ya oranlarının 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla yüzde 2,49 ve yüzde 2,55 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelere yönelik bütçe transferleri esas olarak YURTKUR'a yapılmaktadır. 3 Mart 2004 tarihinde kabul edilen 5102 nolu Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun uyarınca; 2003-2004 öğretim yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan ilk defa burs almaya hak kazanan öğrencilerin ödemeleri YURTKUR tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bundan sonraki ödemeler de YURTKUR tarafından yapılacaktır. Ayrıca burs-kredi ödemelerinin deflatörün üzerinde artacağı varsayılması nedeniyle kurumun ihtiyaç duyduğu bütçe transfer miktarı artmıştır. 2003 yılında 600 trilyon TL düzeyinde gerçekleşen YURTKUR'a yönelik

bütçe transfer miktarının 2004 yılında 829 trilyon TL olarak gerçekleşmesi beklenmekte olup, bu miktarın 2005 yılında 1.176 trilyon TL olması programlanmıştır.

TABLO: II. 30 - Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				
I. İşletme Gelirleri	6 093	8 128	9 639	10 946
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	5 297	7 238	8 647	9 813
2. Diğer Gelirler	795	890	991	1 134
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	90	95	94	119
1. Amortismanlar	73	88	86	110
2. Karşılıklar	17	7	9	10
III. Bütçe Transferleri	445	614	829	1 176
1. Sermaye	0	14	0	0
2. Yardım - Diğer	445	600	829	1 176
A. TOPLAM GELİRLER	6 627	8 836	10 562	12 241
I. İşletme Giderleri	5 307	6 665	7 895	9 035
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	2 319	2 841	3 329	3 810
2. Diğer Giderler	2 988	3 824	4 566	5 225
- Genel Yönetim Gid.	2 282	2 927	3 458	4 014
- Diğer	706	897	1 108	1 211
II. Yatırım Harcamaları	141	164	425	622
III. Stok Artışı	91	69	53	48
IV. Sabit Kıymet Artışı	154	61	30	46
V. Dolaysız Vergiler	24	69	95	107
VI. Fonlara Transferler	113	189	276	389
VII. Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	277	430	632	899
B. TOPLAM GİDERLER	6 106	7 647	9 406	11 147
C. BORÇLANMA GEREĞİ (4)	521	1 189	1 156	1 095
D. FİNANSMAN	-521	-1 189	-1 156	-1 095
I. Kasa Banka Değişimi	-602	-875	-452	-439
II. İç Borçlanma (Net)	81	-314	-704	-656
III. Dış Borçlanma (Net)	0	0	0	0
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
I. İşletme Gelirleri	2,22	2,28	2,27	2,28
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,03	0,02	0,02
III. Bütçe Transferleri	0,16	0,17	0,20	0,24
A. TOPLAM GELİRLER	2,41	2,48	2,49	2,55
I. İşletme Giderleri	1,93	1,87	1,86	1,88
II. Yatırım Harcamaları	0,05	0,05	0,10	0,13
III. Stok Artışı	0,03	0,02	0,01	0,01
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,06	0,02	0,01	0,01
V. Dolaysız Vergiler	0,01	0,02	0,02	0,02
VI. Fonlara Transferler	0,04	0,05	0,07	0,08
VII. Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	0,10	0,12	0,15	0,19
B. TOPLAM GİDERLER	2,22	2,14	2,22	2,32
C. BORÇLANMA GEREĞİ (4)	0,19	0,33	0,27	0,23
D. FİNANSMAN	-0,19	-0,33	-0,27	-0,23
I. Kasa Banka Değişimi	-0,22	-0,25	-0,11	-0,09
II. İç Borçlanma (Net)	0,03	-0,09	-0,17	-0,14
III. Dış Borçlanma (Net)	0,00	0,00	0,00	0,00
Bilgi İçin: Dönem Karı / GSMH (%)	0,45	0,58	0,61	0,64

Kaynak: Birinci grupta yer alan işletmelerin 2002 ve 2003 yılı verileri Maliye Bakanlığından temin edilmiştir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) YURTKUR kredi ödemeleri ve kredi tahsilatları net tutarı

(4) Borçlanma gereğinde artı işaret fazlayı göstermektedir.

2003/5201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, yüzde 3,5'ten yüzde 2'ye indirilen elektrik enerjisi gayrisafi satış hasılatı üzerinden TRT'ye aktarılan payın 2005 yılında da yüzde 2 olarak devam etmesi öngörülmüştür.

GSMH'ya oran olarak, 2003 yılında yüzde 2,14 düzeyinde gerçekleşen toplam döner sermaye giderlerinin 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla yüzde 2,22 ve yüzde 2,32 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelerin 2004 yılında 622 trilyon TL yatırım yapması programlanmıştır. Döner sermayeli işletmelerin yatırımlarının yüzde 19,2'si eğitim sektörüne, yüzde 58,5'i sağlık sektörüne, yüzde 12,8'i ise tarım sektörüne ayrılmıştır. Geri kalan kısım ise ulaştırma, imalat, turizm ve diğer hizmetler sektörlerine dağıtılmıştır.

E. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

Sosyal güvenlik kuruluşlarının 2003 yılında yüzde 7,7 olan toplam gelirlerinin GSMH'ya oranının 2004 yılında yüzde 8'e, toplam giderlerin GSMH'ya oranının ise yüzde 11,4'ten yüzde 11,8'e yükselmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2003 yılında yüzde 84 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranının yüzde 86,5'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Böylece, sosyal güvenlik kuruluşlarının 2003 yılında GSMH'nın yüzde 3,8'i oranında gerçekleşen gelir gider açığının, 2004 yılında yüzde 3,7'ye düşmesi beklenmektedir.

2004 yılında gelir gider farkının GSMH'ya oranının düşmesinde; prim tahsilatındaki artışların, SSK ve BAĞ-KUR emekli aylıklarına yapılan yüksek oranlı artıştan ve sağlık harcamalarındaki düşük oranlı reel artıştan kaynaklanan toplam gider artışını telafi edici nitelikte olması belirleyici olmuştur.

2004 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına 5.842 trilyon TL'si SSK'ya, 5.336 trilyon TL'si BAĞ-KUR'a, faturalı ödemeler ve ek karşılıklarla beraber 7.800 trilyon TL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 18.978 trilyon TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSMH'ya oranının da yüzde 4,5'e ulaşması beklenmektedir.

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düşen sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSMH'ya oranı 2001, 2002 ve 2003 yıllarında tekrar yükselmiştir. Bu oranın, 2004 yılında en yüksek seviyeye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

28 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5073 sayılı Kanunla, SSK ve BAĞ-KUR'dan gelir ve aylık alan kişilerin gelir ve aylıklarına 2003 yılında yapılan sosyal destek ödemeleri dahil edilmiş; söz konusu gelir ve aylıklar 2004 yılı Ocak ayı ödeme döneminden itibaren yüzde 10 oranında, 2004 yılı Temmuz ayı ödeme döneminden itibaren de bir önceki aya göre yüzde 10 oranında artırılmıştır.

Yine 5073 sayılı Kanunla SSK'da prime esas kazanç alt sınırı ve BAĞ-KUR'daki gelir basamakları yüzde 20 oranında artırılmıştır. Ayrıca, SSK ve BAĞ-KUR'daki prime esas kazanç alt sınırı ve gelir basamakları her yıl 1 Ocak'tan geçerli olmak üzere, yıllık programda öngörülen yıl sonu tüketici fiyat endeksi tahmini artış oranı kadar artırılarak bulunan tutara, gayrisafi yurt içi hâsıla sabit fiyatlarla gelişme hızı tahmini artış oranı uygulanmak suretiyle belirlenmesi esası getirilmiştir. Bununla beraber, yıl içinde tüketici fiyat endeksi artış oranının yıl sonu için öngörülenden daha yüksek gerçekleşmesi

halinde, öngörülen oranın aşıldığı ayı takip eden ay başından geçerli olmak üzere günlük kazanç alt sınırı ve gelir basamakları Bakanlar Kurulunca yeniden belirlenecektir. Ancak, detayları aşağıdaki paragrafta ifade edilen 5198 sayılı Kanunla, SSK'da bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

Asgari ücret 1 Ocak – 30 Haziran 2004 döneminde yüzde 34,1 oranında artırılarak brüt 306 milyon TL'den brüt 423 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Bununla birlikte, asgari ücretteki artışın işveren maliyetlerine etkisini hafifletmek için 5073 sayılı Kanunda günlük kazancı prime esas günlük kazanç alt sınırının altında olanlar için prime esas günlük kazanç alt sınırı ile günlük kazanç arasındaki farkın işverence ödenmesi gereken primlerin bu dönem için Hazine tarafından karşılanacağı hükmü getirilmiştir. Ancak, 6 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan 5198 sayılı Kanun ile SSK primlerinin ve ödeneklerinin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı 16 yaşından büyükler için tespit edilen günlük asgari ücrete eşitlenmiş, üst sınırı ise asgari ücretin 6,5 katı olarak belirlenmiştir. Böylece, prime esas kazanç alt sınırı 550 milyon TL'den 444 milyon TL'ye indirilerek, 2004 yılının ilk yarısında Hazine tarafından karşılanan farka ait işveren prim tutarı ortadan kaldırılmıştır. Ancak, prime esas kazanç alt sınırının düşürülmesinden dolayı SSK'nın prim kaybı sürekli hale gelmiştir. Yine 5198 sayılı Kanunda SSK'da isteğe bağlı sigortalıların prim oranı yüzde 30'dan yüzde 25'e düşürülmüştür.

Sağlık Bakanlığı - SSK Sağlık Tesislerinin Ortak Kullanımı Protokolü ülke çapında uygulanmak üzere Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı arasında imzalanarak 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1 Mart 2004 tarihinden itibaren ilaçlarda KDV oranı yüzde 18'den yüzde 8'e, kan, kan ürünleri ve serumlarda da yüzde 18'den yüzde 1'e indirilmiştir. 14 Nisan 2004 tarihli ilaç fiyat kararname ile de döviz kurlarındaki düşüş ilaç fiyatlarına yansıtılmıştır. Böylece ilaç fiyatlarında ortalama yüzde 20 indirim sağlanmıştır.

Ayrıca, aynı kararname ile ilaç fiyatlandırma sisteminde suistimallere açık maliyet esaslı sistem yerine ürün bazında en ucuz AB ülkesini baz alan referans fiyatlı sisteme geçilerek, yaklaşık 950 ilacın fiyatında yüzde 1 ila yüzde 80 arasında değişen oranlarda indirim yapılmıştır. Bu da ilaç fiyatlarında ortalama ilave yüzde 20 oranında bir indirim sağlamıştır. 2 Ağustos 2004 tarihinden itibaren de ilaç fiyatları döviz kurundaki artışa paralel olarak yüzde 8,7 oranında artırılmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda, ortalama ilaç fiyatlarında yüzde 25 ila yüzde 30 arasında indirim sağlanmıştır.

1999 yılında yapılan sosyal güvenlik reformu sosyal sigorta programlarının mali sürdürülebilirliğinin sağlanmasını, uzun dönemli aktüeryal dengelerinin kurulmasını ve sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliklerinin artırılmasını amaçlamıştır. Ancak, 2001 ekonomik krizi işsizlik ve kayıtdışı ekonomiyi artırmış, prim tahsilat oranını düşürmüştür. Ayrıca sağlık harcamalarında ve primlerden bağımsız olarak yapılan emekli aylığı ödemelerinde yüksek oranlı artışlar meydana gelmiş, tüm bu gelişmeler sonucunda reform ile öngörülen etkiler istenen seviyede gerçekleşmemiştir. Bu çerçevede 2000 yılında yüzde 98 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranı 2003 yılında yüzde 84'e kadar gerilemiştir. Yine, bir emekliyi kaç çalışanın finanse ettiğini gösteren aktif-pasif oranı da 2000 yılındaki 2,0 seviyesinden 2003 yılında 1,77 seviyesine inmiştir.

Sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması doğrultusunda, ilgili devlet kurumlarının katkısıyla hazırlanan reform kitapçığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 29 Temmuz 2004 tarihinde sosyal tarafların görüşlerine sunulmuştur.

Kitapçıkta öngörülen reform birbirini tamamlayan 4 ana bileşenden oluşmaktadır. İlki tek bir emeklilik sigortası rejiminin kurulmasıdır. İkincisi nüfusun tümüne eşit, koruyucu ve tedavi edici, kaliteli sağlık hizmeti sunumunun finansmanına yönelik genel sağlık sigortasının oluşturulmasıdır. Üçüncüsü, halen dağınık bir halde yürütülen sosyal yardım ve hizmetlerin bütünleştirilerek nesnel yararlanma ölçütlerine dayalı, tüm muhtaç kesimlerin erişebileceği bir sistemin oluşturulmasıdır. Dördüncü ve son bileşen ise, reformla öngörülen hizmetleri vatandaşlara kolay ulaştıracak, etkin işleyen, aynı zamanda sosyal güvenlik sistemlerini tek bir çatı altında toplayan yeni bir kurumsal yapının oluşturulmasıdır.

TABLO: II. 31 - Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				
I-GELİRLER	19 749	27 395	34 111	39 448
-Prim Tahsilatları	15 801	22 493	28 272	32 615
-Diğer Gelirler	3 948	4 902	5 840	6 832
II-GİDERLER	28 146	40 839	49 898	57 548
-Sigorta Giderleri	17 890	26 762	32 696	38 392
-Sağlık Giderleri	7 177	9 975	12 382	13 510
-Diğer Giderler	3 079	4 102	4 821	5 646
III-GELİR-GİDER FARKI	- 8 397	- 13 445	- 15 787	- 18 100
-SSK	- 2 686	- 4 509	- 5 696	- 6 600
-BAĞ-KUR	- 2 735	- 4 878	- 5 291	- 6 000
-Emekli Sandığı	- 2 976	- 4 058	- 4 800	- 5 500
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	8 295	13 312	15 978	18 100
-Bütçe Transferleri (3)	9 995	15 572	18 978	21 500
-SSK	2 689	4 505	5 842	6 600
-BAĞ-KUR (4)	2 630	4 922	5 336	6 000
-Emekli Sandığı	2 976	3 885	4 800	5 500
-Emekli Sandığı (3)	4 676	6 145	7 800	8 900
V-FİNANSMAN AÇIĞI	- 102	- 133	191	0
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
I-GELİRLER	7,2	7,7	8,0	8,2
-Prim Tahsilatları	5,7	6,3	6,7	6,8
-Diğer Gelirler	1,4	1,4	1,4	1,4
II-GİDERLER	10,2	11,4	11,8	12,0
-Sigorta Giderleri	6,5	7,5	7,7	8,0
-Sağlık Giderleri	2,6	2,8	2,9	2,8
-Diğer Giderler	1,1	1,2	1,1	1,2
III-GELİR-GİDER FARKI	-3,1	-3,8	-3,7	-3,8
-SSK	-1,0	-1,3	-1,3	-1,4
-BAĞ-KUR	-1,0	-1,4	-1,2	-1,2
-Emekli Sandığı	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	3,0	3,7	3,8	3,8
-Bütçe Transferleri (3)	3,6	4,4	4,5	4,5
-SSK	1,0	1,3	1,4	1,4
-BAĞ-KUR (4)	1,0	1,4	1,3	1,2
-Emekli Sandığı	1,1	1,1	1,1	1,1
-Emekli Sandığı (3)	1,7	1,7	1,8	1,9
V-FİNANSMAN AÇIĞI	0,0	0,0	0,0	0,0

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahildir.

(4) Müşterek emeklilik karşılığı, BAĞ-KUR üzerinden SSK'ya transfer edilecek ödemeler dahildir.

Reformun ilk bileşeni norm ve standart birliği sağlanmış tek bir emeklilik rejiminin kurulmasını öngörmektedir. Mali sürdürülebilirliği ve uzun dönemli aktüeryal dengeleri sağlanmış bir emeklilik rejimi oluşturmak amacıyla; emeklilik yaşı, kazançların güncellenmesi, aylık bağlama oranı gibi temel parametrelerde değişiklik yapılması öngörülmektedir.

Reformun ikinci bileşeni olan genel sağlık sigortası ile tüm nüfusun aynı norm ve standartlar üzerinden sağlık sigortası kapsamına alınması ve sağlık sigortacılığının tek bir yapıda birleştirilmesi amaçlanmaktadır. Yeni yapıyla oluşturulacak sigortacılık zorunlu katılımı ve primli sistemi esas alacaktır. Kapsamın genişlemesinin sağlık harcamalarını artırmaya olasıya karşın maliyet etkin bir finansal yönetim uygulanacaktır. Yeni sistem, Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan Sağlıkta Dönüşüm Projesi ile eş güdümlü olarak hayata geçirilecektir.

Reformun üçüncü bileşeni dağınık yapıdaki sosyal yardım ve hizmetlerin birleştirilmesini öngörmektedir. Sosyal yardım ve hizmetlerin ihtiyaç duyan kesimlere ulaştırılmasında sistemin adaletini sağlamak için nesnel yararlanma ölçütleri gözetilecektir.

Reformun son bileşeni yukarıda bahsedilen üç bileşeni yürütecek idari birimlerin tek bir kurumsal yapı altında toplanmasını öngörmektedir. Bu kurumsal yapı altında, merkezi bir veri tabanı oluşturulacak ve hizmetler tam otomasyona sahip yaygın olarak örgütlenmiş birimler tarafından sunulacaktır.

Reforma ilişkin hazırlanacak Kanun Tasarılarının 2004 yılı sonuna kadar TBMM'ye sunulması, 2005 yılı içinde de yasalaşması beklenmektedir. 2007 yılı sonuna kadar yeni kurumsal yapının tamamlanmasıyla beraber reformun tam anlamıyla uygulamaya geçmesi planlanmaktadır.

2005 yılında, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 39,4 katrilyon TL, toplam giderlerinin 57,5 katrilyon TL ve gelir gider farkının 18,1 katrilyon TL olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 8,2, giderlerin yüzde 12 ve açığın yüzde 3,8 olması hedeflenmiştir. 2005 yılında gelir gider açığının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre yüzde 0,1 oranında artmasında sağlık harcamalarındaki düşüşe rağmen son iki yıldır yüksek oranda artırılan emekli aylıklarında öngörülen reel artış etkili olacaktır.

2005 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına, 6 katrilyon TL'si BAĞ-KUR'a, 6,6 katrilyon TL'si SSK'ya, ek karşılıklar ve faturalı ödemelerle beraber 8,9 katrilyon TL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 21,5 katrilyon TL ve GSMH'nın yüzde 4,5'i oranında bütçe transferi yapılması öngörülmüştür.

2005 yılında SSK'da prime esas kazanç alt sınırı asgari ücretteki artışa paralel olarak Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 5 oranında, BAĞ-KUR'daki gelir basamaklarının ise 2005 yılı Ocak ayında hedeflenen 2005 yılı tüketici fiyat endeksi ve gayrisafi yurt içi hasıladaki değişim oranına bağlı olarak yüzde 13,4 oranında artırılacağı öngörülmüştür. 2005 yılında emekli aylıklarının Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 5 oranında artırılması öngörülmüştür.

F. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU

2004 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSMH'nın yüzde 0,4'ü, faiz gelirinin ise GSMH'nın yüzde 0,7'si oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin, 2003 yılına göre yüzde 0,1'lik düşüşle GSMH'nın yüzde 1,1'i oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılının Mart ayında sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan fonun, 2004 yılı toplam giderinin 239 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2004 yılında toplam fon varlığının 13.521 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 3,2'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında prime esas kazanç üzerinden işsizlik sigortasına katkı oranları Kanunda öngörüldüğü şekilde, işveren için yüzde 3, sigortalı için yüzde 2 ve devlet katkısı yüzde 2 olarak uygulanırken 2002, 2003 ve 2004 yıllarında istihdam maliyetini düşürmek amacıyla katkı oranları birer puan düşük uygulanmıştır. 21 Eylül 2004 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5234 sayılı Kanun ile işsizlik sigortasına katkı oranları işveren için yüzde 2, sigortalı için yüzde 1 ve devlet katkısı yüzde 1 olarak değiştirilmiştir.

TABLO: II. 32 - İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
I-GELİRLER	2 828	4 109	4 825	5 414	1,0	1,2	1,1	1,1
-Prim Gelirleri (3)	1 019	1 385	1 803	2 100	0,4	0,4	0,4	0,4
-Faiz Gelirleri	1 801	2 684	2 985	3 275	0,7	0,8	0,7	0,7
II-GİDERLER	57	153	239	296	0,0	0,0	0,1	0,1
-Sigorta Giderleri	47	116	184	239	0,0	0,0	0,0	0,0
-Diğer Giderler	10	37	54	57	0,0	0,0	0,0	0,0
III-GELİR-GİDER FARKI	2 772	3 956	4 586	5 118	1,0	1,1	1,1	1,1
IV-DEVLET KATKISI	260	350	442	525	0,1	0,1	0,1	0,1
V-TOPLAM FON VARLIĞI	4 979	8 935	13 521	18 639	1,8	2,5	3,2	3,9

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Devlet katkısı dahildir.

2005 yılında prim gelirinin 2.100 trilyon TL, faiz gelirinin 3.275 trilyon TL, toplam gelirin ise 5.414 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 1,1'i oranında gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2005 yılında sigorta giderlerinin 239 trilyon TL, toplam giderin ise sigorta giderlerinin yanı sıra sağlık giderleri, eğitim giderleri ve diğer giderlerle beraber 296 trilyon TL olacağı tahmin edilmektedir. Sonuçta, 2005 yılı toplam fon varlığının 18.639 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 3,9'u oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonunun yeni kurulmuş olması ve Fondan aylık ve yardım almaya hak kazanılan Mart 2002'den bu yana ekonomideki canlanmadan dolayı Fonun aylık ödediği kişi sayısı sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla 2004 yıl sonu itibarıyla toplam fon değeri önemli boyutlara ulaşacaktır. Önümüzdeki dönemlerde Fonun olgunluğa ulaşacağı, daha

fazla kişinin aylık almaya hak kazanacağı ve ekonomide oluşabilecek dalgalanmalar göz önüne alındığında, Fonda biriken bugünkü toplam fon varlığı gelecekteki ödemeleri finanse etmede önemli rol oynayacaktır.

G. FONLAR

2004 yılı fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) ile; bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Bütçe kapsamında yer alan DFİF'e ait gelirlerin bütçeye gelir kaydedilmesi, fon harcamaları için bütçeden ödenek ayrılması ve bütçe dışı fonların harcamalarının öz gelirleri ile beraber bu fonların kendi usulleri çerçevesinde yapacakları borçlanmalarla karşılanmasına 2004 yılında da devam edilmiştir.

2004 yılında, harcamalarını karşılamak üzere DFİF'e 283 trilyon TL ödenek ayrılırken, 2005 yılında bu ödeneğin 350 trilyon TL olması öngörülmüştür.

SSDF'nin Özel Tüketim Vergisinden alması gereken payın 2001/5142 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren sıfırlanmasından doğacak kaybı önlemek üzere, bütçeye 2004 yılı için 215 trilyon TL ödenek konulurken, 2005 yılında 289 trilyon TL ödenek konulmasına karar verilmiştir.

SYDTF'ye bütçeden 2003 yılında 327 trilyon TL verilmiş, 2004 yılı için de 331 trilyon TL ödenek ayrılmıştır. 2005 yılında ise fon tarafından yapılan yeşil kartlı hastaların ayakta tedavi harcamalarının Sağlık Bakanlığına, yeni öğrencilere verilecek burslara ilişkin harcamaların YURTKUR'a devredilmesi nedeniyle fona 2005 yılı için bütçe transferi öngörülmemiştir.

2004 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 1,5 katrilyon TL nakit girişi beklenmektedir. Nakit girişinin 2005 yılında ise 1,6 katrilyon TL olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların 2004 yılında 3.524 trilyon TL ile GSMH'nin yüzde 0,8'i seviyesinde gerçekleşen gelirlerinin, 2005 yılında 3.845 trilyon TL ile GSMH'ya oranının aynı seviyede kalması öngörülmektedir.

2004 yılında 2.023 trilyon TL'lik tutarla 0,5 seviyesinde gerçekleşen fon giderlerinin GSMH içindeki payının, 2005 yılında 2.200 trilyon TL ile değişmeyeceği öngörülmektedir.

Fon sistemi finansman fazlasının GSMH içindeki payının 2004 yılında yüzde 0,4 olması beklenirken, bu oranın 2005 yılında yüzde 0,3'e düşmesi beklenmektedir. Fon gelir gider farkının dalgalı bir seyir izlemesi, büyük ölçüde, süreklilik arz etmeyen ve yıldan yıla değişen özelleştirme gelirlerinden kaynaklanmaktadır.

24 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla fonların 2007 yılı sonuna kadar tasfiyesi öngörülmektedir.

TABLO: II. 33 - Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH İçindeki Pay, Yüzde)		
	2003	2004 (2)	2005 (3)	2003	2004 (2)	2005 (3)
A. Fon Gelirleri	2.274	3.524	3.845	0,6	0,8	0,8
Vergi Gelirleri	1.211	1.974	2.072	0,3	0,5	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	389	514	657	0,1	0,1	0,1
Cari Transferler (Net)	586	0	0	0,2	0,0	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	88	1.036	1.116	0,0	0,2	0,2
B. Fon Giderleri	1.756	2.023	2.200	0,5	0,5	0,5
Cari Giderler	1.123	1.047	1.544	0,3	0,2	0,3
Faktör Giderleri (Net)	628	554	358	0,2	0,1	0,1
Sabit Sermaye Yatırımları	6	21	37	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	0	400	261	0,0	0,1	0,1
Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
C. Gelir Gider Farkı	518	1.502	1.645	0,1	0,4	0,3
D. Finansman	-518	-1.502	-1.645	-0,1	-0,4	-0,3
Dış Borç Kullanımı	110	136	75	0,0	0,0	0,0
Dış Borç Ödemesi	-179	-182	-158	-0,1	0,0	0,0
İç Borç - Alacak İlişkisi (Net)	324	-827	-951	0,1	-0,2	-0,2
Kasa - Banka Değişimi	-772	-629	-611	-0,2	-0,1	-0,1

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

H. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ**a) KİT'lerin Genel Yatırım ve Finansman Dengesi**

2004 yılı Ekim ayı itibarıyla, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) kapsamında genel yatırım ve finansman dengesi oluşturulan 18 kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) bulunmaktadır. Bu KİT'ler; MKEK, Eti Maden, TTK, TKİ, EÜAŞ, TEİAŞ, TETAŞ, TPAO, BOTAŞ, TMO, ÇAYKUR, TİGEM, DMO, TCDD, PTT, DHMİ, KIYEM ve Sümer Halı'dır. Halen özelleştirme kapsamına alınmış olmakla beraber henüz programa alınmamış olan T. Şeker Fabrikaları A.Ş. ile birlikte 4046 sayılı Kanuna tabi olarak özelleştirme portföyünde yer alan ve yüzde 50'nin üzerinde kamu payı bulunan kuruluşlar özelleştirme kapsamındaki işletmeciler KİT'lerin finansman dengesi kapsamında izlenmektedir. 2004 yılında TEDAŞ özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

233 sayılı KHK'ya tabi işletmeciler KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranının 2003 yılındaki yüzde 0,36 seviyesinden, 2004 yılında yüzde 0,11 seviyesine düşeceği tahmin edilmektedir. Bu durumun en önemli nedenleri; BOTAŞ'ın petrol fiyat artışından kaynaklanan maliyet artışını satış fiyatlarına yansıtamaması, bütçeden yapılan görev zararları ödemelerinin azalması ve sabit kıymetlerdeki artış ile TEDAŞ'ın özelleştirme kapsam ve programına alınmasıdır. Bir önceki yılda 1.516 trilyon TL kar eden işletmeciler KİT'lerin 2004 yılında enflasyon muhasebesi uygulamasından kaynaklanan enflasyon düzeltmesi karı/zararı dahil 829 trilyon TL (enflasyon düzeltme karı/zararı hariç 905 trilyon TL) dönem karı elde edeceği tahmin edilmektedir.

2004 yılında, Türk Telekom dahil kuruluşlar tarafından Hazineye 2.060 trilyon TL tutarında temettü ödenmesi ve Bütçe Kanunu uyarınca bazı KİT'lerin hasılatlarından 841 trilyon TL pay aktarılması beklenmektedir. Buna karşılık, Hazine tarafından 233 sayılı

KHK'ya tabi kuruluşlara 1.327 trilyon TL tutarında bütçe transferi gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

2005 yılında işletmeci KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,27 puan yükselerek yüzde 0,38 seviyesinde gerçekleşmesi programlanmıştır. Bu iyileşmeyi sağlayan en önemli etken, girdi maliyetlerindeki artışın KİT ürünlerinin satış fiyatlarına yansıtılacağına öngörülmüş olmasıdır. Söz konusu finansman fazlası, faiz gelir ve gideri hariç tutulduğunda GSMH'nın yüzde 0,41'ine tekabül etmektedir. Bütçe transferleri hariç tutulduğunda ise 2005 yılında işletmeci KİT'lerin finansman fazlası yüzde 0,10'a gerilemektedir. 2005 yılında enflasyon muhasebesi uygulamasından kaynaklanan enflasyon düzeltmesi karı/zararı dahil 1.484 trilyon TL (enflasyon düzeltme karı/zararı hariç 1.091 trilyon TL) dönem karı elde edileceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında, Türk Telekom dahil kuruluşlar tarafından Hazineye, 2.425 trilyon TL tutarında temettü ödenmesi ve Bütçe Kanunu uyarınca bazı KİT'lerin hasılatlarından 181 trilyon TL pay aktarılması hedeflenmiştir. 31 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5228 sayılı Kanunla, Türk Telekom'un hasılatları üzerinden özel iletişim vergisi alınmaya başlanması nedeniyle hasılat payı uygulamasının kaldırılması Hazineye aktarılan hasılat payının düşmesine yol açmıştır. Buna karşılık, Hazine tarafından 233 sayılı KHK'ya tabi kuruluşlara 1.361 trilyon TL tutarında bütçe transferi gerçekleştirilmesi programlanmıştır.

Dünya petrol arz ve talep miktarlarının uzun süredir birbirine yakın seyretmesi, uluslar arası ham petrol fiyatlarını petrol üreticisi ülkelerdeki her türlü gelişmeye duyarlı hale getirmiştir. Bu kapsamda, Irak savaşının yanı sıra Rusya ve Venezuela gibi ülkelerde yaşanan iktisadi ve siyasi gelişmelerin yol açtığı belirsizlik, ham petrol fiyatlarının 2003 yılı sonundan itibaren bir yükselme eğilimine girmesine neden olmuştur. 2005 yılında da ham petrol fiyatlarında ulaşılan seviyeden önemli bir gerileme olmayacağı varsayılmaktadır. Ham petrol fiyatlarındaki bu sürekli ve yüksek artışın doğal gaz alım maliyetlerine ortalama 6 ay gecikmeli olarak yansması nedeniyle, 2004 yılının ikinci yarısından itibaren doğalgaz alım fiyatında bir artış meydana gelmiştir. Maliyetlerdeki bu artışın başta BOTAŞ olmak üzere enerji KİT'lerindeki maliyetleri zincirleme olarak etkilemesi beklenmektedir. Bu çerçevede, EÜAŞ'ın doğal gaz santralleri ile doğal gazla üretim yapan yap-işlet ve yap-işlet-devret santrallerinin üretim maliyetlerindeki artışın elektrik satış fiyatları üzerinde baskıya yol açacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan Türk Lirasının 2004 yılında yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanması maliyetleri olumlu olarak etkilemiştir.

2005 yılında doğal gaz piyasasının serbestleştirilmesi kapsamında, BOTAŞ'ın faaliyet gösterdiği alanlara ait hesaplarının ayrıştırılmasına ve mevcut doğal gaz alım sözleşmelerinin devrine ilişkin düzenlemelerin gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Uzun yıllar boyunca tarım alanında faaliyet gösteren bazı KİT'lerde (TEKEL, T. Şeker Fabrikaları A.Ş., TMO vb.) üretim ihtiyacı dışında ve işletmecilik ilkelerine aykırı olarak yapılan tarımsal ürün alımları, kuruluşların stoklarını aşırı seviyelere taşımıştır. Son yıllarda tarımsal ürün alımları, piyasadaki arz talep dengesi dikkate alınarak uygulanmaktadır. Ancak, 2004 yılındaki yüksek alımlar nedeniyle bu uygulama TMO'da tam olarak gerçekleştirilememiştir. Tarımsal stokların eritilmesi politikasına 2005 yılında da devam edilebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması öngörülmüştür.

2005 yılında, TMO'nun 700 bin ton buğday, T. Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin 8,5 milyon ton şeker pancarı, TEKEL'in 53 bin ton yaprak tütün ve ÇAYKUR'un 600 bin ton yaş çay yaprağı satın alması programlanmıştır.

İşletmeciler KİT'lerin istihdam harcamalarının toplam maliyetler içerisindeki payının faaliyet gösterdikleri sektör ortalamalarına göre daha yüksek olması, rekabet güçlerini azaltmaktadır. Özellikle istihdam harcamaları, özkaynakları yerine konsolide bütçe kaynaklarından karşılanan bazı KİT'lerin (TTK, TCDD) ticari olarak faaliyetlerini sürdürmeleri işletmecilik ilkeleri açısından mümkün görülmemektedir. 2004 yılı gerçekleşme tahminine göre TTK ve TCDD'ye yapılan bütçe transferleri hariç tutulduğunda bu kuruluşların finansman açığının GSMH içerisindeki payı sırasıyla yüzde 0,09 ve yüzde 0,18'dir. 2005 yılı programında ise bu oranların sırasıyla yüzde 0,08 ve yüzde 0,21 olması öngörülmüştür.

2005 yılında işletmeciler KİT'lerin 2.886 trilyon TL tutarında sabit sermaye yatırımları programlanmıştır. İşletmeciler KİT sabit sermaye yatırımları içinde enerji sektörünün payı yüzde 26,4; ulaştırma-haberleşme sektörünün payı yüzde 52,2 olarak programlanmıştır.

Özelleştirme kapsamındaki KİT finansman dengesi, kapsama yeni giren ve özelleştirme nedeniyle kapsamdan çıkan kuruluşlara bağlı olarak değişmektedir. Uzun yıllar boyunca özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlarda verimliliğin ve işgücü motivasyonunun düştüğü gözlenmektedir. Özellikle rekabete açık sektörlerde faaliyet gösteren kapsama dahil kuruluşların işletmecilik anlayışlarının gözden geçirilmesi ve maliyet yapılarının karlılık hedefleri doğrultusunda düzenlenmesi zorunluluk arz etmektedir.

Özelleştirme kapsamında izlenen KİT'lerin finansman fazlasının GSMH içindeki payının 2003 yılındaki yüzde 0,38 seviyesinden, 2004 yılında özellikle TEKEL'in alkol müessesesinin ve İGSAŞ'ın özelleştirilmesi ile TÜPRAŞ'taki stok değişmesi nedeniyle yüzde 0,33'e düşeceği tahmin edilmektedir. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların finansman fazlasının 2005 yılında GSMH'nin yüzde 0,46'sına yükselmesi beklenmektedir.

Özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin 2003 yılında sabit sermaye yatırımları 343 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. TEDAS'ın özelleştirme kapsam ve programına alınması ile THY yatırımlarındaki artışın sabit sermaye yatırımlarını, 2004 yılında 1.231 trilyon TL'ye yükseltmesi beklenmektedir. 2005 yılında ise sabit sermaye yatırımlarının 1.425 trilyon TL olması programlanmıştır.

2003 yılını 793 trilyon TL dönem karı ile kapatan özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin, 2004 yılında enflasyon muhasebesi uygulamasından kaynaklanan enflasyon düzeltmesi karı/zararı dahil 29 trilyon TL (enflasyon düzeltme karı/zararı hariç 943 trilyon TL) kar edecekleri tahmin edilmektedir. 2005 yılında ise enflasyon düzeltmesi karı/zararı dahil 1.438 trilyon TL (enflasyon düzeltme karı/zararı hariç 1.922 trilyon TL) dönem karı elde etmeleri hedeflenmektedir.

TABLO: II. 34 - 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi

	2002*	2002	2003*	2003	2004*(1)	2004 (1)	2005*(2)	2005(2)
(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)								
A. TOPLAM GELİRLER	47 613	39 578	51 819	41 945	44 659	33 616	51 889	40 504
I. İşletme Gelirleri	41 127	34 246	46 556	37 644	39 818	29 799	46 257	37 045
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	37 865	31 680	43 014	34 937	35 280	27 345	43 402	34 807
2. Diğer Gelirler	3 262	2 566	3 543	2 707	4 538	2 454	2 855	2 238
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	4 511	3 357	3 403	2 441	3 604	2 581	4 260	2 088
1. Amortismanlar	3 006	1 990	2 557	1 903	2 080	2 080	3 413	2 313
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	0	0	763	76	350	-392
3. Karşılıklar	1 505	1 367	846	538	761	426	497	167
III. Bütçe ve Fonlar	1 975	1 975	1 857	1 857	1 236	1 236	1 371	1 371
IV. Diğer Gelirler	0	0	3	3	0	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	43 537	36 576	49 090	40 671	42 894	33 134	49 243	38 667
I. İşletme Giderleri	38 499	33 393	42 732	36 669	35 775	29 651	43 091	36 124
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	30 799	27 327	33 812	29 955	28 108	24 826	36 352	31 920
2. Diğer Giderler	7 700	6 066	8 920	6 714	7 667	4 825	6 739	4 204
II. Yatırım Harcamaları	3 126	2 827	2 491	2 146	2 876	2 326	3 486	2 886
III. Stok Artışı	305	292	339	347	471	467	-98	-98
IV. Sabit Kıymet Artışı	-728	-707	39	58	-1 014	-210	-601	-907
V. Dolaysız Vergiler	1 184	567	1 903	749	1 763	495	940	337
VI. Temettü Ödemeleri	1 100	153	1 582	700	2 060	406	2 425	325
VII. Diğer Giderler	52	50	3	3	964	1	0	0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	4 076	3 002	2 729	1 274	1 764	482	2 646	1 838
D. FİNANSMAN	-4 076	-3 002	-2 729	-1 274	-1 764	-482	-2 646	-1 838
I. Kasa Banka Değişimi	-694	-491	424	329	259	514	-440	-32
II. İç Borçlanma (Net)	-4 473	-3 606	-3 546	-2 004	-2 844	-1 822	-3 251	-2 851
III. Dış Borçlanma (Net)	1 091	1 095	394	401	821	826	1 044	1 044
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar/Zararı	3.610	1.836	4.365	1.516	4.725	829	3.728	1.484
Faktör Gelirleri	7.139	4.210	7.227	3.416	7.647	2.729	7.427	3.009
Maaş ve Ücret Ödemeleri	5.038	3.857	6.183	4.699	5.864	4.213	6.109	4.502
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)								
A. TOPLAM GELİRLER	17,4	14,5	14,5	11,8	10,5	7,9	10,8	8,4
I. İşletme Gelirleri	15,0	12,5	13,1	10,6	9,4	7,0	9,6	7,7
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	13,8	11,6	12,1	9,8	8,3	6,4	9,0	7,2
2. Diğer Gelirler	1,2	0,9	1,0	0,8	1,1	0,6	0,6	0,5
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1,6	1,2	1,0	0,7	0,8	0,6	0,9	0,4
1. Amortismanlar	1,1	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,7	0,5
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	-0,1
3. Karşılıklar	0,6	0,5	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0
III. Bütçe ve Fonlar	0,7	0,7	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B. TOPLAM GİDERLER	15,9	13,4	13,8	11,4	10,1	7,8	10,2	8,0
I. İşletme Giderleri	14,1	12,2	12,0	10,3	8,4	7,0	9,0	7,5
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	11,3	10,0	9,5	8,4	6,6	5,9	7,6	6,6
2. Diğer Giderler	2,8	2,2	2,5	1,9	1,8	1,1	1,4	0,9
II. Yatırım Harcamaları	1,1	1,0	0,7	0,6	0,7	0,5	0,7	0,6
III. Stok Artışı	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,3	-0,3	0,0	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2
V. Dolaysız Vergiler	0,4	0,2	0,5	0,2	0,4	0,1	0,2	0,1
VI. Temettü Ödemeleri	0,4	0,1	0,4	0,2	0,5	0,1	0,5	0,1
VII. Diğer Giderler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	1,5	1,1	0,8	0,4	0,4	0,1	0,6	0,4
D. FİNANSMAN	-1,5	-1,1	-0,8	-0,4	-0,4	-0,1	-0,6	-0,4
I. Kasa Banka Değişimi	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	-1,6	-1,3	-1,0	-0,6	-0,7	-0,4	-0,7	-0,6
III. Dış Borçlanma (Net)	0,4	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar/Zararı	1,3	0,7	1,2	0,4	1,1	0,2	0,8	0,3
Faktör Gelirleri	2,6	1,5	2,0	1,0	1,8	0,6	1,5	0,6
Maaş ve Ücret Ödemeleri	1,8	1,4	1,7	1,3	1,4	1,0	1,3	0,9

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(*) Türk Telekom dahil

TABLO: II. 35 - Bazı KİT'lere İlişkin Özet Finansal Göstergeler

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Kuruluşlar	Dönem Karı veya Zararı (1)	Bütçe ve Fon Transferleri (2)	Yüzde Dağılım	Borçlanma Gereği (3)	Yüzde Dağılım	İstihdam Giderleri	Yüzde Dağılım
2002 Yılı							
T. Taşkömürü Kurumu	- 334	357	13,6	31	0,9	351	4,9
Elektrik Üretim A.Ş.	371	0	0,0	- 176	-5,3	254	3,5
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	67	57	2,2	294	8,9	4	0,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	154	25	1,0	- 386	-11,6	660	9,2
TPAO	526	0	0,0	186	5,6	113	1,6
BOTAŞ	776	250	9,5	1 364	41,1	72	1,0
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	341	0	0,0	- 345	-10,4	350	4,9
Toprak Mahsulleri Ofisi	134	602	23,0	988	29,7	75	1,0
TEKEL	304	84	3,2	- 183	-5,5	520	7,2
TCDD	- 532	562	21,4	101	3,0	606	8,4
T. Telekom	1 775	0	0,0	872	26,3	1 181	16,4
Ara Toplam	3 580	1 937	73,9	2 747	82,7	4 187	58,1
Diğer Kuruluşlar	565	685	26,1	574	17,3	3 016	41,9
KİT Toplamı (4)	4 145	2 622	100,0	3 321	100,0	7 203	100,0
2003 Yılı							
T. Taşkömürü Kurumu	- 494	381	15,8	- 18	-0,5	389	4,4
Elektrik Üretim A.Ş.	421	0	0,0	237	6,9	343	3,9
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	118	51	2,1	191	5,6	5	0,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	170	369	15,3	283	8,2	845	9,5
TPAO	192	0	0,0	- 172	-5,0	138	1,6
BOTAŞ	956	0	0,0	340	9,9	119	1,3
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	361	16	0,7	8	0,2	462	5,2
Toprak Mahsulleri Ofisi	109	408	16,9	96	2,8	90	1,0
TEKEL	177	0	0,0	90	2,6	583	6,6
TCDD	- 496	575	23,9	88	2,6	741	8,4
T. Telekom	2 849	0	0,0	1 105	32,2	1 484	16,8
Ara Toplam	4 360	1 800	74,7	2 249	65,5	5 200	58,7
Diğer Kuruluşlar	798	609	25,3	1 182	34,5	3 651	41,3
KİT Toplamı (4)	5 158	2 408	100,0	3 431	100,0	8 851	100,0
2004 Yılı (5)							
T. Taşkömürü Kurumu	- 479	379	20,3	0	7,3	433	4,7
Elektrik Üretim A.Ş.	1 001	0	0,0	699	23,6	339	3,6
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	53	235	12,6	248	8,4	6	0,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	551	11	0,6	318	10,7	896	9,6
TPAO	126	0	0,0	- 14	-0,5	162	1,7
BOTAŞ	- 117	0	0,0	5	0,2	100	1,1
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	- 660	79	4,3	149	5,0	445	4,8
Toprak Mahsulleri Ofisi	116	0	0,0	- 624	-21,0	121	1,3
TEKEL	- 329	0	0,0	- 63	-2,1	476	5,1
TCDD	- 603	522	28,0	- 230	-7,7	807	8,7
T. Telekom	3 895	0	0,0	1 096	36,9	1 650	17,7
Ara Toplam	3 554	1 227	65,8	1 801	60,7	5 434	58,4
Diğer Kuruluşlar	1 200	639	34,2	1 166	39,3	3 870	41,6
KİT Toplamı (4)	4 753	1 866	100,0	2 967	100,0	9 304	100,0

(1) 2004 yılında enflasyon muhasebesi uygulamasından kaynaklanan enflasyon düzeltmesi karı/zararı dahildir.

(2) TCDD yardımı dahil Bütçe ve Özelleştirme Fonundan yapılan transferlerdir.

(3) Faiz gelir ve gideri hariçtir. (-) işaret açığı göstermektedir.

(4) 233 sayılı KHK'ya ve 4046 sayılı Kanuna tabi kuruluşlar ile Türk Telekom'un toplamını göstermektedir.

(5) Gerçekleşme tahmini

TABLO: II. 36 - 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT'lerin Personel Giderleri ve Üretim Değeri (1)

Yıllar	Personel Sayısı (Kişi)				Personel Gideri (Trilyon TL)				Üretim Değeri		Oranlar		
	İşçi	Memur- Sözleşmeli Personel	Toplam	Yüzde Değişme	Ücret	Maaş	Toplam	Yüzde Değişme	Trilyon TL	Yüzde Değişme	Personel Gideri/ Üretim Değeri (Yüzde)	Yıllık Ortalama Maaş ve Ücret (Milyon TL)	Personel Başına Üretim Değeri (Milyon TL)
1990	392 128	203 666	595 794	-1,10	11	4	15	100,7	43	67,5	35,0	25	72
1991	362 771	198 818	561 589	-5,74	21	8	29	92,2	57	33,4	50,4	51	102
1992	353 111	192 973	546 084	-2,76	38	12	50	72,8	98	71,8	50,7	91	180
1993	331 382	192 207	523 589	-4,12	65	20	84	68,7	146	47,8	57,9	161	278
1994	281 846	181 026	462 872	-11,60	95	29	124	46,9	266	82,8	46,5	267	575
1995	249 500	170 083	419 583	-9,35	126	49	175	41,8	471	76,9	37,3	418	1 122
1996	247 180	167 891	415 071	-1,08	186	106	292	66,4	873	85,5	33,4	703	2 103
1997	237 413	169 170	406 583	-2,04	391	249	640	119,1	2 144	145,6	29,8	1 573	5 274
1998	214 434	164 639	379 073	-6,77	624	444	1 068	67,1	3 922	82,9	27,2	2 819	10 346
1999	212 075	164 039	376 114	-0,78	1 281	759	2 039	90,9	6 347	61,8	32,1	5 422	16 876
2000 (2)	181 996	120 076	302 072	-19,69	1 970	694	2 664	30,6	9 200	44,9	29,0	8 819	30 455
2001	145 560	110 696	256 256	-15,17	2 235	973	3 208	20,4	15 427	67,7	20,8	12 520	60 200
2002	119 988	102 543	222 531	-13,16	2 478	1 379	3 857	20,2	27 510	78,3	14,0	17 333	123 621
2003	109 753	98 188	207 941	-6,56	3 043	1 657	4 699	21,8	30 923	12,4	15,2	22 600	148 710
2004 (3)	87 023	81 041	168 064	-19,18	2 599	1 615	4 213	-10,3	25 339	-18,1	16,6	25 071	150 769

(1) 233 sayılı KHK'ya tabi kuruluşların kapsamı; özelleştirme portföyüne alınan ve portföyden iade edilen kuruluşlar nedeniyle yıllar itibarıyla değişmektedir.

(2) 2000 yılından itibaren Türk Telekom dahil değildir.

(3) Gerçekleşme tahmini

TABLO: II. 37 - KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam						Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam					
	2003*	2003	2004*(1)	2004(1)	2005*(1)	2005(1)	2003*	2003	2004*(1)	2004(1)	2005*(1)	2005(1)
Toplam Personel Sayısı	270 351	207 941	226 799	168 064	215 099	163 010	361 094	298 684	330 848	272 113	314 427	262 338
- Memur ve Sözleşmeli Personel	116 034	98 188	96 409	81 041	90 285	77 598	129 774	111 928	116 899	101 531	108 404	95 717
- İşçi	154 317	109 753	130 390	87 023	124 814	85 412	231 320	186 756	213 949	170 582	206 023	166 621
Toplam Personel Harcamaları	6 183	4 699	5 864	4 213	6 109	4 502	8 851	7 367	9 304	7 654	9 729	8 122
- Memur ve Sözleşmeli Personel	1 995	1 657	1 948	1 615	2 029	1 726	2 243	1 905	2 420	2 086	2 491	2 188
- İşçi	4 188	3 043	3 915	2 599	4 080	2 777	6 608	5 463	6 884	5 567	7 238	5 934
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	43 014	34 937	35 280	27 345	43 402	34 807	73 999	65 922	79 446	71 511	93 848	85 253
Görev Zararı Tahakkukları	541	541	681	681	562	562	606	606	686	686	650	650
İşletme Faaliyet Kar - Zararı	4 987	2 077	5 036	1 532	4 705	1 632	6 007	3 097	6 668	3 165	6 379	3 307
Faiz Ödemeleri	475	471	389	386	321	318	635	631	532	529	424	421
Dönem Kar - Zararı	4 365	1 516	4 725	829	3 728	1 484	5 158	2 309	4 753	858	5 167	2 922
Sabit Sermaye Yatırımları	2 491	2 146	2 876	2 326	3 486	2 886	2 834	2 489	4 107	3 557	4 910	4 310
Bütçe ve Fon Transferleri	1 857	1 857	1 236	1 236	1 351	1 351	2 408	2 408	1 866	1 866	1 946	1 946
Borçlanma Gereği	2 729	1 274	1 764	482	2 646	1 838	4 101	2 646	3 152	1 870	4 845	4 037
Borçlanma Gereği (3)	873	- 583	528	- 754	1 295	487	1 693	237	1 286	4	2 899	2 091
Borçlanma Gereği (4)	2 378	1 274	1 744	648	2 682	1 976	3 431	2 327	2 967	1 872	4 716	4 010
Borçlanma Gereği/GSMH (Yüzde)	0,8	0,4	0,4	0,1	0,6	0,4	1,1	0,7	0,7	0,4	1,0	0,8
Borçlanma Gereği (3)/GSMH (Yüzde)	0,2	-0,2	0,1	-0,2	0,3	0,1	0,5	0,1	0,3	0,0	0,6	0,4
Borçlanma Gereği (4)/GSMH (Yüzde)	0,7	0,4	0,4	0,2	0,6	0,4	1,0	0,7	0,7	0,4	1,0	0,8
Personel Harc./Hasılat (Yüzde)	14,4	13,5	16,6	15,4	14,1	12,9	12,0	11,2	11,7	10,7	10,4	9,5
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	1,1	1,3	1,1	1,4	0,7	0,9	0,9	1,0	0,7	0,7	0,5	0,5

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(4) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

(*) Türk Telekom dahildir.

TABLO: II. 38 - Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)
(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				
A. TOPLAM GELİRLER	27 563	33 777	49 075	54 886
I. İşletme Gelirleri	26 082	32 495	46 331	52 675
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	24 624	30 985	44 166	50 446
2. Diğer Gelirler	1 457	1 510	2 164	2 228
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	834	730	2 115	1 616
1. Amortismanlar	611	642	913	948
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	914	484
3. Karşılıklar	223	88	288	185
III. Bütçe ve Fonlar	647	552	629	595
IV. Diğer Gelirler	0	0	0	1
B. TOPLAM GİDERLER	27 796	32 405	47 687	52 687
I. İşletme Giderleri	25 547	31 767	46 307	51 236
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	13 183	15 762	25 848	30 364
2. Diğer Giderler	12 364	16 005	20 459	20 872
II. Yatırım Harcamaları	358	343	1 231	1 425
III. Stok Artışı	1 417	-115	229	-159
IV. Sabit Kıymet Artışı	-61	-255	-713	-256
V. Dolaysız Vergiler	311	567	399	206
VI. Temettü Ödemeleri	172	98	234	234
VII. Diğer Giderler	52	0	0	1
C. BORÇLANMA GEREĞİ	-234	1 372	1 388	2 199
D. FİNANSMAN	234	-1 372	-1 388	-2 199
I. Kasa Banka Değişimi	-390	-570	-337	105
II. İç Borçlanma (Net)	358	-724	-1 865	-2 084
III. Dış Borçlanma (Net)	265	-77	814	-220
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar/Zararı	535	793	29	1 438
Faktör Gelirleri	1 369	1 459	2 139	3 054
Maaş ve Ücret Ödemeleri	2 164	2 668	3 440	3 619
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. TOPLAM GELİRLER	10,1	9,5	11,6	11,4
I. İşletme Gelirleri	9,5	9,1	10,9	11,0
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	9,0	8,7	10,4	10,5
2. Diğer Gelirler	0,5	0,4	0,5	0,5
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,3	0,2	0,5	0,3
1. Amortismanlar	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,0	0,0	0,2	0,1
3. Karşılıklar	0,1	0,0	0,1	0,0
III. Bütçe ve Fonlar	0,2	0,2	0,1	0,1
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0
B. TOPLAM GİDERLER	10,2	9,1	11,2	11,0
I. İşletme Giderleri	9,3	8,9	10,9	10,7
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	4,8	4,4	6,1	6,3
2. Diğer Giderler	4,5	4,5	4,8	4,3
II. Yatırım Harcamaları	0,1	0,1	0,3	0,3
III. Stok Artışı	0,5	0,0	0,1	0,0
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,0	-0,1	-0,2	-0,1
V. Dolaysız Vergiler	0,1	0,2	0,1	0,0
VI. Temettü Ödemeleri	0,1	0,0	0,1	0,0
VII. Diğer Giderler	0,0	0,0	0,0	0,0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	-0,1	0,4	0,3	0,5
D. FİNANSMAN	0,1	-0,4	-0,3	-0,5
I. Kasa Banka Değişimi	-0,1	-0,2	-0,1	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	0,1	-0,2	-0,4	-0,4
III. Dış Borçlanma (Net)	0,1	0,0	0,2	0,0
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar/Zararı	0,2	0,2	0,0	0,3
Faktör Gelirleri	0,5	0,4	0,5	0,6
Maaş ve Ücret Ödemeleri	0,8	0,7	0,8	0,8

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

b) Özelleştirme

1985 yılından itibaren 241 kuruluşteki kamu hissesi, 22 yarım kalmış tesis, 6 taşınmaz, 4 elektrik santrali, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 29 tesis ile 1 hizmet birimi özelleştirme kapsamına alınarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. Bunlardan 176 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve 164 tanesinde hiç kamu payı kalmamıştır. Blok satış, halka arz, uluslar arası arz, İMKB'de satış veya varlık satışı biçiminde kısmen özelleştirme işlemi gerçekleştirilen diğer 12 kuruluşta ise halen kamu payı bulunmaktadır. Özelleştirme kapsamına alınan yarım kalmış tesislerden 16 tanesinin satış veya defter değeri üzerinden devir işlemi gerçekleştirilmiştir. 23 kuruluşteki kamu payı, 4 elektrik santrali ve 4 taşınmaz değişik nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkarılarak eski statülerine iade edilmiş olup halen özelleştirme kapsamında 35 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 24 tanesindeki kamu payı yüzde 50 ve üzerindedir.

TABLO: II. 39 - Özelleştirme Gelirleri (1)

(Milyon ABD Doları)

	1986-2002	2003	2004(2)	TOPLAM
Blok Satış	3 511	13	256	3 780
Tesis/Varlık Satışı	744	119	534	1 398
Halka Arz	1 642	0	0	1 642
Uluslararası Kurumsal Arz	1 026	0	0	1 026
İMKB'de Satış	764	37	0	801
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4	0	0	4
Bedelli Devirler	300	3	15	317
TOPLAM	7 993	172	805	8 969

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

(1) Gelirler satış bedelleri olup vadeli satışlar dahildir.

(2) Ocak-Ağustos dönemini kapsamaktadır.

Özelleştirme uygulamalarının başlangıcından itibaren 2004 yılı Ağustos ayı sonuna kadar temettü hariç yaklaşık 9 milyar ABD doları tutarında özelleştirme geliri elde edilmiştir. GSM lisans geliri de dahil edildiğinde özelleştirme işlemlerinden sağlanan kaynaklar toplamı 12,5 milyar ABD dolarına ulaşmaktadır.

2003 yılında satış/devir işlemi tamamlanarak 171,6 milyon ABD doları tutarında özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Ocak-Ağustos 2004 döneminde ise satış/devir onayı alınan ve sözleşmesi imza aşamasında olan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 1,1 milyar ABD dolarıdır. Aynı dönemde, tamamlanan ancak hukuki süreci devam eden özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 1,3 milyar ABD dolarıdır.

Türk Telekom'un özelleştirilmesinde yabancılara hisse satışındaki sınırlamalar 16 Haziran 2004 tarih ve 5189 sayılı Kanunla kaldırılmıştır. Aynı Kanunla, altın hissenin kapsamı daraltılmış, uydu işletmesi Türk Telekom dışına çıkarılmış ve şirketin tüm alacaklarının sulh yoluyla tahsili hususunda bir düzenleme getirilmiştir. 11 Ekim 2004 tarih ve 2004/7931 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, şirket hisselerinin yüzde 55'inin blok olarak satılmasına ilişkin ihale sürecinin 2004 yılı sonundan önce başlatılması kararlaştırılmıştır.

17 Mart 2004 tarih ve 2004/3 sayılı YPK Kararıyla, elektrik enerjisi sektörüne yönelik reform ve özelleştirme stratejisi tespit edilmiştir. Bu strateji çerçevesinde, TEDAŞ 2 Nisan 2004 tarihinde özelleştirme kapsam ve programına alınmış olup, 31 Mart 2005 tarihine kadar dağıtım şirketleri/bölgeleri için ihale sürecinin başlatılması, 31 Aralık 2006 tarihine kadar elektrik dağıtım özelleştirmesinin tamamlanması, 1 Temmuz 2006 tarihi itibarıyla üretim tesislerinin özelleştirme sürecinin başlatılması planlanmaktadır.

T. Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin özelleştirilmesi ile ilgili gelinen aşamada, kuruluşa ait fabrikalardan portföy grupları oluşturulmuş olup ilk grup için en kısa zamanda ihale ilanına çıkılması yönünde çalışmalar devam etmektedir.

2004 yılında, ETİ Gümüş'ün satış/devir işlemi tamamlanırken; ETİ Elektrometalurji, ETİ Krom, Çayeli Bakır İşletmeleri, Samsun Gübre, Kütahya Gübre, Kütahya Şeker, Amasya Şeker ve Sümer Holding'e ait bazı varlıkların özelleştirmeleri satış/devir sözleşmesi imzalanma aşamasında bulunmaktadır. Ayrıca, araç muayene istasyonlarının özelleştirilmesi için Eylül ayı içinde ihaleye çıkmıştır.

THY'nin halka arzı için Sermaye Piyasası Kuruluna gerekli başvurular yapılmış olup THY hisselerinin 2004 yılı sonuna kadar halka arz edilmesi beklenmektedir. PETKİM'in halka arzı için ise çalışmalar devam etmektedir.

TEKEL'in bağlı ortaklığı Sigara Sanayii İşletmeleri ve Ticareti A.Ş.'nin özelleştirilmesi için 2004 yılı sonundan önce, Milli Piyango'nun özelleştirilmesi için ise yasal altyapı çalışmaları tamamlandıktan sonra ihaleye çıkılacaktır.

SEKA ve TDİ'ye ait varlıkların tamamına yakını özel sektöre devredilmiş olup kalan varlıklar ile ilgili ihale süreci devam etmektedir.

20 Ekim 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2004/7898 sayılı Kararnameyle, özelleştirme uygulamaları sonucunda işsiz kalan veya kalacak olan işçilerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında geçici personel statüsünde istihdam edilebilmelerine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

c) Tarımsal Destekleme

Fiyat ve girdi desteği şeklindeki tarımsal desteklerin kaldırılarak doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesini; fındık, çay ve tütün gibi arz fazlası olan ürünlerde alternatif ürünlere geçişin sağlanmasını ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin (TSKB) yeniden yapılandırılmasını öngören Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında, destekleme alımları kademeli olarak kaldırılmış, TSKB'nin satın aldığı ürünler destekleme alımları kapsamı dışında tutulmuş ve bu kuruluşların alımları için gerekli finansman ihtiyacının imkanlar ölçüsünde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan (DFİF) karşılanmasına devam edilmiştir. TSKB'nin atıl personeli ve borçları azaltılarak başta Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) olmak üzere TSKB'nin yeniden yapılandırılma faaliyetleri konusunda tatmin edici ilerlemeler sağlanmıştır.

2003 yılında ortalama yüzde 22,1 oranında artan tarımsal ürün alım fiyatları, 2004 yılında yüzde 6,6 oranında artmıştır. 2004 yılında başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları, ekmeleklik buğdayda yüzde 14, şeker pancarında yüzde 11,4 olmuştur. TSKB'nin satın aldığı bazı ürünlerin başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranı; fındıkta yüzde 102 ve

ayçiçeğinde yüzde 5,4 olarak gerçekleşmiştir. Pamuk başlangıç alım fiyatında önceki yıla göre artış meydana gelmemiştir.

2004 yılında 1,5 milyon ton olarak programlanan buğday alımlarının 1,9 milyon ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, 10,5 milyon ton olarak programlanan şeker pancarı alımının 9,7 milyon ton, 52 bin ton olarak programlanan tütün alımının ise 37 bin ton olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 500 bin ton olarak öngörülen yaş çay yaprağı alım miktarının ise 600 bin ton civarında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 2005 yılında buğday alımı 700 bin ton, şeker pancarı alımı 8,5 milyon ton ve yaş çay yaprağı alımı 600 bin ton olarak programlanmıştır.

2004 yılında, 2.610 trilyon TL'si doğrudan gelir ödemesi olmak üzere bütçeden tarımsal destekleme için toplam 3.193 trilyon TL kaynak aktarılması beklenmektedir. 2005 yılı için bu tutarlar sırasıyla, 2.723 trilyon TL ve 3.461 trilyon TL olarak programlanmıştır.

TABLO: II. 40 - Tarımsal Destekleme Ödemeleri

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	2001	2002	2003	2004(1)	2005(2)
Doğrudan Gelir Desteği	500	1 469	2 360	2 610	2 723
Hayvancılık Destek Ödemeleri	49	35	126	174	198
Tarım Reformu Uygulama Projesi	0	0	51	75	49
Prim Desteği Ödemeleri (3)	362	240	308	290	391
Çay Primi ve Budama Desteği	0	40	0	40	99
Şeker Telafi Ödemeleri	0	0	0	4	0
Tütün Telafi Ödemeleri	0	84	0	0	0
Tarım Ürünleri Sigortası	0	0	0	0	1
Gübre Desteği	121	0	0	0	0
TOPLAM	1 032	1 868	2 845	3 193	3 461

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi ve kanolaya verilmektedir. 2005 yılında dane mısır da prim kapsamına dahil edilmiştir.

2004/1 sayılı Tebliğle, yaş ipek böceği kozasının satışında üreticilere doğrudan destek ödemeleri yapılmasına ve Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) tarafından yaş ipek böceği kozası üreticilerine ücretsiz dağıtılmak üzere ipek böceği tohumu bedellerinin bu kuruluşa ödenmesine ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir.

2004/10 sayılı Tebliğle, tütün üretiminden vazgeçip alternatif ürün yetiştiren üreticilerin desteklenmesine dair kararın uygulanmasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

TABLO: II. 41 - Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

	(Fiyatlar, Bin TL/Kg)				(Yüzde Değişim)		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
1. Buğday (Ekmeklik)	164,0	230,0	325,0	370,5	40,2	41,3	14,0
2. Arpa (Beyaz)	131,2	149,5	215,0	264,0	13,9	43,8	22,8
3. Mısır	155,8	218,5	310,0	332,0	40,2	41,9	7,1
4. Pamuk (Ege) (1)	680,0	800,0	900,0	900,0	17,6	12,5	0,0
5. Şeker Pancarı	50,0	79,5	88,8	98,9	59,0	11,7	11,4
6. Ayçiçeği	325,0	400,0	460,0	485,0	23,1	15,0	5,4
7. Fındık	1 500,0	1 615,0	2 500,0	5 050,0	7,7	54,8	102,0
8. Kuru İncir	1 300,0	2 250,0	2 100,0	2 050,0	73,1	-6,7	-2,4
9. Çekirdeksiz Kuru Üzüm	800,0	1 250,0	1 400,0	1 000,0	56,3	12,0	-28,6
10. Tiftik (2)	1 600,0	1 100,0	1 800,0	3 000,0	-31,3	63,6	66,7
11. Haşhaş Kapsülü	980,0	1 300,0	1 500,0	1 680,0	32,7	15,4	12,0
12. Yaş Koza (2)	3 500,0	2 000,0	3 000,0	2 300,0	-42,9	50,0	-23,3
13. Çay	250,0	320,0	400,0	460,0	28,0	25,0	15,0

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) Destekleme primleri dahildir. Ayrıca, tiftik ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla, 5 milyon TL, 6 milyon TL ve 6,6 milyon TL; yaş koza ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla, 5,5 milyon TL, 7 milyon TL ve 7,7 milyon TL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır.

TABLO: II. 42 - Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, Bin TL/Kg)			(Yüzde Değişim)		
	2002	2003	2004(1)	2002	2003	2004(1)
1. Buğday	229,2	352,8	350,4	45,9	53,9	-0,7
2. Arpa	151,2	235,2	269,0	19,3	55,5	14,4
3. Çavdar	166,8	245,5	218,5	29,5	47,2	-11,0
4. Mısır	215,4	289,3	328,2	144,8	34,3	13,5
5. Yulaf	215,0	238,0	-	92,8	10,7	-
6. Pamuk (2)	750,5	1 026,0	864,4	17,6	36,7	-15,8
7. Tütün (3)	2 391,6	1 083,2	-	32,2	-54,7	-
8. Şeker Pancarı	78,5	94,8	107,5	58,8	20,7	13,4
9. Ayçiçeği	460,0	485,0	485,0	25,8	5,4	0,0
10. Fındık	1 620,4	2 603,9	5 042,0	6,5	60,7	93,6
11. Kuru İncir	2 553,7	1 955,0	1 939,2	125,7	-23,4	-0,8
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 181,7	1 420,1	992,7	37,6	20,2	-30,1
13. Zeytinyağı	2 926,4	3 712,2	-	2,4	26,8	-
14. Tiftik (4)	1,0	1,8	-	-	82,3	-
15. Antepfıstığı	5,0	2,6	-	-	-48,5	-
16. Soya Fasulyesi	368,9	432,1	505,3	4,6	17,1	17,0
17. Haşhaş Kapsülü	1 262,9	1 467,4	1 578,9	1,3	16,2	7,6
18. Çeltik	550,6	626,7	850,5	45,0	13,8	35,7
19. Yerfıstığı	-	-	-	-	-	-
20. Yaş Koza (4)	-	-	-	-	-	-
21. Çöplü Kırmızıbiber	-	-	-	-	-	-
22. Zeytin	1 546,4	1 429,5	-	32,5	-7,6	-
23. Gülçiçeği	1 399,5	2 009,5	2 103,5	76,7	43,6	4,7
24. Kırmızı Mercimek	-	-	546,9	-	-	-
25. Çay	320,1	400,0	461,0	26,4	25,0	15,3
26. Limon	-	-	-	-	-	-
27. Yaş Üzüm	166,9	215,4	198,3	33,2	29,1	-7,9
28. Kayısı	-	2 581,5	-	-	-	-
29. Çekirdekli Kuru Üzüm	-	-	-	-	-	-
30. Portakal	-	-	-	-	-	-
31. Greyfurt	-	-	-	-	-	-

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Destekleme primleri hariçtir.

(3) Devlet destekleme alımları kapsamındaki üründür.

(4) Destekleme primleri dahildir.

2004/6946 sayılı Kararname ve 2004/18-19-20 sayılı Tebliğler ile 2004 yılı ürünü zeytinyağı, kütlü pamuk, ayçiçeği, soya fasulyesi ve kanolanın TSKB ve diğer alıcılara satışında üreticilere destekleme primi ödenmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Ayrıca, 2004/7758 sayılı Kararnameyle çay bahçelerinin ıslahı ve kaliteli çay üretiminin temini amacıyla, budamaya tabi tutulan çaylıklar nedeniyle üreticilerin uğradığı gelir kaybının tazminine ilişkin esaslar belirlenmiştir.

TABLO: II. 43 - Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

Ürünler	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)					
	(Alım Miktarı, Bin Ton)			(Üreticilere Yapılan Ödemeler)		
	2002	2003	2004(1)	2002	2003	2004 (1)
1. Buğday	333	545	1 872	76 321	192 253	655 955
2. Arpa	380	27	1	57 470	6 351	269
3. Çavdar	20	4	2	3 335	982	437
4. Mısır	78	381	159	16 804	110 205	52 184
5. Yulaf	2	2	0	430	476	0
6. Pamuk	461	342	217	345 961	350 897	187 571
7. Tütün (2)	35	10	-	83 706	10 832	-
8. Şeker Pancarı (3)	12 211	9 131	9 700	958 608	865 541	1 042 750
9. Ayçiçeği	411	427	455	189 069	207 079	220 671
10. Fındık	48	8	12	77 781	20 831	60 504
11. Kuru İncir	3	6	6	7 661	11 730	11 635
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	23	40	57	27 178	56 802	56 584
13. Zeytinyağı	25	13	0	73 161	48 258	0
14. Tiftik	0	0	0	118	272	445
15. Antepfıstığı	60	1	0	302	3 837	1 239
16. Soya Fasulyesi	41	17	6	15 125	7 345	3 032
17. Haşhaş Kapsülü	18	48	17	22 733	70 434	26 842
18. Çeltik	58	132	2	31 937	82 730	1 701
19. Yerfıstığı	0	0	0	10	0	0
20. Yaş Koza	0	0	0	195	482	318
21. Çöplü Kırmızıbiber	0	0	0	0	0	2 126
22. Zeytin	36	18	0	55 671	25 731	0
23. Gülçiçeği	2	2	2	2 799	4 019	4 207
24. Kırmızı Mercimek	0	0	10	69	0	5 469
25. Çay	552	517	600	176 678	206 800	276 600
26. Limon	0	0	0	160	0	0
27. Yaş Üzüm	11	5	3	1 836	1 077	595
28. Kayısı	0	2	0	634	5 163	0
29. Çekirdekli K. Üzüm	0	0	0	0	0	0
30. Portakal	0	0	0	104	0	0
31. Greyfurt	0	0	0	0	0	0
TOPLAM				2 225 856	2 290 127	2 611 134

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Destekleme alımı yapılmamıştır.

(3) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

2004/6762 sayılı Kararnameyle tiftik üreticisinin desteklenmesi ve üreticilere yapılacak doğrudan destek ödemesi için gerekli finansmanın DFİF'ten karşılanması kararlaştırılmıştır.

2004/22 sayılı Tebliğle, çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması ve tarımsal üretimle iştiğal eden çiftçilere doğrudan gelir desteği ödenmesi düzenlenmektedir. Buna göre; çiftçilere işledikleri tarım alanları dikkate alınarak 500 dekara kadar dekar başına, bir önceki yıl seviyesinde, 16 milyon TL ödenmesi karara bağlanmıştır.

2004/7360 sayılı Kararnameyle, hububat satış fiyatlarının, Aralık 2004 döneminde, Haziran 2004 dönemi alım fiyatlarının asgari yüzde 20 fazlasına gelecek şekilde aylar itibarıyla TMO tarafından belirlenmesi düzenlenmiştir. Ayrıca, TMO'nun, üreticilerin kooperatif, sanayici, tüccar ve borsalara sattığı ürünlere tekabül eden tohumluğun karşılığı olarak, Türkiye'de üretilen en fazla 300.000 ton tohum için kilogram başına 50.000 TL destek vermesi karara bağlanmıştır.

2004/7411 sayılı Kararnameyle, Fiskobirlik stoklarında bulunan 2001 yılı ürünü findığın değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkacak zararın, Fiskobirlik'in DFİF'e olan kredi borçlarına mahsup edilmesi karara bağlanmıştır.

2004/7679 sayılı Kararnameyle, 2004 dönemi haşhaş kapsülü ile tohumu alım ve satımı hakkında karar alınmıştır.

2004/21 sayılı Tebliğle, besicilik sektöründe istikrarın sağlanması; hayvansal üretim ve verimin artırılarak maliyetlerin düşürülmesi; tarım sektöründe yaşayan kesimin gelir düzeyinin diğer sektörlerde yaşayan kesimin gelir düzeyine yaklaştırılması; kaçak ve kontrolsüz kesimlerin önlenmesi; Tarım ve Köyşleri Bakanlığınca ruhsatlandırılan kombina ve mezbahalarda kesimin teşvik edilmesi ile buralarda kesilen hayvan sayılarının artırılması; sağlıklı ve güvenilir ürünler elde edilmesi amacıyla 190 kg ve üstü karkas ağırlığına ulaşmış büyükbaş sığır cinsi erkek hayvanların karkas ağırlığı üzerinden kilogram başına 1 milyon TL teşvik primi ödenmesi karar bağlanmıştır.

6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER

A. PARA POLİTİKASI, FAİZ ORANLARI VE DÖVİZ KURU

a) Para Politikası

Merkez Bankası, 2002 yılı başından itibaren sürdürmekte olduğu para politikası stratejisini 2004 yılında da devam ettirmiştir. Bu strateji çerçevesinde Merkez Bankası bir yandan tamamen gelecek dönem enflasyon hedefine odaklanan örtük enflasyon hedeflemesi politikasını uygularken bir yandan da ekonomik birimlerin beklentilerini yönlendirmek amacıyla bilançosunda çeşitli parasal büyüklükleri performans kriteri ve gösterge hedef olarak belirlemiştir.

Uygulanan bu politika çerçevesinde, Merkez Bankası 2004 yılı için belirlenen yüzde 12 enflasyon hedefi doğrultusunda kısa vadeli faiz oranlarını temel politika aracı olarak kullanmış ve para tabanı büyüklüğüne nominal çıpa işlevi verme uygulamasını sürdürmüştür. Aynı şekilde net iç varlıklar büyüklüğü gösterge hedef olarak gözetilirken, net uluslararası rezervler performans kriteri olarak 2004 yılı boyunca takip edilmiştir. Bu çerçevede 31 Ekim 2003 tarihli Niyet Mektubu ile 2004 yılına ilişkin parasal performans

kriteri ve gösterge hedefler belirlenmiş ve yıl içerisindeki gelişmelere bağlı olarak, 2 Nisan 2004 ve 15 Temmuz 2004 tarihli Niyet Mektuplarında söz konusu hedefler için iki kez revizyona gidilmiştir. Belirtilen dönemlerde revizyon ihtiyacı para talebindeki hızlı artış ve buna bağlı olarak para tabanı hedeflerinin belirlenen sınırlar üzerinde kalmasından kaynaklanmıştır. Özellikle ekonomik birimlerin enflasyonist beklentilerindeki iyileşme, sıkı para ve maliye politikalarının bir sonucu olarak enflasyon ve faiz oranlarındaki hızlı gerileme ve döviz kurlarındaki dengeli seyir 2004 yılı için para talebinde öngörülenin üzerinde bir artışa neden olmuştur. Hedeflerdeki değişikliklerin ardından Merkez Bankası, 31 Ağustos 2004 tarihi itibarıyla tüm parasal hedeflerini gerçekleştirmiştir.

TABLO: II. 44 - Performans Kriterleri, Gösterge Değer ve Gerçekleşmeleri (1)

	Para Tabanı Üst Sınırı (Trilyon TL)		Net İç Varlıklar Üst Sınırı (2) (Trilyon TL)		Net Uluslar arası Rezerv Alt Sınırı (3) (Milyon ABD Doları)	
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme
30 Eylül 2003	14 100 (P)	13 877	33 800 (G)	22 968	-6 000 (P)	1 504
31 Aralık 2003	14 900 (P)	14 657	28 400 (G)	25 997	-2 000 (P)	-536
31 Mart 2004	16 100 (P)	16 948	29 600 (G)	27 321	-2 000 (P)	748
30 Nisan 2004	17 500 (P)	17 508	31 600 (G)	26 076	-2 000 (P)	1 791
31 Ağustos 2004	20 500 (P)	19 301	34 600 (G)	28 015	-2 000 (P)	1 629

Kaynak: Merkez Bankası

- (1) Üst sınırlar söz konusu tarihlerdeki ve bu tarihlerin her biri ile sona eren son beş iş günündeki stokların ortalaması üzerinden hesaplanacaktır. (P): Performans Kriteri, (G): Gösterge Değer
- (2) Net iç varlıklar hesabı, Merkez Bankası bilançosunun net iç varlıklar hesabına Hazinesin IMF yükümlülüklerinin ve bir yıldan kısa vadeli yabancı para (YP) borçlarının eklenmesinden oluşmaktadır.
- (3) Net uluslar arası rezervler, Merkez Bankasının net uluslar arası rezervlerinden Hazinesin IMF'ye olan yükümlülükleri ve vadesi 1 yıldan kısa döviz cinsinden borçlarının çıkarılması ile bulunmaktadır.

Merkez Bankası, 2004 yılının ilk dokuz ayında, gelecek dönem enflasyonuna ilişkin beklentileri şekillendirmek üzere kısa vadeli faiz oranlarını etkin bir şekilde kullanmıştır. Bu çerçevede Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarında, 5 Şubat 2004, 17 Mart 2004 ve 8 Eylül 2004 tarihlerinde olmak üzere üç kez indirmeye gitmiştir. Bu gelişme neticesinde 2003 yıl sonu itibarıyla yüzde 26 seviyesinde bulunan gecelik borçlanma faiz oranı 8 Eylül 2004 tarihi itibarıyla yüzde 20 seviyesine gerilerken, gecelik borç verme faiz oranı aynı dönemde yüzde 31'den, yüzde 24'e gerilemiştir. Merkez Bankası, bankaların zorunlu karşılıklarına uyguladığı faiz oranlarında da 19 Mart 2004 ve 25 Ağustos 2004 tarihlerinde indirmeye gitmiştir. Böylece, 2003 yıl sonu itibarıyla yüzde 16 seviyesinde bulunan söz konusu faiz oranı, indirimlerin ardından yüzde 12,5 seviyesine gerilemiştir.

Merkez Bankası faiz oranlarına ilişkin kararlarını, fiyat istikrarı temel hedefine yönelik olarak gelecek dönem enflasyonundaki olası gelişmeleri göz önünde bulundurarak almıştır. Bu çerçevede, maliye politikasındaki gelişmeler, kamu ve özel sektörde yapılan fiyatlamalar, iç talepteki gelişmeler, enflasyon beklentileri, döviz kurları ve onu etkileyebilecek faktörler, dışsal şoklar faiz kararlarının alınması esnasında dikkate alınmıştır. Bu çerçevede Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarında enflasyon hedefi doğrultusunda indirimler gerçekleştirmekle birlikte, uygulanmakta olan sıkı para politikasının bir sonucu olarak gecelik vadede reel faiz gerçekleşmeleri 2004 yılında da yüksek seviyelerde kalmıştır.

2004 yılı Ocak-Eylül döneminde Merkez Bankası bilançosunda genişleme, net döviz pozisyonundaki artıştan kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde, net döviz pozisyonunda 4,7 katrilyon TL artış gerçekleşirken, net iç varlıklar aynı dönemde 2,5 katrilyon TL gerileme göstererek, bilanço üzerinde daraltıcı bir etkiye bulunmuştur. Merkez Bankasının en geniş TL yükümlülüğünü ifade eden Merkez Bankası Parasının aynı dönemde kompozisyonundaki gelişim incelendiğinde, Merkez Bankasının bireylere ve bankacılık kesimine olan yükümlülüklerine işaret eden rezerv parada 5,2 katrilyon TL, kamu kesimine olan yükümlülüklerini ifade eden kamu mevduatında ise 1,1 katrilyon TL artış gerçekleştiği gözlenmektedir. Söz konusu dönemde Merkez Bankasının piyasalara kısa vadeli yükümlülüğünü gösteren API'den borçlar hesabında 4,1 katrilyon TL tutarında bir gerileme gerçekleşmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 2004 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla Merkez Bankası Parası bir önceki yıl sonuna göre 2,2 katrilyon TL artarak 26,3 katrilyon TL seviyesine ulaşmıştır. 2004 Eylül sonu itibarıyla emisyon ve rezerv para büyüklüklerinin bir önceki yıl sonuna göre artış hızı ise sırasıyla yüzde 30,0 ve yüzde 34,8 oranında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde TEFE artış oranının yüzde 9,3 olduğu dikkate alındığında her iki parasal büyüklük de 2004 yılı Ocak-Eylül döneminde önemli oranda reel artış göstermiştir. Merkez Bankası net dış varlıkları, 2004 yılı Ocak-Eylül döneminde 4,6 milyar ABD doları artış gösterirken, bu artışta belirleyici faktör diğer hesabı altında izlenen IMF'ye olan borçlar kaleminde görülen hızlı gerileme olmuştur. Nitekim, söz konusu dönemde yoğun borç ödemelerine bağlı olarak IMF'ye olan borçlar 3,4 milyar ABD doları tutarında gerilemiştir.

TABLO: II. 45 - 2002 Yılı Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu (1)

(Milyon ABD Doları)

	2002	2003	2004		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Net Döviz Pozisyonu	-2 047	393	1 844	2 656	3 503
-Net Dış Varlıklar	8 023	12 367	13 049	15 115	16 979
Net Rezervler	26 385	33 004	32 424	33 338	34 162
Kredi Mek. DTH (-)	14 029	17 286	16 946	16 844	17 081
Diğer	-4 334	-3 350	-2 429	-1 378	-102
-İç Döviz Yükümlülükleri	10 070	11 974	11 205	12 459	13 477
Döviz Olarak Tak. Ed. Kamu Mvd.	3 530	4 669	4 257	4 496	4 977
Hazine Mevduatı	2 581	3 273	2 692	1 684	3 108
Bankaların Döviz Mevduatı	6 539	7 305	6 947	7 963	8 500

Kaynak: Merkez Bankası

(1) Ayın son günü itibarıyla

2004 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla M1, M2 ve M2Y para arzları bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 30,4, yüzde 27,6 ve yüzde 18,6 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde TEFE artışının yüzde 9,3 olduğu dikkate alındığında, para arzları 2004 yılı Ocak-Eylül döneminde reel olarak artış göstermiştir. Söz konusu dönemde döviz kurlarındaki istikrarlı seyre bağlı olarak ekonomik birimler portföy tercihlerinde TL tasarruf araçlarını tercih etmeye devam etmiştir. Nitekim, 2003 yıl sonu itibarıyla ekonomik birimlerin portföy tercihlerini yansıtan M2/M2Y oranı yüzde 54,0 iken, aynı oran 2004 Eylül sonu itibarıyla yüzde 58,1'e yükselmiştir.

TABLO: II. 46 - Merkez Bankası Analitik Bilançosu (1)

(Trilyon TL)

	2002	2003	2004		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
NDP+Net İç Varlıklar = MBP(2)	20 240	24 134	26 125	25 924	26 295
Net Döviz Pozisyonu(NDP)	-3 380	549	2 418	3 947	5 246
- Net Dış Varlıklar	13 247	17 262	17 111	22 460	25 430
- İç Döviz Yükümlülükleri	16 627	16 713	14 692	18 513	20 184
Net İç Varlıklar (I+II)	23 620	23 585	23 706	21 977	21 049
I- Top. İç Kred. (1+2+3+4+5)	30 320	28 754	28 288	26 139	24 798
1- Hazinesinin Borçları	30 855	28 024	26 577	25 500	23 926
a. DİBS	21 117	19 562	19 785	19 097	18 765
b. Dövizle Endeksli DİBS	9 792	8 517	6 838	6 445	5 219
c. Diğer	-54	-55	-46	-41	-59
2- Değerleme Hesabı	-798	723	1 397	323	555
3- IMF Acil Yardımı	0	0	0	0	0
4 - Bankalara Açılan Krd.	13	7	11	13	14
5- TMSF'na Kullan. Krd.	250	0	302	302	302
II- Diğer	-6 700	-5 168	-4 581	-4 162	-3 749
REZERV PARA	10 982	15 010	17 110	18 291	20 240
Emisyon	7 654	10 676	11 644	13 007	13 878
Bankalar Zor. Karş.	1 672	2 289	2 588	2 731	2 956
Bankalar Serbest Mevduat	1 406	1 903	2 714	2 489	3 276
Diğer	250	143	165	64	129
PARASAL TABAN	19 781	23 270	24 744	25 124	24 375
APİ'den Borçlar	8 799	8 260	7 634	6 833	4 135
MERKEZ BANKASI PARASI	20 240	24 134	26 125	25 924	26 295
Kamu Mevduatı	459	864	1 381	800	1 920

Kaynak: Merkez Bankası

(1) Ayın son günü itibarıyla. Toplamlar yuvarlama sonucu tutmayabilir.

(2) MBP: Merkez Bankası Parası

TABLO: II. 47 - Başlıca Parasal Büyüklükler (1)

(Trilyon TL)

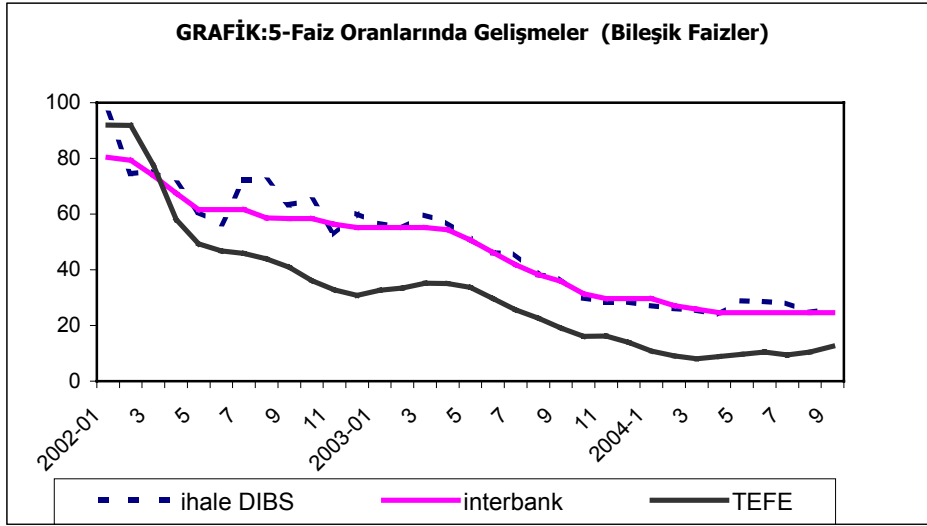
	2002	2003	2004		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Emisyon Hacmi	7 654	10 676	11 644	13 007	13 878
Para Arzı (M1)	14 259	21 564	22 555	25 911	28 127
Para Arzı (M2)	61 195	80 923	91 936	97 811	103 270
Para Arzı (M2Y)	133 450	149 855	154 505	166 321	177 748
Mevduat Bank. Yurt içi Kredileri	31 845	48 018	53 444	64 266	69 452
- Tüketici Kredileri	2 902	6 048	8 099	10 873	11 915
KYB Yurt içi Kredileri	3 064	3 730	3 954	4 319	4 569
Net Yurt içi Kredi Hacmi	34 910	51 748	57 398	68 586	74 021
Toplam Mevduat	128 549	144 609	148 974	158 383	169 090
- TL. Mevduat	56 294	75 677	86 405	89 873	94 613
- Döviz Tevdiat Hesapları	72 255	68 932	62 569	68 510	74 477

Kaynak: Merkez Bankası

(1) Emisyon hacmi ayın son günü, diğer büyüklükler ayın son Cuma günü itibarıdır.

b) Faiz Oranları

2003 yılı başında Irak savaşı nedeniyle yaşanan tedirginliğin etkisiyle hızla artan iç borçlanma faiz oranları, savaşın sona erdiği Nisan ayından itibaren makroekonomik göstergelerdeki iyileşme ve beklentilerdeki olumlu seyre bağlı olarak yıl sonuna kadar istikrarlı bir şekilde gerilemiştir. Nitekim, 2002 yılı Aralık ayında yüzde 50,2 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı 2003 yılı Mart ayında yüzde 59,7'ye yükselmiş, Aralık ayında ise bu rakam yüzde 28,4'e gerilemiştir. Böylece, 2003 yılında Hazine ihalelerinde oluşan ağırlıklı ortalama yıllık bileşik faiz oranı ise yüzde 45,0 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılı Nisan ayında başlayan iç borçlanma faiz oranlarındaki düşüş eğilimi 2004 yılı Mayıs ayına kadar devam etmiştir. 2004 yılı Nisan ayında iç borçlanma faiz oranı yüzde 24,0 seviyesine geriledikten sonra, Mayıs ayında uluslararası piyasalarda faiz artışı beklentisi gibi dış kaynaklı ekonomik gelişmelerin etkisiyle yüzde 28,9'a kadar yükselmiş ve ilerleyen aylarda kısmi bir gerileme göstererek Eylül ayında yüzde 26,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004 Ocak-Eylül dönemi itibarıyla Hazine ihalelerinde gerçekleşen borçlanma vade yapısı, bir önceki yıl sonuna göre belirgin bir iyileşme göstermiştir. Nitekim, 2003 yılında Hazine ihalelerinde oluşan ortalama borçlanma vadesi 302 gün iken, 2004 yılında ortalama borçlanma vadesi 375 güne yükselmiştir.

Piyasa yapıcılığı sistemine 2004 yılında da devam edilmiştir. Hazine Müsteşarlığı 1 Eylül 2003 tarihinde 2003-2004 dönemini kapsamak üzere toplam 11 bankayı piyasa yapıcı olarak belirlerken, 31 Ağustos 2004 tarihinde 2004-2005 dönemini kapsamak üzere piyasa yapıcı olarak toplam 12 bankaya yetki verilmiştir.

TABLO: II. 48 - Faiz Oranları

AYLAR	D İ B S ⁽¹⁾ (Ağırlıklı Ortalama)			Tasarruf Mevduatı		Bankalar Arası Gecelik Ortalama	
	Basit	Bileşik	Vade (gün)	3 ay	1 yıl	Basit	Bileşik
2003							
Ocak	52,6	56,7	262	45,5	48,6	44,0	55,2
Şubat	52,7	55,0	280	45,5	48,6	44,0	55,2
Mart	56,7	59,7	281	46,9	48,9	44,0	55,2
Nisan	53,7	57,0	253	45,3	48,6	43,4	54,3
Mayıs	48,8	51,0	321	41,8	45,3	41,0	50,6
Haziran	43,8	46,1	276	39,2	42,7	38,3	46,6
Temmuz	43,8	45,7	253	37,2	41,2	36,4	43,9
Ağustos	36,9	38,3	269	35,3	38,2	32,4	38,3
Eylül	33,1	36,9	364	31,7	34,3	30,8	36,0
Ekim	28,1	29,9	348	27,7	29,2	27,3	31,4
Kasım	27,4	28,5	353	28,1	29,1	26,0	29,7
Aralık	27,0	28,4	423	28,0	28,6	26,0	29,7
2003 (Ocak-Aralık)	42,7	45,0	302
2004							
Ocak	25,5	27,1	438	26,2	25,6	26,0	29,7
Şubat	24,9	26,1	393	24,9	24,4	24,0	27,1
Mart	24,9	25,5	433	23,2	22,8	23,0	25,9
Nisan	23,4	24,0	375	23,4	22,8	22,0	24,6
Mayıs	27,8	28,9	277	24,3	23,3	22,0	24,6
Haziran	27,1	28,6	316	24,6	23,9	22,0	24,6
Temmuz	26,9	28,1	378	24,9	24,3	22,0	24,6
Ağustos	24,3	24,8	292	25,1	24,4	22,0	24,6
Eylül	25,1	26,1	419	24,0	23,4	20,5	22,7
2004 (Ocak-Eylül)	25,5	26,5	375

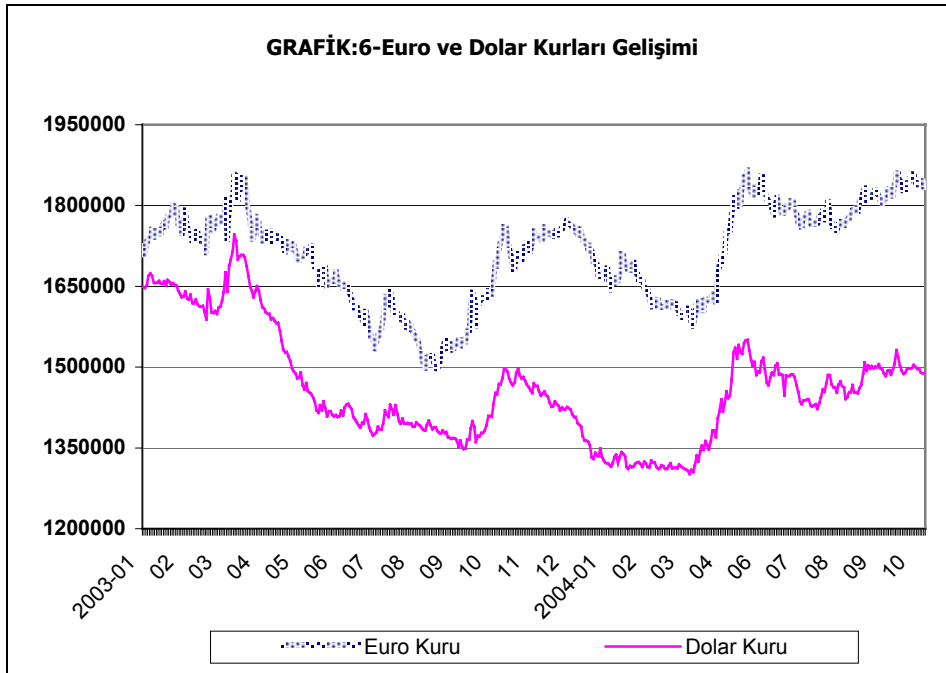
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT, Merkez Bankası

(1) TL cinsi iskontolu ve değişken faizli ihalelerde piyasaya yapılan satışlar kullanılarak hesaplanmıştır.

c) Döviz Kuru

Irak savaşının etkisiyle 2003 yılı başında artan döviz kurları, savaş tedirginliğinin sona erdiği 2003 yılı Nisan ayından itibaren, enflasyondaki düşüş eğilimi, bütçe disiplinindeki süreklilik, ihracat ve turizm gelirlerindeki artış ve ekonomide tesis edilen güven ortamı neticesinde hızlanan ters para ikamesinin etkisiyle gerilemeye başlamıştır. Dövizdeki düşüş eğiliminin istikrarlı hale gelmesi bir yandan spekülatif amaçlı döviz talebini azaltırken, bir yandan da dövizin bir yatırım aracı olarak kullanımını kısıtlamıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle döviz piyasasında artan arz karşısında talep yetersiz kalmış ve Merkez Bankası, 2003 yılı içerisinde piyasada oluşan döviz arz fazlasını düzenlediği ihaleler ve doğrudan alım yöntemiyle sınırlamıştır. Böylece, 2003 yıl sonu itibarıyla Merkez Bankası piyasalardan toplam 10,5 milyar ABD doları tutarında döviz alımı gerçekleştirmiştir.

2004 yılında, AB'ye üyelik süreci, Kıbrıs, Kuzey Irak ve ABD para politikasıyla ilgili gelişmeler ve IMF ile yürütülen ekonomik programın uygulanmasına, yeni ekonomik programa ve cari açığa ilişkin beklentiler döviz kurlarının seyrinde belirleyici olmuştur. 2004 yılının ilk 4 ayında döviz kurları özellikle Kıbrıs görüşmeleri konusundaki olumlu beklentilerin etkisiyle düşüş yönünde bir seyir izlerken, Mayıs ayında Amerikan Merkez Bankasının faizleri yükseltme yönünde sinyaller vermesi ve İngiltere Merkez Bankasının kısa vadeli faiz oranlarını artırmasıyla kurlarda ani bir yükseliş gözlenmiştir. Bu tarihten itibaren ise kurlar yatay olarak dalgalı bir seyir izlemiştir.

Uygulanmakta olan dalgalı kur rejimi çerçevesinde, kurlar döviz piyasasındaki arz ve talep koşullarına göre belirlenmekte, ancak Merkez Bankası piyasada her iki yönde oluşabilecek aşırı dalgalanmaları önlemek amacıyla piyasaya doğrudan müdahalelerde bulunabilmektedir. Ayrıca, Merkez Bankası güçlü rezerv pozisyonu hedefi çerçevesinde kurlarda uzun dönem dengelerini koruyarak düzenli döviz ihaleleri gerçekleştirebilmektedir. Nitekim, Merkez Bankası bankaların döviz talebinin arttığı sonbahar aylarını dikkate alarak 23 Ekim 2003 tarihinde ara verdiği günlük döviz alım ihalelerine, döviz arz fazlalığında görülen artış üzerine 23 Ocak 2004 tarihinden itibaren yeniden başlamıştır. Merkez Bankası, döviz alım ihalelerinde geçerli olan 70'er milyon ABD doları tutarındaki ihale ve opsiyon miktarlarını, döviz arz fazlasındaki azalmaya bağlı olarak, 14 Nisan 2004 tarihinden itibaren 40'ar milyon ABD doları seviyesine çekmiş, 27 Nisan 2004 tarihinden itibaren ise ihalelere ara vermiştir. 2004 yılında düzenli döviz ihaleleri yoluyla Merkez Bankası Ekim ayı itibarıyla 3,9 milyar ABD doları tutarında döviz alımı yapmıştır. Merkez Bankası, 2004 yılında, özellikle Kıbrıs görüşmeleri konusundaki olumlu beklentilere bağlı olarak, döviz piyasasında oluşan oynaklığın artması nedeniyle 16 Şubat 2004 tarihinde alım yönünde piyasaya müdahale etmiş ve 1,3 milyar ABD doları

tutarında döviz alımı gerçekleştirmiştir. Mayıs ayında ise, başta ABD faiz oranları ile ilgili beklentiler olmak üzere piyasalarda tedirginlik yaratan iç ve dış gelişmelerin etkisi ve para ikamesi sürecinin neden olduğu döviz likiditesindeki daralma nedeniyle döviz kurlarında meydana gelen aşırı dalgalanma üzerine 11 Mayıs 2004 tarihinde, çok düşük miktarda olmak üzere, doğrudan döviz satım müdahalesinde bulunmuştur.

Amerikan Merkez Bankasının (FED) düşük faiz politikasının ve Irak savaşının etkisiyle, 2003 yılı içerisinde, ABD doları diğer dövizler karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiştir. 2002 yılı sonunda 1,04 olan euro/dolar paritesi 2003 yılı sonu itibarıyla 1,25'e yükselmiştir. 2004 yılında ise euro/dolar paritesi özellikle Amerikan ekonomisindeki canlanma sinyallerine bağlı olarak gerilemeye başlamış ve Nisan ayı sonunda 1,18 seviyesine düşükten sonra ABD istihdam verilerinin beklenenden düşük gerçekleşmesinin etkisiyle tekrar yükselişe geçerek Eylül ayı sonunda 1,23 düzeyinde gerçekleşmiştir.

B. BANKACILIK SEKTÖRÜ

2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 35'i mevduat bankası, 14'ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2003 yıl sonuna göre 1 adet azalarak 49'a gerilemiştir. Söz konusu azalmanın nedeni, yabancı bankalar grubunda bulunan Credit Lyonnais S.A. Türkiye şubesinin 3 Mart 2004 itibarıyla kapatılarak diğer bir yabancı banka olan Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.'ye devredilmesidir. Ekonomideki iyileşmenin bir yansıması olarak bankaların şube ve personel sayılarında artış yaşanmıştır. 2003 yılında 6.019 olan şube sayısı 2004 yılı Haziran ayında 6.126'ya; 123.902 olan personel sayısı 126.274'e yükselmiştir.

2004 yılı Haziran ayında aktif büyüklüğü bakımından en büyük 5 bankanın sektör içindeki payı, 2003 yıl sonuna göre 3 puan gerileyerek yüzde 60 olmuştur. En büyük 10 bankanın sektör içindeki payı da aynı dönemde yüzde 86,6'dan yüzde 81,8'e düşmüştür. Böylece, bankacılık sektöründe yoğunlaşma eğiliminin 2004 yılının ilk yarısında azaldığı gözlenmiştir. Bu dönemde, ticari banka aktifleri içinde özel bankaların payı yüzde 59,4'den yüzde 59,8'e, yabancı bankaların payı yüzde 2,9'dan yüzde 3,4'e yükselirken, kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 34,7'den yüzde 34,1'e ve TMSF bankalarının payı da yüzde 3'den yüzde 2,7'ye düşmüştür.

Türkiye Bankalar Birliğinin 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla kesinleşmiş banka bilançoları değerlendirildiğinde; 2004 yılının ilk yarısında, Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların toplam aktiflerinin 2003 yılı sonuna göre yüzde 10,1 oranında artarak 263,7 katrilyon TL'ye yükseldiği görülmektedir. ABD doları bazında ise, ticari bankaların toplam aktifleri, 2003 yılı sonunda 171,6 milyar ABD dolarından 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 3,4 oranında artarak 177,5 milyar ABD dolarına çıkmıştır. Bankacılık sektörünün gelişmişliğinin bir göstergesi sayılan ticari banka aktiflerinin GSMH'ya oranı, kredilerde yaşanan canlanmanın banka aktiflerine olumlu yansımasının etkisiyle, 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre 1,5 puan artarak yüzde 68,6'ya yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarını da kapsayan toplam bankacılık sektörünün aktiflerinin GSMH'ya oranı ise aynı dönemde yüzde 70'den yüzde 71,5'e yükselmiştir.

TABLO: II. 49 - Ticari Bankaların Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

Bilanço Kalemleri	(Trilyon TL)		(Milyon ABD Doları)		(Yüzde Artış)	
	2003 Aralık	2004 Haziran	2003 Aralık	2004 Haziran	TL Bazında	Dolar Bazında
AKTİF						
Likit Aktifler	94 614	97 960	67 783	65 926	3,5	-2,7
Nakit	4 950	6 500	3 546	4 374	31,3	23,3
Alım Satım Amaçlı ve Sat. Hazır Men. K.	59 899	63 382	42 913	42 655	5,8	-0,6
Bankalar Hesabı	11 845	11 994	8 486	8 072	1,3	-4,9
Para Piyasası	7 949	5 020	5 694	3 378	-36,8	-40,7
Zorunlu Karşılık	9 970	11 064	7 143	7 446	11,0	4,2
Krediler	63 384	84 094	45 409	56 594	32,7	24,6
Takipteki Krediler (Brüt)	8 448	5 722	6 053	3 851	-32,3	-36,4
Özel Karşılıklar (-)	7 478	4 952	5 357	3 333	-33,8	-37,8
Duran Aktif						
Vadeye Kadar E. Tutulacak M. K.	45 939	49 438	32 912	33 271	7,6	1,1
PASİF						
Mevduat	160 812	177 445	115 209	119 418	10,3	3,7
TL	81 592	97 773	58 454	65 800	19,8	12,6
YP	79 220	79 672	56 754	53 618	0,6	-5,5
Para Piyasaları	13 310	14 174	9 536	9 539	6,5	0,0
Alınan Krediler	17 230	22 484	12 344	15 131	30,5	22,6
Yurt dışı Krediler	15 423	20 477	11 049	13 781	32,8	24,7
Öz kaynaklar	31 350	31 107	22 460	20 935	-0,8	-6,8
Ödenmiş Sermaye	11 588	11 907	8 302	8 013	2,8	-3,5
Serbest Sermaye (1)	18 107	16 499	12 972	11 104	-8,9	-14,4
Serbest Sermaye (2)	17 119	15 712	12 264	10 574	-8,2	-13,8
Dönem Net Karı/ Zararı	5 168	2 333	3 702	1 570	-54,8	-57,6
BİLANÇO TOPLAMI	239 485	263 675	171 571	177 450	10,1	3,4
BİLANÇO DIŞI HESAPLAR	332 842	435 916	238 453	293 366	31,0	23,0
YABANCI PARA POZİSYONU						
Bilanço İçi Pozisyon (3)	-	-	-57	-1 137	-	-
Net Genel Pozisyon (3)	-	-	132	-422	-	-
GELİR-GİDER						
Faiz Gelirleri (Net)	10 065	7 463	7 211	5 023	-	-
Faiz Dışı Gelirler (Net)	-2 647	-4 036	-1 897	-2 716	-	-

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, BDDK

(1) Öz kaynaklar-İştirakler ve Bağlı Kuruluşlar-Sabit Değerler

(2) Öz kaynaklar-İştirakler ve Bağlı Kuruluşlar-Sabit Değerler-TGA (Net)

(3) BDDK haftalık bülteninden alınmış geçici verilerdir.

Ticari bankalar tarafından plase edilen kaynaklar içinde en yüksek paya sahip olan menkul kıymetler portföyünün toplam kaynaklar içindeki payı, 2004 yılının ilk yarısında azalış eğilimi göstermiştir. Nitekim, menkul kıymet stokunun toplam aktifler içindeki payı 2003 yılında yüzde 44,2 iken, 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 42,8'e gerilemiştir. Banka grupları bazında bakıldığında; bu oranın 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla TMSF bankaları için yüzde 68,6, kamu bankaları için yüzde 60,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu banka gruplarında bu oranın yüksekliği, bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı kapsamında her iki banka grubuna Hazine tarafından yükümlülüklerini karşılamak amacıyla uzun vadeli nakit dışı tahvil verilmesinden kaynaklanmıştır. 2002 yılında yüzde 33,3 olan özel bankaların menkul kıymetlerinin toplam aktiflere oranı, 2003 yılında yüzde 36,2'ye yükselirken, 2004 yılının ilk yarısında

fon plasmanları içinde kredileri daha fazla tercih etmelerinin bir yansıması olarak yüzde 32,9'a gerilemiştir.

TABLO: II. 50 - Ticari Bankaların Mali Yapısı

(Yüzde)

Rasyolar	Kamu		Özel		Yabancı		TMSF		Toplam	
	2003 Aralık	2004 Haz.	2003 Aralık	2004 Haz.	2003 Aralık	2004 Haz.	2003 Aralık	2004 Haz.	2003 Aralık	2004 Haz.
AKTİF YAPISI										
Krediler / Toplam Mevduatlar	21,1	26,3	51,0	61,7	78,2	88,3	19,1	12,1	39,4	47,4
Krediler / Toplam Aktifler	15,3	20,0	33,0	39,0	39,9	45,8	12,8	8,6	26,5	31,9
TL Krediler / Toplam Krediler	81,2	83,3	47,1	52,6	52,2	57,1	68,9	62,8	54,5	59,4
T. Menkul Kıymetler / T.Aktif	57,4	60,2	36,2	32,9	23,3	20,7	70,4	68,6	44,2	42,8
PASİF YAPISI										
Mevduat / Toplam Pasifler	72,6	75,9	64,7	63,1	51,1	51,9	67,4	70,9	67,1	67,3
TL Mevduat / Toplam Mevduat	70,2	73,3	39,1	43,7	23,5	34,0	48,4	53,4	50,7	55,1
LİKİDİTE ORANLARI										
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	34,0	30,3	40,8	38,9	43,3	42,3	74,9	79,1	39,5	37,2
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yük.	77,0	194,7	79,8	274,0	83,0	253,3	90,4	391,3	79,6	249,3
KARLILIK ORANLARI										
Dönem Net Karı (Zararı) / T. Aktif	2,2	1,0	2,1	0,9	2,7	0,8	3,8	-0,4	2,2	0,9
Dönem Net Karı (Z.) / Öz kaynaklar	18,7	12,0	13,9	6,0	11,2	4,4	-32,3	3,0	16,5	7,5
Faiz Geliri / Faiz Gideri	141,2	158,8	134,6	179,9	269,0	293,9	91,2	92,2	136,9	168,3
SERMAYE YETERLİLİĞİ										
Öz kaynaklar / Toplam Aktifler	11,5	8,5	14,7	14,4	19,1	24,0	-11,9	-13,2	13,1	11,8
Sermaye Yeterlilik Oranı	56,3	34,9	23,5	21,0	32,6	26,0	-21,3	-27,0	28,1	22,6
RİSK ORANLARI										
TGA (Brüt) / Krediler	33,8	13,6	6,8	4,8	4,4	3,2	90,0	33,8	13,3	6,8
Özel Karşılıklar / TGA	97,6	96,0	80,0	80,3	78,5	80,6	75,4	67,5	88,5	86,6
TGA (net) / Krediler	0,8	0,5	1,4	0,9	1,0	0,6	22,2	11,0	1,5	0,9
Net Genel Pozisyon / Öz kaynak	1,1	2,6	0,5	-3,3	0,2	-2,6	24,9	182,1	0,0	-7,4
NAZIM HESAPLAR										
Bilanço Dışı Hesaplar / T. Aktifler	69,3	75,8	172,3	208,6	298,0	287,5	131,3	185,4	139,0	165,3
GRUP PAYI										
Toplam Aktifler	34,7	34,1	59,4	59,8	2,9	3,4	3,0	2,7	100,0	100,0
Toplam Krediler	20,1	21,4	74,1	73,0	4,4	4,9	1,4	0,7	100,0	100,0
Toplam Mevduatlar	37,5	38,5	57,3	56,0	2,2	2,6	3,0	2,9	100,0	100,0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüş, yüksek büyüme ve iç talep artışı, gerek tüketim gerekse üretim amaçlı kredi talebi artışı da beraberinde getirmiştir. Özellikle tüketici kredilerinde 2004 yılının ilk yarısında önemli oranda artış gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2003 yılı sonunda yüzde 26,5 olan kredilerin toplam aktifler içindeki payı, 2004 yılının ilk yarısında yüzde 31,9'a yükselmiştir. Kredilerde görülen hızlı artış, sektörün temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerinde olumlu bir gelişme kaydedildiğini göstermektedir.

Kredi hacminde yaşanan genişlemenin yanı sıra, bankacılık sektörünün kredi kalitesinde de 2002 yılından bu yana iyileşme yaşanmaktadır. 2003 yılı sonunda 8,6 katrilyon TL olan tahsili gecikmiş alacaklar (TGA), 2004 yılının ilk yarısında 5,9 katrilyon TL'ye gerilemiştir. Bu yüksek oranlı düşüşte, İstanbul yaklaşımı kapsamına alınan kredilerdeki artış, ekonomideki büyüme performansına bağlı olarak kredi geri ödemelerinde görülen iyileşme, Pamukbank'ın tasfiye edilecek alacaklarının başka bir hesaba aktarılması ve Ziraat Bankasının Emlakbank'tan devralmış olduğu takipteki konut kredilerini bilançosundan çıkarması etkili olmuştur. Kredi kalitesindeki iyileşmeye paralel olarak ticari bankaların brüt takipteki alacaklarının toplam kredilere oranı 2003 yılı sonunda yüzde 13,3 iken, Haziran 2004'de yüzde 6,8'e gerilemiştir. Grup bazında ise, bu oran 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankaları için yüzde 13,6, özel bankalar için yüzde 4,8, yabancı bankalar için yüzde 3,2 ve TMSF bankaları için yüzde 33,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2004 yılı Ocak-Haziran döneminde ticari bankaların toplam aktifleri içinde likit aktiflerin payı, 2003 yıl sonuna göre 2,3 puan azalarak yüzde 37,2'ye gerilemiştir. Söz konusu oranın gerilemesinde, bu dönemde toplam aktiflerin likit aktiflere göre daha yüksek oranda artması etkili olmuştur. Gruplar bazında, en düşük orana yüzde 30,3 ile kamu bankaları, en yüksek orana ise yüzde 79,1 ile TMSF bankaları sahip olmuştur. Aynı oran, özel bankalarda yüzde 38,9, yabancı bankalarda yüzde 42,3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ticari bankaların temel fon kaynağı olan mevduatlar, 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla 2003 yıl sonuna göre yüzde 10,3 oranında artarak 177,4 katrilyon TL olmuştur. Mevduatların toplam kaynaklar içindeki payı ise, aynı dönemde küçük oranda artış göstererek, yüzde 67,1'den yüzde 67,3'e yükselmiştir. Mevduatların TL ve YP cinsinden gelişimi incelendiğinde; TL mevduatların YP mevduatlara göre reel olarak yüksek getiri sağlaması ve döviz kurunun önceki dönemlere göre daha istikrarlı bir seyir izlemesi nedeniyle TL mevduatların daha tercih edilir hale geldiği gözlenmektedir. Nitekim, 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla TL mevduatlar 2003 yılına göre yüzde 19,8, YP mevduatlar ise TL bazında sadece yüzde 0,6 oranında artmıştır. TL mevduatların YP mevduatlara göre daha yüksek oranda artması, toplam mevduat içinde TL mevduatların payının yüzde 50,7'den yüzde 55,1'e yükselmesini sağlamıştır.

Ticari bankaların kredilerinin toplam mevduatlara oranı, 2004 yılı Haziran ayında bir önceki yıl sonuna göre 8 puan artış göstererek yüzde 39,4'ten yüzde 47,4'e yükselmiştir. Gruplar bazında bakıldığında; 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla kredilerin toplam mevduatlara oranı özel bankalarda yüzde 61,7, kamu bankalarında yüzde 26,3, yabancı bankalarda yüzde 88,3, TMSF bankalarında ise yüzde 12,1'dir. Kamu bankalarında söz konusu rasyonun düşük olması, bu bankaların mevduatlarının büyük bölümünü kredilerden ziyade menkul kıymetlere plase etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Ticari bankaların sermaye yeterlilik oranı, canlanma gösteren kredilendirme faaliyetlerinin risk hesaplamalarını artırması ve bankaların öz kaynak düzeyinin düşmesi nedeniyle, 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla 2003 yıl sonuna göre 5,5 puan azalarak yüzde 22,6'ya gerilemiştir. Aynı dönemde, bankaların öz kaynakları 31,4 katrilyon TL'den 31,1 katrilyon TL'ye düşmüştür. Söz konusu düşüşte, Ziraat Bankasının Hazineye yaptığı temettü ödemeleri sonrasında öz kaynak kalemi altında yer alan geçmiş yıllar karının ve dönem net karının azalması etkili olmuştur. Gruplar bazında bakıldığında ise; sermaye yeterlilik oranının yabancı bankalarda yüzde 26, özel bankalarda yüzde 21, kamu

bankalarında yüzde 34,9 ve TMSF bankalarında yüzde -27 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Ticari bankaların bilanço içi yabancı para açık pozisyonu, 2004 Haziran ayı itibarıyla 1.137 milyon ABD doları gerçekleşerek 2003 yıl sonundaki 57 milyon dolarlık miktara göre önemli ölçüde artmıştır. Söz konusu artışta, özel bankaların açık pozisyon rakamında 855 milyon dolarlık yükselme etkili olmuştur. Diğer yandan, bilanço dışı işlemlerin de dahil edildiği yabancı para net genel pozisyonu, 2003 yılında 132 milyon ABD doları fazla verirken, 2004 yılının ilk yarısında 422 milyon ABD doları açık vermiştir. Bu durum, ticari bankaların kur riskinin arttığını göstermektedir. Gruplar bazında bakıldığında; TMSF bankaları, kamu bankaları ve yabancı bankalar net genel pozisyon fazlası verirken; özel bankaların net genel pozisyon açığı verdiği gözlenmektedir.

2004 yılının ilk yarısında faiz oranlarında yaşanan düşüş bankaların faiz giderlerini azaltırken, kullanılan kredi miktarının artmasıyla kredilerden alınan faiz geliri önemli ölçüde yükselmiştir. Böylece, ticari bankaların net faiz geliri 2003 yılının ilk yarısında 4,1 katrilyon TL iken, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 83,6 oranında artarak 7,5 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Bu durum, bankaların fonlama maliyetinin faiz gelirlerine göre daha hızlı düştüğünü göstermektedir.

Net faiz gelirlerinde görülen önemli orandaki artışa rağmen, ticari bankaların 2004 yılının ilk yarısında kambiyo zararı etmesinin ve sermaye piyasası işlem karının azalmasının etkisiyle 2003 yılı ilk yarısına göre karlılık rakamında önemli bir değişiklik olmamıştır. Nitekim, ticari bankaların net karı 2004 yılı Haziran ayında önceki yılın aynı dönemine göre sadece 19 trilyon TL artarak 2.333 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam bankacılık sektörünün net karı ise aynı dönemde 14 trilyon TL azalarak 2.409 trilyon TL'ye gerilemiştir. ABD doları bazında sektörün karı ise, 83 milyon ABD doları azalarak 1.621 milyon ABD dolarına gerilemiştir. Aktiflerin karlılık yaratabilme kapasitesini ölçen dönem net karının toplam aktiflere oranı, ticari bankalarda 2003 yılının ilk yarısında yüzde 1,1 iken, bu oran 2004 yılının aynı döneminde yüzde 0,9'a gerilemiştir. Söz konusu düşüşte, bankaların toplam aktiflerinin hızlı büyümesine rağmen karlılığının aynı ölçüde gelişme göstermemesi etkili olmuştur. Gruplar bazında bakıldığında; kamu bankalarının yüzde 1, özel bankaların yüzde 0,9, yabancı bankaların yüzde 0,8 ve TMSF bankalarının yüzde -0,4 karlılık oranına sahip olduğu görülmektedir.

TABLO: II. 51 - Bankacılık Sektörü Net Kar/Zarar

	(Trilyon TL)			(Milyon ABD Doları)		
	2003 Haziran	2003 Aralık	2004 Haziran	2003 Haziran	2003 Aralık	2004 Haziran
Kamu Bankaları	700	1 790	916	492	1 282	616
Özel Bankalar	1 055	2 917	1 371	742	2 090	923
Yabancı Bankalar	101	186	75	71	133	50
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	109	443	75	77	317	50
TMSF Bankaları	458	274	-28	322	196	-19
Sektör Toplamı	2 423	5 610	2 409	1 704	4 019	1 621
Sektör Toplamı (TMSF Hariç)	1 965	5 336	2 437	1 382	3 823	1 640

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

İstanbul yaklaşımı çerçevesinde 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 327 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Bu kapsamdaki 295 firma ile anlaşma bağitlanarak 0,6 milyar ABD doları küçük ölçekli firmalara ve 5,1 milyar ABD doları büyük ölçekli firmalara olmak üzere toplam 5,7 milyar ABD dolarlık borç yeniden yapılandırılmıştır.

26 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan 5020 sayılı Kanunla, faaliyet izni kaldırılan bankalar ile yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilen bankalardan kaynaklanan alacakların tahsilinin hızlandırılması amacıyla çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Aynı Kanunla, BDDK'nın bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminde, TMSF'nin ise mevduat sigortası faaliyeti ile varlık yönetimi ve tahsilat alanlarında faaliyet göstermeleri hükme bağlanmıştır. Böylece, bu süreçlerin daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla; TMSF, BDDK bünyesinden ayrılarak ayrı bir Kurul tarafından idare ve temsil edilmeye başlanmıştır.

2004 yılında aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 2 Ocak 2004 tarihinde yayımlanan 5035 sayılı Kanunla yurt içi ve yurt dışı kredi kullanımları ve döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili olarak damga vergisi ve harçlar kaldırılmıştır. Ayrıca, 29 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla ticari krediler üzerinden alınan yüzde 3 oranındaki Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) kesintisi sıfırlanmıştır.

Mevduat sigorta sisteminin kapsam ve limitinin gelişmiş ekonomilere benzer bir yapıya kavuşturulması ve sektörün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda faaliyetlerine devam etmesinin sağlanması amacıyla, mevduatlar üzerindeki tam garanti uygulaması 5 Temmuz 2004 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren uygulanmaya başlanan sınırlı mevduat garantisine göre, her müşterinin her bir bankada açacağı 50 milyar TL'ye kadar TL ve döviz cinsinden tasarruf mevduatı TMSF'nin güvencesi altında olacaktır.

2 Temmuz 2004 tarihli BDDK Kararıyla, mali tabloların düzeltme işlemine tabi tutulması sonucunda ödenmiş sermaye ve diğer öz kaynak kalemlerinin enflasyona göre düzeltilmesinden kaynaklanan farkların sermaye artırımına konu edilebilmesi, ayrıca uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi ve bankaların hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması amacıyla tebliğler yayımlanmıştır.

29 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerine yönelik olarak verilen teminat mektupları ile Eximbank'ın katıldığı konsorsiyumlar şeklinde yurt dışı kuruluşlara verilecek teminat mektuplarının ve Eximbank tarafından düzenlenecek avans ve kesin teminat mektupları ile bankaların verecekleri kontrgarantilerin kredi sınırlarının hesaplanmasında yüzde 40 oranının dikkate alınması sağlanmıştır.

31 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5230 sayılı Kanunla, TMSF bünyesinde satış aşamasında bulunan ve iki kez özel sektöre satış girişiminde bulunulmasına karşın istenilen teklif tutarına ulaşamadığı için satışı gerçekleştirilemeyen Pamukbank'ın kamu kesimine maliyetini en aza indirmek, bankadaki değerleri korumak ve yeni değerler ortaya çıkarmak amacıyla Halkbank ile birleştirilmesi hükme bağlanmıştır.

TABLO: II. 52 - Mali Varlıklar

	(Trilyon TL)		(Yüzde Pay)		(Yüzde Artış)
	2003 Aralık	2004 Haziran	2003 Aralık	2004 Haziran	2004 Haz./ 2003 Ara.
Mevduat	160 812	177 445	42,9	43,3	10,3
Türk Lirası	81 592	97 773	21,8	23,9	19,8
- Tasarruf Mevduatı	45 368	57 599	12,1	14,1	27,0
- Diğer	36 225	40 174	9,7	9,8	10,9
Döviz Tevdiat Hesapları	75 413	75 846	20,1	18,5	0,6
Menkul Kıymetler	214 012	232 131	57,1	56,7	8,5
Kamu	196 004	210 721	52,3	51,4	7,5
- Hazine Bonosu	25 413	23 929	6,8	5,8	-5,8
- Devlet Tahvili	168 974	185 190	45,1	45,2	9,6
- Diğer	1 617	1 602	0,4	0,4	-1,0
Özel	18 008	21 411	4,8	5,2	18,9
- Hisse Senedi	18 008	21 411	4,8	5,2	18,9
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	0	0	0,0	0,0	-
- Diğer	0	0	0,0	0,0	-
Toplam	374 825	409 576	100,0	100,0	9,3
Toplam Mali Varlıklar / GSMH (Yüzde)	105,1	106,5			
M2 / GSMH (Yüzde)	23,2	25,3			
M2Y / GSMH (Yüzde)	42,3	42,9			

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, SPK, Merkez Bankası

Mali sistemin derinliğini ve gelişmişliğini gösteren toplam mali varlıkların GSMH'ya oranı, 2003 yılı sonunda yüzde 105,1 iken, 2004 yılı Haziran ayında yüzde 106,5 düzeyine yükselmiştir. Aynı dönemde M2'nin GSMH'ya oranı yüzde 23,2'den yüzde 25,3'e, M2Y'nin GSMH'ya oranı ise yüzde 42,3'den yüzde 42,9'a çıkmıştır.

C. SİGORTACILIK

2003 yılı sonu itibarıyla, Türkiye'de toplam 47 sigorta şirketi ve 3 reasürans şirketi faaliyet göstermiştir. Sigorta şirketlerinden 40'i özel, 2'si kamu şirketi, 5'i Türkiye'de kurulu yabancı şirkettir. Şirketlerin 9'u hayat, 10'u hayat/bireysel emeklilik, 1'i bireysel emeklilik, 15'i hayat-dışı, 12'si ise çeşitli dallarda faaliyette bulunan şirkettir. 31 Aralık 2003 tarihi itibarıyla 7 şirketin yeni sigorta ve reasürans sözleşmesi düzenleme yetkisi kaldırılmıştır. Sektörde 1990'lı yıllarda 12 olan yabancı şirket sayısı 5'e inmiştir. Ayrıca, yabancı şirketlerin prim üretimindeki payı yüzde 10'dan yüzde 7,2'ye düşmüştür. İzlenen özelleştirme politikaları sonucunda, kamu şirket sayısı da 6'dan 2'ye düşmüştür.

Türkiye'de kurulu reasürans şirketlerinden biri prim üretimini durdurmuş olup aynı sermaye grubuna ait 2 reasürans şirketi faal durumdadır.

Mevcut mevzuata göre, bir sigorta şirketinin kurulabilmesi için asgari 10,3 trilyon TL tutarında ödenmiş sermaye gerekmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin 2002 yılı sonunda 5,4 katrilyon TL olan aktif toplamı, 2003 yılında yüzde 39,6 oranında artış göstererek 7,6 katrilyon TL’ye ulaşmıştır. 2003 yılında, aktif toplamı içinde nakit değerler yüzde 10,6 payla 801,6 trilyon TL, menkul değerler cüzdanı yüzde 54,4 payla 4,1 katrilyon TL, prim alacakları yüzde 15,8 payla 1,2 katrilyon TL, sabit değerler ise yüzde 11,9 payla 912 trilyon TL olmuştur. Diğer taraftan, öz kaynakların bilançodaki payı ise yüzde 20,7’dir.

TABLO: II. 53 - Sigorta Şirketlerinin Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

	(Trilyon TL)			(Yüzde Artış)	
	2001	2002	2003	2002/2001	2003/2002
AKTİF					
Nakit Değerler	591	619	802	4,7	29,5
Menkul Değerler Cüzdanı	2 060	2 819	4 109	36,8	45,8
DİBS	1 629	2 583	3 761	58,6	45,6
Yatırım Fonları Katılma Belgeleri	126	53	80	-58,3	53,2
Özel Sektör Tahvili	8	20	7	151,6	-63,0
Finansman Bonosu	0	0	2	0,0	-
Hisse Senetleri	186	15	24	-91,9	57,8
Emeklilik Yatırım Fonları	0	0	11	0,0	-
Diğer Menkul Değerler	112	148	223	32,8	50,4
Alacaklar	768	1 073	1 438	39,7	34,0
Sabit Değerler (net)	436	687	912	57,6	32,7
Diğer Aktifler	193	232	320	20,4	37,8
PASİF					
Borçlar	554	539	723	-2,7	34,1
Teknik Karşılıklar	2 231	3 198	4 705	43,3	47,1
Serbest Karşılıklar	230	250	234	8,6	-6,4
Öz Kaynaklar	704	1 144	1 569	62,6	37,1
Ödenmiş Sermaye	531	828	1 189	55,9	43,7
Kar	301	276	283	-8,3	2,4
Dönem Kârı	329	299	350	-9,1	17,0
Bilgi İçin (Yüzde)					
T. Menkul Kıymetler / Toplam Aktifler	50,9	51,9	54,2	-	-
Teknik Karşılıklar / Toplam Pasifler	55,1	58,9	62,1	-	-
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	65,5	63,3	64,8	-	-
Dönem Net Karı / Toplam Aktifler	7,4	5,1	3,7	-	-
Öz Kaynaklar / Toplam Aktifler	17,4	21,1	20,7	-	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sigorta şirketlerinin toplam yatırım tutarı, 2002 yılında 3,5 katrilyon TL iken, 2003 yılında 5 katrilyon TL’ye ulaşmıştır. Sigorta şirketlerinin yatırım portföyünün yapısı incelendiğinde kaynakların ağırlıklı olarak menkul kıymetlere plase edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, toplam aktifler içinde menkul değerler cüzdanının payı 2002 yılı sonunda yüzde 51,9 iken, 2003 yılı sonunda yüzde 54,2’ye yükselmiştir.

Sigorta şirketlerinin likidite oranlarında 2003 yılında iyileşme gözlenmiş, 2002 yılında yüzde 63,3 olan likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 64,8'e yükselmiştir.

Sigortacılık şirketlerinin sermaye yeterliliğinde 2003 yılında hafif bir düşüş gözlenmiş, 2002 yılı sonunda öz kaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 21,1 iken, yüzde 20,7 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sigorta şirketlerinin 2002 yılında 3.651 trilyon TL düzeyindeki direkt prim üretimi yüzde 36,3 oranında artış göstererek 2003 yılında 4.975 trilyon TL'ye yükselmiştir. Son yirmi yılda 1994 ve 2001 ekonomik kriz yılları hariç sektörde milli gelir büyümesinin üstünde bir büyüme yaşanmıştır.

TABLO: II. 54 - Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri

Sigorta Dalları	(Trilyon TL)			(Yüzde Dağılım)			(Yüzde Artış)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002/2001	2003/2002
Yangın	441	650	822	17,8	17,8	16,5	47,4	26,5
Nakliyat	108	159	194	4,4	4,4	3,9	47,2	22,0
Kaza	1 071	1 548	2 186	43,2	42,4	43,9	44,5	41,2
Mak.-Mont.	121	182	207	4,9	5,0	4,2	50,4	13,7
Tarım	9	16	22	0,4	0,4	0,4	77,8	37,5
Sağlık	270	409	512	10,9	11,2	10,3	51,5	25,2
Hayat	461	687	1 032	18,6	18,8	20,7	49,0	50,2
Toplam	2 481	3 651	4 975	100	100	100	47,2	36,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Prim üretimi bakımından 2003 yılı sonu itibarıyla, sektördeki en büyük 10 şirketin payı yüzde 64,3'tür. Bu şirketler, toplam aktiflerin yüzde 65,4'üne, toplam öz kaynakların ise yüzde 69,5'ine sahiptir. Ayrıca bu büyük şirketlerden bazılarının aynı sermaye grubuna ait olduğu dikkate alındığında, sektörde yoğunlaşmanın daha da yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sigortacılık sektöründe kişi başına düşen prim miktarı 2002 yılında 54,3 milyon TL iken, 2003 yılında yüzde 33,7 oranında artışla 69,9 milyon TL'ye yükselmiştir.

Sektörde direkt prim/GSMH oranı 2002 yılında yüzde 1,32'den 2003 yılında yüzde 1,38'e yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın genelde yüzde 5'lerin üstünde olduğu dikkate alındığında, yaşanan istikrarlı reel büyümeye rağmen sektörde hala önemli ölçüde atıl potansiyelin var olduğu anlaşılmaktadır.

Prim üretiminin sigorta branşlarına göre dağılımına bakıldığında, en büyük payı kaza branşının aldığı görülmektedir. Kaza branşında üretilen prim, toplam primlerin yaklaşık yarısına eşittir. Yıllar itibarıyla kaza ve hayat branşının sektör içindeki payı artarken, nakliyat ve yangın branşlarının payı azalmaktadır.

Sektörde kapasitenin yeterli olmaması nedeniyle gelişmiş ülkelerde yüzde 80'lerin üzerinde seyreden hayat dışı saklama oranları yüzde 50'yi ancak 1991 yılında aşmış, 2001 yılında ise, yüzde 56,2 olarak gerçekleşmiştir. Şirketlerin hayat dışı saklama payı oranları 1986 yılında yüzde 35,6 iken 1994 yılında yüzde 67,6'ya kadar çıkmış, ancak

2001 yılında yüzde 56,2'ye gerilemiştir. 2003 yılı sonunda ise bu oran yüzde 57,6 olmuştur.

Sektörde 2004 yılı Ağustos ayı itibarıyla 41'i tüzel kişi olmak üzere 42 broker faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca 51 bağımsız denetim kuruluşu, 1.230 eksper, 42 kayıtlı aktüer ve Türkiye çapında faaliyette bulunan 13.719 acente bulunmaktadır.

28 Temmuz 2004 itibarıyla, zorunlu deprem sigortası kapsamına giren yaklaşık 13 milyon konuttan 1,9 milyon adedi sigortalı olup, sigortalılık oranı yüzde 15'tir. Aynı tarih itibarıyla, en yüksek sigortalılık oranının Marmara bölgesine, il bazında ise Bolu'ya ait olduğu görülmektedir.

Sigortacılık sektörünün geliştirilmesi, faaliyetlerin güven içinde yürütülmesi amacıyla 2003 ve 2004 yıllarında mevzuatta bazı değişiklikler yapılmıştır.

8 Eylül 2003 tarihinde Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Bağımsız Dış Denetim Kuruluşlarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik ile Bağımsız Dış Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır.

16 Aralık 2003 tarihinde Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasına yönelik Trafik Sigortası Bilgi Merkezinin kurulmasına, işleyişine ve sigorta şirketlerinin yükümlülüklerine ilişkin esasları düzenleyen Trafik Sigortası Bilgi Merkezi Yönetmeliği yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

27 Ocak 2004 tarihinde sigorta ve reasürans şirketlerine cari rizikolar karşılığının gün esasına göre ayrılması zorunluluğu, muallak hasarlarla ilgili olarak gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş hasar ve tazminat bedelleri için muallak hasar ve tazminat karşılığı ayrılması zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, Sigorta Murakabe Kanununda yer alan mali bünyeyi sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürecek şekilde zayıflatacağı düşünülen sebepler genişletilmiş ve iç denetim, teknik karşılıklar, bilgi işlem sistemleri, şirketlerin mali bünyelerine ve sermaye yeterliliklerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

25 Şubat 2004 tarihli Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararıyla, Karayolu Taşıma Kanunu kapsamında yolcu taşımacılığı yapan taşımacıların görevlendirecekleri sürücüler ile bunların yardımcıları ve taşıyacakları yolcular için Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası yaptırma zorunluluğu düzenlenmiştir.

7. FİYATLAR

2003 yılı sonunda oniki aylık artış hızları TÜFE'de yüzde 18,4, TEFE'de ise yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılına göre enflasyondaki düşme TÜFE'de 11,4 puan, TEFE'de ise 16,9 puan olmuştur. Enflasyonda kaydedilen bu düşüşte etkili olan önemli unsurların başında, uygulanan parasal ve mali disiplin sonucu ekonomiye olan güvenin artması ve dolayısıyla enflasyon beklentilerinde sağlanan istikrarlı düşüş gelmektedir. Program çerçevesinde izlenen para, maliye ve gelirler politikaları iç talepteki artışı kontrol altında tutarak bu talep artışının fiyatlara yansımalarını sınırlı seviyede tutmuştur. Bunun yanında, Türk Lirasının değer kazanması ve enerji fiyatlarındaki görece düşük artışlar üretim maliyetlerini sınırlayarak enflasyon oranlarındaki azalmaya önemli katkıda bulunmuştur. Ayrıca, gıda ve tarım fiyatlarındaki gerileme de bu süreci desteklemiştir.

2004 yılının Ocak-Eylül döneminde enflasyon, geçen yılın aynı dönemine göre TÜFE'de yüzde 13,8'den yüzde 4,8'e, TEFE'de ise yüzde 10,7'den yüzde 9,3'e gerilemiştir. Yıllık fiyat artış hızları ise TEFE'de 1970 yılından beri ilk kez Şubat 2004'de, TÜFE'de ise 1983 yılından beri ilk kez Mayıs 2004'de tek haneli seviyelere gerilemiştir. Enflasyondaki bu düşme, yılın ilk dört ayı ve Eylül ayında tarım fiyatlarındaki ve son dönemde ise dünya hammadde fiyatlarındaki yüksek artışlara rağmen gerçekleşmiştir. Merkez Bankası beklenti anketlerine göre, Mart ayında enflasyon beklentileri (TÜFE) ilk kez yıl sonu enflasyon hedefi seviyesine gerilemiş ve daha sonraki aylarda beklentiler hedefin de altına inmiştir. Enflasyon beklentilerindeki düşüş, artan rekabet ortamı ve izlenen parasal ve mali disiplin maliyet artışlarının fiyatlara geçişini sınırlandırmıştır. Bu süreç, serbest döviz kuru rejimiyle birlikte döviz kurundaki dalgalanmaların fiyatlara yansımaları da zayıflatmıştır. Diğer taraftan, enerji sektöründe fiyatların 2004 yılının ilk dokuz ayında yüzde 1,9 oranında azalması enflasyondaki gerileme sürecine katkıda bulunan diğer bir faktör olmuştur.

2004 yılının Ocak-Eylül döneminde TEFE'de artış hızları, kamu kesiminde yüzde 14,9, özel kesimde ise yüzde 7,2 olarak gerçekleşmiştir. Kamu imalat sanayiinde yılın ilk dokuz ayında fiyat artış hızı yüzde 17,8 olmuştur. Mayıs ayından itibaren uluslararası piyasalarda ham petrol, kimyasal ürünler ve ana metal sanayii fiyatlarının yükselmesi bu gelişimde önemli rol oynamıştır.

TABLO: II. 55 - Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)

	Aylık Yüzde Değişme		Yıl Sonuna Göre Yüzde Değişme		12 Aylık Yüzde Değişme		Yıllık Ort. Yüzde Değişme	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
TEFE								
Genel	0,1	1,8	10,7	9,3	19,1	12,5	30,3	11,2
-Tarım	0,4	5,5	12,3	4,6	32,0	11,8	39,0	15,4
-Madencilik	1,1	3,4	13,1	14,5	11,7	17,3	34,1	8,1
-İmalat	-0,1	0,7	10,7	11,4	16,5	13,4	28,2	10,5
-Enerji	-0,1	0,3	2,6	-1,9	6,4	-1,3	16,7	0,2
Özel	0,3	2,1	10,7	7,2	20,8	11,3	30,3	12,0
-Tarım	0,4	5,5	12,3	4,6	32,0	11,8	39,0	15,4
-Madencilik	2,1	0,4	24,9	4,8	34,5	6,7	58,0	16,2
-İmalat	0,2	0,6	9,7	8,6	15,8	11,2	25,9	10,1
Kamu	-0,6	-1,2	10,9	14,9	14,9	15,4	30,2	9,1
-Madencilik	0,7	4,7	8,4	18,9	3,6	22,3	26,2	4,8
-İmalat	-0,8	-1,1	12,9	17,8	17,9	18,1	33,7	11,2
-Enerji	-0,1	-0,3	2,6	-1,9	6,4	-1,3	16,7	0,2
TÜFE								
-Genel	1,9	0,9	13,8	4,8	23,0	9,0	28,4	12,9
-Gıda, İçki, Tütün	1,3	0,2	13,8	0,7	29,4	7,3	30,0	12,7
-Giyim ve Ayakkabı	3,2	1,0	8,4	-5,7	26,6	-0,4	34,1	7,5
-Konut ve Kira	2,6	2,0	14,1	10,3	21,3	14,6	26,5	16,4
-Ev Eşyası	1,3	0,4	11,3	-0,7	14,0	0,1	20,5	5,1
-Sağlık	0,6	0,1	22,9	7,8	26,4	6,8	29,7	13,3
-Ulaştırma	-0,2	0,2	13,4	8,4	17,0	9,1	29,1	9,5
-Eğlence ve Kültür	0,5	0,1	5,1	-1,2	9,7	3,5	18,0	6,2
-Eğitim	11,0	3,3	21,9	12,9	22,0	13,1	46,3	21,1
-Otel, Pastane, Lokanta	2,3	0,6	24,4	10,6	32,2	17,5	34,3	23,8
-Çeşitli Mal ve Hiz.	1,8	0,6	15,8	6,3	20,7	7,9	27,2	12,5

Kaynak: DİE

Özel imalat sanayii fiyatları ise yılın ilk dokuz ayında yüzde 8,6 oranında artış kaydetmiştir. Döviz kurunun genelde istikrarlı seyri burada önemli rol oynamıştır.

Bu gelişmeler sonucunda 2004 yılı sonunda TEFE oniki aylık artış hızının yüzde 13,5 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 56 - Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler

		TEFE				TÜFE	
		Genel	Tarım	Maden	İmalat	Enerji	Genel
1997	I. Dönem	17,0	21,1	14,2	14,4	17,1	16,3
	II. Dönem	17,0	25,5	6,2	14,5	10,0	17,0
	III. Dönem	15,7	3,1	22,6	21,4	10,9	17,3
	IV. Dönem	19,2	23,3	15,8	17,9	17,0	22,9
	Yıl Sonu	91,0	96,5	72,6	91,2	64,1	99,1
	Yıllık Ortalama	81,8	86,9	76,2	80,1	71,8	85,7
1998	I. Dönem	17,2	29,1	5,1	12,9	17,0	18,2
	II. Dönem	11,3	13,9	6,1	10,1	13,7	12,6
	III. Dönem	8,3	1,9	12,6	10,8	14,5	11,5
	IV. Dönem	12,0	17,4	9,9	9,8	10,9	16,6
	Yıl Sonu	54,3	71,9	34,0	47,1	69,9	69,7
	Yıllık Ortalama	71,8	86,8	48,6	66,7	71,8	84,6
1999	I. Dönem	10,3	12,7	5,3	9,2	12,9	12,4
	II. Dönem	12,2	8,6	20,8	13,6	14,0	12,1
	III. Dönem	10,8	-3,5	18,5	16,8	13,7	12,3
	IV. Dönem	15,4	12,0	20,9	16,5	15,5	17,4
	Yıl Sonu	62,9	30,0	94,1	76,7	71,3	68,8
	Yıllık Ortalama	53,1	41,8	62,4	57,2	64,7	64,9
2000	I. Dönem	16,2	17,2	18,1	15,9	12,8	14,2
	II. Dönem	7,2	9,2	7,5	6,4	6,8	7,3
	III. Dönem	3,2	-3,1	10,1	5,1	7,2	6,0
	IV. Dönem	7,0	10,9	10,3	5,6	7,4	9,5
	Yıl Sonu	32,7	39,8	46,1	29,4	37,4	39,0
	Yıllık Ortalama	51,4	38,0	73,7	56,1	52,0	54,9
2001	I. Dönem	9,8	13,2	4,9	8,3	18,4	8,9
	II. Dönem	29,2	13,5	34,0	34,5	36,0	20,5
	III. Dönem	11,9	-0,1	17,3	15,0	18,3	10,4
	IV. Dönem	16,4	20,3	9,3	15,9	13,1	15,6
	Yıl Sonu	88,6	65,5	72,3	96,1	115,8	68,5
	Yıllık Ortalama	61,6	42,3	68,9	66,7	89,7	54,4
2002	I. Dönem	11,0	31,4	-0,9	5,4	12,4	10,7
	II. Dönem	4,6	0,7	13,8	5,9	2,1	4,1
	III. Dönem	6,2	-6,3	15,0	10,1	5,8	4,7
	IV. Dönem	8,1	15,8	7,1	6,0	5,2	9,1
	Yıl Sonu	30,8	35,2	38,4	29,7	24,3	29,7
	Yıllık Ortalama	50,1	56,4	46,7	48,3	49,7	45,0
2003	I. Dönem	11,4	19,8	11,9	9,3	2,6	7,4
	II. Dönem	3,9	11,7	-4,0	1,7	0,8	6,0
	III. Dönem	-2,1	-11,3	-0,2	1,1	0,4	0,8
	IV. Dönem	1,9	3,9	2,5	1,3	0,3	4,2
	Yıl Sonu	13,9	20,0	15,9	12,6	3,2	18,4
	Yıllık Ortalama	25,6	33,9	26,1	23,8	11,0	25,3
2004	I. Dönem	5,5	16,6	0,3	2,3	-0,9	2,5
	II. Dönem	4,2	4,6	6,9	4,3	-1,5	1,6
	III. Dönem	-1,1	-15,1	4,9	4,1	0,5	1,0

Kaynak: DİE

2004 yılının ilk dokuz ayında TÜFE aylık artış hızlarının hedeflenen patikanın altında kalmasında gıda fiyatlarının söz konusu dönemde ancak yüzde 0,7 oranında artış göstermesi ve giyim alt sektöründe fiyatların yüzde 5,7 oranında azalması önemli rol

oynamıştır. Ancak hizmetler sektöründe (kira, eğitim, sağlık) geriye dönük endeksleme alışkanlığından kaynaklanan fiyat katılığının devam ettiği gözlenmektedir. 2004 yılı sonunda TÜFE oniki aylık artış hızının hedefin 2 puan altında kalarak yüzde 10 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2005 yılında oniki aylık fiyat artış hızı, TEFE ve TÜFE'de yüzde 8 olarak hedeflenmiştir. Enflasyon oranları ve enflasyon beklentilerindeki azalma eğiliminin sürdürülmesinde; bütçe disiplini ve mali uyum kalitesi, kamu ücret ve gelirler politikalarının enflasyon hedefiyle uyumlu olarak yürütülmesi, yapısal reform alanlarında kalıcı adımlar atılmaya devam edilmesi ve enflasyona odaklı para politikası uygulamaları önemli rol oynayacaktır. 2004 yılında kaydedilen yüksek iç talep artışının 2005 yılında yavaşlaması ve üretim artışlarının verimlilik artışlarıyla desteklenmesi enflasyonda sağlanan kazanımların artırılmasına katkıda bulunacaktır. Diğer taraftan, 2005 yılında uluslar arası piyasalarda ithal hammadde fiyatlarının seyri ve bunların enflasyon üzerinde doğrudan ve girdi maliyetleri yoluyla yansımaları yıl sonu enflasyon hedeflerine ulaşılması açısından önem arz etmektedir.

TABLO: II. 57 - Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler

(Yıllık Ortalama Yüzde Artış Oranı)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toptan Eşya Fiy. Endeksi (1)	81,8	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	25,6	11,2(4)
-Kamu Genel	85,5	58,4	71,2	69,4	70,8	49,0	24,7	9,1(4)
-Özel İmalat	77,6	70,0	52,0	50,1	66,4	47,7	21,8	10,1(4)
Tüketici Fiyatları Endeksi (1)	85,7	84,6	64,9	54,9	54,4	45,0	25,3	12,9(4)
-Gıda	92,5	82,3	48,6	49,8	50,3	49,9	28,7	12,7(4)
Dolar Kuru	86,5	71,7	60,6	49,4	96,1	23,0	-0,6	-7,6(4)
Emisyon Hacmi (2)	82,1	71,3	94,0	57,8	41,3	44,6	40,7	41,6(4)
Para Arzı (M2Y) (2)	99,3	91,8	106,5	42,5	82,2	28,2	12,3	28,9(4)
İç Borçlanma Faiz Oranı (3)	108,4	115,6	109,5	38,0	96,2	63,8	45,0	26,5(4)
Nominal Ücret (Net)								
-Kamu	121,4	82,1	134,3	65,7	36,6	31,7	26,9	5,8(5)
-Özel	80,2	115,9	84,0	56,5	23,2	43,5	21,9	-
Nominal Net Maaş	116,3	82,2	72,4	37,1	48,6	53,3	24,2	13,4(5)
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği / GSMH (Yüzde)	7,7	9,4	15,6	11,8	16,4	12,7	9,4	5,9(5)
İhracat Fiyat Endeksi (1)	-4,7	-4,0	-6,8	-4,3	-2,6	-1,8	11,2	10,1(5)
İthalat Fiyat Endeksi (1)	-8,7	-4,1	-5,5	4,5	-0,3	-1,2	8,5	12,3(5)

Kaynak: DİE, DPT

(1) 1994=100 bazlı endekse göre

(2) 12 Aylık yüzde değişme

(3) Devlet iç borçlanma senetleri ortalama faiz oranı (yıllık bileşik, stopaj hariç)

(4) Eylül sonu itibarıyla

(5) Yıllık tahmin

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERDE GELİŞMELER

Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasındaki ilişkiler çerçevesinde, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirme bakımından

kaydettiği gelişmelerin incelendiği 2004 yılı İlerleme Raporu, 6 Ekim 2004 tarihinde yayımlanmıştır. Aynı tarihte, Avrupa Komisyonunun Türkiye ile müzakerelerin açılmasına yönelik değerlendirmeleri ile müzakerelerin yürütülmesine ilişkin önerilerinin yer aldığı Tavsiye Metni ve Türkiye'nin AB'ye katılmasının doğuracağı etkileri değerlendiren Etki Raporu da yayımlanmıştır. Tavsiye Metninde, Avrupa Komisyonu, Türkiye ile müzakerelerin açılmasını tavsiye etmiştir. Bu tavsiye, AB Hükümet ve Devlet Başkanlarının 17 Aralık 2004 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin açılmasına ilişkin olarak verecekleri karara temel teşkil edecektir.

AB'nin gerçekleştirdiği son genişleme kapsamında, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovak Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmuşlardır. Aday ülkelerden müzakere sürecini henüz tamamlamamış olan Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliğinin ise 2007 yılında gerçekleşmesi beklenmektedir. Öte yandan, 17-18 Haziran 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesinde, Şubat 2003'de üyelik başvurusunda bulunan Hırvatistan ile katılım müzakerelerinin 2005 yılı itibarıyla başlatılmasına karar verilmiştir.

AB üyesi devletler, Birliğin politikalarının ve kurumsal yapısının düzenlendiği Avrupa Anayasası Taslağı üzerinde 18 Haziran 2004 tarihinde uzlaşmaya varmışlardır. 29 Ekim 2004 tarihinde Roma'da imzalanan Avrupa Anayasasının üye devletler tarafından onaylanarak 2006 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

Üyelik müzakerelerinin başlatılması açısından Türkiye için kritik bir yıl olan 2004'de Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme doğrultusunda önemli adımlar atılmıştır.

Bu çerçevede, 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Mayıs 2004'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anayasa değişikliği ile; kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip bulunduğu ve Devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu hükmü getirilmiştir. Ölüm cezasına ilişkin ibareler Anayasa metninden çıkarılmıştır. Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemeyeceğine ilişkin hüküm kaldırılmıştır. Basımevi, eklentileri ve basın araçlarına, suç aleti olduğu gerekçesiyle el konulamayacağı hükmü getirilmiştir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalar ile kanunların farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda, uluslararası anlaşma hükümlerinin esas alınması öngörülmüştür. Yükseköğretim Kurulu üyeleri arasından, Genelkurmay Başkanlığınca seçilen üye çıkarılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır. Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Sayıştay tarafından denetlenmesi imkanı getirilmiştir.

5218 sayılı Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Temmuz 2004'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun ile; 5170 sayılı Kanunla Anayasada yapılan değişiklik doğrultusunda, bazı kanunlardaki ölüm cezaları kaldırılarak ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına çevrilmiştir. Ayrıca; Haberleşme Yüksek Kurulundan, MGK Genel Sekreteri çıkarılmıştır. Yükseköğretim Kuruluna, Genelkurmay Başkanlığı tarafından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna, MGK Genel Sekreterliğinin göstereceği adaylar arasından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kuruluna, MGK tarafından bir üye seçilmesine imkan veren hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu, Eylül 2004'de kabul edilmiş olup, Kanunun, bazı hükümleri hariç olmak üzere 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

İstinaf mahkemelerinin kurulmasına ilişkin olarak, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Eylül 2004'de kabul edilmiş olup, 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'ye ilişkin olarak yayımlanan Tavsiye Metninde; reformlar konusunda kaydedilen genel ilerleme muvacehesinde ve Yeni Ceza Kanununun, İstinaf Mahkemeleri Kanununun, Yeni CMUK'un, Adli Kolluk Kanununun ve Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Kanununun yürürlüğe konulması kaydıyla, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği değerlendirilmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerilmiştir. Bu konudaki nihai karar, Aralık 2004'de toplanacak olan Zirvede alınacaktır.

Siyasi kriterlerin karşılanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen reformların yanı sıra, 2004 yılında kalıcı bir ekonomik istikrarın sağlanarak Türkiye'nin rekabet gücünün artırılması yönünde de önemli adımlar atılmıştır.

Aralık 2004'de AB'ye sunulmak üzere, AB'ye üyelik yönünde Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanması amacıyla, Türkiye'nin orta dönem makroekonomi politikalarının hedeflerini, kamu maliyesinin amaçlarını ve gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal reformları içeren 2004 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı hazırlanmaktadır.

Türkiye'nin, AB'nin Araştırma ve Teknolojik Gelişme Alanındaki 6. Çerçeve Programı, İşletme ve Girişimcilik ve Özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Alanındaki Topluluk Programı, İdareler Arası Bilgi Değişimi (IDA II) Programı, Ayrımcılıkla Mücadele Programı, Cinsiyet Eşitliği Programı, Sosyal Dışlanmayla Mücadele Programı, İstihdamı Teşvik Tedbirleri Programı, Sayısal İçerik (e-Content) Programı, Vergilendirme Alanındaki FISCALIS 2007 Programı, Gümrükler 2007 Programı ve Halk Sağlığı Eylem Programına katılımına ilişkin mutabakat zabitleri imzalanarak yürürlüğe girmiş olup, programlara katılım sağlanmaktadır.

AB'ye üyelik perspektifinde ulusal düzeyde bir ekonomik ve sosyal uyum stratejisi geliştirilmesini amaçlayan ve 2004-2006 dönemini kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı hazırlanarak Aralık 2003'de Avrupa Komisyonuna İletilmiştir.

II. MEVZUAT UYUMU VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

2004 yılında, AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Malların serbest dolaşımı alanında, ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması ve AB teknik mevzuatına uyum amacıyla, gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesine devam edilmiştir.

Kamu ihaleleri alanında, 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda, uluslararası normlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması amacıyla 2003 yılında yapılan değişiklikler doğrultusunda, mal alımı, hizmet alımı, yapım işleri ve danışmanlık hizmet alımı ihaleleri uygulama yönetmeliklerinde gerekli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Hizmet sunumu serbestisi alanında, mali hizmetlere ilişkin olarak, Aralık 2003'de, bankaların muhasebe standartlarına ilişkin bir dizi değişiklik yapılmıştır. Ayrıca, Temmuz 2004'de yürürlüğe giren mevduat üzerindeki devlet garantisine ilişkin BDDK Kararı ile, Türk mevduat güvencesi sisteminin müktesebat ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Menkul kıymetler konusunda, Sermaye Piyasası Kurulu 2003 yılı Aralık ayında hisselerin kayıt ve satışına yönelik ilkelere ilişkin mevzuatta , yatırımcıları, hisseler halka arz edildikten sonra meydana gelen ani fiyat düşüşlerinden korumak amacıyla değişiklik yapmıştır. Ayrıca, aracılık faaliyetlerinde belgelendirme ve muhasebe sistemlerine ilişkin tebliğde yapılan bir değişiklikle, aracı kurumların, müşterilerin menkul değerleri ile ilgili işlemlere yönelik belgeleri saklama süresi beş yıla çıkarılmıştır.

Sermaye piyasalarının şeffaflığını artırmak amacıyla, Ocak 2004'de, aracı kuruluşların yasal çerçevesine ve mali durumuna ilişkin bilgi verilmesine yönelik zorunlu standartlar getiren halka açılma ilkeleri kabul edilmiştir. Mart 2004'de Türk Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasını işler hale getirmek için uygulama mevzuatı çıkartılmıştır. Kasım 2003'de, SPK sermaye piyasaları için muhasebe ve mali konularda rapor verme standartlarına ilişkin bir tebliğ yayımlamıştır. Anonim şirketlerin genel kurullarında birikimli oy kullanılmasına ilişkin tebliğde değişiklik yapılmıştır.

4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Haziran 2004'de kabul edilmiştir.

Fikri mülkiyet hakları alanında, AB mevzuatına uyum sağlanması, korsan faaliyetlerle mücadelede etkinlik sağlanması ve fikri mülkiyet sisteminin güçlendirilmesi amacıyla, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile diğer bazı Kanunlarda değişiklik yapan 5101 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Mart 2004'de kabul edilmiştir.

Sinai mülkiyet hakları alanında, yeni bitki çeşitlerinin korunması amacıyla, Ocak 2004'de 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korumasına İlişkin Kanun çıkartılmıştır.

5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun Nisan 2004'de kabul edilmiştir.

5194 sayılı Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, Haziran 2004'de, patent haklarının, endüstriyel tasarımların, coğrafi işaretlerin ve markaların korunması hakkındaki kanun hükmünde kararnemelerde değişiklikler yapılmıştır.

5000 sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kasım 2003'de kabul edilmiştir.

Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin Lahey Anlaşmasının Cenevre Metnine ve Marka Kanunu Andlaşmasına 1 Ocak 2005 tarihinden geçerli olmak üzere katılmamız, Eylül 2004'de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Tarım alanında, hayvan sağlığına ilişkin olarak, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda, hayvan hareketleri, çiftlik kontrolleri ve rezidü izleme konularında Ocak 2004 tarih ve 5074 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Deneysel ve Diğer Bilimsel

Amaçlar İçin Kullanılan Deney Hayvanlarının Korunması, Deney Hayvanlarının Üretim Yerleri ile Deney Yapacak Olan Laboratuvarların Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik Mayıs 2004'de yayımlanmıştır.

5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu Temmuz 2004'de kabul edilmiştir.

Gıda güvenliği konusunda, 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun Haziran 2004'de kabul edilmiştir.

Bitki sağlığı konusunda, Ocak 2004'de kabul edilen Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun çerçevesinde Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği ile Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik Ağustos 2004'de çıkartılmıştır.

AB'nin alkollü içeceklerle ilgili vergi sistemine uyumlu bir yapının oluşturulması çerçevesinde, 2004/6992 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile alkollü içkiler için Mart 2004'den itibaren geçerli olmak üzere alkol derecesi ve içki türleri itibarıyla asgari maktu vergi tutarları tespit edilmiştir.

Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi (USST 1) Projesi kapsamında; sınıflandırmalar, Türkiye istatistiksel iş kayıtları sisteminin kurulması, tarım, işgücü istatistikleri ve ücretler-işgücü maliyetleri ve kazançların yapısı, ulusal hesapların ESA 95 standartlarına uyumlu hale getirilmesi ve istatistiksel veri ve bilginin yayın ve dağıtım konularında çalışmalara devam edilmiştir.

Bölgesel istatistik sisteminin geliştirilmesi, enerji ve hammadde, mal ticareti, fiyatlar, çevre ve girişimlerin ekonomik faaliyetleri konularında, Türkiye istatistiklerinin AB normlarına uyumlu hale getirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir.

Meslek sınıflandırmalarında, AB normlarında faaliyet sınıflandırmasına uygun olan NACE Rev.1 sınıflaması Ocak 2004'ten itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

Sosyal politika ve istihdam alanında; kadın-erkek eşitliği konusunda, Mayıs 2004'de kabul edilen 5170 sayılı Kanun ile Anayasaya "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" hükmü eklenmiştir. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik Temmuz 2004'de yürürlüğe girmiştir. Devlet Memurları Kanununda Temmuz 2004'de yapılan değişiklikle, memurlar için ücretli doğum izni süresi, işçiler için olduğu gibi, doğumdan önce 8 ve doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere toplam 16 haftaya yükseltilmiştir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Ekim 2004'de kabul edilmiştir.

İş hukuku ile ilgili olarak, ücret garanti fonu, çalışma süreleri, işyerlerinin kapatılması, özürülülerin istihdamı gibi konularda bir dizi yönetmelik çıkartılmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak, Aralık 2003'de çıkartılan çerçeve yönetmeliği takiben, titreşim, gürültü, güvenlik ve sağlık işaretleri, ekranlı araçlarla çalışma, yapı işleri, kimyasal maddeler, patlayıcı atmosferler, biyolojik etkenler, kanserojen ve mutajen maddeler, asbest, elle taşıma işleri, kişisel koruyucu donanımların kullanımı, işyeri, sondajla maden çıkarılan işletmeler, yeraltı ve yerüstü madenleri ve iş ekipmanlarının

kullanımı konularında, bu alandaki AB müktesebatına uyumu amaçlayan yönetmelikler çıkartılmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin 155 sayılı Sözleşme ile İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin 161 sayılı Sözleşme, Mart 2004'de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Enerji alanında, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu Aralık 2003'de çıkartılmıştır.

5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Haziran 2004'de çıkartılmıştır.

Avrupa Küçük İşletmeler Şartı doğrultusunda KOBİ'lere yönelik temel stratejileri belirleyen KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Kasım 2003'de Yüksek Planlama Kurulunun 2003/57 sayılı Kararı ile onaylanmış ve Avrupa Komisyonuna sunulmuştur.

Eğitim alanında, AB'nin eğitim ve gençlik programlarının (Socrates, Leonardo da Vinci ve Gençlik) ülkemizde yürütülmesine ilişkin faaliyetler kapsamında, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ve Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Yönlendirme ve İzleme Komitesi ile Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Ocak 2004'de, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı Bütçe ve Muhasebe Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Nisan 2004'de çıkartılmıştır.

2004/7223 sayılı Avrupa Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Topluluk Programları Leonardo Da Vinci II, Socrates II ve Gençlik Programlarına Katılımı Hakkında Mutabakat Zaptının Onaylanması Hakkında Karar, Bakanlar Kurulu tarafından Mayıs 2004'de kabul edilmiştir.

2003 yılında Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından seçilen 15 üniversite ile öğrenci değişimi programı başlatılmıştır. 2004 yılı itibarıyla tüm üniversiteler bu programa dahil edilmiştir.

Tüm yüksek öğretim kurumlarında, AB tarafından öğrencilere mezuniyetlerinde verilmesi önerilen Diploma Eki uygulamasına başlanmıştır.

YÖK Başkanlığı bünyesinde, Socrates-Erasmus Programının bir parçası olan Ulusal Akademik Tanıma Enformasyon Merkezi (NARIC) ofisi kurulmuştur.

Telekomünikasyon alanında, Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğin Korunması Hakkında Yönetmelik, Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik, Numaralandırma Yönetmeliği ve Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik Şubat 2004'de çıkartılmıştır. Mayıs 2003'de çıkartılan Telsiz ve Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları Yönetmeliği Mayıs 2004'de yürürlüğe girmiştir. Sertifika Mali Sorumluluk Sigortası Yönetmeliği ve Yetkilendirme Yönetmeliği Ağustos 2004'de çıkartılmıştır.

Çevre alanında, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği Şubat 2004'de çıkartılmıştır.

Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Ağustos 2004'de çıkartılmıştır.

Atık Pili ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği Ağustos 2004'de, Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik ve Radyasyon Güvenliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Eylül 2004'de çıkartılmıştır.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Katılmamız Hakkında Karar, Aralık 2003'de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa İçin Bölgesel Çevre Merkezi Şartı Mart 2004'de, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Merkezi ve Doğu Avrupa İçin Bölgesel Çevre Merkezi (BÇM) Yönetim Kurulu Arasında İmzalanan, Türkiye'de BÇM'nin Kurulması ve Faaliyetleri Hakkında İkili Anlaşma Ağustos 2004'de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda 2003 yılında yapılan değişiklikleri müteakip, başta garanti belgesi, tanıtma ve kullanma kılavuzu, sanayi mallarının satış sonrası hizmetleri, kapıdan satışlar, kampanyalı satışlara ilişkin uygulama yönetmeliklerinde olmak üzere değişiklikler yapılmış ve toplam 16 uygulama yönetmeliği AB mevzuatı ile uyumlaştırılmıştır.

Adalet ve içişleri alanında; 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

5036 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile, çocuk mahkemelerinin yargı çevresine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu ile, elektronik imzanın hukukî ve teknik yönleri ile kullanımına ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.

5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansın Hakkında Kanun ile, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

5236 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun kabul edilmiştir.

Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi 2004/6771 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme, beyanlar ve çekincelerle 2004/7712 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Hukuki veya Ticari Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında Sözleşmenin onaylanması 5128 sayılı Kanunla, Adli Yardım

Taleplerinin İletilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesine Ek Protokolün onaylanması 5242 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur.

Gümrük birliği alanında, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 16'ncı maddesinde yer alan Topluluğun tercihli ticaret rejimlerine uyum yükümlülüğümüz çerçevesinde, Türkiye-Fas Serbest Ticaret Anlaşması 7 Nisan 2004, Türkiye-Filistin Serbest Ticaret Anlaşması ise 20 Temmuz 2004 tarihlerinde imzalanmış olup, söz konusu Anlaşmaların, onay işlemlerini müteakip 2005 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Yine aynı kapsamda, Suriye ile ülkemiz arasında bir serbest ticaret alanı tesis edilmesine yönelik Ortaklık Anlaşması Ağustos 2004'de parafe edilmiştir. Tunus ile de benzer nitelikli bir anlaşma Eylül 2004'de parafe edilmiştir.

Ülkemiz ile Macaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Slovenya arasında gümrük birliği kapsamında imzalanmış olan serbest ticaret anlaşmaları, anılan ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmaları nedeniyle feshedilmiştir. Halihazırda bu ülkelerle Türkiye arasındaki ticari ilişkiler gümrük birliği çerçevesinde sürdürülmektedir.

Ağustos 2004'de, 2004/7731 sayılı İthalat Rejimi Kararına Ek Karar ile Topluluğun Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine uyum sağlanmıştır.

İstanbul Sözleşmesinin onaylanmasına ilişkin 5108 sayılı Kanun Nisan 2004'de kabul edilmiştir.

5099 sayılı Eşyanın Sınır Kontrollerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunması Hakkında Kanun Şubat 2004'de kabul edilmiştir.

5138 sayılı Avrupa Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Uyuşturucu veya Psikotrop Maddelerin Yasadışı Üretiminde Sıkça Kullanılan Ara ve Kimyasal Maddelere Dair Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Nisan 2004'de kabul edilmiştir.

Çift kullanımlı malların kontrolüne ilişkin Tebliğ Aralık 2003'de yayımlanmıştır.

Mali kontrol alanında, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Aralık 2003'de kabul edilmiştir.

İç denetim standartlarını belirlemek ve iç denetçilerin çalışmalarını koordine etmek üzere Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Bu Kurula destek hizmetleri vermek üzere Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü bünyesinde İç Denetim Dairesi kurulmuştur. Ayrıca, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü bünyesinde İç Kontrol Uyumlaştırma Birimi olarak görev yapmak üzere Mali Yönetim Dairesi ve Harcama Öncesi Kontrol Dairesi kurulmuştur.

Genel ve katma bütçe kapsamındaki kurum ve kuruluşların 2004 yılı bütçeleri, Analitik Bütçe Sınıflandırmasına uygun olarak yeni bütçe kod yapısına göre hazırlanmıştır.

5170 sayılı Kanun ile, Anayasanın Sayıştay ile ilgili maddesinde değişiklik yapılarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ellerinde bulunan devlet mallarının TBMM adına denetlenmesinde gizlilik esası ortadan kaldırılmıştır.

III. MALİ İŞBİRLİĞİ

Türkiye-AB mali işbirliği çerçevesinde, Türkiye'ye 1996-2004 döneminde MEDA-I, İdari İşbirliği, MEDA-II, Türkiye için Avrupa Stratejisi ve Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında, toplam 1.322,4 milyon euro tutarında hibe nitelikli mali kaynak tahsis edilmiştir. Ayrıca söz konusu dönemde, Eylül 2004 sonu itibarıyla Yenileştirilmiş Akdeniz Programı, EUROMED I, EUROMED II, Özel Eylem Programı ve Katılım Öncesi Kolaylığı kapsamında toplam 2.336 milyon euro tutarında kredi niteliğinde kaynak tahsis edilmiştir.

TABLO: III. 1 - AB Mali Yardımları

(Milyon Euro)			
Yardım Kalemi	Miktar	Nitelik	Dönem
Türkiye için Katılım Öncesi Strateji (1)	1.050	hibe	2004-2006
EURO MED-II	6.425	AYB Kredisi	2000-2006
Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesi ve Derinleştirilmesi	450	AYB Kredisi	2000-2004
Katılım Öncesi Kolaylığı (2)	12.000	AYB Kredisi	2000-2007
Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı (3)	1.000	AYB Kredisi	2001-2006

- (1) Avrupa Komisyonu tarafından, Türkiye için Katılım Öncesi Strateji kapsamında Türkiye'ye 2004 yılı için 250 milyon euro, 2005 yılı için 300 milyon euro ve 2006 yılı için 500 milyon euro olmak üzere 2004-2006 dönemi için toplam 1.050 milyon euro tutarında bir kaynağın tahsis edilmesi öngörülmektedir.
- (2) Katılım Öncesi Kolaylığı kapsamında sağlanan kredilerden, diğer aday ülkelerle birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir.
- (3) Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı Kapsamında sağlanacak kredilerden, diğer MEDA ülkeleri ile birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir.

Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım Tüzüğü, 17 Aralık 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Katılım Öncesi Mali Yardım çerçevesinde Türkiye'ye sağlanacak fonlar, Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program ve Ön Ulusal Kalkınma Planında yer alan önceliklerin karşılanmasına yönelik olarak kullanılacaktır. Ayrıca, Katılım Öncesi Mali Yardımın kullanılmasına yönelik esaslar çerçevesinde, projelerin yatırım bileşenleri için yüzde 25 oranında ulusal katkı sağlanması gerekmektedir.

Adaylık döneminde, mali işbirliğinin hızlı ve etkin olarak işleyebilmesini teminen, diğer aday ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de Merkezi Olmayan Uygulama Sisteminin unsurlarını oluşturan yeni bir mali işbirliği yapılanmasına gidilmiştir. Bu kapsamda, AB ile mali işbirliğini yürütmek üzere; Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü, Ulusal Fon, Merkezi Finans ve İhale Birimi, Mali İşbirliği Komitesi ve Ortak İzleme Komitesi oluşturulmuş ve bir Ulusal Yetkilendirme Görevlisi belirlenmiştir. 2004 mali işbirliği programlama çalışmaları söz konusu yeni yapılanma çerçevesinde yürütülmüştür. Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi, Avrupa Komisyonu tarafından 8 Ekim 2003 tarihinde akredite edilmiş olup, uygulamaya geçmiştir.

2004 yılı mali işbirliği programlama çalışmaları tamamlanmış olup, Türkiye tarafından hazırlanan proje paketi 22 Nisan 2004 tarihinde Avrupa Komisyonuna iletilmiştir. 38 projeden oluşan söz konusu paket kapsamında, Türkiye'ye 235 milyon euro tutarında hibe nitelikli bir kaynak tahsis edilecektir.

2005 yılı mali işbirliği programlama çalışmalarına başlanmış olup, Türkiye'ye 300 milyon euro tutarında kaynak tahsis edilecektir.

IV. AB'YE UYUM SÜRECİNDE YAPILACAK DÜZENLEMELER

AB'ye üyelik perspektifinde, Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesine devam edilecek ve bu doğrultuda yapılan düzenlemelerin etkili bir biçimde uygulanması ve takibi sağlanacaktır.

Önümüzdeki dönemde, Avrupa Komisyonunun müzakerelerin açılması yönündeki tavsiyesi doğrultusunda AB ile açılması beklenen katılım müzakerelerinin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için, kurumların idari kapasitesinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere, müzakerelere ilişkin altyapının tamamlanması sağlanacaktır.

Malların serbest dolaşımı alanında, AB teknik mevzuatına uyum sağlanması çalışmaları sürdürülecektir. Ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması çerçevesinde uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.

Kamu ihaleleri alanında, AB mevzuatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalara devam edilecektir. Bu çerçevede, su, enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon sektörlerindeki alımların düzenlenmesi amacıyla mevzuat hazırlama çalışmaları sürdürülecektir. Ayrıca, bu alandaki mevzuatın etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla Kamu İhale Kurumunun idari kapasitesi güçlendirilecektir.

Kişilerin serbest dolaşımı alanında, mesleki niteliklerin karşılıklı tanınmasına ilişkin yasal düzenleme hazırlıkları sürdürülecektir.

Hizmet sunumu serbestisi alanında, mali hizmetlere ilişkin olarak, kredi kuruluşları ile banka kartları ve kredi kartlarına ilişkin yasal düzenleme çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

Takas ve saklama sisteminin yeniden yapılandırılması amacıyla çalışmalar yapılacaktır.

Hukuki altyapısı tamamlanmış bulunan, KOBİ'lerin ihraç edeceği sermaye piyasası araçlarının işlem göreceği teşkilatlanmış piyasanın organizasyonunu ve altyapısını oluşturacak şirketin kuruluş çalışmaları tamamlanacak ve piyasa faaliyete geçirilecektir.

Sermaye piyasasında faaliyette bulunanların lisanslanması sağlanacak, SPK ile İMKB arasında bilgisayara dayalı piyasa gözetim sistemi güçlendirilecektir.

Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

Fikri mülkiyet hakları alanında, AB mevzuatına uyum sağlanması amacıyla 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda yapılan değişiklikleri müteakip ikincil mevzuat çıkartılacaktır. Türkiye'nin, WIPO Telif Hakları Antlaşması ile WIPO İcralar ve Fonogramlar Antlaşmasına taraf olması çalışmaları tamamlanacaktır. Kültür Bakanlığı tarafından, fikri mülkiyet haklarının takibi ve korunmasını sağlamak amacıyla ve soruşturma ve kovuşturmalarda kullanılmak üzere, bu konuyla ilgili ortak bir veri tabanının oluşturulması sağlanacaktır. Fikri haklar alanındaki kurumsal yapının güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Sinai mülkiyet hakları alanında, endüstriyel tasarımlara ilişkin mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi amacıyla, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK'da değişiklik yapılacaktır. 5147 sayılı Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanuna dayanarak uygulama yönetmeliği çıkartılacaktır. Biyoteknolojik buluşların korunması amacıyla gerekli hukuki düzenleme gerçekleştirilecektir. Bitki Türlerinin Korunması Hakkında UPOV Sözleşmesine katılım sağlanması yönündeki çalışmalar tamamlanacaktır.

Fikri ve sinai mülkiyet haklarının güçlendirilmesi ve korsanlık ve sahtecilik ile mücadele amacıyla mevzuatın etkili biçimde uygulanması sağlanacaktır.

Rekabet alanında, Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalar ve Uyumlu Eylemler Hakkında Grup Muafiyeti Tebliği çıkartılacaktır.

Devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili yasal düzenleme yapılacak ve bu alandaki müktesebata uyum çalışmaları başlatılacaktır.

Tarım alanında, Tarım Strateji Belgesi temel alınarak Tarım Çerçeve Kanunu Taslağı hazırlanacaktır.

AB'nin Çiftlik Muhasebe Veri Ağına uyum çalışmaları tamamlanacaktır.

AB'nin kırsal kalkınma politikasına uyum sağlamaya yönelik kapsamlı bir kırsal kalkınma stratejisi hazırlanacaktır.

Çiftçi kayıt, hayvan kimlik ve arazi kayıt sistemlerinden oluşan Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin bütün unsurları ile birlikte kurulması sağlanacaktır.

Hayvan sağlığı konusunda müktesebata uyum çalışmaları sürdürülecek, hayvan sağlığının korunması ve hayvan zararlılarının olumsuz etkilerinin asgari düzeye indirilmesi için uygulama güçlendirilecektir.

Bitki sağlığı alanında zararlı organizmalar, pestisitler ve bitki çeşitlerinin korunmasına yönelik AB müktesebatına uyum çalışmaları devam edecektir.

Ortak Balıkçılık Politikasına uyum sağlanmasına yönelik olarak, balık stoklarının korunması, üretim ve pazarlama yapılarının modernleştirilmesi ile idari yapı ve kontrol kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Vergilendirme alanında, doğrudan ve dolaylı vergiler alanındaki mevzuat, AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla gözden geçirilecek ve vergi idaresinin modernize edilmesi ve güçlendirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

İstatistik alanında, Türkiye İstatistik Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

DİE bünyesinde Tarım ve Çevre İstatistikleri Dairesi Başkanlığı kurulacaktır.

Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi (USST 1) Projesi kapsamında; sınıflandırmalar, Türkiye istatistiksel iş kayıtları sisteminin kurulması, tarım, işgücü istatistikleri ve ücretler-işgücü maliyetleri ve kazançların yapısı, ulusal hesapların ESA 95 standartlarına uyumlu hale getirilmesi ve istatistiksel veri ve bilginin yayın ve dağıtım konularında çalışmalara devam edilecektir.

Bölgesel istatistik sisteminin geliştirilmesi, enerji ve hammadde, mal ticareti, fiyatlar, çevre ve girişimlerin ekonomik faaliyetleri konularında, Türkiye istatistiklerinin AB normlarına uyumlu hale getirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Sosyal politika ve istihdam alanında; başta iş hukuku, kadın erkek eşitliği, ayrımcılığın önlenmesi, sosyal diyalog ve sosyal koruma konularında olmak üzere AB müktesebatına uyum sağlama çalışmalarına devam edilecektir.

Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu bir ulusal istihdam stratejisi hazırlama yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Enerji alanında, Enerji Verimliliği Kanun Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

Yenilenebilir Enerji Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

KOBİ'ler alanında, Türkiye'nin AB politikaları ile uyumunu sağlamak amacıyla, KOBİ'lerin teknoloji düzeylerini yükseltmeye ve finansal ortamı iyileştirmeye yönelik tedbirler başta olmak üzere, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planında yer alan tedbir, faaliyet ve projelerin uygulamaya geçirilmesi sağlanacaktır.

AB'nin KOBİ'leri desteklemeye yönelik mevzuatına uyum sağlamak amacıyla, 3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanununda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

AB müktesebatı ile uyumlu genel bir KOBİ tanımının yapılmasına yönelik olarak hazırlanan KOBİ Tanımı Kanun Tasarısı Taslağının yasalaşması sağlanacaktır.

KOBİ'lerin finansal ortamının iyileştirilmesi için hazırlanan Mikro Finans Kuruluşları Kanun Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla, ilgili kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılımıyla KOBİ Danışma Kurulu oluşturulacaktır.

AB'nin KOBİ'ler ve sanayi politikasına yönelik çeşitli faaliyet ve düzenlemelerine Türkiye'nin katılımı sağlanacaktır.

Bölgesel gelişme alanında, ekonomik ve sosyal uyuma dönük AB mali yardımlarının bütüncül bir anlayışla çok yıllık programlama yöntemiyle değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasına yönelik yasal düzenlemenin yapılması sağlanacaktır.

AB'ye uyumlu bölgesel kalkınma ve sınır ötesi işbirliği programlarının uygulanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Çevre alanında, faaliyetin ÇED kapsamında olup olmadığını anlamak için sektörel tarama-eleme rehberleri ile ÇED Raporu veya ÖNÇED Raporu için izlenen inceleme-değerlendirme sürecini detaylandıran sektörel inceleme ve değerlendirme rehberleri hazırlanacaktır.

Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Çöp yakma tesisleri, uçucu organik bileşik emisyonları ile büyük yakma tesislerine ilişkin mevzuat AB mevzuatı ile uyumlaştırılacaktır.

Gayrisihhi Müesseseler Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Kuruluş Kanununda değişiklik yapılacaktır.

Hava kalitesinin ilk değerlendirmesi ve izlenecek yerleşim yerlerinin tanımlanması için kriterlerin geliştirilmesi amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Atık yönetimi konusunda envanter hazırlıkları ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Su kalitesi konusunda, Türk mevzuatının AB mevzuatına uyumu için çalışmalar sürdürülecektir.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Şişelenmiş Sular ile İçme ve Kullanma Suları Hakkında Yönetmelik çıkartılacaktır.

Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Doğa Korumaya İlişkin yeni bir Kanun çıkarılacaktır.

3167 sayılı Kara Avcılığı Kanununda değişiklik yapılacaktır.

2873 sayılı Milli Parklar Kanununda değişiklik yapılacaktır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda değişiklik yapılacaktır.

Hayvanat bahçelerinin kurulması ve açılması yönetmeliği çıkartılacaktır.

Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği AB mevzuatına uygun hale getirilecektir.

Halk sağlığı alanında kullanılan pestisit ve pestisit benzeri maddeler hakkında yönetmelik çıkarılacaktır.

Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların çevreye bilinçli salımı ve pazara sürülmesine ilişkin yönetmelik çıkarılacaktır.

Gürültü Kontrol Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Araç ve makinalardan kaynaklanan gürültü ile ilgili test ve belgelendirme birimi kurulacaktır.

Tüketicinin korunması alanında, tüketiciler tarafından açılan dava sayısına bağlı olarak, yeni tüketici mahkemelerinin kurulması ve ayrıca tüketicilerin bilinçlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır.

Gümrük birliği alanında, AB'nin gümrük kodunda yapılan değişikliklerin gümrük mevzuatımıza aktarılması amacıyla, sahte ve korsan eşyanın ticaretine ilişkin düzenlemeleri de içeren, 4458 sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı'nın yasalması sağlanacaktır. Bunu müteakip, ilgili AB mevzuatı dikkate alınarak, yeni bir Gümrük Yönetmeliği çıkartılacaktır.

Topluluğun tercihli ticaret rejimlerine uyum çerçevesinde, müzakereleri 2003 yılı içinde başlatılan Arnavutluk ve Lübnan'ın yanısıra, Mısır ve Faroe Adaları ile sürdürülen müzakerelerin 2005 yılında sonuçlandırılması, ayrıca, Cezayir, Ürdün, Meksika, Şili ve Güney Afrika Cumhuriyeti ve MERCOSUR ile Müzakerelerin başlatılması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

Mali kontrol alanında, Sayıştay'ın denetim alanının genişletilmesi, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda yer alan dış denetim esaslarına uyum sağlanması ve uluslararası standartlara uygun bir denetim anlayışının oluşturulması amacıyla hazırlanan Sayıştay Kanun Tasarısı Taslağının yasalaştırılması sağlanacaktır.

İç denetçiler ve mali kontrol yetkililerinin, eşleştirme projesinin uygulamaya konulmasıyla birlikte kapsamlı eğitim programları gerçekleştirilerek yeteri kadar iç denetçinin görevlendirilmesi sağlanacaktır.

Merkezi Finans ve İhale Birimi Personeline İlişkin Kanun Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. GENEL DURUM

Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanmasının, bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerde yaşanan gelişmelere ve ülke ekonomisine olumlu yansımaları olmuştur.

Türkiye'nin toplam ihracatı 2003 yılında da artmaya devam etmiştir. İhracat bir önceki yıla göre yüzde 31 oranında artarak 2003 yılında 47,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Almanya yüzde 15,8'lik pay ile birinci konumunu muhafaza ederken, onu ABD (yüzde 7,9), İngiltere (yüzde 7,7) İtalya (yüzde 6,7) ve Fransa (yüzde 6) izlemiştir. 2004 yılının ilk yedi ayında yapılan ihracat ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 32,7 oranında artarak 34,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşirken, Almanya yüzde 14,2'lik pay ile yine birinci konumunu muhafaza etmiştir. Almanya'yı İngiltere (yüzde 8,6), ABD (yüzde 8), İtalya (yüzde 7,1) ve Fransa (yüzde 6,1) izlemiştir.

Toplam ithalat bir önceki yıla göre yüzde 34,5 oranında artarak 2003 yılında 69,3 milyar ABD dolarına ulaşmış, Almanya yüzde 13,6 pay ile birinci ülke konumunu korumuş, onu İtalya (yüzde 7,9), Rusya (yüzde 7,8), Fransa (yüzde 6) ve İngiltere (yüzde 5) izlemiştir. 2004 yılının ilk yedi ayında yapılan ithalat ise, bir önceki yıla göre yüzde 45,1 artışla 53,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşirken, Almanya yüzde 12 pay ile yine birincilik konumunu muhafaza etmiştir. Almanya'yı Rusya (yüzde 7,7), İtalya (yüzde 6,7), Fransa (yüzde 6,3) ve ABD (yüzde 4,8) izlemiştir.

Ülke grupları itibarıyla 2003 yılında OECD ülkelerine yapılan ihracat, yüzde 28,4 oranında artmış, toplam içindeki payı yüzde 64 olarak gerçekleşmiştir. İkinci sıradaki AB ülkelerine yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 31,9 oranında artmış, toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,5'e ulaşmıştır. İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) üyesi ülkelere yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 39,1 oranında artmıştır. Üçüncü sırada yer alan

İKT üyesi ülkelerin toplam ihracat içindeki payı ise yüzde 15,3 olarak gerçekleşmiştir. Ülke grupları içinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ne (KEİ) yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 38,5 oranında artarak, toplam ihracatta yüzde 10,2 pay ile dördüncü sırada yer almıştır.

2004 yılı ilk yedi ayında OECD ülkelerinin ihracattaki payı yüzde 64,7 olarak gerçekleşirken, bir önceki yılın aynı dönemine göre OECD ülkelerine ihracat yüzde 31,1 oranında artmıştır. Bu dönemde AB ülkelerine yapılan ihracat yüzde 24,1 oranında artmış, toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,7'e ulaşmıştır. Aynı dönemde İKT üyesi ülkelerin payı yüzde 15,9 olarak gerçekleşirken, bir önceki yıla göre ihracat yüzde 39,9 oranında artmıştır. KEİ'ye yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 36,5 oranında artarak, toplam ihracat içindeki payı yüzde 10'a ulaşmıştır.

2003 yılı toplam ithalatında OECD ülkelerinin payı bir önceki yıla göre yüzde 32 oranında artarak yüzde 62,8'e ulaşırken, AB ülkelerinin payı yüzde 35 oranında artarak, yüzde 45,4'e ulaşmış ve ikinci sıradaki yerini korumuştur. İKT üyesi ülkelere yapılan ithalat bir önceki yıla göre yüzde 23,7 oranında artmış ve toplam ithalat içindeki payı yüzde 12,1'e ulaşmıştır. KEİ ülkelerinin payı ise bir önceki yıla göre yüzde 39,6 oranında artarak yüzde 13,2'ye ulaşmıştır.

2004 yılı ilk yedi ayında OECD ülkelerinin ithalatta gerçekleşen payı bir önceki yıla göre yüzde 45,8 oranında artarak, yüzde 57,9'a ulaşmıştır. Aynı dönemde, AB ülkelerinin payı bir önceki yıla göre yüzde 46,7 oranında artarak, yüzde 44,1'e ulaşmıştır. İKT üyesi ülkelerin payı bir önceki yıla göre yüzde 12,9 oranında artarak, yüzde 9,5'e ulaşmıştır. KEİ'nin payı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 59,7 oranında artarak yüzde 13,2 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında Malta ile imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (YKTK) 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

Eximbank, 1992-2003 döneminde 1.252 milyon ABD doları ve Ocak-Eylül 2004 dönemi itibarıyla da 24 milyon ABD doları kredi kullanmıştır.

II. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile ilişkilerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde 2004 yılında da sürdürülmüştür.

Bakü – Tiflis – Ceyhan Ham Petrol Boru Hattının inşaat faaliyetlerine devam edilmektedir. 1760 km uzunluğundaki boru hattının 2004 yılı sonunda tamamlanması, Mayıs 2005'de Ceyhan'dan petrol ihracına başlanması öngörülmektedir. Toplam yatırım maliyeti tahmini 2.950 milyon ABD doları olan projeye TPAO'nun katkısının 2004 yılı sonu itibarıyla 90 milyon ABD doları olması beklenmektedir. Hattın yıllık kapasitesi 50 milyon ton olacaktır.

TPAO'nun yüzde 9 hissesine sahip olduğu Azerbaycan Şah Deniz Projesi kapsamında, 12 Mart 2001 tarihinde imzalanan Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin anlaşma uyarınca, Türkiye'ye gaz teslimine Ekim 2006 tarihinde başlanacak ve gaz miktarı tedricen artarak 6,6 milyar m³'e kadar çıkacaktır. Bu gaz

Türkiye-Gürcistan sınırına, inşa edilecek olan Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı ile ulaştırılacaktır. Projenin, Ekim 2005 tarihinde gaz kabul edebilir hale gelmesi beklenmektedir.

Hazar Geçişli Türkmenistan-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ile Türkmenistan doğal gazının, Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzatılacak bir boru hattı ile tüketim merkezlerine ulaştırılması planlanmaktadır.

29 Ekim 1998 tarihinde, Türkiye ile Türkmenistan arasında imzalanan Anlaşmaya göre, Türkmenistan'dan sağlanacak 30 milyar m³ Türkmen gazının, 16 milyar m³'ü Türkiye'ye, 14 milyar m³'ü Avrupa'ya sevk edilecektir.

21 Mayıs 1999 tarihinde Aşgabat'ta, BOTAS ile Türkmenistan Devlet Başkanı nezdinde Hidrokarbon Kaynaklarının Kullanımı için Yetkilendirilmiş Mercisi arasında 16 milyar m³/yıl doğal gaz alımı için 30 yıl süreli Doğal Gaz Alım/Satım Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre, Türkmenistan gazı Türkiye-Gürcistan sınırında teslim edilecektir. Bununla birlikte Türkmenistan tarafında boru hattının yapımı ile ilgili somut bir gelişme olmamıştır.

Azerbaycan'ın Güney Hazar Denizi kesiminde yer alan Şah Deniz sahasında üretilen doğal gazı Türkiye/Gürcistan sınırına getirmeyi amaçlayan Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı (SCP) 690 km uzunluğunda olup, Ekim 2005 tarihinde gaz kabul edebilir hale gelmesi beklenmektedir.

TPAO'nun yüzde 6,75 hissesine sahip olduğu, Azerbaycan'daki Azeri-Çıralı-Güneşli (ACG) projesindeki faaliyetler planlandığı şekilde devam etmektedir. Erken üretim safhasında halen günde ortalama 146.290 varil petrol üretilmektedir. Eylül 2004 sonu itibarıyla TPAO'nun hissesine tekabül eden brüt gelirler, kümülatif olarak 612 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.

Hazar Denizinin orta kesiminde yer alan Alov arama projesinde sismik veri toplama işlemi tamamlanmış olup, çalışmalar program çerçevesinde yürütülmektedir.

TPAO'nun yüzde 49 hissesine sahip olduğu Kazakistan'daki Kazaktürkmunay (KTM) Ltd. Şirketi, Eylül 2004 sonu itibarıyla sahadan kümülatif olarak 1.641 bin ton petrol üretimi yapmıştır. KTM sahalarından Ocak-Eyül 2004 döneminde ise 307 bin ton petrol üretimi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında kesintisiz demiryolu bağlantısının sağlanması amacıyla planlanan Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Projesiyle ilgili olarak ön fizibilite etüdü çalışmaları Ulaştırma Bakanlığınca yürütülmektedir.

Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki sosyo-ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla geliştirilen, 12 Mart 2001 tarihinden itibaren seferlerine başlamış olan Trans-Asya yolcu treni, projesinin İstanbul-Tahran-İstanbul ayağı gerçekleştirilmiştir. Taşkent-Almatı blok konteyner treni, 22 Haziran 2002 tarihinde düzenli seferlerine başlamıştır.

Ayrıca, söz konusu blok trenin İstanbul'dan Avrupa ülkelerine, Almatı'dan Çin'e kadar uzatılması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye-Almanya (İstanbul-Köln) arasında işletilen düzenli blok yük treninin gelecekte İstanbul-Almatı blok

trenine bağlantısının sağlanması hedeflenmektedir. Haydarpaşa-Türkmenistan arasında bir diğer blok tren seferine de 26 Aralık 2003 tarihinde başlanmıştır.

TABLO: IV. 1 - Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri (1)

(Kişi)

Ülke	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Y. Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	91	8	251	167	123	640
Kazakistan	94	19	349	118	35	615
Kırgız Cum.	105	46	418	153	74	796
Özbekistan	96	20	273	107	65	561
Türkmenistan	30	-	531	74	6	641
Diğer Asya Ülkeleri	170	65	612	156	10	1 013
Balkanlar	186	91	998	134	34	1 443
TOPLAM	772	249	3.342	909	347	5 709

(1) 2004 yılı Ekim ayı itibarıyla

Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Ocak-Eylül 2004 döneminde 5.709 öğrenci ülkemizde öğrenim görmektedir. Söz konusu öğrencilerin toplam giderleri aynı dönemde 10 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Milli Eğitim Bakanlığınca, Türk Cumhuriyetlerinden gelen personele yönelik eğitim seminerlerine devam edilmiştir.

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından, 2004 yılı Ocak-Eylül döneminde 450 teknik yardım projesi gerçekleştirilmiştir.

Türk Eximbank tarafından, Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında 1992-2003 döneminde 413,2 milyon ABD doları mal kredisi, 732,3 milyon ABD doları proje kredisi olmak üzere, toplam 1.145,4 milyon ABD doları kredi tahsis edilmiş, bu miktarın 874,7 milyon ABD dolarlık kısmı kullanılmıştır.

Türk Cumhuriyetlerine Türkiye'den 1996 – 2003 döneminde toplam 1.512 milyon dolar sermaye ihraç edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler sırasıyla; Azerbaycan (yüzde 68), Kazakistan (yüzde 27), Türkmenistan (yüzde 3), Kırgız Cumhuriyeti (yüzde 1) ve Özbekistan (yüzde 1) olmuştur. 2004 yılının ilk altı ayında ise bu ülkelere toplam 6 milyon ABD doları sermaye ihraç edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler yüzde 49,7 ile Kazakistan, yüzde 43,6 ile Azerbaycan ve yüzde 6,7 ile Özbekistan olmuştur.

2002 yılında 1.086 milyon ABD doları olarak gerçekleşen Türkiye-Türk Cumhuriyetleri dış ticaret hacmi, 2003 yılında yüzde 40,2 oranındaki artışla 1.523 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında Türkiye'nin toplam ihracatındaki yüzde 31 oranındaki artışa karşılık, bölgeye yapılan ihracatta yüzde 45,4 oranında artış kaydedilmiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin toplam ithalatındaki yüzde 35,2 oranındaki artışa karşılık, Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat yüzde 33,3 oranında artmıştır. Bu gelişmeler sonucu, 2003 yılında Türk Cumhuriyetleri ile ticaretimiz 276 milyon ABD doları fazla vermiştir.

2003 yılında ihracatta birinci sırayı 315 milyon ABD dolarıyla Azerbaycan, ithalatta ise 267 milyon ABD dolarıyla Kazakistan almaya devam etmiştir.

TABLO: IV. 2 - Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile Ticareti (Milyon ABD Doları)

Ülke		2001		2002		2003		2003 (1-7 Aylar)		2004 (1-7 Aylar)				
		Değer	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim%	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim%	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim%	Toplam İçindeki Payı %		
Azerbaycan	İhracat (a)	225,2	0,72	231	2,8	0,64	315	36,3	0,67	172	0,66	210	22,1	0,61
	İthalat (b)	78,1	0,19	65	-17,2	0,13	123	89,7	0,18	60	0,16	61	1,8	0,11
	Tic.Hacmi (a+b)	303	0,42	296	-2,4	0,34	438	48,0	0,38	232	0,37	271	16,9	0,31
	Tic.Dengesi (a-b)	147,1		167			193			111		148		
Kazakistan	İhracat (a)	119,8	0,38	160	33,7	0,44	234	46,1	0,50	113	0,44	184	63,2	0,53
	İthalat (b)	90,3	0,22	204	125,7	0,40	267	30,9	0,38	164	0,44	185	12,4	0,34
	Tic.Hacmi (a+b)	210,1	0,29	364	73,3	0,42	501	37,6	0,43	277	0,44	369	33,1	0,42
	Tic.Dengesi (a-b)	29,5		-44			-33			-51		0		
Kırgız Cumhuriyeti	İhracat (a)	17,4	0,06	24	38,0	0,07	41	70,2	0,09	21	0,08	36	71,7	0,10
	İthalat (b)	6,3	0,02	18	179,7	0,03	11	-38,1	0,02	7	0,02	6	-8,1	0,01
	Tic.Hacmi (a+b)	23,7	0,03	42	75,6	0,05	52	24,4	0,04	28	0,04	42	52,1	0,05
	Tic.Dengesi (a-b)	11,1		6			30			14		30		
Özbekistan	İhracat (a)	89,7	0,29	93	3,4	0,26	138	49,3	0,29	80	0,31	83	4,8	0,24
	İthalat (b)	36,0	0,09	75	109,1	0,15	99	32,0	0,14	55	0,15	94	71,6	0,17
	Tic.Hacmi (a+b)	125,7	0,17	168	33,7	0,19	238	41,5	0,20	134	0,21	177	31,9	0,20
	Tic.Dengesi (a-b)	53,7		17			39			25		-10		
Türkmenistan	İhracat (a)	105,2	0,34	110	4,6	0,31	170	54,8	0,36	86	0,33	125	44,4	0,36
	İthalat (b)	71,7	0,17	106	48,3	0,21	124	16,3	0,18	81	0,22	97	19,6	0,18
	Tic.Hacmi (a+b)	176,9	0,24	216	22,3	0,25	294	35,9	0,25	168	0,27	222	32,4	0,25
	Tic.Dengesi (a-b)	33,5		4			47			5		28		
Türk Cumhuriyetleri	İhracat (a)	557	1,78	618	11,0	1,71	899	45,4	1,90	472	1,82	638	35,3	1,84
	İthalat (b)	282	0,68	468	65,6	0,91	623	33,3	0,90	367	0,99	443	20,7	0,82
	Tic.Hacmi (a+b)	840	1,15	1 086	29,3	1,24	1 523	40,2	1,31	839	1,33	1 081	28,9	1,22
Toplamı	Tic.Dengesi (a-b)	274,9		151			276			105		195		
Türkiye Genel Top.	İhracat (a)	31 334	100,00	36 059	15,1	100,00	47 253	31,0	100,00	25 920	100,00	34 626	33,6	100,00
	İthalat (b)	41 399	100,00	51 270	23,8	100,00	69 340	35,2	100,00	37 105	100,00	53 945	45,4	100,00
	Tic.Hacmi (a+b)	72 733	100,00	87 329	20,1	100,00	116 593	33,5	100,00	63 025	100,00	88 571	40,5	100,00
	Tic.Dengesi (a-b)	-10 065		-15 211			-22 087			-11 184		-19 319		

Kaynak: DPT

TABLO: IV. 3 - Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticaretinin Diğer Ülke Grupları Ticaretiyle Karşılaştırılması (Milyon ABD Doları)

Ülke Grupları		2001		2002		2003		2003 (1-7 Aylar)		2004 (1-7 Aylar)				
		Değer	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %		
Türk Cumhuriyetleri	İhracat (a)	557	1,78	618	11,0	1,71	899	45,5	1,30	472	1,82	638	35,3	1,85
	İthalat (b)	282	0,68	468	66,0	0,91	623	33,1	0,90	367	0,99	443	20,7	0,75
	Tic.Hacmi (a+b)	839	1,15	1.086	29,4	1,24	1.522	40,1	1,31	839	1,33	1.081	28,9	1,16
	Tic.Dengesi (a-b)	275		150			276			105		195		
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	İhracat (a)	4 886	15,59	5 196	6,3	14,41	7 232	39,2	15,30	3 840	14,81	5 482	42,8	15,93
	İthalat (b)	6 032	14,57	6 770	12,2	13,13	8 376	23,7	12,08	4 931	13,29	5 572	13,0	9,47
	Tic.Hacmi (a+b)	10 918	15,01	11 966	9,6	13,66	15 608	30,4	13,39	8 771	13,92	11 053	26,0	11,86
	Tic.Dengesi (a-b)	-1 146		-1 574			-1 145			-1 091		-90		
AB	İhracat (a)	16 118	51,44	18 459	14,5	51,19	24 350	31,9	51,53	14 345	55,34	17 802	24,1	51,74
	İthalat (b)	18 280	44,16	23 321	27,6	45,24	31 496	35,1	45,42	17 692	47,68	25 955	46,7	44,12
	Tic.Hacmi (a+b)	34 399	47,29	41 780	21,5	47,69	55 845	33,7	47,90	32 037	50,83	43 757	36,6	46,93
	Tic.Dengesi (a-b)	-2 162		-4 863			-7 146			-3 347		-8 154		
OECD	İhracat (a)	20 615	65,79	23 553	14,3	65,32	30 263	28,5	64,04	16 970	65,47	22 252	31,1	64,68
	İthalat (b)	26 007	62,82	32 985	26,8	63,98	43 544	32,0	62,80	23 364	62,97	34 065	45,8	57,91
	Tic.Hacmi (a+b)	46 622	64,10	56 538	21,3	64,53	73 807	30,5	63,30	40 334	64,00	56 318	39,6	60,41
	Tic.Dengesi (a-b)	-5 392		-9 431			-13 281			-6 394		-11 813		
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	İhracat (a)	2 851	9,10	3 477	21,9	9,64	4 816	38,5	10,19	2 508	9,68	3 424	36,5	9,95
	İthalat (b)	5 546	13,40	6 577	18,6	12,76	9 185	39,7	13,25	4 875	13,14	7 889	61,8	13,41
	Tic.Hacmi (a+b)	8 397	11,54	10 054	19,7	11,47	14 001	39,3	12,01	7 383	11,71	11 313	53,2	12,13
	Tic.Dengesi (a-b)	-2 695		-3 100			-4 370			-2 367		-4 464		
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	İhracat (a)	972	3,10	1 042	7,2	2,89	1 546	48,4	3,27	823	3,18	1 131	37,4	3,29
	İthalat (b)	1 238	2,99	1 548	25,1	3,00	2 728	76,2	3,93	1 532	4,13	1 697	10,8	2,88
	Tic.Hacmi (a+b)	2 209	3,04	2 590	17,2	2,96	4 274	65,0	3,67	2 355	3,74	2 828	20,1	3,03
	Tic.Dengesi (a-b)	-266		-506			-1 182			-709		-566		
Türkiye Genel Top	İhracat (a)	31 334	100,00	36 059	15,1	100,00	47 253	31,0	100,00	25 920	100,00	34 406	32,7	100,00
	İthalat (b)	41 399	100,00	51 554	24,5	100,00	69 340	34,5	100,00	37 105	100,00	58 825	58,5	100,00
	Tic.Hacmi (a+b)	72 733	100,00	87 613	20,5	100,00	116 593	33,1	100,00	63 025	100,00	93 231	47,9	100,00
	Tic.Dengesi (a-b)	-10 065		-15 495			-22 087			-11 185		-24 419		

Kaynak: DPT

Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 2003 yılında yüzde 1,9 olarak gerçekleşirken, bir önceki yıla göre yüzde 0,19 oranında bir artış göstermiştir. Bölgeden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı, yüzde 0,90 olmuştur.

Türk Cumhuriyetlerine 2003 yılının ilk yedi ayında yapılan ihracat 472 milyon ABD doları iken, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 35,3 oranında artarak 638 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Aynı dönemde bölgeden yapılan ithalat ise 2003 yılının ilk yedi ayında 367 milyon ABD doları iken, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 20,7 oranında artarak, 443 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara ve teknik işbirliği projelerinin uygulanmasına daha etkin bir mali ve idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile Karma Ekonomik Komisyon toplantılarının gerçekleştirilmesine ve bu çerçevede söz konusu ülkeler ile ülkemiz arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ulaştırma, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhitlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde alt yapıya yönelik programlara önem verilecektir.

Bu ülkelerle aramızda mevcut ahdî belgelerde bulunan yükümlülüklerden henüz uygulamaya konulmamış olanların yerine getirilmesine öncelik verilecektir.

Müteşebbislerin bu ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmeler kurması için gerekli bilgi ve alt yapı desteği sağlanacaktır.

III. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK)

a) Mevcut Durum

İslam ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik çabalar ikili ve çok taraflı olarak sürdürülmektedir. İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ilişkilerimiz, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çerçevesinde ve İKT'nin değişik platformlarında yürütülmektedir.

11-13 Mayıs 2004 tarihleri arasında İSEDAK İzleme Komitesi 20. Toplantısı İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, Ekonomik İşbirliği Eylem Planının uygulanmasının hızlandırılması, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması, Dünya Ticaret Örgütü faaliyetleri çerçevesinde işbirliği, İKT üyesi ülkelerin özel sektörleri arasındaki işbirliği ve 20. İSEDAK Toplantısı gündemi gibi konular ele alınmıştır.

2003 yılında yürürlüğe girmiş olan İKT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşmasını (TPSOIC) 24 ülke imzalamış, bunlardan 14 ülke onay sürecini tamamlamıştır. Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılması öngörülen TPSOIC

müzakereleri birinci tur görüşmelerinin ilk toplantısı 6-9 Nisan 2004, ikincisi 7-10 Eylül 2004 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. TPOIC müzakereleri birinci tur üçüncü toplantısının Aralık 2004, dördüncü toplantısının ise Mart 2005'te yapılması planlanmıştır. Dört toplantı sonucunda birinci tur ticaret müzakereleri tamamlanacaktır. Bu müzakereler sonucu İKT Üyesi Ülkeler arasında ticareti serbestleştirici bir anlaşmanın ortaya çıkması hedeflenmektedir.

20. İSEDAK Toplantısı 23-27 Kasım 2004 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenecektir. Toplantıda, dünyadaki ve üye ülkelerdeki ekonomik gelişmeler, İKT Ekonomik İşbirliği Eylem Planının uygulanma durumu, İKT üyesi ülkeler arasında bir Tercihli Ticaret Sisteminin oluşturulmasına ilişkin ticaret müzakerelerinde katedilen gelişmeler, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması, ticaretin ve ulaştırmanın kolaylaştırılması, 5-7 Şubat 2005 tarihinde Bahreyn'de yapılması planlanan 11. Özel Sektör Toplantısı ve İslam Ticaret Fuarı hazırlıkları ve Dünya Ticaret Örgütü faaliyetleri ile ilgili konular görüşülecektir.

İSEDAK'ın faaliyetlerine başlamasının 20. yılı münasebetiyle 20. İSEDAK Toplantısıyla eş zamanlı olarak İKT Ekonomi Konferansı düzenlenecektir. Konferansta, İKT içi ticaret ve yatırımların geliştirilmesi ve bu kapsamda özel sektörün teşviki, İSEDAK'ın yirmi yıllık performansı ve geleceği, İKT ekonomik ve ticari işbirliği kurum ve mekanizmalarının güçlendirilmesi, İSEDAK'ın uhdesindeki İKT Eylem Planının uygulamasının etkinleştirilmesi kapsamında, finansman mekanizmasının ihdası gibi konular ele alınacaktır.

İKT çerçevesinde üye ülkelerin özel sektörleri arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik çabalar kapsamında, Onuncu Özel Sektör Toplantısı 4-5 Ekim 2003'de İran'da yapılmıştır. Onbirinci Özel Sektör Toplantısı ise 5-7 Şubat 2005 tarihlerinde Bahreyn'de gerçekleştirilecektir.

Onuncu İslam Ülkeleri Ticaret Fuarı 5-9 Şubat 2005 tarihlerinde Bahreyn'de düzenlenecektir.

2003 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ihracatı, 7,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 15,2'ye yükselmiştir. 2004 yılının ilk yedi aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 49 artışla 5,5 milyar ABD dolarına çıkmıştır.

2003 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ithalatı, 8,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 11,8 dir. 2004 yılının ilk yedi ayında ithalat yüzde 21,7 oranında artışla 5,6 milyar ABD dolarına çıkmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İslam ülkeleri ile çok taraflı ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sürdürülecek ve bu yöndeki faaliyetlerin nitelik ve kapsamı geliştirilecektir. Bu kapsamda İslam ülkeleriyle daha yakın ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için uygun önlemler alınacak, ihraç ürünlerimizin çeşitlendirilmesi ve yeni pazarlara ulaştırılması, yatırım ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

İslam ülkelerinin DTÖ'ye üye olmaları yönündeki çabalar desteklenecektir.

Gerek İslam ülkeleri ile ortak projelerin, gerekse ulusal kamu ve özel sektör projelerinin finansmanında, İslam Kalkınma Bankası kaynaklarından daha fazla istifade edilmesi yolları aranarak bu imkanların daha iyi tanıtılması yönünde çabalar artırılabilecektir.

İslam ülkeleriyle işbirliği alanlarını arttırma çabaları desteklenecektir. Bu çerçevede, 22-25 Eylül 2005 tarihlerinde Türkiye’de düzenlenecek olan İslam Ülkeleri Birinci Turizm Fuarının gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

İSEDAK faaliyetleri kapsamında yürütülen işbirliği projeleri ve çalışmalarında özel sektörün daha aktif bir şekilde yer alması için gerekli çabalar gösterilecektir.

İKT-AB diyalogunun geliştirilmesi için başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT)

a) Mevcut Durum

Ülkemizin üyesi olduğu bölgesel işbirliği oluşumlarından biri olan EİT çerçevesinde ticaret ve yatırım, ulaştırma ve haberleşme, enerji, maden ve çevre, tarım, sanayi, sağlık ve turizm, ekonomik araştırma ve istatistik, eğitim, bilim, kültür ve uyuşturucu kontrolü alanlarında işbirliği faaliyetleri devam etmektedir.

EİT Bölgesel Planlama Konseyi’nin 14. Toplantısı 4-6 Aralık 2003 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır.

EİT çerçevesinde ticaretin geliştirilmesi ile ilgili olarak 15-17 Temmuz 2003 tarihlerinde Pakistan’ın başkenti İslamabad’da yapılan EİT Ticaret/Dış Ticaret Bakanları 2. Toplantısında Afganistan, İran, Pakistan, Tacikistan ve Türkiye tarafından imzalanan EİT Ticaret Anlaşması (ECOTA)’nın yürürlüğe girmesi için çalışmalar devam etmektedir. Bu çerçevede 13-15 Ocak 2004 tarihlerinde Ankara’da yapılan Yüksek Düzeyli Uzmanlar Grubu Toplantısında ECOTA’nın uygulanması ile ilgili teknik konular ve ECOTA’nın daha kısa bir geçiş sürecinde uygulanmasını öngören Fast Track yaklaşımı görüşülmüştür. Bu toplantıda ayrıca, EİT Bölgesinde yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşması Taslağı üzerinde görüşmeler yapılmış ve önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

EİT Bölgesinde ticaretin finansmanına ve kalkınmaya yardımcı olması amacıyla İstanbul’da kurulacak olan EİT Ticaret ve Kalkınma Bankasının kuruluş anlaşması Türkiye, İran ve Pakistan tarafından onaylanmıştır. Kuruluş işlemlerinin başlayabilmesi için İran’ın anlaşmayı onaylama sürecinde koymuş olduğu şartları kaldırması beklenmektedir. Bankanın kurulmasından sonra faaliyetlerini nasıl yürüteceği, hizmetlerini nasıl ve hangi kurallar çerçevesinde sunacağı konusunda bir fizibilite raporunun hazırlanması amacıyla danışman firmanın tutulması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, danışman firmanın görev tanımının görüşüldüğü Geçici Üçlü Komite Toplantısı 6-7 Nisan 2004 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir.

EİT Ticaret ve Sanayi Odasının (ECO-CCI) daha etkin biçimde faaliyet gösterebilmesi için, daimi bir sekreteryaya kavuşturulmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

2004/2005 döneminde, enerji işbirliği alanında EİT üyesi ülke kaynaklarının rasyonel ve verimli kullanılması amacına yönelik bir konferans Azerbaycan'ın Bakü kentinde, EİT Enerji/Petrol Bakanları 2. Toplantısı ise İran'ın başkenti Tahran'da düzenlenecektir.

2004 yılı sonlarında, Adana'nın Ceyhan ilçesinde EİT Petrol ve Gaz Boruhatları Güzergahları konulu 4. Yüksek Düzeyli Uzmanlar Görev Toplantısı düzenlenecektir.

EİT Çevre Bakanları 2. Toplantısı 4-6 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

Ulaştırma ve haberleşme alanlarında, üye ülkeler arasında işbirliğini artıracak sağlam bir alt yapının kurulması için Almatı Ana Planı ve EİT Ulaştırma ve Haberleşme On Yıllık Eylem Planı (1998-2007) çerçevesinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede EİT Ülkeleri Ulaştırma ve Haberleşme Bakanları 5. Toplantısı 10-12 Ağustos 2004 tarihlerinde Bişkek'te gerçekleştirilmiştir.

EİT Sanayi Bakanları 1. Toplantısı 29-30 Ocak 2004 tarihlerinde Tahran'da yapılmış ve Eylem Planı kabul edilmiştir. EİT Ülkeleri Sanayi İşbirliği Uzmanlar Toplantısı 21-22 Eylül 2004 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiş ve Bölgesel Sanayi İşbirliği Stratejisi hazırlanmış olup, bu belge 2005 yılında ülkemizde toplanacak olan EİT Sanayi Bakanları 2. Toplantısı'nda ele alınacaktır.

EİT Tarım Bakanları 2. Toplantısı 2004 yılı Kasım ayında Ankara'da gerçekleştirilecektir.

Ankara'da kurulması öngörülen EİT Eğitim Enstitüsünün kuruluşu ve faaliyete geçirilmesine yönelik, Mütevelli Heyeti Toplantısı Türkiye'de gerçekleştirilecektir.

Türkiye'nin 2003 yılında EİT ülkelerine ihracatı 1,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımızdaki payı yüzde 3,3'dür. 2004 yılının ilk 7 aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 37,4 oranında artarak 1,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2003 yılında Türkiye'nin EİT ülkelerinden ithalatı 2,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 3,9'dur. 2004 yılının ilk yedi ayında ithalat yüzde 10,8 oranında artarak 1,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin geliştirilmesi için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılması, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılması, serbest pazar ekonomisinin işlemesi, özel sektörün bölge içinde etkin bir biçimde faaliyet göstermesine yönelik tedbirlerin alınması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ticaret rejimlerinin şeffaflaştırılarak DTÖ kural ve standartları ile uyumlaştırılması önem arz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak belirlenmiş faaliyetlere aktif katılım sağlanacak, bölge içi ticaretin serbestleştirilmesi ve bölgede yatırım ortamının iyileştirilmesi için ECOTA ve Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşması'nın bir an önce hayata geçirilmesi çalışmaları desteklenecek, bölge ülkelerinin Batı ile bağlantılarının güçlendirilmesi amacıyla ulaştırma, haberleşme faaliyetleri ve ülkemizin, bölge ülkelerinin enerji kaynakları göz

önünde tutulduğunda, bir enerji köprüsü olabilmesi için, bu alanda işbirliği faaliyetlerine devam edilecektir.

EİT Ticaret ve Kalkınma Bankasının kuruluş çalışmaları ve EİT Sanayi ve Ticaret Odası'nın İstanbul'da daimi sekreteryaya kavuşmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ)

a) Mevcut Durum

Sırbistan ve Karadağ'ın 2004 yılı Nisan ayında KEİ'ye üyelik konusundaki iç onay işlemlerini tamamlayarak örgüte tam üye olmasıyla, KEİ on iki üyeli bir örgüt olmuştur.

Ulaştırma Çalışma Grubu tarafından KEİ bölgesinde ulaştırma alanında önümüzdeki beş yıl içinde yapılması planlanan çalışmaları içeren KEİ Eylem Planı hazırlanmıştır. Ülkemizin izleyeceği stratejileri ve uygulamaları belirlemek üzere Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğünde çalışmalar devam etmektedir.

KEİ'nin proje bazında çalışan bölgesel işbirliği örgütü olması için, KEİ genel bütçesinden ayrı olarak bir proje geliştirme fonu kurulmuştur. Fonun işleyiş kurallarını belirleyen hukuki belgeler tamamlanmıştır. Fona, Türkiye dahil, beş üye ülke ve KEİ bağlı kuruluşları maddi katkıda bulunmuştur.

Ülkemiz 2002 Kasım ayında devraldığı İletişim Çalışma Grubu ülke koordinatörlüğünü 2004 Ekim, 2003 Nisan ayında üstlendiği Çevre Koruma Çalışma Grubu ülke koordinatörlüğü görevini ise 2005 Nisan ayına kadar sürdürecektir.

25 Haziran 2004 tarihinde, KEİ Dışişleri Bakanlarının KEİ'nin Bölgedeki Güvenlik ve İstikrara Katkısına İlişkin Bildirisi yayınlanmıştır.

Türkiye'nin 2003 yılında KEİ ülkelerine ihracatı 4,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 10,3'tür. 2004 yılının ilk yedi aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 36 oranında artarak 3,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2003 yılında Türkiye'nin KEİ ülkelerinden ithalatı 9,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımızdaki payı yüzde 13,4'dür. 2004 yılının ilk yedi ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 60 oranında artarak 7,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

KEİ, üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla çok taraflı ve çok sektörlü bir işbirliği modeli ile çalışmalarını sürdürecektir.

KEİ ülkeleri ile olan ilişkilerimizde özel sektöre ağırlık verilecek ve girişimcilik özendirilecektir. KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kollektif girişimleri için gerekli önlemler alınacak ve bu kapsamda iş adamlarına vize kolaylıkları sağlanacaktır.

KEİ üyesi ülkelerin KOBİ'lerinin diğer üye ülkelerle ticaret yaparken karşılaştıkları engellerin tedricen ortadan kaldırılması ve serbest bölgelerde işbirliğine gidilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Ortak projelerin finansmanında ve özel sektörün desteklenmesinde KEİ Ticaret ve Kalkınma Bankasının olanaklarından yararlanılacaktır.

Ticaret, ulaştırma, haberleşme, ekonomik ve ticari bilgi değişimi gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara etkinlik kazandırılacaktır.

Enerji verimliliğinin, özellikle Karadenizin biyo-üretim potansiyelinin korunması, işletilmesi ve geliştirilmesi için ortak etkinlikler desteklenecek ve enerji verimliliği ile ilgili olarak bölgeye yönelik eğitim programları planlanacaktır.

4. GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)

a) Mevcut Durum

D-8 kapsamında işbirliği, esas itibarıyla sektörel bazda yürütülmektedir. Bu kapsamda; Bangladeş kırsal kalkınma; Endonezya yoksullukla mücadele ve insan kaynakları; İran bilim ve teknoloji; Malezya finans, bankacılık ve özelleştirme; Mısır ticaret; Nijerya enerji; Pakistan tarım ve balıkçılık; Türkiye sanayi, sağlık ve çevre alanındaki işbirliği çalışmalarını koordine etmektedir.

18 Şubat 2004 tarihinde Tahran'da düzenlenen D-8 Dördüncü Zirve Toplantısında; üye ülkeler arasında işbirliği ve eşgüdümün artırılması, ahlaki, siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve bilimsel alanlarda sürdürülebilir ve dengeli gelişmenin sağlanması için yeni teknolojilerden yararlanılması, D-8 ülkeleri arasındaki ticaretin geliştirilmesi, kolaylaştırılması ve daha serbest ticaretin oluşturulması, İş Adamları için Vize İşlemlerinin Basitleştirilmesi Anlaşmasının yürürlüğe girmesi, üye ülkeler arasında bankacılık işlemlerindeki sorunların belirlenmesi ve engellerin kaldırılması, üye ülkelerdeki mevcut kaynakların ve olanakların en iyi şekilde kullanımını amaçlayan yeni projelerin başlatılması hususlarında görüş birliğine varılmıştır.

Türkiye'nin 2003 yılında D-8 ülkelere ihracatı 1,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımızdaki payı yüzde 2,8'dir. 2004 yılının ilk 7 aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 11,2 oranında artarak 834 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

2003 yılında Türkiye'nin D-8 ülkelerinden ithalatı 3,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 4,8'dir. 2004 yılının ilk yedi ayında ithalat yüzde 19 oranında artarak 2,2 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türkiye D-8 çerçevesinde işbirliği faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir.

Ticaretin kolaylaştırılarak D-8 üyesi ülkelerin refah seviyelerinin yükseltilmesi amacıyla, D-8 ülkeleri arasında tarife dışı engellerin kaldırılması ve tarifelerin giderek azaltılmasını öngören D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması müzakereleri sürdürülecektir.

İleri teknoloji tabanlı yabancı firmaların, ülkemizde kurulu Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yer alabilmeleri için D-8 ülkeleriyle karşılıklı ilişkiler başlatılacaktır.

IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere ikili ve çok taraflı bazda yaptığı yardımlarda 2003 yılında azalma olmuştur. Yardımlardaki bu azalış, GSMH'deki artışın da etkisiyle yüzde 0,05 olan yardımların GSMH'ya oranını yüzde 0,034'e düşürmüştür. Bu oranlar her haliyle OECD/DAC'ın ortalamasının ve bu konuda Birleşmiş Milletlerin koyduğu hedefin (yüzde 0,7) altındadır.

2003 yılında Türk Cumhuriyetlerine yapılan yardımlar bir önceki yıla göre yüzde 26 oranında azalmıştır. Bir önceki yıla göre en yüksek artış ise yüzde 159 ile Türk Cumhuriyetleri haricindeki İKT üyesi ülkelere yapılan yardımlarda görülmüş ve ikili yardımlar içindeki payı yüzde 11'e yükselmiştir. Diğer ülkelere yapılan yardımlarda ise yüzde 10 oranında artış olmuştur.

Uluslar arası teknik işbirliği, bilgi ve teknolojinin yurdumuza transferinde bir ek kaynak olma durumunu sürdürmektedir. Ülkemiz için, ikili teknik işbirliği anlaşmalarımız bulunan muhtelif ülkelerin sağladığı teknik yardımlar, kamu ve özel kesim kuruluşlarımızda güncel ve ileri teknolojilerin yurt düzeyinde kullanımında ve çalışanlarının bilgi düzeylerini artırmaları yönünde önemli bir bilgi alışverişi kaynağı oluşturmaktadır.

Çok taraflı teknik işbirliği çerçevesinde, UNDP, UNFPA, WHO, UNICEF, ILO, UNIDO, FAO, UNESCO gibi Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarından sağlanan teknik yardımlar, insan kaynaklarımızın niteliğinin geliştirilmesi, mevcut kuruluşlarımızın günün şartlarına uyum sağlaması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi ve az gelişmiş bölgelerde gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi, iyi yönetişimin sağlanması, çevreye duyarlı teknolojilerin kullanılması, kadınların ekonomik ve sosyal faaliyetlerde daha fazla yer alması amacıyla kullanılmaktadır. Teknik işbirliği faaliyetleri tamamen hibe yardımlar şeklinde düzenlenmiştir. Hibe yardımlar çoğunlukla, proje kapsamında uzman desteği, makine ve ekipman yardımları şeklinde olmaktadır. UNDP kapsamında yürütülen projelerde ise, ülke katkısı da gerekmektedir.

UNDP ile Türkiye arasında yürürlükte olan Ülke İşbirliği Çerçeve Programı kapsamında yönetim, yoksulluk, çevre ve yerel yönetimler konularına; Yerel Gündem 21, GAP Sürdürülebilir İnsani Kalkınma Programı ve Doğu Anadolu Entegre Kalkınma Programı (LEAP) kapsamında ise fakirlikle mücadele, gelir dağılımı eşitsizliği ve sürdürülebilir kalkınma konularında önemli faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

BMKP desteği ile DPT tarafından yürütülmekte olan Gelişmekte Olan Ülkeler Arası Teknik İşbirliği (TCDC) projesi çerçevesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun Sosyal Riski Azaltma Proje koordinasyon birimi tarafından yürütülen ECANET'in (Avrupa ve Orta Asya Sosyal Fonlar Ağı) 2004 yılında yürütülen bölgesel konferans ve diğer faaliyetleri desteklenmiştir. TCDC projesi kapsamında Kafkas ülkeleri arasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan 2. Uluslararası Kars Kent Kurultayı ve Kafkas Kültür Şenlikleri desteklenmiştir.

2000 yılında gerçekleştirilen Binyıl Zirvesinde ülke liderlerince, yoksulluğun azaltılması başta olmak üzere, sekiz hedef tanımlanmış ve ülkeler bu hedeflere ulaşmada ne kadar yol aldıklarını ifade eden yıllık raporlar hazırlamaya başlamışlardır. Binyıl Kalkınma hedeflerine ilişkin Türkiye ülke raporu, ilk kez 2004 yılında DPT tarafından ilgili kurumların katkılarıyla hazırlanmıştır.

Diğer yandan, uluslar arası teknik işbirliği anlaşmalarımız çerçevesinde ülkemize teknik konularda burslar tahsis eden ülkeler Almanya, Japonya, Malezya, Hindistan ve Güney Kore'dir. Almanya Federal Cumhuriyeti yedi kalkınma projesine destek vermiştir. Japonya teknik yardımıyla 130 adet kısa süreli burs imkanı sağlanmış, 16 adet proje desteklenmiştir. Malezya 53 konuda, Hindistan 86 konuda, Güney Kore 6 konuda ve Pakistan ise bir konuda teknik burs programları tahsis etmiş olup, bu burslar için toplam 344 kuruluşa duyuru yapılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kalkınmakta olan ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla teknik yardım önemli bir işbirliği aracı olarak kullanılmaya devam edilecek ve bunun için teknik yardım verebilme kapasitemizi artırıcı faaliyetlerde bulunulacaktır.

Uluslar arası teknik işbirliği faaliyetlerine sivil toplum örgütlerinin ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek ve edinilen tecrübenin daha fazla tabana yayılması sağlanacaktır.

İnsan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesinde ve uluslar arası kuruluşlarda daha fazla Türk uzmanın görevlendirilmesi konusunda çalışmalar devam etmektedir.

Ülkemizden talep edilen teknik yardımların karşılanmasını teminen uluslar arası kuruluşlarla yürütülen projelerden faydalanma yoluna gidilecektir.

TCDC projesi kapsamında gelişmekte olan ülkelerle işbirliğini güçlendirici faaliyetler sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Gelişmekte olan ülkelere kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan aynî ve nakdi yardımların belirlenen strateji ve hedefler doğrultusunda yürütülmesini temin edecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kamu ve özel kesimde çalışan personelin, teknik işbirliği kapsamında yurt dışında, uluslar arası kuruluşlarda ve projelerde geçici olarak görevlendirilebilmesine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

TABLO: IV. 4 - 2001 - 2003 Yıllarında Yapılan Yardımlar

(1000 ABD Doları)

ÜLKELER	Proje ve Program Yardımı			Teknik İşbirliği			Acil Yardımlar			Diğer			Toplam Bağışlar								
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001		2002		2003				
													Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%			
İKİLİ YARDIMLAR	1 658	13 381	11728	14 506	18 889	14775	1 276	1 278	4142	5 733	5 475	8096	23 173	100	39 024	100	38709	100			
AZERBAYCAN	304	125	1035	2 294	3 272	2226	472	266	16	780	478	320	3 850	17	4 142	11	3588	9			
KAZAKİSTAN	139	2	941	1 063	1 110	1572				11		348	391	355	1 550	7	1 514	4	2869	7	
KIRGIZİSTAN	171	106	1058	1 075	1 426	606			14	7	540	929	592	1 785	8	2 475	6	2265	6		
KKTC	92	6 697	519	772	1724	122				2		181	1	1265	1 045	5	8 424	22	1907	5	
ÖZBEKİSTAN		0	80	149	180	337						22	268	399	179	417	2	601	2	597	2
TÜRKMENİSTAN	150	61	1178	1 110	932	424				5		415	929	1357	1 675	7	1 928	5	2960	8	
TÜRK CUM. TOPLAMI	855	6 992	4814	6 462	8 644	5290	472	320	23	2 532	3 128	4071	10 322	45	19 084	49	14199	37			
İKT ÜLKELERİ(1)	242	100	1459	1 479	852	716	340	523	1570	554	216	631	2 615	11	1691	4	4378	11			
DIĞER ÜLKELER(2)	561	6 289	5455	6 565	9 393	8769	464	436	2549	2 646	2 132	3394	10 237	44	18 249	47	20132	52			
ÇOK TARAFLI YARDIMLAR													45 185		46 276		40206				
TOPLAM													68 358		85 300		78915				

Kaynak:DİE

(1) 2003 yılında 30 ülke (Türk Cumhuriyetleri hariç)

(2) 2003 yılında 23 ülke

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER

a) Mevcut Durum

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi, işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi ile kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Sosyo-ekonomik göstergeler ve gelir dağılımı açısından bölgeler arası farklılıklar devam etmektedir.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Düzey 1 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) içerisinde nüfusu en yüksek olan bölge İstanbul Düzey 1 Bölgesi olup, bunu Ege ve Akdeniz Düzey 1 Bölgesi izlemektedir. En düşük nüfuslu bölge ise Kuzeydoğu Anadolu Düzey 1 Bölgesidir.

1990-2000 döneminde yıllık ortalama nüfus artış hızı açısından; İstanbul Düzey 1 Bölgesi ilk sırada, Batı Karadeniz Düzey 1 Bölgesi ise son sırada yer almaktadır.

İstanbul Düzey 1 Bölgesi en yüksek şehirleşme oranı ile ilk sırada yer alırken, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz Düzey 1 Bölgeleri son sıralarda bulunmaktadır.

Düzey 1 İBB'lerinin 2001 yılı itibarıyla GSYİH'ya katkıları açısından; İstanbul Düzey 1 Bölgesi yüzde 21,5 ile ilk, Kuzeydoğu Anadolu Düzey 1 Bölgesi yüzde 1,3 ile son sırada yer almaktadır.

2001 yılında kişi başına GSYİH ülke ortalaması 100 kabul edildiğinde, en yüksek endeks değerlerine sahip Düzey 1 bölgeleri sırasıyla; Doğu Marmara Düzey 1 Bölgesi (152), İstanbul Düzey 1 Bölgesi (143) ve Ege Düzey 1 Bölgesidir (119). En düşük endeks değerine sahip Düzey 1 bölgesi ise Kuzeydoğu Anadolu Düzey 1 Bölgesidir (43).

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına (2003) göre 1. sıradaki İstanbul Düzey 1 Bölgesini Batı Anadolu ve Doğu Marmara Düzey 1 Bölgeleri izlemektedir. Araştırmaya göre en son sırada ise Kuzeydoğu Anadolu Düzey 1 Bölgesi yer almaktadır.

2004 yılı itibarıyla kalkınmada öncelikli yöreler 49 il ve 2 ilçe ile ülke yüzölçümünün yüzde 55'ini, nüfusun ise yüzde 36'sını kapsamakta ve bu yörelerde, istihdama yönelik yatırımların teşvik tedbirleri ile desteklenmesine devam edilmektedir.

TABLO: V. 1- İBBS - Düzey 1 Bölgeleri İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Göstergeler

Düzey 1 Bölgeleri	2000 Yılı Nüfusu	Nüfusun Payı (%)	1990-2000 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	Şehirleşme Oranı (%) (2000)	Bölgelerin GSYİH'ya Katkısı (2001)	Kişi Başına GSYİH Endeks Değerleri	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
İSTANBUL	10 018 735	14,8	33,09	90,69	21,5	143	1
BATI MARMARA	2 895 980	4,3	11,18	55,55	4,9	112	5
EGE	8 938 781	13,2	16,29	61,48	16,4	119	4
DOĞU MARMARA	5 741 241	8,5	20,25	67,36	13,1	152	3
BATI ANADOLU	6 443 236	9,5	21,35	77,22	10,1	108	2
AKDENİZ	8 706 005	12,8	21,43	59,78	12,4	95	6
ORTA ANADOLU	4 189 268	6,2	9,27	56,47	4,1	74	8
BATI KARADENİZ	4 895 744	7,2	0,13	49,39	5,5	79	7
DOĞU KARADENİZ	3 131 546	4,6	9,32	49,37	2,9	66	9
KUZEYDOĞU ANADOLU	2 507 738	3,7	6,32	51,44	1,3	43	12
ORTADOĞU ANADOLU	3 727 034	5,5	18,36	53,86	2,3	50	11
GÜNEYDOĞU ANADOLU	6 608 619	9,7	24,79	62,69	5,5	55	10
TÜRKİYE	67 803 927	100,0	18,28	64,9	100,0	100	

Kaynak: DİE, DPT

2004 yılında, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri olmak üzere, 36 ilde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulanması öngörülen 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla, kalkınmada öncelikli yöreler kapsamındaki iller ile Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca 2001 yılı için belirlenen fert başına GSYİH tutarı 1500 ABD doları veya daha az olan illerde gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği gibi teşvik tedbirleri yürürlüğe konulmuştur.

Ülke genelinde halen faaliyette bulunan toplam 21 serbest bölgeden 5'i, kalkınmada öncelikli yörelerde bulunmaktadır.

2004 yılında 2'si kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere, tamamlanması planlanan 3 organize sanayi bölgesi ile; kalkınmada öncelikli yörelerdeki organize sanayi bölgesi sayısı 33'e, ülke genelinde ise 79'a ulaşacaktır.

2004 yılında 10'u kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere, tamamlanması planlanan 13 küçük sanayi sitesi ile; kalkınmada öncelikli yörelerdeki küçük sanayi sitesi sayısı 182'ye, ülke genelinde ise 385'e ulaşacaktır.

2003-2004 öğretim yılında, kalkınmada öncelikli yörelerde pansiyonlu ilköğretim okulu sayısı 186'ya, yatılı ilköğretim bölge okulu sayısı 252'ye, ülke genelinde ise sırasıyla 272 ve 289'a ulaşmıştır.

13'ü kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere toplam 77 üniversiteden; 22'si İstanbul, 11'i Ege, 11'i Batı Anadolu, 7'si Doğu Marmara, 7'si Akdeniz, 4'ü Orta Anadolu, 3'ü Batı Marmara, 3'ü Batı Karadeniz, 3'ü Ortadoğu Anadolu, 3'ü Güneydoğu Anadolu, 2'si Kuzeydoğu Anadolu ve 1'i Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunmaktadır.

Acil Eylem Planının Yerel Yönetimler Reformu bölümünde öngörülen; bölgesel gelişme stratejisi ve planlarını hazırlayacak ve bölgesel gelişme programları çalışmalarının uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve koordinasyonunu sağlayacak olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile ilgili kanun taslağı çalışmalarının 2004 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve geri kalmış yörelerde refah seviyesinin yükseltilmesine yönelik olarak ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kaynakların yerinde ve etkin kullanımının sağlanması, yerel dinamikleri harekete geçirecek şekilde yerel girişimlerin desteklenmesi temel amaçtır.

Yatırımlarda devlet yardımlarında, özellikle geri kalmış bölgelerin gelişmesini hızlandıracak düzenlemelere gidilecek ve uygulanan teşvik tedbirlerinin yürütülmesine devam edilecektir.

Kalkınmada öncelikli yörelerdeki nitelikli personel açığının giderilmesi çalışmalarına, işsizliği azaltıcı ve gelir artırıcı faaliyetlerin desteklenmesine devam edilecektir.

Büyük şehirlere göçün önlenmesi amacıyla, geri kalmış yörelerde ve özellikle 2. kademe bölge merkezlerinde alt yapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile kamu kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyelleri harekete geçirerek bölgesel gelişmeyi hızlandırmak amacıyla, Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulacak ve faaliyete geçirilecektir.

II. BÖLGE PLANLAMASI

a) Mevcut Durum

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının dengelenmesi, sektörel ve makro politikaların kalkınma etkisinin artırılması, büyük şehirlere yönelik kontrolsüz göçün daha alt kademe merkezlere de yönlendirilerek dengeli bir yapının oluşturulması, kentlerde çevre ve mekan kalitesinin korunarak sağlıklı büyümeye bağlı sorunların azaltılması ve kırsal alanda istihdamı ve verimi artırıcı ve gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi için bölgesel gelişme planlarının hazırlanması önemini korumaktadır. Bölge planları ve bunlarla uyumlu diğer plan ve programların uygun kurumsal yapılanma ve finansman imkanlarıyla desteklenerek uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planının (DOKAP) uygulama çalışmaları sürdürülmektedir.

DOKAP kapsamında, DPT'nin koordinasyonunda Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından hibe finansmanla desteklenen Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Kalkınma Çalışması 2003 yılında tamamlanmıştır. Aynı kapsamda, JICA hibesi ile Bölgede katı atık yönetimi konusunda bilinç oluşturulması, yerel aktörlerin kapasitelerin geliştirilmesi ve pilot uygulamalarla iyi örneklerin sunulması amacıyla Doğu Karadeniz Bölgesinde Çevre Bilinci Oluşturulmasına Yönelik Kalkınma Çalışması başlatılmıştır.

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinin ihale işlemleri tamamlanmıştır. 8 Ocak 2004 tarihi itibarıyla plan çalışmaları başlamıştır.

GAP Bölge Kalkınma Planı ve GAP Uygulama Programı kapsamındaki projelerin uygulanmasına devam edilmektedir.

GAP kapsamındaki sulamaya açılmış alan, yaklaşık 254 bin hektar olup, bölgedeki sulama projelerinin tamamlanmasıyla birlikte yaklaşık 1,8 milyon hektar alan sulamaya açılmış olacaktır.

GAP Bölgesindeki yıllık ortalama enerji üretim kapasitesi 2004 yılı Eylül sonu itibarıyla 19.908 GWh olup, GAP kapsamındaki tüm enerji projelerinin tamamlanması ile 27.384 GWh'e ulaşacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bölgesel gelişme planlarının uygulanmasında, kamu ve özel kesim kaynaklarının yanı sıra, başta AB olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlardan da finansal destek sağlanması çalışmalarına devam edilecektir.

GAP Bölge Kalkınma Planı ve GAP Uygulama Programı kapsamındaki ekonomik ve sosyal projelere devam edilecektir. 2004 yılında İlısu Barajı ve HES dışında GAP kapsamındaki enerji projelerinin tümünün bitirilmesi hedeflenmektedir.

ZBK Bölgesel Gelişme Projesi, DAP Ana Planı ve DOKAP Bölgesel Gelişme Planı uygulama çalışmalarına devam edilecektir. Bu çerçevede JICA tarafından Doğu Karadeniz Bölgesinde Katı Atık Yönetiminde Çevre Bilinci Oluşturulmasına Yönelik Kalkınma Çalışması tamamlanacaktır.

Havzada ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak, doğal kaynakların güncel takibi, yönetilmesi ve proje kapsamındaki illerin tüm sektörlerde geliştirilmesini amaçlayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi 2005 yılında tamamlanacaktır.

III. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL PROGRAMLARI

a) Mevcut Durum

Başta AB Bölgesel Programları olmak üzere bölge planları ve programları kapsamındaki faaliyet ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla DPT Müsteşarlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü bünyesinde İzleme ve Değerlendirme Dairesi kurulmuştur.

AB Katılım Öncesi Fonlarından yararlanmak üzere yürütülen bölgesel kalkınma programlarında, belirlenen öncelik alanlarında hibe programı uygulamasıyla projeler desteklenmektedir. Bu çerçevede programların öncelik alanlarında belirlenecek şartlara uygun olarak hazırlanan projelerden yarışma usulüne göre seçilecek başarılı projeler hibeden yararlandırılmaktadır.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program kapsamındaki taahhütlerin gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla, AB tarafından sağlanan katılım öncesi mali yardım çerçevesinde merkezde ve bölgelerde kurumsal kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir.

Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) kapsamında tespit edilen 12 öncelikli Düzey 2 Bölgesinden 11 bölgede AB hibeleriyle desteklenen bölgesel kalkınma programları DPT Müsteşarlığı tarafından planlanmış ve Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. TR 90 Düzey 2 Bölgesi (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) ile ilgili bölgesel kalkınma programı çalışmaları devam etmektedir.

Uygulaması başlatılan veya hazırlıkları devam eden sınır ötesi işbirliği programları ve bölgesel kalkınma programları toplam 43 ili kapsamaktadır. Bu programların toplam bütçesi; 232 milyon eurosu AB hibesi, 42,36 milyon eurosu Türkiye katkısı olmak üzere 274,36 milyon euroya ulaşmıştır.

AB ile mali işbirliği kapsamında MEDA fonu çerçevesinde desteklenen ve PHARE kurallarına göre uygulanması öngörülen Doğu Anadolu Kalkınma Programının Finansman Anlaşması 5 Ağustos 2003 tarihinde imzalanmış ve program uygulaması 2004 yılında başlamıştır. Bu kapsamda Van ilinde Program Koordinasyon Merkezi kurulmuş ve teknik yardım ekibiyle birlikte çalışmalara başlanmıştır.

TR82, TR83 ve TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programı; Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere toplam 10 ili kapsamaktadır. Söz konusu program, 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması çerçevesinde Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından onaylanmıştır. 2004 yılı sonu itibarıyla teknik yardım ihalesinin sonuçlandırılması beklenmektedir.

Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli, Yozgat illerini içeren ve 2005-2007 dönemini kapsayan TR72 , TR52, TRB1 ve TRA2 Bölgeleri Kalkınma Programının proje fişi Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Programın 2004 Yılı Mali Yardım Paketine ilişkin Finansman Zaptının imzalanmasını müteakip uygulamaya geçmesi beklenmektedir.

2004-2006 Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programının stratejisi ile öncelik ve tedbirlerini içeren Ortak Programlama Belgesi hazırlıkları tamamlanmış olup, 31 Mart 2004 tarihinde düzenlenen Ortak İşbirliği Komitesi Toplantısında her iki ülke tarafından onaylanmıştır. Bu çerçevede 2004 Yılı Programına Edirne ilinde yer alan Ekmekçizade Kervansarayının Restorasyonu Projesi dahil edilmiştir. Bunun yanında, Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe Programının uygulamasının 2004 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Ülkemiz ile Yunanistan'ın sınır illeri arasında işbirliğini AB Katılım Öncesi Mali Yardımları ile desteklemek üzere Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği Programı (Interreg III/A) başlatılmıştır. Programın strateji ile öncelik ve tedbirlerini içeren Ortak

Programlama Belgesi iki tarafın katılımıyla hazırlanmış ve Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Ortak Programlama Belgesinin ayrıntılarını içeren uygulama programının 2004 yılı sonu itibarıyla tamamlanması beklenmektedir. Programın öncelik alanları; sınır ötesi altyapı, ekonomik gelişme ve istihdam, yaşam kalitesi, çevre, kültür ve teknik yardımdır.

AB Katılım Öncesi Mali Yardımlarıyla desteklenen GAP Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesi için teklife çağrı duyurusu 16 Mart 2004 tarihinde yapılmıştır. Bu kapsamda kamu, STK ve özel sektörden gelen 120 adet projenin değerlendirilmesine devam edilmektedir.

2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması çerçevesinde DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün Kurumsal ve İdari Kapasitesinin Güçlendirilmesi adlı Eleşirme Projesinin sözleşme hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerinde uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programında öngörülen hibe programları ve aynı yardım destekleri ile altyapı projelerinin uygulaması başlatılacaktır. Programdan sağlanan destekle Yüzüncü Yıl Üniversitesi bünyesinde bölgesel kalkınma amaçlı bir enstitünün kurulması gerçekleştirilecektir.

Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Ezurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat illerini kapsayan TR82, TR83, TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programı çerçevesinde yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler ve küçük ölçekli altyapının desteklenmesi amaçlı hibe programları uygulamaya konulacaktır.

Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat illerini kapsayan TR72, TR52, TRB1, TRA2 Bölgeleri Kalkınma Programı kapsamında; tarım ve hayvancılık alanında aynı yardım desteklerinin verilmesi ile kırsal kalkınma, yerel kalkınma girişimleri, KOBİ ve küçük ölçekli altyapı projelerinin desteklenmesi için hibe programları uygulamaya konulacaktır. Bu çerçevede teknik yardım ekibinin belirlenmesi için hazırlıklar tamamlanacak ve ihale süreci başlatılacaktır.

Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği Programları kapsamında proje uygulamalarına başlanacaktır. Edirne ilinde yer alan Ekmekçizade Kervansarayının Restorasyonu Projesi 2005 yılında uygulamaya konulacaktır.

TR90 Düzey 2 Bölgesel Kalkınma Programının (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) proje fişi hazırlık çalışmaları program döneminde tamamlanacaktır.

Bölgesel kalkınma programlarının bölgelerde uygulanması ve izlenmesini desteklemek üzere yerel proje uygulama kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla hizmet birliklerinin kuruluş çalışmalarına devam edilecektir.

Bölgesel kalkınma program uygulamalarının izlenmesi ve takibi Düzey 2 Bölge merkezlerinde DPT'nin koordinasyonu ile kurulan Proje Uygulama/Koordinasyon birimleri ile işbirliği yapılarak sağlanacaktır. Gerekğinde yerinde proje uygulamaları takip ve kontrol edilecektir.

Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan GAP Bölgesel Kalkınma Programı ile kültürel mirasın geliştirilmesi, kırsal kalkınma, küçük ve orta ölçekli girişimcileri destekleme bileşenleri kapsamında proje getiren sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları ve yerel yönetimlere, hibe programdan destek sağlanacaktır.

GAP Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında, AB ve UNDP'nin onayladığı, Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesinin hibe programı uygulamasına 2004 yılı sonu itibarıyla başlanacaktır.

DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün Kurumsal ve İdari Kapasitesinin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi sözleşmesinin onaylanarak imzalanmasından sonra, proje uygulamasına 2004 yılı sonuna kadar başlanması beklenmektedir.

IV. KIRSAL KALKINMA

a) Mevcut Durum

Finansmanı, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) tarafından karşılanan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında Ordu ilinde 140, Giresun ilinde 140 olmak üzere toplam 280 köyün kalkınmasına yönelik proje faaliyetlerine devam edilmiştir.

IFAD ve OPEC'den sağlanan dış kaynaklı, bitkisel ve hayvansal üretime dayalı gelişme ve kooperatifleşme yoluyla toplumsal kalkınmayı hedefleyen Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi'nin hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır.

Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projesi etüt aşamasında olup, projenin dış finansmanı konusundaki çalışmalara devam edilmektedir.

Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesinin hedefleri çerçevesinde bitkisel ve hayvansal üretimle ilgili örnek uygulamaların yapılması ve 3 adet kooperatifin desteklenmesi planlanmaktadır.

Samsun, Amasya, Tokat, Çorum, Sivas ve Kayseri (Seyhan, Kızılırmak ve Yeşilirmak Havzaları) illerinde 28 mikro havzayı kapsayan Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi Dünya Bankasınca onaylanmıştır. Bu proje kapsamında, Dünya Bankası ve GEF'ten sağlanan kaynakla 5 ilde birer mikro havzada uygulamaların başlaması planlanmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sürdürülebilir kalkınmaya dayanan, yaşam kalitesinin iyileştirilmesini ön planda tutan ve bu amaçla istihdam ve gelir artırıcı faaliyetlere dayanan yeni kırsal kalkınma yaklaşım ve modelleri geliştirilerek, kırsal alanda tarım sektöründe faaliyet gösteren nüfus için yeni imkanlar oluşturulması temel amaçtır.

Program ve projelerin geliştirilmesi, uygulanması ve izlenmesinde toplumsal katılımçılık ve sorumluluk ilkelerine önem verilecektir.

Kırsal kalkınma programları, ülkenin temel yapısal problemlerinin çözümüne, gelir ve istihdamın artırılmasına, yerel toplumsal kapasitenin güçlendirilmesine, farklı alanlarda girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesine ağırlık verecek şekilde oluşturulacaktır.

GAP Bölgesinde gelişmişlik ve gelir farklılıklarını gidermeyi amaçlayan kırsal kalkınma projesi ile küçük, topraksız ve ekonomik açıdan sıkıntılı çiftçiler desteklenecektir.

Çiftçilere yönelik eğitim ve yayım faaliyetlerine devam edilecektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, geçmişte terör nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalan yurttaşlarımızdan geri dönüş yapmak isteyenler için, ekonomik ve sosyal alt yapının sağlanması çalışmalarına devam edilecektir.

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. NÜFUS

a) Mevcut Durum

2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasının (TNSA), ülke genelinde demografik ve üreme sağlığı göstergelerinde ortaya koyduğu olumlu gelişmelere dayanarak, Türkiye'nin demografik geçiş sürecini tamamlayarak hızlı nüfus artış dönemini geride bırakmakta olduğu, buna karşılık yerleşim yeri ve bölgeler arası önemli farklılıkların bulunduğu söylenebilir.

1998 TNSA ile Türkiye geneli için 2,61 olarak belirlenen toplam doğurganlık hızının 2,23'e düştüğü 2003 TNSA'da tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, Türkiye'de toplam doğurganlık hızının yenilenme düzeyi doğurganlığı olan 2,1 seviyesine yaklaşmış olduğu söylenebilir.

2003 TNSA'ya göre evlenmiş ve halen evli olan kadınların tamamına yakını en az bir aile planlaması yöntemi hakkında bilgiye sahip bulunmasına karşılık, herhangi bir yöntem kullanan evli kadınların oranı görece olarak düşüktür. 1998 TNSA'ya göre herhangi bir yöntem kullanan evli kadınların oranı yüzde 63,9 iken, bu oran 2003 Araştırmasında yüzde 71 olarak tespit edilmiştir. Yöntem kullanan kadınlar arasında da modern yöntem kullanan kadınların oranı yüzde 37,7'den yüzde 42,5'e yükselmiştir. Son beş yıllık dönemde aile planlaması alanında olumlu gelişmeler gözlenmiş olmasına karşılık, bölgeler arası farklılıklar devam etmektedir. Bu oran kentsel alanlarda yüzde 73,6, kırsal alanlarda ise yüzde 64,5'dir.

2003 TNSA, ülke genelinde oldukça yüksek olan bebek ölümlerinin son beş yılda önemli oranda azaldığını ortaya koymuştur. 1998 TNSA sonuçlarına göre binde 43 olan bebek ölüm hızı, 2003 TNSA ile binde 29 olarak tespit edilmiştir. Bir yıl içinde meydana

gelen bebek ölümlerinin yüzde 59 gibi büyük bir kısmı doğumdan sonraki birinci ayda meydana gelmektedir

2003 TNSA ilk sonuçlarına dayanarak yapılan geçici nüfus projeksiyonlarına göre, 2004 yılında yüzde 1,35 olduğu tahmin edilen yıllık doğal nüfus artış hızının, 2005 yılında 1,33'e gerilemesi, 2004 yılında 71,3 milyon olduğu tahmin edilen toplam nüfusun 2005 yılında 72,3 milyona ulaşması beklenmektedir. Toplam doğurganlık hızının ise 2004 yılında 2,22'den 2005 yılında 2,20'ye gerileyeceği, özellikle bebek ölümlerinin azaltılması yönünde son yıllarda sağlanan olumlu gelişmelere bağlı olarak doğuşta hayatta kalma ümidinin 2005 yılında 70,8 yıla ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: VI. 1 - Demografik Göstergelerde Gelişmeler

(Yıl Ortası)

Demografik Göstergeler (1)	Birim	2002	2003	2004	2005
Toplam Nüfus (Yıl Ortası)	Bin Kişi	69 388	70 363	71 332	72 294
Toplam Nüfus (Yıl Sonu)	Bin Kişi	69 875	70 847	71 813	72 774
Yıllık Fiili Nüfus Artış Hızı	Yüzde	1,41	1,38	1,35	1,33
Yıllık Doğal Nüfus Artış Hızı (2)	Yüzde	1,34	1,31	1,28	1,26
Kaba Doğum Hızı	Binde	19,7	19,5	19,2	19,0
Kaba Ölüm Hızı	Binde	6,3	6,3	6,4	6,4
Toplam Doğurganlık Hızı	Çocuk Sayısı	2,25	2,23	2,22	2,20
Bebek Ölüm Hızı	Binde	28,5	27,7	26,9	26,2
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi					
Toplam	Yıl	70,4	70,5	70,7	70,8
Erkek	Yıl	68,1	68,2	68,3	68,5
Kadın	Yıl	72,8	73,0	73,1	73,3
Nüfusun Üç Ana Yaş Grubu İtibarıyla Dağılımı					
0-14 Yaş Grubu	Yüzde	29,5	29,2	28,8	28,4
15-64 Yaş Grubu	Yüzde	65,5	65,2	65,5	65,7
65 + Yaş Grubu	Yüzde	5,5	5,6	5,7	5,9
Nüfusun Eğitimle İlgili Yaş Grupları İtibarıyla Dağılımı					
3-5 Yaş Grubu	Yüzde	6,2	6,1	5,9	5,7
6-13 Yaş Grubu	Yüzde	15,5	15,5	15,5	15,5
14-16 Yaş Grubu	Yüzde	5,4	5,3	5,3	5,3
17-20 Yaş Grubu	Yüzde	7,6	7,4	7,2	7,0

Kaynak: DİE, DPT

- (1) 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasının (TNSA) ilk sonuçlarına göre DİE, DPT ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından hazırlanan geçici projeksiyonlar.
(2) Göçleri kapsamamaktadır.

Merkezi Nüfus İdaresi Sisteminin (MERNİS) geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir. MERNİS veri tabanının güncelleştirilmesi ve afetlerden korunması çalışmaları yanında, Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) vasıtasıyla vatandaş kimlik bilgilerinin kamu kurum ve kuruluşları arasında belli esaslar çerçevesinde bilgisayar ağı servisleri yoluyla paylaşımı konusundaki çalışmalar tamamlanmış ve ihalesi yapılmıştır. KPS'nin

2005 yılı başından itibaren aşamalı bir şekilde hizmete girmesi planlanmaktadır. Ayrıca, nüfus cüzdanının yenilenmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) III. Ülke Programında yer alan üreme sağlığı, tanıtım-savunuculuk ve nüfus-kalkınma projelerinin uygulamaları sürdürülmektedir. Ayrıca, 2006-2010 döneminde uygulanması öngörülen IV. Ülke Programının hazırlık süreci başlatılmıştır. Bu Programın hazırlık çalışmaları, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri başta olmak üzere uluslararası sözleşme ve taahhütleri esas alan, ülkenin karşılaştığı acil sorunların değerlendirilmesine ve analizine dayalı, bütüncül bir anlayışla ve ilgili tarafların tamamının katılımıyla yürütülmektedir.

Ülkemizde üreme sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesini, ulaşılabilirliğinin artırılmasını, sivil toplum kuruluşlarının hizmet kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak toplumda üreme sağlığı konusunda bilincin geliştirilmesini ve hizmet kullanımının artırılmasını sağlamak üzere, mali desteği Avrupa Birliği tarafından sağlanan ve dört yıllık uygulama süresi olan Türkiye Üreme Sağlığı Programının, Sağlık Bakanlığının koordinatörlüğünde uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca, bu program çerçevesinde ülke çapında anne ölümlerinin durumunu tespit etmek üzere uygulamaları iki yıl sürecek bir Anne Ölümleri Araştırması başlatılmıştır.

Nüfusun yaşlanmakta olduğu dikkate alınarak ilgili tüm kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla Ulusal Yaşlanma Komitesi oluşturulmuştur. Ulusal Komite, Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planını göz önünde bulundurarak, yaşlanma ile ilgili mevcut durum, sorunlar ve politikaları içeren Ulusal Eylem Planının hazırlık çalışmalarını sürdürmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Aile planlaması hizmetlerinin üreme sağlığı yaklaşımı ile temel sağlık hizmeti kapsamında ele alınması, üreme çağındaki erkek ve kadınların üreme sağlığının korunması ve iyileştirilmesi temel amaçtır.

Anne çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerine talebin artırılması sağlanacak, hizmetlerden yararlanamayan gruplara ve bölgelere öncelik verilecektir.

Nüfus ve aile planlaması konularındaki verilerin güncel ve nitelikli olarak toplanabilmesi, kapsamlarının yeterli olması ve kullanıcılara süratli biçimde ulaştırılabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

MERNİS projesi kapsamında daimi ikametgahı esas alan kayıt sisteminin geliştirilmesi yoluyla nüfusa ilişkin bilgi ve gelişmelerin güncel olarak takibinin sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Yasal olmayan nüfus hareketleri başta olmak üzere, göç yolu ile gelenler, iltica edenler ve vatandaşlığa alınanların demografik, ekonomik ve sosyal niteliklerinin tespiti, bu alanda alınacak tedbirlerin belirlenmesi ve bu kesime götürülecek hizmetlerin koordinasyonu ile ilgili çalışmalar öncelikli olarak ele alınacak, ilgili kurumların koordinasyonu sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kamu yönetiminde gereksinimi duyulan nüfus kayıt sisteminin güvenilir ve çok amaçlı bilgi üretebilmesi amacıyla hazırlanmış olan Nüfus Hizmetleri Kanun Tasarısının yasalaşmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

2. EĞİTİM**a) Mevcut Durum**

2003-2004 öğretim yılında, okullaşma oranları, okul öncesi eğitimde yüzde 12,5'e, ilköğretimde yüzde 96,1'e, orta öğretimde yüzde 30,3'ü mesleki teknik eğitim ve yüzde 66,1'i genel lise eğitimi olmak üzere toplam yüzde 96,1'e, yüksek öğretimde ise yüzde 36,8'e ulaşmıştır.

İlköğretimde okullaşma oranı gerilerken, orta öğretimde büyük kısmı genel orta öğretimden kaynaklanmak üzere bir artış sağlanmıştır.

TABLO: VI. 2 - Eğitim Kademelerinde Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları

	2001-2002		2002-2003		2003-2004	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim (1)	256	9,1	320	11,2	358	12,5
İlköğretim	10 531	99,9	10 332	96,4	10 480	96,1
- Örgün Öğretim	10 311	97,8	10 112	94,3	10 172	93,3
- Açık Öğretim	220	2,1	220	2,1	308	2,8
Orta Öğretim	2 808	73,8	3 035	81,0	3 593	96,4
- Örgün Öğretim	2 312	60,8	2 473	66,0	2 699	72,4
- Açık Öğretim	496	13,0	562	15,0	894	24,0
a) Genel Lise	1 909	50,2	2 054	54,8	2 464	66,1
- Örgün Öğretim	1 490	39,2	1 586	42,4	1 712	45,9
- Açık Öğretim	419	11,0	468	12,4	752	20,2
b) Mes.ve Teknik Eğitim	899	23,6	981	26,2	1 129	30,3
- Örgün Öğretim	822	21,6	884	23,6	987	26,5
- Açık Öğretim	77	2,0	97	2,6	142	3,8
Yüksek Öğretim (2)	1 664	30,8	1 894	35,4	1 946	36,8
- Örgün Öğretim (3)	1 142	21,1	1 232	23,0	1 294	24,5
- Açık Öğretim	522	9,7	662	12,4	652	12,3
Yaygın Eğitim	3 211	-	3 039	-	2 879	-

Kaynak: YÖK, MEB, DPT

(1) 4-5 yaş nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Askeri ve polis yüksek öğretim kurumları hariçtir.

(3) Okullaşma oranları hesabında lisansüstü eğitimdeki öğrenciler dahil edilmiştir.

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla ilköğretim okullarının yanısıra orta öğretim okullarının bünyelerinde de ana sınıfları açılmasına ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca okul öncesi eğitimi hakkında aileleri bilinçlendirmek amacıyla 2004-2005 öğretim yılında pilot illerde uygulanması planlanan Mobil Anaokulu Projesi geliştirilmiştir. Okul öncesi eğitimde öğretmen açığının giderilmesi için 2003-2004 öğretim yılında 7.455 kadrosuz usta öğretici görevlendirilmiştir.

İlköğretim ve orta öğretimde öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla 2004 yılında 18 bin öğretmen ataması yapılmıştır. Bunun yanısıra eğitim kurumlarındaki İngilizce ve bilgisayar öğretmeni ihtiyacının karşılanması amacıyla 5 bin İngilizce ve 4 bin bilgisayar öğreticisinin kısmi zamanlı geçici personel olarak çalıştırılmasına imkan verilmiştir. Eğitim kurumlarındaki destek personel ihtiyacı devam etmektedir.

2003-2004 öğretim yılında toplam 28.449 okuldan 646 bin öğrenci 81 ildeki 6.272 okula taşınmış ve ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık yüzde 6,5'i taşınmalı eğitimden yararlanmıştır.

Orta öğretim kurumlarında eğitim öğretim süresinin 4 yıla çıkarılması, ders türü ve yükünün azaltılması, genel ve mesleki orta öğretimde 9. sınıfın genel kültür dersleri ortak olacak biçimde düzenlenerek, öğrencilere programlar arası yatay ve dikey geçiş imkanı verilmesi ve mesleki eğitimde geniş meslek alanları temelinde modüler esaslı eğitime geçilerek meslekte uzmanlaşmanın daha ileri eğitim kademelerinde sağlanmasına ilişkin bir yapı üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

2004-2005 öğretim yılında 9 ilde 120 okulda pilot olarak uygulanmak üzere ilköğretim 1-5 sınıflarını kapsayan yeni bir müfredat geliştirilmiştir. Yeni müfredatın 2005-2006 öğretim yılından itibaren ülke geneline yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF işbirliğiyle başlatılan Haydi Kızlar Okula Kampanyası ile kız çocuklarının eğitim fırsatlarının artırılması çalışmaları devam etmektedir. 2003 yılında kızların okuma yazma oranlarının en düşük olduğu 10 ilde başlatılan faaliyetler, 2004 yılında 33 ile yaygınlaştırılmıştır. 2005 yılında il sayısının 50'ye çıkarılması planlanmaktadır.

2003-2004 öğretim yılında bir önceki yıla göre, Türkiye genelinde ilköğretimde kız öğrencilerin sayısı yüzde 1 oranında artarken, 2003 yılında kampanyanın uygulandığı 10 ildeki kız öğrenci sayısı ise yüzde 5,8 artmıştır.

Eğitim harcamalarına ilişkin istatistiklerin uluslararası standartlarda elde edilmesi amacıyla başlatılan Ulusal Eğitim Harcamaları Projesi tamamlanmıştır. Araştırma sonucunda, 2002 yılı itibarıyla yüzde 4,65'i kamu eğitim harcamaları ve yüzde 2,66'sı özel eğitim harcamaları olmak üzere toplam eğitim harcamalarının GSYİH'deki payının yüzde 7,31 olduğu tespit edilmiştir.

Temel eğitimin desteklenmesi amacıyla uygulanan Temel Eğitim Projesinin 1. Aşamasında 2.802 ilköğretim okuluna kurulan bilgi ve iletişim teknolojileri sınıflarının etkinlik araştırması tamamlanmıştır. Bu kapsamda; bilgisayarların teslimatındaki aksaklıklar, alt yapı, donanım, yazılım ve bilgisayar öğretmeni yetersizliği, öğretmenlerin eğitimlerinden sorumlu formatör öğretmenlerin kadro sorunları, öğretmenlere yeterli hizmet içi eğitim verilememesi, bilgisayarların etkin kullanılmaması ve internet erişimi başlıca sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimde etkin olarak kullanılması amacıyla Türk Telekom A.Ş. ile yaptığı 40 bin okula internet erişimi sağlanmasına ilişkin protokol kapsamında, 2004 yılı sonunda 20 bin okulun internet erişimi sağlanmıştır. Ayrıca, mevcut bilgisayar sınıflarının etkin kullanılabilmesi amacıyla ilköğretim okullarına ders yazılımları alımı için çalışmalar tamamlanmıştır.

Eğitimde kalitenin ve öğrenci başarısının artırılması, yaratıcılığın ön plana çıkarılması ve gizli kalmış yeteneklerin tespit edilmesi amacıyla Bilimsel Araştırmaya Teşvik Projesi İstanbul ilinde pilot uygulama olarak başlatılmıştır.

2004 yılında genel bütçe ve il özel idareleri kaynakları ile 1.642 öğretim binası ve 18.253 derslik tamamlanarak 536.200 öğrencilik ek kapasite sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Eğitime Yüzde Yüz Destek Kampanyası çerçevesinde, 4842 sayılı Kanunla sağlanan vergi indirimini sonucunda 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 404 yeni okul ve 188 ek bina olmak üzere toplam 7.027 derslik inşasına, 149 okulun onarımına, 199 okulun donanımına ve yaklaşık 191 bin m² arsa temin edilmesine yönelik protokoller imzalanmıştır.

TABLO: VI. 3 - Eğitim Kademelerinde 2004 Yılında Yaratılan Ek Kapasite

	Öğretim Binası	Derslik Sayısı	Ek Öğrenci Kapasitesi	Pansiyon	Spor Salonu	Lojman
Okul Öncesi Eğitim	176	884	17 680	-	-	-
İlköğretim	1 390	16 082	482 460	33	42	408
Genel Orta Öğretim	46	812	21 810	8	4	50
Mesleki Teknik Eğitim	30	475	14 250	9	11	130
TOPLAM	1 642	18 253	536 200	50	57	588

Kaynak: MEB, DPT

İMKB kaynaklarından okul yapımı için sağlanan 450 trilyon TL katkı ile 2005 yılında, 148 okul inşa edilerek 2.362 derslik elde edilmesi planlanmaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanununda değişiklik yapan 5204 sayılı Kanunla öğretmenlik mesleği, adaylık döneminden sonra öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olarak üç kariyer basamağına ayrılmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanununda değişiklik yapan 5005 sayılı Kanunla okul yapıları ve taşınmazlarından gerekli görülenlerin satılarak Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine okul ve derslik yapımı, onarımı ve donatımı ile ders araç ve gereçleri alımında kullanılmak üzere kaynak teminine imkan sağlanmıştır.

İmar Kanununda değişiklik yapan 5006 sayılı Kanunla ilk ve orta öğretim okullarının yapımı için yer ayrılması sağlanmıştır.

Okulların depreme karşı dayanıklı hale getirilmesi için yapılan çalışmalar sonucunda 4 bin okul depreme karşı güvenlik testinden geçirilmiş, bunlardan 800'ünün güçlendirilmesi gerektiği tespit edilmiş ve 300 okul güçlendirilmiştir.

Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında 2002-2004 yılları arasında toplam 20.297 kişiye meslek kazandırma eğitimi verilmiştir.

MEDA kapsamında sağlanan toplam 65 milyon euro tutarındaki hibeyle finanse edilecek Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi (MEGEP) ve Mesleki Teknik Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu (MTEMP) projelerine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Yaygın eğitim faaliyetlerinin büyük çoğunluğu halk eğitimi merkezlerinde yapılmaktadır. 2002-2003 öğretim yılında 922 halk eğitimi merkezinde düzenlenen 366 değişik kurstan toplam 2.618.236 kişi yararlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ile TESK arasında yapılan protokol çerçevesinde iş yerlerinde ustaların çırak yetiştirme niteliği kazanabilmeleri için eğitici usta kursları düzenlenmektedir.

Mesleki ve Teknik Eğitimde Sorunlar ve Çözüm Önerileri Projesi kapsamında endüstriyel teknik öğretim okul ve kurumlarında yaygın olarak uygulanmakta olan 30 alan programının güncelleştirilmesi çalışmaları başlatılmıştır.

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi çerçevesinde mesleki ve teknik orta öğretim kurumları mezunlarının iş bulma oranları hakkında sağlıklı bilgilere ulaşılması planlanmaktadır.

Yüksek öğretim sisteminde rekabetçi bir yapının geliştirilmesi, idari ve mali özerkliğin sağlanması, bilimsel özgürlüğün güçlendirilmesi, üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Üniversiteler katma bütçeli kuruluşlar olarak kuruldukları halde, finansman ihtiyacının büyük bir bölümü genel bütçeden karşılanmaktadır. 2002 yılı sonu gerçekleşmeleri dikkate alındığında, üniversitelerin gelirlerinin yaklaşık yüzde 55'ini genel bütçe gelirleri, yüzde 37'sini döner sermaye gelirleri, yüzde 5'ini öğrenci katkı payları ve yüzde 3'ünü diğer özel gelirler oluşturmaktadır.

Üniversitelerde etkin bir harç-burs-kredi sisteminin oluşturulması, öz gelirleri yeterli düzeyde olanlardan başlamak üzere üniversitelerin idari ve mali özerkliğinin güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak yeniden yapılandırılması ihtiyacı devam etmektedir.

2003-2004 dönemi itibarıyla, üniversitelerdeki birim sayılarında bir önceki döneme göre az da olsa bir artış olduğu gözlenmektedir. Üniversite sayısı 53'ü devlet üniversitesi olmak üzere 76'dan 77'ye, fakülte sayısı 551'den 573'e, meslek yüksek okulu sayısı 446'dan 469'a, enstitü sayısı 207'den 215'e yükselmiş ve 175 olan yüksek okul sayısında bir değişiklik olmamıştır.

2003-2004 öğretim yılında, öğretim üyesi sayısı bir önceki yıla göre yüzde 5,27 oranında artarak 29.075'e ve öğretim elemanı sayısı yüzde 3,95 oranında artarak 77.065'e yükselmiştir. Buna karşılık, toplam öğrenci sayısı yüzde 2,76 oranında artışla 1.946.442'ye ve örgün öğrenci sayısı da yüzde 5,02 oranında artarak 1.294.172'ye

yükselmisti. Bu çerçevede, ülkemizde öğretim üyesi başına düşen örgün eğitimdeki öğrenci sayısının 44,5'e, öğretim elemanı başına düşen örgün eğitim öğrenci sayısının 16,8'e düşmesiyle az da olsa bir iyileşme görülmüştür. Öğretim elemanı açığının, başta öğretmen yetiştirme olmak üzere kritik ileri teknoloji ve özürü eğitim alanlarında daha da fazla olduğu gözlenmektedir. İlköğretim ve okul öncesi öğretmenliği gibi dallarda öğretim üyesi başına yaklaşık 500'e yakın öğrenci düşmektedir.

Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının yüksek olması, öğretim elemanlarının bilimsel araştırmaya ayıracakları zamanları kısıtlamakta ve eğitimin kalitesini düşürmektedir. Ayrıca, vakıf üniversitelerinin öğretim elemanı ihtiyacını büyük ölçüde devlet üniversitelerinden karşılamaları, devlet üniversitelerindeki öğretim elemanı açığını büyütülmektedir. 2003-2004 döneminde örgün öğretim öğrencilerinin yüzde 37,4'ü, öğretim elemanlarının yüzde 47,3'ü ve öğretim üyelerinin yüzde 49,3'ü üç büyük ilde yoğunlaşmıştır.

Uzun vadede öğretim elemanı açığını kapatmak üzere 2002 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) bünyesinde Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi başlatılmıştır. Öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak, üniversiteler arası iletişimi artırmak ve uzaktan eğitim alt yapısını güçlendirmek üzere ODTÜ'nün öncülüğünde 19 üniversite arasında imzalanan protokol doğrultusunda Etkileşimli Güç Birliği Merkezlerinin (Akıllı Sınıf) kurulması çalışmalarına başlanmış ve bu kapsamda 5 adet Akıllı Sınıf faaliyete geçmiştir.

Avrupa'da yüksek öğretimin kalitesini artırmak, üniversiteler ve ülkeler arası işbirliğini geliştirmek amacıyla yönelik öğrenci ve akademik personel değişim programı ERASMUS faaliyetlerine 2004-2005 dönemi için 65 adet üniversitenin katılımı onaylanmış olup, katılım düzeyi yaklaşık yüzde 85'lere ulaşmıştır.

Ülke dışından alınan diploma ve derecelerin tanınmasında ilgili kurum ve kuruluşlara yardımcı olması amacıyla Avrupa ülkelerinde verilen Diploma Ekinin ülkemizde de verilmesi için yapılan çalışmalar tamamlanmıştır.

4702 sayılı Kanun uyarınca meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş uygulaması kapsamında 2004-2005 eğitim-öğretim yılında 193.504 öğrencilik kontenjan ayrılmış ve ilk yerleştirmede 115.422 öğrenci yerleştirilmiştir. Bu kanunla nitelikli ara eleman yetiştirilmesi ve mesleki eğitimin yüksek öğretim sistemindeki payının yüzde 30 seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda 2006 yılı sonuna kadar makine ve teçhizat açısından güçlendirilmesi programlanan 26 meslek yüksek okulundan 20'si desteklenmiştir.

Üniversitelere ait fiziki mekanların ve makine-teçhizat alt yapısının etkin kullanılabilmesi amacıyla, merkezi derslikler ve laboratuvarlar anlayışı doğrultusunda sınıfların ve laboratuvarların derslere tahsisinin tek elden yapılarak doluluk oranlarının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde Anayasada yapılan değişikliklerle Genelkurmay Başkanlığının Yükseköğretim Kurulunda temsil edilmesine son verilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına, demokratik değerlere bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni fikirlere açık, kişisel

sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektir.

Milli Eğitim, herkes için yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, fırsat eşitliğini gözetken, üniversiteye giriş sistemindeki aksaklıkları çözmeye yönelik bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.

Okul öncesi eğitimden başlayarak eğitimin her kademesinde izleme ve değerlendirme çalışmaları etkin ve sürekli hale getirilecektir.

Özel eğitim içinde yer alan özel ve üstün yeteneğe sahip çocuklar için uygun eğitim ortamlarının sağlanması ve eğitim süreci dışında kalan engelli çocukların genel ve mesleki eğitim imkanına kavuşturulması için alt yapı çalışmalarına hız verilecektir.

Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idare, mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı ve işbirliği sağlanacaktır.

Eğitimin her kademesinde zeka işlevlerini geliştiren, araştırmacılığı ve yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyet programları geliştirilerek teşvik edilecektir.

Okulların cazibe merkezi haline getirilmesi amacıyla bilgisayar sınıfları, spor salonları gibi tesislerin eğitim saatleri dışında imkanlar ölçüsünde isteyenlere açılması için çalışmalar yaygınlaştırılacaktır.

Temel Eğitim Projesinin 1. Aşaması kapsamında kurulan bilgi teknolojisi sınıflarının etkin kullanılması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.

Eğitim istatistiklerinin uluslar arası karşılaştırmalara imkan verecek şekilde; UNESCO, OECD ve AB tarafından hazırlanan göstergelerle uyumu sağlanacaktır.

Orta öğretimin, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimde iş piyasalarının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde programlara ağırlık verilecek ve ülkemizin ara insan gücü ihtiyacını karşılayacak şekilde mesleki eğitim yeniden yapılandırılacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimde programlar geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenecek, program bütünlüğü ve devamlılığı içinde lisans üstü eğitimi de kapsayacak şekilde yatay ve dikey geçişlere olanak tanıyan esnek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Meslek standartlarına dayalı ulusal yeterlilik sistemi kurulacaktır.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK), yüksek öğretimin uzun vadeli planlamasını yapan, bu plan kapsamındaki uygulamaları değerlendirerek öneriler geliştiren ve yüksek öğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlayan bir kurum olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Üniversitelerin eğitim, öğretim, araştırma, bilgi üretme, üretilen bilginin uygulanması ve teknolojiye dönüşmesi ile üretilen bilgilerin yayılması işlevlerini yerine

getirebilmesi amacıyla bilimsel özgürlüğe tam olarak kavuşturulması, mali kaynakları yeterli olanlardan başlamak üzere idari ve mali özerkliğe sahip olması sağlanacaktır.

Yüksek öğretim kurumlarının sanayi, araştırma, bilim ve teknoloji alanlarında faaliyet gösteren kesimlerle işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Üniversitelerin bilimsel araştırmaya yoğunlaşmalarının teşvik edilmesi amacıyla fiziki imkanları, makine-teçhizat, teknoloji ve insan gücü alt yapısı güçlendirilecektir.

Öğretim üyesi yetiştirme kaynağı olarak araştırma görevliliği cazip hale getirilecek, özellikle öğretmen yetiştirme, özürü eğitimi ve kritik ileri teknoloji alanları başta olmak üzere öğretim elemanı açığını giderecek ve yurt dışında dengeli dağılımını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Yurt dışındaki başarılı yerli ve yabancı öğretim elemanlarının ülkeye gelmesi için gerekli ortam hazırlanacaktır.

Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulmasına ilişkin hukuki düzenlemeler nesnel ölçütlere bağlanacak; üniversitelerin yurt dışında dengeli dağılımına önem verilecektir. Yüksek öğretim kurumlarının sahip oldukları beşeri ve fiziki imkanları kullanarak ilave finansman kaynakları oluşturmaları, etkin bir harç-burs-kredi sistemi geliştirmeleri teşvik edilecektir.

Yüksek öğretime giriş sistemi, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun yüksek öğretim programlarına yerleştirilmelerini sağlayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

Üniversitelerdeki akademik terfiler, bilimsel liyakat sistemini esas alan objektif kriterlere bağlanacaktır. Kadrosuzluk, akademik terfiyi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Milli Eğitim Bakanlığının yeniden yapılandırılması amacıyla 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen okul öncesi eğitim faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülebilmesi ve okul öncesi eğitimde birliğin sağlanması amacıyla Okul Öncesi Eğitim Kanun Tasarısı çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununda eğitimin her kademesinde özel öğretim kurumlarının yaygınlaştırılması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır.

Ulusal Meslek Standartları Kurumu Kanun Tasarısı hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

YÖK Kanunu değiştirilecektir.

ÖSYM, üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak YÖK Başkanlığından bağımsız bir kurum statüsüne kavuşturulacaktır.

3. SAĞLIK

a) Mevcut Durum

Ülkemizde son yıllarda yürütülen etkili politikalar sonucunda hizmet kalitesi ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi konusunda önemli gelişmeler sağlanmış olmakla birlikte sağlık göstergeleri açısından gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır.

Sağlık hizmetlerinin sunumunda norm ve standart birliği henüz sağlanamamış, performansa dayalı hizmet uygulaması yaygınlaştırılmamıştır. Sağlık hizmetlerine ayrılan kaynaklar etkin kullanılmamaktadır.

Sağlık sektörünün yeniden yapılandırılması amacıyla Sağlık Bakanlığının koordinatörlüğünde Sağlık Bakanlığının Yönetim Yapısının Yeniden Düzenlenmesi, Genel Sağlık Sigortası, Sağlık Hizmet Sunumunun Yeniden Yapılandırılması, Sağlık İnsangücünün Motivasyonu, Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi (e-sağlık) bileşenlerinden oluşan Sağlıkta Dönüşüm Programı başlatılmış ve Dünya Bankasından da kredi desteği sağlanmıştır.

TABLO: VI. 4 - Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayıları

Kuruluşlar	2003		2004 (1)	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Sağlık Bakanlığı	668	91 202	708	93 702
Milli Savunma Bakanlığı	42	15 900	42	15 900
SSK	121	29 157	148	33 897
KİT	8	1 474	8	1 474
Diğer Bakanlıklar	10	1 045	10	680
Tıp Fakülteleri	50	26 162	50	27 200
Belediyeler	9	1 389	9	1 389
Yabancılar	3	338	3	338
Azınlıklar	5	934	5	934
Dernekler	18	1 372	18	1 577
Özel	246	11 824	24 8	12 500
TOPLAM	1 172	180 797	1 249	189 591

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT
(1) Tahmin.

SSK ve Sağlık Bakanlığı hastaneleri ortak kullanıma açılmış, devlet memurları ve emeklilerinin özel sektöre ait sağlık tesislerinden yararlanmaları sağlanmıştır. Kamu sağlık hizmet birimlerinin Sağlık Bakanlığına devrini öngören Kanun Tasarı Taslağı hazırlanmıştır.

Özel kesim, ayakta teşhis ve tedavi hizmetleri bakımından önemli bir paya sahiptir. Sigortalı nüfusun özel sektöre ait sağlık hizmet birimlerinden yararlandırılması uygulaması özel sağlık hizmetlerinin gelişmesini olumlu etkilemiştir.

Temel sağlık hizmetlerine erişimi yaygınlaştırmak amacıyla aile hekimliği sistemine geçilmesi için pilot uygulamayı öngören Kanun Tasarı Taslağı hazırlanmıştır.

Sağlık kuruluşlarında e-Türkiye projesiyle uyumlu ve sigorta kurumlarıyla bağlantılı ortak veri tabanının kurulması projesi başlatılmıştır.

Yeşil kart kapsamında 13,4 milyon kişi bulunmaktadır.

TABLO: VI. 5 - Bazı Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler

Göstergeler	2003	2004 (1)
Yatak Sayısı	180 797	189 591
Yatak Başına Düşen Nüfus	389	376
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	61	62
Sağlık Ocağı Sayısı	5 893	5 920
Hekim Sayısı	93 200	96 950
Bir Hekime Düşen Nüfus Sayısı	765	735
Diş Hekimi Sayısı	16 482	17 282
Bir Diş Hekimine Düşen Nüfus Sayısı	4 323	4 130
Eczacı Sayısı	24 015	25 017
Bir Eczacıya Düşen Nüfus Sayısı	2 967	2 850
Hemşire Sayısı	80 900	84 400
Bir Hemşireye Düşen Nüfus Sayısı	881	850
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	70,5	70,7
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	27,7	26,9

Kaynak : Sağlık Bakanlığı, DPT

1)Tahmin.

Sağlık hizmetleri sunumunda bölgeler arası farklılıkları gidermek amacıyla sözleşmeli personel uygulamasına geçilmiştir.

Acil Hekimliği sertifika programı başlatılmıştır. Acil sağlık hizmetlerinin yurt düzeyine yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Türkiye 2003 Nüfus ve Sağlık Araştırması tamamlanmıştır. Araştırmada en az bir kere sağlık personelinin doğum öncesi bakım alanların oranı yüzde 81, sağlık kurumlarında gerçekleşen doğumların oranı yüzde 78, sağlık personeli yardımı ile gerçekleşen doğumların oranı ise yüzde 83 olarak tespit edilmiştir.

Performansa dayalı döner sermaye uygulamasına 1 Ocak 2004 tarihinde geçilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sağlık hizmetlerinin herkese etkili, verimli, kaliteli, ulaşılabilir nitelikte verilmesi temel amaçtır.

Sağlık hizmetlerinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla sistemin, insan gücü, finansman, organizasyon, yönetim, teknoloji ve fiziki alt yapı bakımından güçlendirilmesi için başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı çalışmaları sürdürülecektir.

Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetleri güçlendirilecek aile hekimliğine geçilecek ve bu hizmetler evde bakım hizmetleri ile entegre edilerek yaygınlaştırılacaktır. Sağlık hizmetleri birimleri arasında etkili bir hasta sevk sistemi kurulacaktır.

Yurt düzeyinde sağlık hizmeti alt yapısı ve sağlık insan gücü dağılımı dengeli hale getirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sağlık mevzuatını güncelleştirmek, sadeleştirmek, norm ve standart birliğini sağlamak ve etkili hale getirmek amacıyla gerekli mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.

Sağlık hizmet sunumu ile finansmanının birbirinden ayrılmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Koruyucu sağlık hizmetleri etkili hale getirilecek ve birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre aile hekimliği uygulaması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

4. İNSANGÜCÜ

a) Mevcut Durum

Nüfusun ve işgücünün eğitim düzeyinde gelişmeler görülmekle birlikte, örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Eğitim sisteminin insan gücü ihtiyaçlarını yeterli olarak karşılayabilmesi amacıyla planlayıcı ve uygulayıcı kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

Ekonomik büyümenin yeniden başlamasına rağmen, bunun istihdam üzerinde olumlu etkilerinin görülmesinin zamana ihtiyaç gösterdiği gözlenmekte olup birçok meslekteki eğitimli işgücünün işsizliği önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

2003-2004 öğretim yılı itibarıyla ilköğretimdeki öğretmen sayısı 384 bine, orta öğretimdeki öğretmen sayısı da 160 bine ulaşmıştır.

Branşlar, kademeler ve bölgeler itibarıyla öğretmen dağılımında kısmen dengesizlikler görülmektedir. Eğitim Fakültelerinde İngilizce ve rehberlik gibi dallara ağırlık verilmesinin yanında çeşitli dallarda eğitim bilimleri uzmanları yetiştirilmesi ihtiyacı öne çıkmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İnsan gücü yetiştirilmesi ve istihdamına yönelik olarak ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği artırılabilecek ve işgücü bilgi sistemi geliştirilecektir.

İnsan gücü envanteri konusunda kapsamlı bir çalışma başlatılarak işgücünün eğitim ve mesleki özelliklerine göre tespiti yapılacak ve sonuçları konusunda eğitim ve öğretim kuruluşları bilgilendirilecektir.

İnsan gücü niteliğinin geliştirilebilmesi için hizmet içi eğitim programları artırılabilecektir.

5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

A. GENÇLİK

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin dinamik gücü olarak büyük değer taşıyan 19-24 yaş grubu genç nüfusunun 2004 yılında yaklaşık 8 milyon, ülke nüfusu içerisindeki payının ise yüzde 11,2 olduğu tahmin edilmektedir.

Gençlik derneklerinin Ulusal Gençlik Konseyi oluşturmaya yönelik çalışmaları devam etmektedir. Böylece tüm gençlik teşkilatları bir çatı altında toplanarak dünya ve Avrupa gençlik organizasyonları ile organik bağlantıları sağlanmış olacaktır.

Japon Hükümeti ile 2005 yılından başlamak üzere 5 yıllık gençlik davet programı protokolü imzalanmıştır.

UNDP'den sağlanan kaynaklarla başlatılan Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo Ekonomik Projesi kapsamında GAP illerindeki gençlere yönelik iki adet proje devam etmektedir.

2003-2004 öğretim yılında YURTKUR tarafından 202 öğrenci yurtda toplam 191.061 öğrenciye, diğer kurum ve üniversiteler tarafından işletilen 51 yurtda ise 37.360 öğrenciye barınma hizmeti verilmiştir. 2004-2005 öğretim yılında yurtlara müracaat eden öğrenci sayısı 173.427 olmuş, bunların 73.426'sına yurt tahsisi yapılabilmektedir.

2003-2004 öğretim yılında yüksek öğrenim öğrencilerinden 161.367'sine öğrenim kredisi, 135.661'ine katkı kredisi ve 54.728'ine karşılıksız öğrenim bursu verilmiştir.

Türk Cumhuriyetleri ve topluluklarından ülkemize gelen 3.824 öğrenciye ücretsiz eğitim ve barınma hizmeti verilmiştir.

2003 yılında 21.147 bin olan toplam sivil istihdam içindeki 15-24 yaş grubu genç sayısı 3.777 bin olmuştur. 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla; iş bulmak için İŞKUR'a müracaat eden 316.791 kişinin 85.207'sini 15-24 yaş grubu genç nüfus oluşturmuştur. İşe yerleştirilen 48.535 kişinin ancak 8.834'ünü gençler oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığınca 2003-2004 öğretim yılında 292 çıraklık eğitim merkezinde 113 meslek dalında 2.501 aday çırak, 119.996 çırak ve 73.413 kalfa olmak üzere toplam 195.910 kişiye eğitim-öğretim hizmeti verilmiştir.

2004 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne; gençlerin serbest zamanlarının değerlendirilmesi, birbirleriyle tanışma, kaynaşma ve dinlenmelerini sağlamak amacıyla 115 gençlik merkezine 26.689 gencin katılımı sağlanmıştır. Gençlere tatil imkanı sunmak amacıyla açılan 28 gençlik kampı aracılığıyla 5.598 gence hizmet götürülmüştür. Ayrıca, 36 ildeki toplumsal kalkınmada ulusal gençlik kamplarına 6.367 genç katılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlere açık, kültürel değerlerimizi benimsemiş, ülkenin hedef ve imkanlarını bilen, araştırmacı, demokratik tavırlar gösterebilen, kendi

kişiliklerini geliştirirken topluma ve kalkınma sürecine katkıda bulunan özgüvenli bir gençlik yetiştirilmesi temel amaçtır.

Gençlere sunulacak hizmetlerin kalitesinin artırılması çalışmalarında fırsat eşitliği ilkesi gözetilecek, kişilik, düşünce ve beden yönünden sağlıklı gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat ve spor gibi faaliyetler teşvik edilecektir.

Gençlerin ekonomik, sosyal ve siyasi hayata katılımı teşvik edilecektir.

Gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyucu ve caydırıcı tedbirlerin alınması ile suça itilme ortamları yaratan unsurları yok edici çalışmalar için kuruluşlar arası işbirliği geliştirilerek bu konuda faaliyet planları hazırlama ve araştırma çalışmaları hızlandırılacak; özellikle madde bağımlılığı, AIDS ve benzeri hastalıklar konusunda bilgilendirme çalışmalarına devam edilecektir.

Mahalli idarelerin gençlere yönelik sanat, spor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı programlar hazırlamaları, gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları teşvik edilecektir.

Yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin milli kültüre bağlılığını korumak ve geliştirmek, Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla yurt içindeki gençlerimizle kaynaştırıcı ve bütünleştirici sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilecektir.

B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

a) Mevcut Durum

Türkiye genelinde, 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün (GSGM) verilerine göre 124.783'ü kadın, 370.711'i erkek olmak üzere toplam 495.494 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Faal sporcu sayısı ise 33.311'i kadın, 86.005'i erkek olmak üzere toplam 119.316'dır.

2004 yılında yapılan yasal düzenlemelerle idari ve mali yönden özerk federasyonların kurulması amaçlanmış, katılımcılık ilkesi güçlendirilmiş, sponsorluk yapılabilecek spor hizmet ve faaliyetlerinin kapsamı genişletilmiştir.

Yerleşim alanlarıyla iç içe spor tesislerinin eksikliği, spor teşkilat yapısı ve sporun bir yaşam biçimi ve eğitim aracı olduğu bilincinin yeterince geliştirilememesi nedenleriyle ülkemizde sportif faaliyetler bireysel düzeyde ve geleneksel branşlarla sınırlı kalmış, geniş kitlelere yaygınlaştırılmamıştır.

Ülkemizde, öğretim kurumlarında beden eğitimi ve spor etkinlikleri müfredat, spor altyapısı ve uzmanların istihdamındaki yetersizlikler nedeniyle istenilen düzeye ulaşamamıştır. Mevcut spor tesisleri özellikle ışıklandırma sistemlerinin olmaması, modernizasyon gereksinimleri ve işletmecilikte görülen aksaklıklardan dolayı tam kapasiteyle kullanılamamaktadır. Ayrıca, spor tesislerinin kullanımı ve işletilmesi konusunda GSGM, üniversiteler, orta öğretim kurumları, mahalli idareler ve spor kulüpleri arasındaki koordinasyon eksikliği devam etmektedir.

Sporcu istatistiklerinin uluslar arası standartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi ve sporcu sağlığı ve sosyal güvenliği konusunda yasal boşlukların giderilerek, etkin denetimin sağlanması ve profesyonel antrenör eğitimi ihtiyacı devam etmektedir.

2004 yılında Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir.

2005 yılının Ağustos ayında, İzmir'de düzenlenecek olan 23. Dünya Üniversiteler Yaz Spor Oyunlarının organizasyonu için İzmir Oyunlar Köyünün projesi hazırlanmıştır. İzmir ve Manisa'da oyunlarda kullanılacak spor tesislerinin modernizasyon işleri yapılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Beden eğitimi ve sporun bir eğitim ve sağlık aracı olarak, yaşam boyu spor anlayışı ile bütün nüfus gruplarına rahatlıkla ulaşabilecekleri bir hizmet alt yapısı ile temini esastır.

Spor tesislerinin yapımı, işletilmesi, spor faaliyetleri, spor elemanlarının hizmet içi eğitimlerinin; spor kulüpleri, bunların oluşturduğu federasyonlar ile özel teşebbüs ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılması özendirilecektir.

Sporcuların sosyal güvenlik sorunları giderilecek, spor hekimliği uygulamaları yaygınlaştırılacak, profesyonel antrenör yetiştirilmesi için uygulamalar yeterli seviyeye getirilecektir.

Yerleşim merkezlerinde çok amaçlı açık spor tesislerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Okulların spor alt yapıları geliştirilecek; yeni kurulan okullar ise spor alt yapıları dikkate alınarak planlanacaktır.

Spor alanında uluslararası standartlara uygun olarak veri tabanı oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

GSGM denetleme, yönlendirme, teşvik etme ilkeleri çerçevesinde yeniden yapılandırılacak; sponsorluk yasasının yürürlüğe girmesiyle federasyon ve spor kulüplerinin idari ve mali açıdan tam bağımsız olabilmelerine ilişkin düzenlemede ortaya çıkan yasal boşluklar giderilecektir.

Spor tesislerinin halka açılarak etkin kullanımı için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK

A. KADIN

a) Mevcut Durum

2003 yılı itibarıyla kadınlarda okur-yazarlık oranı yüzde 80,6'dır. Kentlerde yaşayan kadınlarda bu oran yüzde 85 iken, kırsal kesimde yüzde 72,6'dır.

2004 yılının ikinci çeyreğinde kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 26'dır. Bu oran kentlerde yüzde 17,5, kırsal kesimde ise yüzde 39,1 olarak gerçekleşmiştir.

SHÇEK'e bağlı olarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla kurulan 8 Kadın Konukevi hizmet vermektedir.

Kadınların her alandaki durumunu iyileştirmeye yönelik projelerin desteklenmesi ve toplumsal bilinç oluşturulması amacıyla yürütülen BM Nüfus Fonu Üçüncü Ülke Programı Savunuculuk Alt Programı Projesi yürütülmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün kurulmasına ilişkin Kanun 2004 yılında kabul edilmiştir.

Kadın okur-yazarlık oranının yükseltilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, yazılı ve görsel medyanın, özel sektör ve yerel yönetimlerin desteğinin sağlanması önem arz etmektedir.

Kadınların güçlendirilmesini ve ilerlemesini her düzeyde sağlayacak kalkınma politika ve programlarının dahil olduğu, etkili, verimli ve karşılıklı takviye edici, cinsiyete duyarlı politika ve programları kadınların tam katılımıyla düzenlemek, uygulamak ve izlemek önem arz etmektedir.

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin önlenmesine yönelik düzenlemelerin yapılması ihtiyacı sürmektedir.

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni İş Yasasıyla kadın işçilerin doğum izinleri yeniden düzenlenmiş olup, doğum öncesi 8 hafta ve doğum sonrası 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta doğum izni hakkı getirilmiştir. 21 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan 5220 sayılı Kanunla devlet memuru kadınların da aynı haklardan yararlanması sağlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kadınların ve kız çocukların eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetlerine erişimlerini sağlayacak tedbirlerin alınması temel amaçtır.

Kadın okur-yazarlık oranının yükseltilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, medyanın, özel sektörün ve yerel yönetimlerin desteği sağlanacaktır.

Kadınların işgücüne ve istihdama daha etkin ve aktif olarak katılımlarını artırmak amacıyla, iş alanlarına ve mesleklere yönlendirilmeleri için gerekli önlemler alınacaktır.

Kadınlara mesleki eğitim veren kurum ve kuruluşlar desteklenerek bunlar arasındaki koordinasyon sağlanacaktır.

Kadınların kalkınmaya aktif katılımının sağlanması amacıyla, toplumun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve yaygınlaştırılması desteklenecektir.

Kadınlara yönelik şiddetin ve istismarın önlenmesi için hizmet içi eğitim ve bilgilendirme programları hazırlanacaktır. Ayrıca, şiddete uğrayan kadınlara ve yakınlarına yönelik tedavi ve rehabilitasyon programları oluşturulacaktır.

Kadınlara yönelik çalışmalar yapan kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve iletişim ağı oluşturulacaktır.

B. AİLE

a) Mevcut Durum

Ailelere yönelik olarak koruyucu, önleyici, eğitici ve geliştirici işlevleri olan toplum merkezlerinin hizmet kapsamlarının genişletilerek etkinliklerinin artırılması, nitelikli uzmanlarla desteklenerek yaygınlaştırılması ve sürekliliğin sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Aileye yönelik hizmet veren kuruluşların yeniden yapılandırılması; teşkilat, personel ve mevzuat açısından ihtiyaçlarının karşılanması ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması önemini korumaktadır.

Ailelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik olarak korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla açılan SHÇEK'e bağlı 18 Aile Danışma Merkezi faaliyetini sürdürmektedir.

Muhtaç ailelere sosyal yardım sağlanması hususunda gerekli düzenlemelerin yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Aile içi her türlü şiddetin önlenmesine ve ortadan kaldırılması ihtiyacı sürmektedir.

Aile Araştırma Kurumu Başkanlığının yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM gündemindedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Aileye verilecek hizmetlere ulaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla mevcut hizmetlerin tanıtımının yapılması, kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması ve etkin bir sosyal hizmet ağına oluşturulması temel esastır.

Çocukların bakımına ilişkin toplumsal hizmetler artırılarak geliştirilecektir.

Aile Danışma ve Eğitim Merkezleri kurulması ve yaygınlaştırılması hızlandırılacaktır.

Aile bireyleri arasında uyum sağlanması amacıyla ana-baba okulları açılacak ve yaygınlaştırılacaktır.

Ülkemizde aile yapısı ve özellikleri araştırılmalı, aile politikaları bu araştırmalara dayandırılmalıdır. Aile Dokümantasyon Merkezi kurularak, ailelerle ilgili verilerin oluşturulması çalışmaları başlatılacaktır.

Eş seçimi, ailenin kurulması, çocuk sahibi olma, sorumluluk sahibi ebeveynlik, aile ilişkileri, ev ekonomisi gibi konuları içeren Aile Yaşamı Eğitiminin örgün ve yaygın eğitim programları çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.

Şiddete uğrayan aile bireylerine yönelik olarak, bilgilendirme, yönlendirme, destekleme, tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarına hız ve çeşitlilik kazandırılacaktır.

C. ÇOCUK

a) Mevcut Durum

Çocuk nüfusu oluşturan 0-18 yaş grubu nüfusun 2004 yılında 25.559 bin ve ülke nüfusu içindeki payının ise yüzde 35,8 olacağı tahmin edilmektedir. Bu nüfusun yüzde 51'ini erkek yüzde 49'unu ise kız çocukları oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubu nüfusun ise 20.561 bin ve toplam nüfus içerisindeki oranının yüzde 28,8 olması tahmin edilmektedir.

SHÇEK tarafından 2003 yılında 84 çocuk yuvası ve 107 yetiştirme yurdunda 18.500 korunmaya muhtaç çocuğa hizmet verilmiştir. 2003 yılı sonu itibarıyla sokakta yaşayan ve çalışan 33.247 çocuğun rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması amacıyla 39 çocuk ve gençlik merkezinde hizmet verilmiştir.

Emniyet müdürlükleri bünyesinde çocukların korunması çalışmalarını yürütmek üzere kurulan çocukları koruma şube müdürlükleri 81 il genelinde yaygınlaştırılmıştır.

Erkekler için 17 yaş olan evlenme yaşı kız çocukları için 15'ten 17'ye çıkarılmıştır.

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 5049 sayılı Kanun kabul edilmiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyarı Protokolün İlişik Beyanlar Yapılmak Suretiyle Onaylanması Hakkındaki Karar yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar sorunu, özellikle büyük şehirlerde ekonomik ve sosyal şartların zorlaması ile giderek büyümektedir.

Yoksulluk, eğitim, göç, yetişkin aile bireylerinin işsizliği ve mevzuatın etkin uygulanamaması çocuk işçiliğinin temel nedenleridir. Son on yılda çocuk işçiliğinde azalma sağlanmakla birlikte, 6-14 yaş grubunda 500 bin, 6-17 yaş grubunda ise 1,6 milyon çocuğun çalışma yaşamında bulunduğu tahmin edilmektedir.

Çocukları sokağa düşüren nedenlerle sokak çocuklarının sorunlarının araştırılarak gereken tedbirlerin alınması ile ilgili olarak TBMM'de Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur.

Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma usul ve esaslarını belirleyen yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

2004 yılı Mart ayı itibarıyla 11-15 yaş grubunda 211, 15-18 yaş grubunda 2.140 ve 18-21 yaş grubunda toplam 7.732 tutuklu ve hükümlü çocuk bulunmaktadır.

Gözüne alınan çocukların büyük bir kısmı özgürlüğü kısıtlayıcı cezalara çarptırılmıştır. Yeterli sayıda çocuk islahi ve tutukevinin bulunmaması nedeniyle çocuklar yetişkin cezaevlerinin çocuk bölümünde kalmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çocuklara yönelik uygulamaların, Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartları ile çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilmesi esastır.

Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu ilkesinden hareketle, özürli çocuklar ve korunmaya muhtaç çocukların aileleri yanında korunup yetişmesini sağlayacak aileye yönelik sosyal destek programlarına ağırlık verilecek; kimsesiz, aile ve yakın çevresinde yaşamaları riskli olan çocuklar için aile dışında alternatif bakım modelleri geliştirilip yaygınlaştırılacaktır.

Yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde çocukların sokağa yönelmesini önleyici projeler geliştirilecek, sokak çocuklarının barınma, eğitim, rehabilitasyon ve tedavi imkanları artırılarak topluma yeniden kazandırılmaları sağlanacaktır.

Çocuk mahkemeleri 2253 sayılı Kanunda öngörülen şekilde yeterli alt yapı ve kadro ile desteklenecek, tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkinlerden ayrı ortamlarda kalmalarını sağlayacak çocuk tutukevleri ve çocuk ıslahevlerinin sayısı artırılabilecektir.

Emniyet müdürlükleri bünyesinde kurulan çocuk polisi birimi emniyet müdürlüğü binalarından ayrı binalarda, çocuk konusunda uzman personel istihdamına da imkan verecek şekilde yapılandırılacaktır.

Çocuklara ilişkin her türlü verinin yer alacağı Çocuk Bilgi Ağı çalışmaları tamamlanacaktır.

Çocukların istismar, ihmal, sömürü ve şiddetin her biçiminden korunmalarına yönelik çalışmalar artırılabilecektir.

7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ**a) Mevcut Durum**

Çalışma sürelerinin dışında kalan ve kişinin dilediği gibi kullanabileceği zamanı ifade eden ve zaman yönetimi ile birlikte düşünülmesi gereken serbest zamanların üretken, verimli ve katılımcı bir şekilde değerlendirilerek yaşamın bir parçası haline getirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Mahalli idareler tarafından özellikle büyük kentlerde serbest zamanları değerlendirme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ortak mekanların oluşturulması sağlanacaktır.

II . KÜLTÜR**a) Mevcut Durum**

Dışa açılma politikaları, gelişen iletişim teknolojileri, sanayileşme ve şehirleşmenin etkisiyle sosyal değişme süreci hız kazanmış olup ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların bir bütünlük içinde ele alınması ihtiyacı devam etmektedir.

Uluslar arası ilişkilerde kültür değişim programlarının hazırlanması, bu çerçevede Türk Cumhuriyetlerine öncelik verilmesi ve kültürün her alanında işbirliğine gidilmesi önemini korumaktadır.

Türk halk kültürünün tanıtılması ve genç kuşaklara aktarılması için yurt içinde ve yurt dışında saha, derleme ve yayım çalışmaları sürdürülmektedir.

Osmanlı dönemi arşiv malzemelerinin kopyaları çıkartılmış, günümüz bilgi ve iletişim teknolojilerine uygun olarak tasnifi çalışmaları tamamlanarak, araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.

2004 yılında mevcut kütüphane sayısı 1.435 olup, bunların ancak 1.201'i okuyucuya hizmet vermektedir. Ayrıca, 63 adet gezici kütüphane bulunmaktadır. Kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 12.833 bindir.

Yurt çapında kültür faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve topluma daha nitelikli hizmet sunulması amacıyla açılan kültür merkezlerinin sayısı 2004 yılında 47'ye ulaşmıştır.

2004 yılında 195 müze ve ziyarete açık 545 ören yeri bulunmakta olup, müzelerdeki eser sayısı 2,6 milyondur. Halihazırda 92 adet özel müze bulunmaktadır. Müzelerin güvenliklerinin sağlanması ve çağdaş müzecilik anlayışına uygun kurum haline getirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün 13 ilde bulunan 28 yerleşik sahnede tiyatro faaliyetleri devam etmektedir. Yurt genelinde 5'i faal olmak üzere, toplam 9 Opera ve Bale Müdürlüğü bulunmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2004 yılında geleneksel Türk sanatları dallarında muhtelif kurslar düzenlenmiştir. Kaybolmaya yüz tutan hat, tezhib, dağlama, ebru, telkari, ciltçilik ile tezvin ve minyatür sanatlarını tanıtmaya ve eski eser onarımı konusunda eğitim programlarının düzenlenmesi hususu önemini korumaktadır.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığınca sürdürülen Türkiye Türkçesi sözlükleri ve karşılaştırmalı Türk lehçe ve şiveleri sözlük ve gramer çalışmalarında önemli bir aşama kaydedilmiştir.

Kültür hazinelerimizin gereğince değerlendirilmesine yönelik çalışmalar çerçevesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından vakıf eserlerinin tespit ve envanter çalışmaları devam etmektedir. Aynı kapsamda, yurt dışında bulunan eski Türk eserlerinden öncelikle ele alınması gerekenler tespit edilmiştir.

Yurt dışındaki tarihi Türk eserlerinin korunması amacıyla, envanter çalışması planlanan ülkelerden 11'inde, yaklaşık 2476 eser tespit edilmiş olmasına rağmen, rölove ve restorasyonu yapılacak esere ödenek tahsisi ve bu ödeneklerin ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yurt dışına intikali hususunda karşılaşılan sorunlar devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk kültürünün korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması temel amaçtır.

Türk kültürüyle ilgili olarak istihdam edilen insan gücünün eğitim düzeyinin, Türk kültürünün uluslar arası alanda rekabet ve katkı kapasitesini artıracak şekilde geliştirilmesine özen gösterilecektir.

Osmanlı arşivlerinin günümüz literatürüne kazandırılması çalışmaları hızlandırılacaktır.

Türkçenin doğru ve güzel kullanımını sağlamaya yönelik tedbirler alınacak ve uluslar arası nitelikte bilim, sanat, ticaret ve iletişim dili olarak geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Türkçenin bütün lehçeleriyle anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için araştırma ve eylem planları yapılacaktır.

Türkçe köken bilgisi (etimolojik) sözlük çalışmaları hız kazandırılarak devam ettirilecektir.

Türk dili ve kültürü ile ilgili yabancı dillerdeki temel eserlerin tercüme edilmesine ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.

Türkiye Türkçesi öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı amacıyla yurt dışında Türk kültür merkezleri açılması için çalışmalar hızlandırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Türk Kültürü Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi kurulması için hukuki ve kurumsal düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.

Medyada ve ticari alandaki yoğun yabancı kelime kullanımının önlenmesi için gerekli düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.

III. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI**1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE****a) Mevcut Durum**

Türkiye'de yaşanan sosyo-ekonomik değişim süreci gelir dağılımı ve yoksulluk konularının önemini artırmıştır. Bütçe içerisinde, özellikle faiz ödemelerinin payının büyük boyutlara ulaşması ve uygulanan ekonomik istikrar programının mali ve parasal disiplini ön planda tutan bir nitelik taşıması, devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2004 yılında yayımlanan eğitim, sağlık ve kişi başına gayri safi yurt içi hasılabın temel alındığı İnsani Gelişmişlik İndeksi sıralamasında Türkiye 2001 yılı verilerine göre 96. sırada iken, 2002 yılı verilerine göre 88. sıraya yükselmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketinden sonra 2002 ve 2003 yılları için Hanehalkı Bütçe Anketleri yapılmıştır. Bu anketlerde de 2002 ve 2003 yılları için gelir dağılımı sonuçları mevcuttur.

TABLO: VI. 6 - Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı

Yüzde 20'lik Dilimler	1994	2002	2003
Birinci %20	4,9	5,3	6,0
İkinci %20	8,6	9,8	10,4
Üçüncü %20	12,6	14,0	14,5
Dördüncü %20	19,0	20,8	20,9
Beşinci %20	54,9	50,1	48,3
Gini Katsayısı	0,49	0,44	0,42

Kaynak: DİE

DİE'nin 2002 ve 2003 yıllarında yaptığı Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre gelir dağılımındaki eşitsizlik yıllar itibarıyla azalmış olmakla birlikte hala önemini korumaktadır. Bu araştırmaların kapsam ve yöntemleri arasında bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı 1994'de 0.49 iken, 2002 yılında 0.44'e, 2003 yılında ise 0.42'ye düşmüştür. Hanehalkı gelirlerinin yüzde 20'lik nüfus dilimlerine göre dağılımına bakıldığında en alt yüzde 20'lik grubun geliri 1994'de yüzde 4,9 iken, 2002'de yüzde 5,3'e, 2003 yılında ise yüzde 6'ya yükselmiştir.

TABLO: VI. 7 - Toplam Yıllık Net Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

Gelir Türleri	(Yüzde)		
	1994	2002	2003
Maaş, ücret, yevmiye geliri	28,3	38,8	41,7
Müteşebbis gelirleri	42,4	34,5	32,0
Mülk gelirleri	19,3	9,3	6,2
Transfer gelirleri	10,0	17,5	20,0

Kaynak: DİE

Yıllık toplam net gelirin türlerine göre dağılımına bakıldığında; maaş, ücret, yevmiye gelirlerinin toplam yıllık net gelirden aldığı pay 1994 yılında yüzde 28,3 iken, 2003 yılında yüzde 41,7'ye yükselmiştir. Müteşebbis gelirlerinin toplam yıllık net gelir içindeki payının ise 1994 yılındaki yüzde 42,4 seviyesinden, 2002 yılında yüzde 34,5'e, 2003 yılında yüzde 32'ye düştüğü görülmektedir.

Transfer gelirleri, 1994 yılındaki yüzde 10 seviyesinden 2002 yılında yüzde 17,5'e, 2003 yılında ise yüzde 20'ye yükselmiştir. Bunun en önemli nedeni devlet transferleri

içinde yer alan emekli aylığı ödemeleridir. 1994 ve 2003 yılları arasında ödeme yapılan emekli sayısı yaklaşık yüzde 75 artmıştır.

TABLO: VI. 8 - Hanehalkı Fertlerinin Esas İşteki Durumlarına Göre İstihdam ve Toplam Gelirden Aldıkları Pay

(Yüzde)

	1994		2002		2003	
	İstihdam	Gelir İstihdam	Gelir İstihdam	Gelir İstihdam	Gelir	Gelir
Ücretli, maaşlı	27,8	35,1	38,2	50,1	42,9	52,8
Yevmiyeli	9,3	6,0	7,6	3,3	7,6	3,5
Kendi hesabına	24,0	37,7	26,8	29,7	22,5	25,1
İşveren	3,7	21,2	4,2	16,9	5,6	18,6
Ücretsiz aile işçisi	35,1	-	23,2	-	21,5	-

Kaynak: DİE

Türkiye’de 2000’li yıllarda kendi hesabına çalışanların gelirleri ve istihdam içindeki ağırlığı azalmıştır. Ücretli kesimin ise istihdam içindeki oranı ve toplam gelirden aldığı pay artmıştır. Ücretsiz aile işçiliğinin azalması ise tarımdaki istihdamın giderek azaldığını göstermektedir.

2002 Hanehalkı Bütçe Anketi ile birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmi olarak açıklanmıştır. 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi kapsamındaki Yoksulluk Çalışması sonuçlarının da 2004 yılı sonuna kadar açıklanması beklenmektedir.

2002 yılı Yoksulluk Çalışmasında dört kişilik bir hanenin aylık yoksulluk sınırı gıda için 133 milyon TL , gıda ve gıda dışı harcamalar için ise 310 milyon TL’dir. 2003 yılı Aralık ayı itibarıyla bu rakamlar sırasıyla 167 milyon TL ve 387 milyon TL’dir.

2002 yılı Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre, gıda yoksulluğu açısından ülkemizde ciddi bir sorunun olmadığı görülmektedir. Türkiye’de fertlerin yüzde 1,35’i gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altındadır. Gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı ise yüzde 26,96 olarak tespit edilmiştir. Yoksulluk, özellikle çok çocuklu haneler, eğitim seviyesi düşükler, işsizler, kendi hesabına çalışanlar, ücretsiz aile işçileri ile tarım ve inşaat sektörlerinde çalışanlar arasında yaygındır.

Eğitim seviyesinin düşüklüğü ortalama gelir düzeyinin düşüklüğünü açıklayan önemli bir nedendir. Toplam nüfus içindeki oranları da dikkate alınarak eğitim durumlarına göre yoksulluk oranları, 2002 yılında Türkiye geneli için yüzde 11,27 nüfus payına sahip okur-yazar olmayan fertlerde yüzde 41,07 iken, yüzde 3,79 nüfus payına sahip yüksek okul, fakülte ve üstü eğitilmiş fertlerde yüzde 1,57’ye düşmektedir.

2001 yılındaki ekonomik krizin olumsuz etkileri 2003 ve 2004 yıllarında giderek azalmıştır. Kişi başına GSMH, bu iyileşmeye paralel olarak 2003 yılında 3.390 ABD dolarına yükselmiş ve 2004 yılında da 4.112 ABD dolarına yükseleceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında, tarım sektöründe çalışan fertlerin istihdam edilenler içindeki payı yüzde 34,8 iken, esas işten elde edilen gelirin yıllık kullanılabilir net gelir içindeki payı yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarımdaki ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, düşük verim ve atıl nüfus fazlalığı bu sektörün istihdam içindeki payı ve gelirden aldığı pay arasındaki dengesizliği besleyen önemli olgulardır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refah artışından toplumun bütün kesimlerinin adil pay alması esastır.

Yoksullukla mücadelede varolan politikaları etkinleştirecek ve yeni politikalar oluşturacak Ulusal Yoksullukla Mücadele Stratejisi hazırlanacaktır. Bu stratejide iktisadi ve sosyal politikaların uyum içinde yürütülmesi esas olacaktır.

Bölgeler arası gelir farklarını azaltıcı politikalar güçlendirilerek sürdürülecektir.

Alt gelir grupları dikkate alınarak, gelir ve istihdamı artıracak, üretim yelpazesini zenginleştirecek projelere ağırlık verilerek yeni girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayacak programlar oluşturulacaktır.

Ülke genelinde tüm yoksul kesimler belirlenerek bu kesimlere yönelik yardım programları uygulamaya konulacaktır.

Sosyal yardım ve hizmetlerin yoksul kesimlere daha etkin bir şekilde ulaştırılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, merkezi idare ile işbirliği içinde mahalli idarelerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadele programlarında daha etkili bir şekilde yer almaları teşvik edilecektir.

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ihtiyaç duyulan sosyal dışlanmanın giderilmesine yönelik Ülke Değerlendirme Raporu hazırlanacaktır.

2. İSTİHDAM

a) Mevcut Durum

2003 ve 2004 yıllarında gerçekleşen yüksek büyüme oranlarına rağmen istihdamda beklenen artış sağlanamamıştır.

İşgücü, 2003 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 0,7 oranında azalarak 23,6 milyona, istihdam ise yaklaşık yüzde 1 oranında azalarak 21,1 milyona düşmüştür. İşsizlik oranı yüzde 10,5'e yükselirken, eksik istihdam oranı yüzde 4,8 olmuştur. Böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı yüzde 15,3 olarak gerçekleşmiştir.

İşgücü, 2004 yılının ilk çeyreğinde ortalama olarak bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 1,6 oranında azalarak 22,7 milyona gerilemiş, ikinci çeyrekte ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,4 oranında artarak 24,5 milyona yükselmiştir.

İstihdam, 2004 yılının ilk çeyreğinde 2003 yılının aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 1,7 oranında azalarak 19,9 milyona gerilemiş, ikinci çeyrekte ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,7 oranında artarak 22,2 milyona yükselmiştir.

TABLO: VI. 9 - Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+Yaş, Bin Kişi)			
	2000	2001	2002	2003
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	46 211	47 158	48 041	48 912
İşgücü	23 078	23 491	23 818	23 640
İstihdam	21 581	21 524	21 354	21 147
Tarım	7 769	8 089	7 458	7 165
Sanayi	3 811	3 774	3 954	3 846
Hizmetler	10 001	9 661	9 942	10 135
İşsiz	1 497	1 967	2 464	2 493
İşgücüne Katılma Oranı(%)	49,9	49,8	49,6	48,3
İstihdam Oranı(%)	46,7	45,6	44,4	43,2
İşsizlik Oranı(%)	6,5	8,4	10,3	10,5
Eksik İstihdam	1 591	1 405	1 297	1 143
Eksik İstihdam Oranı(%)	6,9	6,0	5,4	4,8
İşsizlik ve Eksik İstihdam				
Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (%)	13,4	14,4	15,7	15,3

Kaynak: DPT, DİE

2004 yılının ilk çeyreğinde işsizlik oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,4'e, eksik istihdam oranı ise yüzde 5,2'ye yükselmiştir. 2004 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre işsizlik oranı yüzde 9,3'e, eksik istihdam oranı da yüzde 4,1'e gerilemiştir.

2004 yılının ikinci çeyreğinde işgücüne katılma oranı yüzde 49,2'dir. Bu oran, erkeklerde yüzde 72,8, kadınlarda yüzde 26 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: VI. 10 - Üç Aylık Dönemler İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+Yaş, Bin Kişi)			
	2003 (1)	2003 (2)	2004 (1)	2004 (2)
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	48 687	48 799	49 482	49 694
İşgücü	23 098	24 115	22 732	24 457
İstihdam	20 244	21 696	19 902	22 188
Tarım	6 639	7 731	6 412	7 820
Sanayi	3 769	3 798	3 844	3 961
Hizmetler	9 836	10 167	9 646	10 407
İşsiz	2 844	2 418	2 830	2 269
İşgücüne Katılma Oranı(%)	47,5	49,4	45,9	49,2
İstihdam Oranı(%)	41,7	44,5	40,2	44,6
İşsizlik Oranı(%)	12,3	10,0	12,4	9,3
Eksik İstihdam	1 161	1 113	1 175	1 002
Eksik İstihdam Oranı(%)	5,0	4,6	5,2	4,1
İşsizlik ve Eksik İstihdam				
Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (%)	17,3	14,6	17,6	13,4

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, I.Dönem verileri.

(2) HİA, II.Dönem verileri.

2004 yılının ikinci çeyreğinde kentsel işgücü bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,6, kentsel istihdam ise yüzde 4 oranında artmıştır. Kentsel kesimde işsizlik oranı 2003 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 13,2 iken, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 12,8'e düşmüştür. Kentlerde gençler arasındaki işsizlik oranı yüzde 23,2 olarak gerçekleşmiştir. Gençler arasındaki işsizlik azalmakla birlikte önemini korumaya devam etmektedir.

Kırsal kesimde 2003 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 6,5 olan işsizlik oranı 2004 yılında yüzde 4,9'a düşmüştür.

2004 yılının ikinci çeyreğinde kentlerde işgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 70,5, kadınlarda yüzde 17,5 iken, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 76,6, kadınlarda ise yüzde 39,1 olmuştur.

TABLO: VI. 11 - Üç Aylık Dönemler İtibarıyla Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+Yaş, Bin Kişi)							
	Kent				Kır			
	2003 (1)	2003 (2)	2004 (1)	2004 (2)	2003 (1)	2003 (2)	2004 (1)	2004 (2)
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	29 709	29 879	30 444	30 658	18 877	18 920	19 038	19 035
İşgücü	13 019	12 999	13 052	13 605	10 069	11 116	9 679	10 952
İstihdam	11 013	11 286	11 017	11 774	9 231	10 411	8 885	10 414
Tarım	378	507	531	746	6 261	7 223	5 881	7 074
Sanayi	2 978	3 067	3 085	3 181	792	730	759	780
Hizmetler	7 658	7 711	7 401	7 847	2 178	2 457	2 245	2 560
İşsiz	2 006	1 713	2 035	1 731	838	705	794	538
İşgücüne Katılma Oranı	43,8	43,5	42,9	44,1	53,3	58,8	50,8	57,5
İstihdam Oranı	37,1	37,8	36,2	38,3	49,0	55,0	46,7	54,7
İşsizlik Oranı(%)	15,4	13,2	15,6	12,8	8,3	6,3	8,2	4,9
Eksik İstihdam	783	685	664	603	378	528	512	499
Eksik İstihdam Oranı(%)	6,0	4,5	5,1	3,7	3,8	4,7	5,3	4,6
İşsizlik ve Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı(%)	21,4	17,7	20,7	16,5	12,1	11,0	13,5	9,5

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, I.Dönem verileri.

(2) HİA, II.Dönem verileri.

2004 yılının ikinci çeyreğinde toplam istihdam içerisinde sanayinin payı yüzde 17,9 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 46,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı yüzde 35,2 olmuştur. Bununla birlikte tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı yıllar itibarıyla azalma eğilimindedir. Kırsal kesimden kente göç sonucu tarım kesimindeki istihdam azalırken, kırdan kente gelen düşük nitelikli işgücüne yeterli iş yaratılamamaktadır.

TABLO: VI. 12 - İstihdamın Sektörel Dağılımı

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2003 (1)		2003 (2)		2004(1)		2004 (2)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Tarım	6 639	32,8	7 731	35,6	6 412	32,2	7 820	35,2
Sanayi	3 769	18,6	3 798	17,5	3 844	19,3	3 961	17,9
Hizmetler	9 836	48,6	10 167	46,9	9 646	48,5	10 407	46,9
Toplam	20 244	100,0	21 696	100,0	19 903	100,0	22 188	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, I.Dönem verileri.

(2) HİA, II.Dönem verileri.

2004 yılının ikinci çeyreğinde toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelilerin payı yüzde 49,9'dur. Kentsel işgücünde bu oran yüzde 71,5'i bulmaktadır. Tarım kesiminde ise ücretli çalışma çok düşük düzeylerde olup, çalışanların yüzde 52,2'si ücretsiz aile işçisi durumundadır. Ücretsiz aile işçilerinin yaklaşık yüzde 71,7'si ise kadınlardan oluşmaktadır.

TABLO: VI. 13 - İstihdam Edilenlerin Meslekteki Mevkiine Göre Durumu

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2003 (1)		2003 (2)		2004(1)		2004 (2)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	10 298	50,9	10 810	49,8	10 101	50,8	11 063	49,9
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	6 299	31,1	6 512	30,0	6 292	31,6	6 477	29,2
Ücretsiz Aile İşçisi	3 647	18,0	4 374	20,2	3 510	17,8	4 648	20,9
Toplam	20 244	100,0	21 696	100,0	19 902	100,0	22 188	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, I.Dönem verileri.

(2) HİA, II.Dönem verileri.

İşgücünün yüzde 70,7'si, istihdamın yüzde 72'si ve işsizlerin ise yüzde 59,7'si lise altı eğitilmiş ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Bu durum işgücünün eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir.

TABLO: VI. 14 - İşgücünün Eğitim Düzeyi, 2004 (1)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	İşgücü	Yüzde	İstihdam	Yüzde	İşsiz	Yüzde	İşsiz Oran
Okur-yazar Olmayan	1 605	6,5	1 555	7,0	51	2,2	3,2
Lise Altı Eğitilmişler	15 691	64,2	14 386	64,8	1 304	57,5	8,3
Lise ve Meslek Lisesi	4 784	19,6	4 123	18,6	661	29,1	13,8
Yüksek Okul ve Fakülte	2 377	9,7	2 124	9,6	253	11,2	10,6
Toplam	24 457	100,0	22 188	100,0	2 269	100,0	9,3

Kaynak: DİE, DPT.

(1) HİA, II.Dönem verileri.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) verilerine göre 2004 yılının ilk altı ayı itibarıyla kuruma kayıtlı işsiz sayısı 611.280'dir. Aynı dönemde kuruma 266.133 kişi başvurmuş, 41.142 kişi kurum aracılığıyla işe yerleştirilmiştir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlarda 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla, 11.900 kişi işten çıkarılmıştır. İşten çıkarılan işçilere, Özelleştirme Sosyal Destek Projesi çerçevesinde toplam 203,7 milyon ABD doları kıdem ve ihbar tazminatı ile iş kaybı tazminatı ödenmiştir.

İŞKUR tarafından aktif işgücü programları çerçevesinde işgücü yetiştirme kursları, özürllülere yönelik olarak mesleki eğitim kursları ve özel sektöre ait değişik iş yerlerinde sanayide eğitim seminerleri düzenlenmektedir.

İşgücü piyasası ile ilgili bilgi sisteminin oluşturulması amacıyla İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 2 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İŞKUR'un 12-13 Kasım 2003 tarihlerinde yapılan II. Genel Kurulunda, ülkemizin istihdam ve işsizlik sorunlarının çözümüne ve ulusal istihdam politikasının oluşturulmasına yönelik kararlar alınmıştır. Söz konusu kararlar bir eylem planına dönüştürülmüştür.

Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 5084 sayılı Kanun 6 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye-AB Mali İşbirliği kapsamında İŞKUR'un kurumsal kapasitesini geliştirmek ve aktif istihdam tedbirlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla yaklaşık 350 projeyi destekleyecek ve Türk Hükümeti'nin 10 milyon euro katkısıyla toplam bütçesi 50 milyon euro olan Aktif İşgücü Programları Projesi 21 Ekim 2003 tarihinde başlamıştır.

Avrupa İstihdam Stratejisine uygun bir ulusal istihdam politikası geliştirmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu çerçevede İŞKUR tarafından İstihdam Durum Raporu hazırlanmıştır. Ortak Değerlendirme Belgesi ise hazırlanma aşamasında olup, bu belgenin 2005 yılı başında tamamlanması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması temel amaçtır.

İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilecek, bilgi çağının gerekleri doğrultusunda işgücünün niteliği yükseltilecek ve işgücü piyasasında etkinlik artırılabilecektir.

Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu bir Ulusal İstihdam Stratejisi, hükümetin ve sosyal tarafların ortak çalışmasıyla belirlenip uygulanacaktır.

Özellikle gençlere, kadınlara ve özürllülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici aktif istihdam politikaları uygulanacaktır.

İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması bakımından önem taşıyan KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami ölçüde yararlanılacaktır. Daha fazla üretim ve istihdam oluşturulması için yerel potansiyeller harekete geçirilecektir.

Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine yönelik istihdam sağlayıcı ve katma değer yaratıcı projeler geliştirilecektir.

3. ÇALIŞMA HAYATI

a) Mevcut Durum

İş mevzuatının ülkemizin gelişen şartlarına, AB, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) ve diğer uluslar arası mevzuata uyumlaştırma çalışmaları devam etmiş, bu çerçevede 4857 sayılı İş Kanunu başta olmak üzere uygulamaya dönük alt mevzuat tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Toplu iş hukuku alanında 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda değişiklik içeren kanun taslağı hazırlanmıştır.

Ülkemizde katılımcı sosyal diyalog temelinde oluşturulan ve 12 yıl aradan sonra toplanan Çalışma Meclisi, 9. toplantısını 15-16 Eylül 2004 tarihleri arasında istihdamın artırılması, kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve kıdem tazminatı fonu gündem maddeleriyle yapmıştır.

İş Kanunu ile getirilen doğum izinlerinin 657 sayılı Kanuna tabi çalışanları da kapsayacak şekilde düzenlenmesine ilişkin Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 5223 sayılı Kanun 21 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 4857 ve 657 sayılı Kanunlara tabi çalışanların doğum sonrası ücretsiz izinlerinin ebeveyn izni olarak kullanılmasına yönelik kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sevk edilmiştir.

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı çerçevesinde yürütülen çalışmalar 2006 yılına kadar uzatılmıştır.

2004 yılı AB-Türkiye Mali İşbirliği çerçevesinde En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi ile Yenilik ve Değişim İçin Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi projeleri AB Komisyonu tarafından onaylanmıştır.

5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 8 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Kayıt dışı çalışmayı doğrudan ya da dolaylı olarak önleyecek; 4857 sayılı İş Kanunu, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve uygulama yönetmelikleri yayımlanmıştır. 2004 yılında ise 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5198 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 5234 sayılı işsizlik sigortası işveren primlerinde indirimini düzenleyen Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çalışma Meclisi toplantısının sonuç bildirgesinde; kayıt dışı istihdamın kayıt içine çekilebilmesi için, karma politika yaklaşımının esas alınması, üretim ve istihdam üzerindeki yüklerin kayıt dışılığı teşvik etmeyecek seviyelere indirilmesi, bürokratik işlemlerin azaltılması, kayıtlılığın vergi ve kredi kolaylıklarıyla teşvik edilmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, denetim ve yaptırımların etkin olarak uygulanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

5198 sayılı Kanunla yetki tespitinde, üyeliğe girme ve ayrılma yöntemlerinde, üyelik aidatından yararlanma gibi konularda kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmiştir.

İş Kanunu kapsamı dışında kalan tarım, orman ve hava işlerinde çalışanların çalışma mevzuatına kavuşturulmaları ihtiyacı devam etmektedir.

2004 yılı Temmuz ayında; 4.916.421 işçinin 2.854.059'u sendika üyesidir. Buna göre Temmuz 2003'te yüzde 57,5 olan sendikalaşma oranı, Temmuz 2004'te yüzde 58'e yükselmiştir.

2004 yılında; 2.417.524 kamu çalışanından sendika kapsamında olanların sayısı 1.564.777 olup, sendikalara üye sayısı 787.882 ve sendikalaşma oranı yüzde 50'dir.

Memur maaşlarına 2004 yılında ilk altı ay için yüzde 6 ve ikinci altı ay için yüzde 6 oranında zam yapılmıştır. Böylece; 2004 yılı ortalama net memur maaşının nominal olarak yüzde 13,4, reel olarak ise yüzde 2,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Kamu çalışanları sendika ve konfederasyonları ile hükümet arasında yapılan toplu görüşmelerin üçüncüsü 15-30 Eylül 2004 tarihleri arasında yapılmıştır.

2004 yılında kamu işçisinin ortalama net ele geçen ücretinin nominal olarak yüzde 5,8 artacağı, reel olarak ise yüzde 4,5 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2004 yılının ilk altı ayında aylık brüt asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için 423 milyon TL, 16 yaşından küçük işçiler için 360 milyon TL olarak tespit edilmiş; yılın ikinci altı ayı için ise, bu rakamlar sırasıyla 444.150 bin TL ve 378 milyon TL olarak belirlenmiştir. 2004 yılında 16 yaş ve üstü sanayi ve hizmetler kesimi ortalama aylık net asgari ücretin nominal olarak yüzde 37,5, reel olarak yüzde 24,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çalışma hayatı mevzuatının, ülkemizin gelişen şartları göz önünde bulundurularak, AB ve ILO mevzuatı başta olmak üzere, çağdaş gelişmelere ve ölçütlere uygunluğunun sağlanması esastır.

Çocuklar, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, çalışma hayatında özel ilgiye muhtaç gruplara gerekli özen gösterilmeye devam edilecektir.

Katılımcı sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları işler hale getirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

Kamu çalışanları arasındaki mali ve sosyal haklardaki dengesizlikler giderilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Bireysel ve toplu iş hukuku mevzuatının aksayan yönleri giderilecek, AB ve ILO mevzuatı ile uyum çalışmaları sürdürülecektir.

Tarım, orman ve hava işlerinde çalışanlar için ayrı iş kanunları düzenlenecektir.

TABLO: VI. 15 - İşgücü Maliyetlerindeki Gelişmeler (1)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (2)
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)							
İşçi (3)							
Kamu	79,1	107,7	130,1	115,7	99,5	100,5	104,6
Özel	107,7	124,1	140,8	115,9	108,9	106,3	-
Memur	132,7	146,8	129,7	117,0	120,3	122,6	128,3
Asgari Ücret (4)	132,7	178,9	155,8	132,9	134,9	153,9	171,4
Reel Yüzde Değişme							
İşçi (3)							
Kamu	0,6	36,1	20,8	-11,1	-14,0	1,1	3,9
Özel	16,1	15,2	13,4	-17,7	-6,1	-2,3	-
Memur	3,4	10,7	-11,7	-9,7	2,8	1,9	4,6
Asgari Ücret (4)	-0,3	34,8	-13,0	-14,6	1,5	14,1	11,4

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT

(1) Reel hesaplamalarda DİE Tüketici Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) 2004 yılı TEFE yıllık ortalama artış oranı yüzde 10,7 olarak alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücret işgücü maliyetinin yıllık ortalaması esas alınmıştır.

TABLO: VI. 16 - Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler (1)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (2)
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)							
İşçi (3)							
Kamu	73,1	103,8	111,1	98,2	89,2	90,4	86,4
Özel	105,9	118,2	119,4	95,3	94,3	93,9	-
Memur	117,8	123,1	108,9	104,8	110,8	109,9	112,6
Asgari Ücret (4)	115,2	154,9	132,6	113,9	123,0	127,6	158,5
Reel Yüzde Değişme							
İşçi (3)							
Kamu	-1,3	42,1	6,9	-11,5	-9,2	1,3	-4,5
Özel	17,0	11,6	1,1	-20,3	-1,0	-0,4	-
Memur	-1,3	4,5	-11,5	-3,8	5,7	-0,9	2,5
Asgari Ücret (4)	-4,9	34,4	-14,4	-14,1	8,0	3,7	24,2

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT

(1) Reel hesaplamalarda DİE Tüketici Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) 2003 yılı TÜFE yıllık ortalama artış oranı yüzde 10,7 olarak alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücretin yıllık ortalaması esas alınmıştır.

4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

2003 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 86,4, sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfusun oranı ise yüzde 85,4'tür.

İstihdam kapsamındaki aktif sigortalıların toplam sivil istihdama oranı 2003 yılında yüzde 54,1 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında ücretli olarak istihdam edilenlerin yaklaşık yüzde 77,5'i, kendi hesabına çalışanların ise yüzde 59,9'u sigortalıdır.

Ülkemizde aktif sigortalılar ile pasif sigortalılar arasındaki denge olumsuz yönde gelişmesini sürdürmüş ve 2003 yılında sosyal sigorta sistemine prim ödeyen aktif sigortalı sayısı yüzde 2,2 oranında, pasif sigortalı sayısı yüzde 4,4 oranında artmıştır. 2003 yılı rakamlarına göre ortalama 1,8 aktif sigortalıya bir pasif sigortalı düşmektedir. Pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı Emekli Sandığı'nda 1,6, BAĞ-KUR'da 2,3 ve Sosyal Sigortalar Kurumunda (SSK) 1,7 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında prim tahsilat oranı SSK'da yüzde 82, BAĞ-KUR'da 1479 sayılı Kanuna tabi sigortalılar açısından yüzde 60,9 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında SSK'da aktif sigortalıların yaklaşık yüzde 52,6'sı için prime esas kazancın alt sınırından, yüzde 2,3'lük kısmı için de prime esas kazancın üst sınırından prim ödenmiştir.

Aktüeryal dengeleri bozulan sosyal sigorta kuruluşlarına 2004 yılında bütçeden yapılan transferlerin, Emekli Sandığı'nda faturalı ödemeler ve ek karşılıklar hariç 4.880 trilyon TL, SSK'da 5.842 trilyon TL ve BAĞ-KUR'da 5.336 trilyon TL olmak üzere toplam 16.058 trilyon TL'ye ulaşacağı ve toplam transferlerin GSMH'ya oranının yüzde 3,8 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oran 2003 yılında yüzde 3,7 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal sigorta kuruluşlarında aktüeryal dengeleri olumsuz yönde etkileyen ve prim karşılığı olmayan ödemeler 2004 yılında da devam etmiştir. SSK ve BAĞ-KUR'dan gelir ve aylık almakta olan kişilerin gelir ve aylıklarına sosyal destek ödemeleri dahil edilerek, 2004 yılı Ocak ayında yüzde 10, 2004 yılı Temmuz ayında da bir önceki aya göre yüzde 10 artış yapılmıştır. SSK ve BAĞ-KUR'da Sosyal Yardım Zammı (SYZ) tutarları sabit tutulmaya devam edilmiştir. 2004 yılında SYZ'nin ortalama emekli aylıkları içindeki payının SSK'da yüzde 1,2, BAĞ-KUR'da yüzde 1,7 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Sağlık Bakanlığı - SSK Sağlık Tesislerinin Ortak Kullanımı Protokolü ülke çapında uygulanmak üzere Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı arasında imzalanarak 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

16 Ocak 2004 tarihinde yayımlanan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 20. maddesi ile, işverenlerce çalıştırılan sigortalılar için düzenlenmekte olan aylık sigorta primleri bildirgesi, dört aylık sigorta primleri bordrosu ve aylık sosyal güvenlik destek primi bordrosu, bürokratik işlemlerin azaltılması amacıyla, Aylık Prim ve Hizmet Belgesi adı altında tek belge haline dönüştürülmüştür. Söz konusu belgenin internet üzerinden kuruma gönderilmesini ifade eden ve sigorta işlemlerinde teknolojik gelişmelere uyum

sağlanması amacını taşıyan e-bildirge uygulaması da SSK Yönetim Kurulunun 26 Şubat 2004 tarihli Kararıyla 2004 yılı Mayıs ayından itibaren başlamıştır.

TABLO: VI. 17 - Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus**(Bin kişi)**

KURULUŞLAR	2001	2002	2003
I. EMEKLİ SANDIĞI TOPLAMI	8 572	9 038	9 238
1. Aktif Sigortalılar	2 236	2 373	2 408
2. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	1 356	1 409	1 467
3. Bağımlılar ⁽¹⁾	4 981	5 256	5 363
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,65	1,68	1,64
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,83	2,81	2,84
II. SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TOPLAMI	31 098	33 089	35 065
1. Aktif Sigortalılar	4 914	5 257	5 656
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar ⁽²⁾	889	942	698
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	142	149	165
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	3 561	3 748	3 936
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	21 592	22 994	24 611
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,67	1,69	1,66
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	4,23	4,21	4,38
III. BAĞ-KUR TOPLAMI	15 282	15 548	16 603
1. Aktif Sigortalılar	2 198	2 193	2 224
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	249	238	236
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	889	891	923
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	1 344	1 394	1 447
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	10 601	10 833	11 773
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,48	2,38	2,34
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,58	3,68	3,91
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	323	324	296
1. Aktif Sigortalılar	73	72	71
2. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	75	78	72
3. Bağımlılar ⁽¹⁾	174	175	153
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	0,97	0,92	0,99
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,41	3,53	3,17
V. GENEL TOPLAM	55 275	57 999	61 202
1. Aktif Sigortalılar	9 421	9 894	10 359
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	1 138	1 180	934
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 031	1 040	1 088
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	6 335	6 628	6 921
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	37 349	39 258	41 900
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,83	1,83	1,79
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,77	3,79	3,94
VI. SAĞLIK HİZMETLERİ BAKIMINDAN SOSYAL SİGORTALAR KAPSAMI⁽²⁾	54 386	57 057	60 504
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI⁽³⁾	68 898	69 875	70 847
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	80,2	83,0	86,4
IX. SAĞLIK KAPSAMINDAKİ NÜFUS ORANI (Yüzde)	78,9	81,7	85,4

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR, DPT

(1) Tahmin.

(2) SSK'da isteğe bağlı sigortalılar sağlık sigortası kapsamı dışındadır.

(3) 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre DİE, DPT ve H.Ü. Nüfus Etüdları Enstitüsü tarafından revize edilen geçici nüfus projeksiyonları esas alınmıştır.

6 Şubat 2004 tarihinde yayımlanan 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu ile 31 Aralık 2008 tarihine kadar, Kanun kapsamına giren illerde organize sanayi bölgelerindeki iş yerlerinde çalışan işçilerin sigorta primlerinin tamamının, diğer yerlerdeki iş yerlerinde çalışan işçilerin ise sigorta primlerinin işveren payının yüzde 80'inin Hazine tarafından karşılanması öngörülmüştür.

6 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan 5198 sayılı Kanun ile 1 Temmuz 2004 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere SSK primlerinin ve ödeneklerinin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı 16 yaşından büyükler için tespit edilen günlük asgari ücrete eşitlenmiş, üst sınırı ise asgari ücretin 6,5 katı olarak belirlenmiştir. Ayrıca, SSK'da isteğe bağlı sigortalıların prim oranı yüzde 30'dan yüzde 25'e düşürülmüştür. Aynı Kanun ile, kayıt dışı istihdamı önlemek amacıyla, ruhsat vermeye yetkili merciler tarafından, yapı kullanma izin belgesi verilmeden önce ilgililerden Kuruma borçlarının bulunmadığına dair Kurumca düzenlenmiş bir belgenin istenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

21 Eylül 2004 tarihinde yayımlanan 5234 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı iştirakçilerine isteğe bağlı sigortalılık hakkı getirilmiştir. Ayrıca aynı Kanun ile işsizlik sigortası primleri, sigortalının prime esas aylık brüt kazancından yüzde 1 sigortalı, yüzde 2 işveren ve yüzde 1 devlet payı olmak üzere yeniden belirlenmiştir.

2004 yılı Eylül ayında işsizlik sigortasına bağlı olarak işsizlik ödeneği alan kişi sayısı 71.893, toplam ödeme miktarı ise 17.729,8 milyar TL'dir. İşsizlik sigortasından yararlanmaya hak kazanan sigortalılara işsizlik ödeneği verilmesine 1 Mart 2002 tarihinde başlanmış olup, 30 Eylül 2004 tarihine kadar toplam 323.467 sigortalı söz konusu ödeneği almaya hak kazanmıştır.

TABLO: VI. 18 - Emekli Aylıklarındaki Gelişmeler (1)

Yıllar	Reel Emekli Aylıkları Endeksi (1994=100)			Reel Yüzde Değişme		
	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR
1994	100	100	100			
1995	92	98	102	-7,8	-1,9	1,5
1996	113	118	160	22,4	20,3	58,1
1997	121	134	204	7,6	13,1	27,0
1998	114	124	189	-6,4	-7,3	-7,3
1999	118	127	194	4,2	2,7	2,6
2000	104	110	185	-12,5	-13,0	-4,8
2001	100	107	184	-3,8	-3,0	-0,6
2002	104	109	185	4,1	1,3	0,6
2003	113	124	250	8,6	14,5	35,2
2004 (2)	119	130	261	5,9	4,3	4,3

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR, DPT

(1) Ortalama emekli aylığı olarak memur emeklileri için 3. derece 1. kademe, işçi emeklileri için normal gösterge tablosu 1. derece 9. kademe ve BAĞ-KUR emeklileri için 6. basamak esas alınmıştır. Ayrıca, reel hesaplamalarda 12 aylık ortalama TÜFE kullanılmıştır.

(2) Tahmin.

2002 yılında kurulan bireysel emeklilik sisteminde Ekim 2003 tarihinden itibaren 11 şirket izin alarak faaliyet göstermiştir. 2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla bireysel emeklilik fonlarına katılımcı sayısı 223.576, toplam yatırıma yönlendirilen fon büyüklüğü ise 139,5 trilyon TL'dir.

Acil Eylem Planında Herkese Sosyal Güvenlik başlığı altında öngörülen faaliyetler doğrultusunda; sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması, uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programlarının birbirinden ayrılması ve genel sağlık sigortasının kurulması amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması konusunda çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca, Genel sağlık sigortasının oluşturulması, sosyal güvenlik kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ile sağlık ve sosyal güvenlik bilgi sisteminin oluşturulması Sağlıkta Dönüşüm Projesi içerisinde de yer almaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sosyal sigorta programlarının bütün nüfusu kapsayacak şekilde genişletilmesi temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda sosyal sigorta sistemi kapsamındaki aktif sigortalı nüfusun artırılması ve kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Bu çerçevede aktif sigortalı nüfusun sivil istihdama oranı artırılabilecektir.

Yürütülmekte olan sosyal güvenlik reformu çerçevesinde; sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliğinin artırılması, kuruluşlarda norm ve standart birliğinin sağlanması ve sosyal sigorta kuruluşlarının sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılması için gerekli adımlar atılacak, uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programları birbirinden ayrılacak, sosyal sigorta kuruluşlarının teknolojik alt yapısının iyileştirilmesi amacıyla bilgi işlem veri tabanları oluşturulacak ve sigorta hizmetlerinin sunumunda tam otomasyona geçilmesi çalışmaları tamamlanacak, sigorta kuruluşlarındaki insan gücü kapasitesi geliştirilecek ve sigortalılara sunulan hizmetlerde kalite yönetimi ilkesi benimsenecektir.

Ekonomik ve teknolojik gelişmelere uygun olarak fiili ve itibari hizmet sürelerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.

Sosyal Sigortalar Kanununda uygulanmakta olan iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası prim tarifesi yeni oluşan meslek grupları da dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesine göre kurulan ve sosyal güvenlik hakları sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların sigortacılık esasları çerçevesinde denetimleri yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sosyal sigorta kuruluşlarında uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programlarının birbirinden ayrılması, norm ve standart birliğinin sağlanması ile sosyal sigorta kuruluşlarının sigortacılık ilkelerine göre idari ve mali yapısının yeniden düzenlenmesi amacıyla gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler tamamlanacaktır.

5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

a) Mevcut Durum

Ülkemizde sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç, göç ve kentleşmeden dolayı aile yapısındaki değişim, işsizlik ve yoksulluğun büyümesi gibi nedenlerle artarak devam etmektedir.

Sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyan kişi ve grupların tespitinde, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan ve sosyal yardıma ihtiyaç duyan gruplara aynı ve nakdi yardım olarak sunulan hizmetlerde ve bu kapsamda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında ortak ölçüt ve hizmet standardı oluşturulamamıştır. Dağınık kurumsal ve finansal yapılanma ile kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu alanda kaynakların etkin kullanılmayışı ve nitelikli personel sıkıntısı nedeniyle gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunulamamaktadır.

Acil Eylem Planı doğrultusunda bütünleştirilmiş bir sosyal hizmet ve yardım ağı ve kurumsal yapısı oluşturulması amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında sosyal hizmet ve yardım programlarının kurumsal olarak yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir.

Korunmaya muhtaç çocukların, kendilerine en uygun sosyal hizmet programı içinde korunması uygulamalarına devam edilmekle birlikte, büyük kentlerde yetersizlikler sürmektedir. Ayrıca korunmaya muhtaç çocukların, kurum bakımından aile bakımına geçişlerinde istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ailesi ile dengeli ve uyumlu birlikteliği olan çocukların ekonomik sıkıntı içinde bulunan ailelerine sosyal yardım ve destek hizmetleri verilmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların aile bakımı çerçevesinde desteklenmeleri amacıyla, 2003 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) tarafından 13.253 kişiye yaklaşık 9,9 trilyon TL aynı ve nakdi yardım hizmeti verilmiştir. 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla kişi başına aylık nakdi sosyal yardım ödemesi 73.359 bin TL'ye yükselmiştir.

SHÇEK tarafından 2003 yılında sokakta çalışan ya da yaşayan çocukların sorunlarının çözülmesi amacıyla, toplam 39 çocuk ve gençlik merkezinde 33.247 çocuğa ve ailelerine danışma, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilmiştir.

SHÇEK'e bağlı 59 toplum merkezinde bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun hızlı sosyal değişim, kentleşme ve göç sonucu karşılaştıkları sorunların çözümü amacıyla yürütülen hizmetlere devam edilmiştir.

SHÇEK'e bağlı huzurevleri ve özürülülerle ilgili bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. 2003 yılı sonu itibarıyla kuruma ait 63 huzurevinde 6.276 yaşlıya hizmet verilmiştir. Ayrıca, 4 Yaşlı Dayanışma Merkezi de gündüzlü olarak hizmet vermektedir.

Emekli Sandığına ait İstanbul, Ankara ve İzmir dinlenme ve bakımevlerinde yaşlılara toplam 1.980 kişilik kapasiteyle hizmet verilmektedir.

Belediyelere ait 22, kamu kurum ve kuruluşlarına ait 4, dernek ve vakıflara ait 28, azınlıklara ait 7 ve özel sektöre ait 60 huzurevinde de yaşlılara bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

Özürülülere yönelik veri tabanı oluşturulması için DPT koordinatörlüğünde, Özürülüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı işbirliği ile yapılan Uygulamalı Özürülüler Araştırması Anketi 2002 yılı sonunda tamamlanmıştır. 2004 Yılı Temmuz ayında yayınlanan Türkiye Özürülüler Araştırması resmi sonuçlarına göre özürülü nüfusun toplam nüfus içindeki oranı yüzde 12,29'dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile

zihinsel özürlülerin oranı yüzde 2,58 iken, süregelen hastalığı olanların oranı yüzde 9,70'dir.

Özürlülere yönelik hizmetlerin yasal ve kurumsal bütünlük içinde ele alınıp yeniden düzenlenmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu bağlamda Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen yasal düzenleme çalışmaları sürdürülmektedir.

2003 yılında SHÇEK'e bağlı 33 yatılı 27 gündüzlü olmak üzere toplam 60 kuruluştaki özürlülere sürekli ve dönemli bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmiştir. Yatılı rehabilitasyon merkezlerinden 2.159, gündüzlü merkezlerden 2.665 özürlü yararlanmıştır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kapsamında 2003 yılında sağlık, eğitim, yakacak, gıda ve muhtelif yardımlar kategorisinde muhtaç durumdaki kişilere 614,2 trilyon TL tutarında yardım yapılmıştır. Bu yardımlardan yaklaşık 4,6 milyon kişi yararlanmıştır.

2003 yılında ilk kez SYDTF bütçesine genel bütçeden 327 trilyon TL kaynak aktarılmıştır. 2004 yılında ise genel bütçeden bu amaçla 380 trilyon TL ödenek tahsis edilmiştir.

2001 yılından bu yana devam eden sosyal riskin azaltılması projesinden kısa dönemde ekonomik krizlerden etkilenen yoksul kesimlere acil yardım yapılmıştır. Ayrıca, şartlı nakit transferi hayata geçirilerek, gelir ve istihdam artırıcı mikro projelere destek sürdürülmektedir. Proje kapsamında kurumsal kapasitelerin artırılması çalışmaları da devam etmektedir. Bu çerçevede, SYDTF'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin hazırlanan kanun tasarısı TBMM gündemindedir.

2003 yılı sonu itibarıyla, 2022 sayılı Kanun gereğince toplam 1.047.341 kişiye aylık ödenmektedir. 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla aylık ödeme miktarı 57.915 bin TL'dir.

2003 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 66 imarethanede günlük 30.200 muhtaç kişiye yemek verilmiştir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla muhtaç ve özürlü yaklaşık 1.500 vatandaşa her ay kişi başına 182.020 bin TL ödeme yapılmaktadır.

2004 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 3816 sayılı Kanun ile ödeme gücü olmayan vatandaşlara Devlet tarafından verilen yeşil kart sayısı 13,4 milyona ulaşmıştır.

Yeşil Kart ile ilgili 3816 sayılı Kanunda 14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen 5222 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak, bu Kanundan yararlanacak hastaların sağlık kurum ve kuruluşlarındaki ayaktan tedavi giderlerinin de karşılanması sağlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sosyal hizmet ve yardımların hedef kitlelere daha etkili sunulması amacıyla yeni bir sistem oluşturulacaktır.

Yoksulluğun azaltılması için muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin bir sosyal koruma sağlanacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımlar bir hak haline getirilecek ve muhtaç kişiler objektif ölçütleri taşıdığı anda bu hakkı talep etmeleri sağlanacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanması gereken nüfus gruplarının tespitine yönelik veri tabanı çalışmaları sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlarda ortak kriter ve standart oluşturularak kaynakların etkin kullanımının sağlanması amacıyla mevzuat hazırlık çalışmaları yapılacaktır.

Kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu kurumsal yapılanma çalışmaları tamamlanacaktır.

6. KOBİ'LER VE ESNAF SANATKARLAR

a) Mevcut Durum

İşsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları ve piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, küçük ve orta boy işletmeleri (KOBİ) günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere hemen bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır.

2002 yılı sanayi ve iş yeri geçici sayım sonuçlarına göre ülkemiz girişim sayısı 1,720,598'dir. Mikro ölçekli olarak tanımlanan 1 ila 9 işçi çalıştıran işletmeler toplam işletmelerin yüzde 94,4'ünü oluştururken, 10-49 kişi çalıştıran küçük ölçekli işletmeler yüzde 3,1'ini, 50-150 kişi çalıştıran işletmeler yüzde 0,4'ünü, 151-250 kişi çalıştıran işletmeler yüzde 0,08'ini, 251'den fazla kişi çalıştıran işletmeler ise yaklaşık yüzde 0,11'ini teşkil etmektedir.

TABLO: VI. 19 - Girişimlerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Girişim Sayısı	Yüzde
Madencilik ve Taşocaklığı	1 809	0,11
İmalat	246 899	14,35
Elektrik, Gaz, Su Dağıtım	1 703	0,1
İnşaat	35 702	2,07
Ticaret	794 715	46,19
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	244 490	14,21
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	13 538	0,79
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	90 473	5,26
Eğitim Hizmetleri	5 692	0,33
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	31 546	1,83
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	90 919	5,28
Otel ve Lokantalar	163 112	9,48
Toplam	1 720 598	100,00

Kaynak: DİE, 2002 Yılı Sanayi ve İşyeri Sayımı Geçici Sonuçları.

İşletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında ise en büyük payı yüzde 46,19 ile ticaret oluşturmaktadır. İmalat sektöründe toplam girişimlerin yüzde 14,35'ini oluşturan 246.899 firma yer almaktadır.

Esnaf ve Sanatkar Siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı yaklaşık 3 milyondur. Sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte bu rakamın 4 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu kesim, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu bünyesinde yer alan 13 mesleki federasyon, 82 odalar birliği ve 3.483 oda şeklinde örgütlenmiştir.

Tüccar ve sanayicilerin yasal düzeydeki üst kuruluşu olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 11 sanayi odası, 2 deniz ticaret odası, 175 ticaret ve sanayi odası ile 112 ticaret borsası şeklinde örgütlenmiş olup 2003 yılı verilerine göre kayıtlı üye sayısı yaklaşık 1,2 milyondur.

İşletmelerin buldukları yerlere göre dağılımlarına bakıldığında imalat sanayi işletmelerinin sadece yüzde 24'ü planlı yerleşme alanları olan serbest bölgeler, organize sanayi bölgeleri (OSB), küçük sanayi siteleri (KSS), teknoloji geliştirme bölgeleri ve teknoloji geliştirme merkezleri (TEKMER) içerisinde yer almaktadır.

KOBİ'lere sağlanan finansman destekleri içindeki en önemli payı Türkiye Halk Bankası tarafından kullanılan uygun koşullu krediler oluşturmaktadır. Türkiye Halk Bankası tarafından KOBİ'leri desteklemek amacıyla kullanılan kredi miktarında, yararlanan firma sayısında ve esnaf ve sanatkarları desteklemek amacıyla kullanılan kooperatif kredilerinde önemli bir artış yaşanmıştır.

TABLO: VI. 20 - Türkiye Halk Bankası Kredilerinin Yıllar İtibarıyla Dağılımı

Yıllar	KOBİ Kredileri				Kooperatif Kredileri	
	Fon Kaynaklı Krediler		Sanayi Kredileri		Esnaf ve Sanatkar Kredileri	
	Sayı	Tutar (Milyar TL)	Sayı	Tutar (Milyar TL)	Sayı	Tutar (Milyar TL)
2001	37 492	612 291	14 191	28 914	891 222	173 486
2002	33 567	640 000	17 042	114 000	86 599	153 891
2003	34 563	661 521	28 126	333 625	149 558	689 738
2004	31 014	725 484	33 655	553 463	191 767	1 081 244

Kaynak: Türkiye Halk Bankası

Kredi Garanti Fonu (KGF) verdiği kefaletlerle KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilere teminat sağlamaktadır. Ekonomik konjonktürdeki iyileşme ve finans piyasasındaki gelişmelere dayalı olarak, 2001-2003 yılları arasında KGF tarafından KOBİ'lerin kredi başvurularına sağlanan kefalet oranında önemli bir artış sağlanmıştır. 2001 yılında sağlanan kefalet 2,2 trilyon TL iken, 2002 yılında sağlanan miktar 5,2 trilyon TL, 2003 yılında ise 14,1 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

2003 yılında verilen kefaletlerin yüzde 88'i imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmalar tarafından kullanılmıştır. Geçtiğimiz yıllarla karşılaştırıldığında imalat sanayiinin aldığı payda gerileme, hizmetler ve madencilik sektörüne verilen kefaletlerde ise bir artış

görülmektedir. Verilen kefaletlerin yüzde 31'i İç Anadolu, yüzde 30'u Marmara, yüzde 23'ü Ege, yüzde 9'u ise Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren işletmeler tarafından kullanılmıştır.

2003 yılında verilen kefalet hizmetinden en çok 10 ila 49 işçi çalıştıran küçük işletmeler yararlanmıştı. Kefaletin yüzde 52'si işletme kredileri için kullanılırken, yüzde 35'i yatırım, yüzde 13'ü ise gayri nakdi krediler içindir.

KGF'nin çalıştığı banka sayısı Türkiye Halk Bankası, Garanti Bankası, Şekerbank, Yapı Kredi Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankasına 2004 yılında Tekstilbankın katılmasıyla 6'ya yükselmiştir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) 28 işletme geliştirme merkezi, 12 TEKMER, 10 laboratuvar merkezi ve 6 adet KOBİ merkezi tarafından yürütülen faaliyetler çerçevesinde, KOBİ'lere yatırım, üretim, yönetim ve pazarlama konularında danışmanlık hizmetleri vermiş, ortak kullanım atölyeleri ve laboratuvar hizmetleri ile özellikle imalat sanayiinde çalışan firmaların gelişmiş teknolojilerle tanışmasını sağlamıştır. KOBİ'lere bu çerçevede sağlanan destekler 2002 yılında 7 trilyon TL iken 2003 yılında 123 trilyon TL'ye, 2004 yılının ilk sekiz ayında ise 52,4 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığının KOBİ'lere Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı ve TÜBİTAK Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı (TİDEB) aracılığıyla kullanılan Ar-Ge destekleri ile yurt dışı fuarlara katılım desteklerinde belirgin bir artış sağlanmıştır. 2001 yılında 62,8 trilyon TL olan ihracata yönelik devlet yardımları 2002 yılında 89,8 trilyon TL'ye, 2003 yılında 149,7 trilyon TL'ye, 2004 yılının ilk yedi ayında ise 99,7 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

AB bilimsel ve teknolojik gelişme alanındaki 6. çerçeve programı kapsamında Ocak 2004 tarihine kadar Avrupa araştırma alanının güçlendirilmesi ve bütünleştirilmesi alanında KOBİ'lerin dahil olduğu yatay araştırma faaliyetlerine Türkiye'den 42 katılımcı tarafından 25 proje sunulmuş ve bunlardan 5 tanesi desteklenmek üzere kabul edilmiştir. 6. çerçeve programı kapsamında ülkemizdeki KOBİ'ler çok az proje sunabilmiş ve genellikle AB'nin diğer üyelerinin projelerinde katılımcı kuruluş olarak yer almışlardır. Türkiye 6. Çerçeve Programına yaptığı katkının çok küçük bir kısmını kullanabilmiştir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından OSB ve KSS'ler desteklenmeye devam edilmiştir. Bu çerçevede, 2003 yılı sonuna kadar toplam 372 adet KSS ile 84.313 iş yerinde yaklaşık 505 bin kişiye daha sağlıklı şartlarda çalışma imkanı sağlanmıştır. Hizmete açılan KSS'lerin 275'inde çıraklık okulu veya eğitim merkezi bulunmaktadır. 2004 yılında ise 2.115 iş yeri kapasiteli, 13 adet KSS'nin tamamlanması programlanmıştır.

2003 yılı sonu itibarıyla bitmiş 76 OSB'de bulunan 50.085 iş yerinin 29.320'sinde faaliyete geçilmiştir. 871.178 kişiye istihdam sağlayabilecek kapasitede olan bu iş yerlerinde 536.254 kişi istihdam edilmiştir. 2004 yılında, 116 iş yeri ve 21.948 kişilik istihdam kapasitesine sahip, 3 OSB projesinin tamamlanması programlanmıştır.

5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanununun yürürlüğe girmesinin ardından 2.010'u henüz tamamlanmamış OSB'lere olmak üzere, toplam 3.054 müracaat yapılmıştır. Bu müracaatların 829'una parsel tahsis edilmiştir.

5195 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 1 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkarların ulusal ve uluslar arası gelişmeleri izleyebilen, iş potansiyelini geliştirebilen bir yapıya kavuşturulması esastır.

KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümüne yönelik olarak modern finansman yöntemlerinin alt yapılarının oluşturulmasına devam edilecektir.

KOBİ'lerin dünya pazarlarında rekabet üstünlüğü elde edebilmeleri için, etkin firma yapısının oluşturulması, kaliteli üretim ve standardizasyonun sağlanması, ürün ve pazar çeşitlendirilmesi, üretimde çevre dostu teknolojilerin kullanılması, yeni girişimcilerin ortaya çıkarılması, uluslar arası pazarlarda kabul gören markaların geliştirilmesi ve sektörel dış ticaret şirketleri uygulamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla oluşturulacak projelerin desteklenmesi yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

İşletmelere yönelik diğer devlet destekleri ile birlikte bütünselliğin sağlanması açısından, ülkemizin öncelikleri ve mevcut desteklerin etkinliği göz önüne alınarak, KOSGEB desteklerinin belirli bir odaklanma çerçevesinde yapılandırılması sağlanacaktır.

KOBİ'lerde teknolojinin yayılmasını hızlandırabilmek için transfer kapasitesinin geliştirilmesine yönelik eğitim, danışmanlık, Ar-Ge desteklerinin yoğunlaştırılması sağlanacaktır.

Teknoloji geliştirme bölgeleri uygulamalarında mevcutların geliştirilmesine öncelik verilecektir.

Uluslar arası teknik ve mali işbirliği programlarından daha fazla yararlanmak amacıyla, KOBİ'lere yönelik projelerin hazırlanması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB ve KOBİ'leri temsil eden kuruluşların proje hazırlama ve uygulama kapasitelerinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Ar-Ge alt yapısı olmayan veya zayıf olan KOBİ'lerin üniversitelerle birlikte proje üreterek AB'nin mevcut Ar-Ge kaynağından daha iyi yararlanabilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Esnaf ve sanatkar kesimine yönelik kredi destekleri artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Büyük sanayi ve yan sanayi ilişkilerinin sağlıklı gelişmesini ve işlemlerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Ortak bir KOBİ tanımının belirlenmesine yönelik yürütülen mevzuat düzenlemesi sonuçlandırılacaktır.

507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu günün ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

7. YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI

a) Mevcut Durum

AB ülkelerinde yaşayan 3 milyondan fazla vatandaşımız gelişen Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir rol üstlenmektedir.

2004 yılı Eylül ayı itibarıyla yurt dışında yaşayan kayıtlı vatandaşlarımızın sayısı 3.551.544 olup, bunlardan 1.195.612'sini çalışan kesim oluşturmaktadır.

2003 yılında yurt dışına gönderilen işgücü sayısı 34.151'dir. 2003 yılında yurt dışına en fazla işgücü gönderilen ülkeler sırasıyla, 10.816 kişi ile Rusya Federasyonu; 6.064 kişi ile Suudi Arabistan; 3.366 kişi ile Almanya; 2.515 kişi ile Libya ve 1.698 kişi ile Afganistan olmuştur.

AB'de yaşayan vatandaşlarımızın hukuki eşitsizlikten, ikamet statüsünden ve vatandaşlığa kabul edilmede buldukları ülkelerin yabancılar yasalarındaki kısıtlayıcı hükümlerden kaynaklanan sorunları sürmektedir. AB ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımız arasında işsizlik oranı, diğer yabancılara göre daha yüksektir.

Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının buldukları ülkelere Türkiye'deki seçimlere katılma hakları hayata geçirilememiştir.

Vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla daha önce imzalanmış bulunan sosyal güvenlik sözleşmelerinin günün şartlarına göre ihtiyaç duyulan ülkelerle yeniden düzenlenmesi ve çeşitli ülkelerle yeni anlaşmalar yapılması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Yurt dışında yaşayan müteşebbis vatandaşlarımızın ülkemizle olan ekonomik ve ticari ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda daha geniş ve etkili programlar oluşturulması gereği devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümü için, daha geniş bir perspektiften yaklaşılması esastır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın, eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve kültürel değerlerini muhafaza ederek buldukları toplumlara uyum ve katılım sağlamaları desteklenecektir.

Türkiye'de işgücü ile uyumlu genel bir göç politikasının, ilgili tüm kesimlerin katılımı ile belirlenmesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın ulusal ve uluslar arası girişimciliklerinin desteklenmesi, ekonomik birikimlerinin ulusal ekonomiye de destek olacak şekilde değerlendirilmesi amacı ile etkin danışmanlık hizmeti verecek ve bu alandaki teknik sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın buldukları ülkelere sahip oldukları haklar konusunda eğitici ve öğretici yayınlar yapılmasına devam edilecektir.

Yurt dışında iş alan Türk firmalarının Türk işçi çalıştırmaları teşvik edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın oylarını buldukları ülkelerde kullanabilmeleri için gerekli yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda değişiklik yapan 4822 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkarılan muhtelif yönetmeliklerin yürürlüğe girmesiyle, önemli mesafe kat edilmiştir.

Adalet Bakanlığı ve tüketici örgütlerinin girişimleriyle İstanbul'da ikinci tüketici mahkemesi kurulmuş ve ülkemizdeki tüketici mahkemelerinin sayısı İzmir'de 1, Ankara ve İstanbul'da 2'şer olmak üzere toplam 5'e yükselmiştir.

5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 5 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, tüketici haklarının korunmasını içeren hükümler ile tüketicilerin gıda kontrol safhalarına katılımına yönelik düzenlemeleri içermektedir.

Tüketici sorunları hakem heyetlerinin birbirleri ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile koordinasyonunu sağlamak üzere, tüketici sorunları hakem heyetleri bilgi işlem alt yapısı projesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Ürün güvenliğine ilişkin AB teknik mevzuatına uyumun tamamlanması çalışmaları sürdürülmektedir.

2004 yılı Ocak-Ağustos döneminde tüketici sorunları hakem heyetlerine gelen tüketici şikayetlerinin 10.846'sı incelenmiştir. Bu şikayetlerin yüzde 84,6'sı tüketici lehine, yüzde 15,4'ü ise aleyhine sonuçlanmıştır.

TABLO: VI. 21 - Kullandırılan Tüketici Kredilerinin Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı

	2003 OCAK-HAZİRAN		2004 OCAK-HAZİRAN		Yüzde Değişim	
	Kredi Miktarı (Milyar TL)	Kredi Kullanım Sayısı	Kredi Miktarı (Milyar TL)	Kredi Kullanım Sayısı	Kredi Miktarı	Kredi Kullanım Sayısı
Taşıt	987 872	54 047	4 883 253	247 560	394,3	358,0
Konut	225 821	7 422	1 527 385	48 815	576,3	557,7
Diğer	1 641 274	860 209	5 310 147	1 475 252	223,5	71,4
TOPLAM	2 854 967	921 678	11 720 785	1 777 627	310,5	92,8

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Bankalararası Kart Merkezi üyesi bankaların ihraç ettikleri kredi kartlarının sayısı 2003 yılında 19.863.167'ye ulaşmıştır. 2003 yılında kredi kartları kullanım tutarı ise 39,4 katrilyon TL'dir.

8. Tüketici Konseyi 22-23 Mart 2004 tarihlerinde toplanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tüketicinin korunmasında; sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, tüketici bilincinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve kaliteli ürün sunumuyla ekonomik kayıpların önlenmesi esas alınacaktır.

Tüketici mahkemelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Tüketici bilincini yerleştirmek ve geliştirmek amacıyla; tüketicilerin hak ve sorumlulukları, mal ve hizmet kullanımının çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkileri gibi konularda, bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik eğitim çalışmaları artırılabacaktır.

IV. SINAİLEŞME**1. MADENCİLİK****a) Mevcut Durum**

2003 yılı verilerine göre, madencilik sektörü GSYİH içinde yüzde 1,1, ihracatta yüzde 1 paya sahip olup, yatırımlardaki payının ise yüzde 1,8 olduğu tahmin edilmektedir.

Madencilik sektörü üretimi 2002 yılında yüzde 8,3, 2003 yılında ise yüzde 3,4 azalmıştır. Aylık verilere göre 2004 yılı ilk yedi aylık döneminde ise üretim yüzde 1,2 düşmüştür. Sektörde devam eden küçülme kömür, ham petrol gibi enerji hammaddelerinin üretiminin önemli ölçüde düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Sektörün en önemli kalemi olan linyitin üretimi, 2002 yılında tüvenan bazda bir önceki yıla göre yüzde 14,3 azalarak 49,6 milyon ton, 2003 yılında yüzde 10,3 azalarak 44,5 milyon ton, 2004 yılının ilk yedi ayında ise yüzde 15,5 azalarak 18,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Enerji arz fazlası nedeniyle termik santrallerin kapasite kullanım oranı düşmekte, buna bağlı olarak kömür talebi azalmaktadır. Linyit ile çalışan santrallerden sağlanan elektrik enerjisi üretiminin brüt elektrik enerjisi üretimi içindeki payı 2002 yılında yüzde 21,7, 2003 yılında yüzde 16,8, 2004 yılının ilk üç ayında ise yüzde 11,3 olmuştur.

Son yıllarda, büyük ölçekli petrol sahalarının keşfedilememesi ve mevcut petrol sahalarının da eski olması nedeniyle ham petrol üretimimiz sürekli düşmektedir. Ham petrol üretimi; 2002 yılında yüzde 4 oranında azalarak 2.441 bin ton olmuş, 2003 yılında yüzde 2,7 oranında azalarak 2.375 bin ton olarak gerçekleşmiş ve iç talebin ancak yüzde 8,9'unu karşılamıştır. 2004 yılı ham petrol üretiminin ise yaklaşık 2.350 bin ton olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Arama çalışmalarından olumlu sonuçlar alınamaması halinde önümüzdeki yıllarda ham petrol üretiminin giderek azalması beklenmektedir.

2002 yılında yüzde 21 oranında artarak 378 milyon m³ olan doğal gaz üretimi 2003 yılında yüzde 48 oranında artarak 561 milyon m³ olmuş ve doğal gaz talebinin yüzde 2,6'sını karşılamıştır. 2004 yılının ilk sekiz ayında 660 milyon m³ olarak gerçekleşen üretimin yıl sonuna kadar 911 milyon m³'e ulaşması beklenmektedir. Ayrıca, doğal gazda arz garantisini sağlayarak mevsimsel tüketim farklılıklarından etkilenmeyi minimize etmeyi amaçlayan ve 2005 yılında tamamlanması programlanan Silivri Doğal Gaz Depolama Projesi kapsamında, denizdeki Kuzey Marmara sahasında her yıl 1,3 milyar

m³, karadaki Değirmenköy sahasında ise 0,3 milyar m³ toplamda ise 1,6 milyar m³ doğal gaz depolanabilecektir.

Madencilik ihracatı 2003 yılında yüzde 34 oranında artarak 467 milyon ABD doları olmuştur. 2003 yılında madencilik ihracatı içinde değer olarak yaklaşık yüzde 23 oranında payla birinci sırada gelen mermer ihracatı 108 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Eti Maden İşletmeleri'nin verilerine göre 2003 yılında ham bor ihracatı miktar bazında aynı seviyede kalmakla birlikte değer bazında yüzde 16 oranında azalarak toplam madencilik ihracatı içinde yüzde 15 oranında payla 68 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı verilere göre 2004 yılı ham bor ihracatının miktar ve değer bazında artarak 76 milyon ABD dolarına çıkması, 2005 yılında ise miktar ve değer bazında azalarak 64 milyon ABD doları olması beklenmektedir.

Sektör ithalatı 2003 yılında yüzde 25 oranında artarak 9 milyar ABD doları olmuştur. 2004 yılının ilk yedi ayında ise bir önceki yıl aynı döneme göre yüzde 20 artarak 5,9 milyar ABD doları olmuştur.

Ham petrol ithalatı, 2003 yılında 176 milyon varil ile 4,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılının ilk sekiz ayında ise bir önceki yıl aynı döneme göre yüzde 2 oranında artarak 120 milyon varil ile 3,9 milyar ABD doları olmuştur.

Dünya ham petrol fiyatı Brent bazında ortalama 2001 yılında 24,5 ABD doları/varil, 2002 yılında 24,99 ABD doları/varil 2003 yılında 28,38 ABD doları/varil olmuştur. 2004 yılının ilk dokuz aylık ortalama ham petrol fiyatı ise 36,25 ABD doları/varil'dir. Türkiye ortalama ham petrol ithalat fiyatı ise 2003 yılında 27,12 ABD doları/varil, 2004 yılının ilk sekiz ayında 32,57 ABD doları/varil olmuştur.

Doğal gaz ithalatı 2003 yılında 20,7 milyar m³, 2004 yılının ilk dokuz ayında 15,5 milyar m³ olmuştur. İthalatın, imzalanan uluslar arası doğal gaz alım anlaşmaları nedeniyle artarak seyretmesi ve 2004 yılında toplam doğal gaz ithalatının 21,6 milyar m³'e, ulaşması beklenmektedir.

2004 yılının ilk üç çeyreğinde sektörde faaliyet gösteren kurumların özelleştirme çalışmalarının önemli ölçüde hızlandırıldığı görülmektedir. Buna göre; Eti Bakır – Karadeniz Bakır İşletmesi (Samsun İşletmesi) ile DİV-HAN 2004 yılı 2. çeyreğinde, Eti Krom, Eti Gümüş ve Eti Holdingin Çayeli Bakır İşletmelerindeki hisseleri 2004 yılı 3. çeyreğinde özelleştirilmiştir. Eti Elektrometalurjinin 2004 yılı 3. çeyreğinde ihalesi sonuçlandırılmış olup, sözleşme işlemleri devam etmektedir.

5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 5 Haziran 2004 tarih ve 25483 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamında Sektörel Lisanslar Teknik Komitesi çalışmalarında önerilen düzenlemelere Kanunda büyük oranda yer verilmiştir.

Bu Kanunla; madencilik sektöründe mevzuat birliğinin sağlanmasına yönelik olarak, Taşocakları Nizamnamesine tabi olan madenlerin tamamı ve Havza-i Fahmiye Kanunu kapsamındaki madenler Maden Kanunu kapsamına alınmış, Kanunun yayımlanmasından sonra bulunacak bor sahalarının aranması ve işletilmesinin devlet eliyle işletilecek madenleri belirleyen 2840 sayılı Kanun hükümlerine tabi olacağı hükme bağlanmış, bürokratik işlemlerin azaltılması amacıyla ön işletme ruhsat dönemi kaldırılmış, ürettiği

madeni yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, bu tesislerde üretimde değerlendirilen maden miktarı için devlet hakkının yüzde 50'sinin alınmayacağı hükmü getirilmiş, sektöre ilave teşvik verilmesi imkanı sağlanmıştır.

Ayrıca, bu Kanunla diğer mevzuatın sektöre getirdiği kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığınca, Dahilde İşleme Rejimi Kararının bazı hükümlerinin değiştirilmesi için hazırlanan Dahilde İşleme Rejimi Karar Taslağına işlenmiş mermer ihracatını artırmak amacıyla yeni hükümler eklenmiştir.

Madencilik sektörünün en önemli sorunları; yatırım izni ve ruhsat alma sürecinin uzun ve bürokrasi yoğun olması, sektöre yeterli yatırımın yapılmaması, önemli potansiyele sahip bor gibi madenlerde uluslar arası pazardan cevher rezervi ve kalitesine paralel pay alınamaması, bor, mermer ve krom gibi cevherlerin çoğunlukla ham olarak ihraç edilmesidir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yer altı kaynaklarının yüksek katma değer sağlayacak şekilde ekonomiye kazandırılması, sanayinin ve enerji sektörünün ham madde ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanması madencilik sektöründe temel amaçtır. Bu kapsamda, öncelik imalat sanayiine girdi sağlayan, rezervi tükenmekte olan cevherlerde ve enerji ham maddelerinde olmak üzere, arama faaliyetlerine devam edilecek, özellikle enerji üretiminde, ekonomik olarak işletilebilir yurt içi kaynakların kullanım miktarının artırılmasına özen gösterilecektir.

Ham madde ihracatının azaltılarak, işlenmiş ürün ihracatının artırılmasına çalışılacaktır.

Sektörde faaliyet gösteren kamu kurumlarının sektörel ve bölgesel rolleri de dikkate alınarak özelleştirme stratejileri belirlenecektir.

2005 yılı yatırımlarının dağılımında ülkemiz ham petrol üretiminin giderek azalması dikkate alınarak petrol aramalarına ağırlık verilmesi öngörülmüş olup, bu kapsamda TPAO tarafından 1 adet sondaj kulesi alınması, 148,83 Ekip/Ay jeolojik-jeofizik etüt yapılması ve 57 kuyuda 122.506 metre sondaj yapılması beklenmektedir.

Doğalgaz aramalarında Batı Karadeniz sahalarında olumlu sonuçlar elde edilmiş olup, bu sahalardaki çalışmalara devam edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sektörde mevzuat birliğinin sağlanması ve ülke madenciliğinin canlandırılması amacıyla çıkarılan 5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun uygulama yönetmelikleri çıkarılacaktır.

MTA Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecek, kurum bünyesinde oluşturulan Sondaj Karot Bilgi Bankasına ilgili kuruluşlardan düzenli bilgi akışının sağlanmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Jeotermal enerjinin aranması, üretilmesi ve işletilmesi konusundaki yasal boşluğun giderilmesi ve kaynakların daha etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Bor işletmelerinin özertleştirilmesini sağlamak üzere Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2. İMALAT SANAYİİ

a) Mevcut Durum

İmalat sanayii, 2002 yılından itibaren özel sektör ağırlıklı istikrarlı bir büyüme sürecine girmiştir. 2002 yılı ilk çeyreğinden itibaren piyasalarda güven ortamı oluşmaya başlamış, döviz kurundaki dalgalanma azalmış, enflasyon oranı ve faiz oranları düşüş eğilimine girmiştir. Buna paralel olarak imalat sanayii üretimi ve kapasite kullanım oranı aynı yılın Mart ayından itibaren hızla artmaya başlamış, üretim artışına bağlı olarak ara malları ithalatı, talebin canlanmasıyla tüketim malları ithalatı yeniden yükselme göstermiştir. İhracatta ise artış eğilimi devam etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2002 yılında, 2000 yılındaki imalat sanayii üretim endeksi seviyesi aşılmıştır.

İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olarak 2003 yılında imalat sanayiinde alınan teşvik belgelerinin sayısı yüzde 31 oranında, bu belgelerin yatırım tutarı toplamı ABD doları bazında yüzde 48 oranında artmıştır. 2003 yılında, imalat sanayiinde alınan teşvik belgelerinde tekstil-giyim ve otomotiv sanayilerinin ağırlığının devam ettiği görülmektedir. 2003 yılı Nisan ayında yatırım indirim oranı yüzde 40'a düşürülerek otomatik olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamadan sonraki gelişmeler değerlendirildiğinde, Mayıs-Temmuz döneminde, 2004 yılında bir önceki yıla göre teşvik belgeleri sayısı yüzde 19,7 oranında, tutarı ise ABD doları bazında yüzde 50,8 oranında artmıştır.

2002 yılında imalat sanayiinde 7.278 adet şirket ve 2.344 adet firma açılırken, bu sayılar 2003 yılında sırasıyla 8.695'e ve 3.936'ya yükselmiştir. 2004 yılı ilk 8 aylık döneminde ise, yeni kurulan şirket sayısı yüzde 9,9 ve firma sayısı yüzde 5,3 oranında artmıştır. Bu göstergeler iş ortamındaki iyileşmenin devam ettiğini ve girişimciliğin arttığını göstermektedir.

Sanayinin sorunları esas itibarıyla iş ortamından, firmaların yapısından ve sektörel yapıdan kaynaklanmakta olup, bu sorunlar devam etmektedir. Enflasyon oranındaki düşüşe rağmen reel faiz oranlarının yüksek seyretmesi, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, fiziki alt yapıdaki yetersizlikler, yatırım ve işletme aşamasında karşılaşılan bürokrasinin fazlalığı, kamu tarafından sağlanan bazı girdilerin fiyatlarının uluslar arası fiyatlara göre yüksekliği, vergi ve SSK primi oranlarındaki yükseklik, akreditasyon ve belgelendirme hizmetlerindeki yetersizlik genellikle iş ortamından kaynaklanan sorunlardır. Bunlara ek olarak, çoğu kuruluşun mali, organizasyon ve pazarlama yapısında, teknoloji üretiminde, özgün tasarım, marka geliştirme ve yenilik yaratma gücündeki yetersizlikler; kalite, çevre ve verimlilik bilincinin eksikliği; özellikle KOBİ'lerde rekabet ortamına uyum sorunları ve desteklenme ihtiyacı firmaların yapılarından kaynaklanan önemli sorunlardır. İmalat sanayii üretim ve ihracatında gıda, tekstil-giyim, demir-çelik gibi emek yoğun sektörlerin ağırlığı devam etmektedir.

DİE Üç Aylık Sanayi Üretim Endeksi sonuçlarına göre; 2002 yılında yüzde 10,8 oranında artan imalat sanayii üretimi 2003 yılında yüzde 9,4 oranında artmıştır.

2004 yılında da imalat sanayii üretim artışı hızlanarak devam etmektedir. DİE Üç Aylık Sanayi Üretim Endeksi sonuçlarına göre; imalat sanayii üretimi 2004 yılının ilk yarısında yüzde 14,3 oranında artmıştır. Bu artışta özel sektör üretim artışı etkili olmuştur. İmalat sanayiinde üretimi en fazla artan sektörler deri, basım ve yayım, kimya, makina, bilgi işlem makinaları, elektronik ve otomotivdir. Ekonomide genel olarak gözlenen olumlu gelişmelere rağmen tütün ürünleri, kağıt, elektrikli makina, diğer ulaşım araçları, diğer imalat ve mobilya sektörleri üretimlerinde azalmalar dikkat çekmektedir.

Diğer taraftan, DİE Aylık Sanayi Üretim Endeksi sonuçlarına göre; imalat sanayii üretimi 2004 yılı Temmuz ayında yüzde 14,5, Ağustos ayında ise yüzde 9,0 oranında artmıştır.

Üretimde sağlanan gelişmelere paralel olarak özel kesim imalat sanayi kapasite kullanım oranı artmıştır. DİE Üç Aylık İmalat Sanayi Eğilim Anketi verilerine göre; 2002 yılında ortalama yüzde 72,8 olan özel kesim kapasite kullanım oranı, 2003 yılında yüzde 75,7'ye, 2004 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 82,1'e yükselmiştir. DİE Aylık İmalat Sanayi Eğilim Anketi verilerine göre özel kesim imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2004 yılı Temmuz ayında yüzde 80,8, Ağustos ayında yüzde 75,6 olmuştur.

İhracatın yapısı uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmelere ve firmaların rekabet gücündeki gelişmeye bağlı olarak değişmektedir.

TABLO: VI. 22 – İhracatın Yapısında Gelişmeler

(Milyon ABD Doları)

Teknoloji Seviyesi	1996	%	2003	%
Yüksek teknoloji	1 349	5,8	4 107	8,7
Orta teknoloji	4 093	17,6	13 306	28,2
Düşük teknoloji	14 915	64,2	26 680	56,5
TOPLAM	23 224	100,0	47 253	100,0

1996-2003 yılları arasında toplam ihracat içinde orta ve yüksek teknolojili imalat sanayii sektörlerinin payı yüzde 23,4'ten yüzde 36,8'e yükselmiş, düşük teknolojili sektörlerin payı yüzde 64,2'den yüzde 56,5'e inmiştir. Özellikle orta ve yüksek teknolojili sektörlerden makina imalat, elektronik, karayolu taşıtları sektörlerinin payının artışı dikkat çekicidir.

Buna karşılık ihracattaki ağırlığı süren geleneksel sektörlerden gıda, tekstil-giyim, demir-çelik sektörlerinin toplam payı 1996 yılında yüzde 54,5 iken 2003 yılında yüzde 43,6'ya düşmüştür. Diğer bir gruptandırmaya göre, 1996 yılında daha çok emek yoğun, doğal kaynağa dayalı ihracat yapılırken 2001 yılında bu faktörlere dayalı sektörlerin ihracattaki payı azalmış, ülkemiz görelisi olarak daha ölçek yoğun, yenilikçi buluşa (inovasyon) dayalı ve uzmanlaşma gereken sektörlerle yönelmiştir. Bu sektörlerin toplam ihracatımız içindeki payı 1996 yılında yüzde 30,2 iken, 2003 yılında bu pay yüzde 42,8'e yükselmiştir.

2003 yılında toplam ihracat yüzde 30,5 artarak 47,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Toplam ihracat içinde yüzde 93,3 oranında paya sahip olan imalat sanayiinde ihracat yüzde 30,8 oranında artarak 43,9 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu dönemde AB ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,8 olmuştur. 2004 yılı ihracat gerçekleştirmelerine bakıldığında, ilk sekiz ayda ihracatın yüzde 31,8 oranında artarak 39,2 milyar ABD dolarına eriştiği gözlenmiştir. İhracat, İhracatçı Birlikleri verilerine göre, 2004 yılı ilk dokuz ayında yüzde 36,4 oranında artarak 45,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İhracattaki yüksek artışın yavaşlamakla birlikte devam ettiği gözlenmektedir. Bu dönemde özellikle otomotiv, elektrik-elektronik, makina ve ana metal sanayilerindeki yüksek artışlar dikkat çekmektedir.

2003 yılında ithalat artışının giderek hız kazandığı gözlenmiştir. Bu yılda ithalat toplamda yüzde 34,5 oranında artarak 69,3 milyar ABD dolarına, imalat sanayiinde yüzde 31,1 oranında artarak 55,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bunda Türk Lirasının değer kazanması ve bazı ihracat ürünlerinin ithal girdilerine olan talebin artması etkili olmuştur. Bu çerçevede ara malları ithalatı yüzde 32,3, tüketim malları ithalatı ise yüzde 50 oranında artmıştır. Tüketim malları ithalatındaki artışta otomobil ithalatının önemli payı olduğu görülmektedir. Çin, İngiltere ve Rusya'dan yapılan ithalatın diğer ülkelere göre oldukça yüksek oranlarda artması dikkat çekmektedir.

2004 yılı ilk sekiz aylık döneminde toplam ithalat yüzde 43,4 oranında artarak 61,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ithalattaki yüksek artışın yavaşlamakla birlikte devam ettiği gözlenmektedir.

Sektörel izinlerin tek merci tarafından koordine edilmesine yönelik olarak hazırlanan kanun tasarısı taslağı üzerindeki çalışmalar devam etmektedir.

5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla; kişi başı GSYİH 1500 ABD doları veya daha az olan 36 ildeki yatırımlara çalışanlar için gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği sağlanmış, ayrıca bu illere ilaveten kalkınmada öncelikli yöre kapsamında yer alan illerdeki yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temini imkanı getirilmiştir.

Acil Eylem Planı kapsamında; yatırım, ihracat, KOBİ, Ar-Ge, çevre vb. konularında verilen teşviklerin bir envanterini oluşturmak ve değerlendirmesini yapmak üzere kurulan Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu çalışmalarını tamamlamış ve rapor DPT tarafından yayımlanmıştır.

2003 yılında, 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda yer alan vergi teşviklerinin kapsamı ve süresi genişletilmiştir. Bu çerçevede, bu bölgelerde üretilen yazılım programı ve lisansı için katma değer vergisi istisnası getirilmiştir. Teknoloji geliştirme bölgeleri yönetici şirketleri ve bu bölgelerde faaliyette bulunan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden ve bu bölgelerde çalışan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin görevleri ile ilgili ücretleri her türlü vergiden 31 Aralık 2013 tarihine kadar muaf tutulmuştur. Devlet yardımları için bir çerçeve oluşturulması, devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede AB mali yardımı kapsamında bir eşleştirme projesine başlanacaktır.

İmalat sanayiinde, ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda 2002 yılı ile 2004 yılı Ekim ayı arasındaki dönemde; 11 adet ürün grubu ve 21 adet üründe çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem uygulanması, 1 adet ürün grubu, 5 adet üründe dumpinge karşı geçici önlem uygulanması, 5 adet ürün grubu ve 42 adet üründe soruşturma açılması kararı alınmıştır. İthalatta, genellikle Çin başta olmak üzere Uzakdoğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabet plastik, tekstil, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

Enerji girdilerindeki yüksek fiyatların sanayinin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir. Sanayide kullanılan elektrik enerjisi ve doğal gazın fiyatı OECD ülkeleri arasında en pahalı olanlardan biridir. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, 2001 yılında ülkemizdeki yıllık ortalama elektrik enerjisi fiyatı (7,9 cent/Kwh), OECD ortalamasının (6,2 cent/Kwh) üzerinde gerçekleşmiş ve bu durum 2002 (9,4 cent/Kwh) ve 2003 (8,6 cent/Kwh) yıllarında ve 2004 yılı ilk altı ayında da (yaklaşık 8,9 cent/Kwh) devam etmiştir. Benzer şekilde ortalama doğal gaz fiyatı, 2001 yılında OECD ortalaması 186,8 ABD doları/107 Kcal iken ülkemizde 200,4 ABD doları/107Kcal, 2002 yılında OECD ortalaması 161,8 ABD doları/107 Kcal iken, ülkemizde 215,5 ABD doları/107 Kcal, 2003 yılında da ülkemizde 229 ABD doları/107 Kcal olmuştur. Bu fiyat seviyesiyle ülkemiz Portekiz, İsviçre ve Japonya ile birlikte sanayide en pahalı doğalgazı kullanan birkaç ülke arasındadır. 2004 yılının ilk altı ayında da yaklaşık 219 ABD doları/107 Kcal fiyatı ile bu durum devam etmiştir. Diğer yandan, 2002 yılından itibaren elektrik enerjisi ve doğalgazın yurtiçi fiyatlarında önemli artış yapılmaması politikası uygulanmıştır. 2002 yılı sonu itibarıyla imalat sanayii TEFE artışı 2001 yılı sonuna göre yüzde 29,7 iken elektrik enerjisi fiyatı yüzde 16,8 yükselmiş, doğal gaz fiyatı ise yüzde 3,4 azalmıştır. 2003 yılı sonu itibarıyla TEFE artışı 2002 yılı sonuna göre yüzde 12,6 iken, elektrik enerjisi fiyatı yüzde 6,4, doğal gaz fiyatı ise yüzde 12,8 azalmıştır. Buna göre, 2003 yılında enerji girdilerinin sanayiciye maliyetinde bir düşüş gözlenmiştir. 2004 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla TEFE artışı 2003 yılı sonuna göre yüzde 11,4 iken, elektrik enerjisi fiyatında artış olmamış, doğal gaz fiyatı ise yüzde 11,2 artmıştır. Sanayideki elektrik enerjisi maliyetlerinde 2002 yılında başlayan rahatlama eğiliminin 2004 yılında da devam ettiği gözlenmektedir.

İmalat sanayii içerisinde önemli bir yere sahip olan gıda sanayiinde üretim 2004 yılı ilk yedi ayında ortalama yüzde 0,8 gerilemiştir. Üretimdeki bu gerilemenin dönemsellik arz ettiği ve yılın ikinci yarısında yerini artışa bırakacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılının ilk altı aylık döneminde yurtiçi gıda maddeleri tüketim harcamalarında sabit fiyatlarla yüzde 0,6 oranında artış gözlenirken, ithalatta bir önceki yıla göre yüzde 17,0, ihracatta ise yüzde 18,2 oranında artış dikkati çekmektedir. İşlenmiş balık ürünleri, bitkisel ve hayvansal katı ve sıvı yağlar ve diğer gıda ürünlerinde kayda değer ithalat artışı gözlenirken, yine işlenmiş balık ürünleri, meyve-sebze işleme sanayii, unlu mamuller ile şekerli ve kakaolu ürünlerde ihracat artışı meydana gelmiştir.

Haziran 2004 tarihinde 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte Türk gıda mevzuatı AB'nin genel gıda mevzuatına uyumlu bir hale getirilmiştir. Ayrıca, gıdaların kontrolünde etkinliğin sağlanması amacıyla üretim ve satış noktalarındaki gıda denetimi tamamen Tarım ve Köyşleri Bakanlığı yetkisine bırakılmış, üretim izinleri ile birlikte çalışma izni de aynı Bakanlık tarafından vermeye başlanmıştır. 5179 sayılı kanunda yer alan izlenebilirlik, risk analizi, acil durumlar vb. kavramlar çerçevesinde yeni uygulamalar başlatılmasının, önümüzdeki dönemde kamunun gıda

denetim sistemi ve gıda sanayiinde önemli gelişmeler yaratması beklenmektedir. Söz konusu kanun ile ilgili yönetmelikler AB mevzuatına uyumlu olarak yürürlüğe konulmaya başlanmıştır.

2004 Yılı Yatırım Programında yer alan Gıda Denetim Hizmetlerinin İyileştirilmesi Projesi çerçevesinde, MEDA-1 fonundan temin edilen hibeden de faydalanılarak 15 adet gıda kontrol laboratuvarı için ihtiyaç duyulan teknik donanım sağlanmakta, personel eğitimi ve laboratuvarların akreditasyonu çalışmaları sürdürülmektedir.

1995 yılında, toplam yurtiçi sigara tüketimi içinde kamu satışlarının payı yüzde 80,8 iken, 2003 yılında bu pay yüzde 56,6'ya düşmüştür. Aynı dönemlerde şark tipi tütününden üretilen sigaranın payı ise yüzde 60'dan yüzde 34,8'e düşmüştür. Yurt içinde üretilen sigaralarda kullanılan şark tipi tütün oranı, oryantal sigaralarda yüzde 100 iken, harmanlı sigaralarda yüzde 15 dolayındadır. 2004 yılı ilk dokuz aylık döneminde yurtiçi sigara satışında yüzde 4,2'lik artış gerçekleşmiştir.

300-350 bin ton seviyelerinde seyreden tütün üretimi; 2002 yılından geçerli olmak üzere destekleme kapsamından çıkartılması sonucunda 2003 yılında 110 bin tona düşmüştür. 2004 yılında ise üretimin 150 bin ton seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından özelleştirme stratejisi belirlenerek, TEKEL Genel Müdürlüğü'nün özelleştirme işlemleri başlatılmıştır. ÖYK'nun 22 Aralık 2003 tarih ve 2003/85 sayılı kararı ile Alkollü İçkiler Sanayii ve Ticareti A.Ş.'nin satılmasına karar verilmiş ve 27 Şubat 2004 tarihinde satış sözleşmesi imzalanmıştır. Böylece, 1942 yılından beri devam eden yüksek alkollü içkilerdeki devlet tekeli sona ermiştir.

Tekstil sanayii üretimi, DİE verilerine göre, 2003 yılında yüzde 2,3 oranında artmıştır. İhracat yüzde 27,0 oranında artarak 8,9 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2004 yılında üretimde azalma ihracatta ise artış gözlenmektedir. 2004 yılı ilk 6 ayında sektör üretimi yüzde 1,9 oranında azalmış, ilk 7 ayda sektör ihracatı yüzde 19,4, ithalatı ise yüzde 23,5 oranında artmıştır.

Giyim ve kürk ürünleri sanayii üretimi, DİE verilerine göre, 2003 yılında yüzde 1,7 oranında artmıştır. İhracat ise bir önceki yıla göre yüzde 18,5 oranında artarak 6,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılı ilk 6 ayında sektör üretimi yüzde 2,1, ihracatı yüzde 8,9, ithalatı ise yüzde 34,0 oranında artmıştır.

Deri ve deri ürünleri sanayiinde, 2003 yılında sektör ihracatında yüzde 17,6'lık artışa rağmen, DİE verilerine göre, sektör üretimi yüzde 1,5 oranında gerilemiştir. Bu durumda yurtiçi talebin ithal ürünlere kayması da etkili olmuştur. Cari fiyatlarla, 2003 yılında, işlenmiş deri ithalatı yüzde 3,9, ayakkabı ve saraciye ithalatı yüzde 60,4 ve toplam olarak sektör ithalatı yüzde 31,8 oranında artmıştır. Aynı yılda Çin'den yapılan ithalat ise yüzde 97 oranında yükselmiştir. 2004 yılı ilk yedi aylık döneminde sektör ithalatı yüzde 37,9 ve ihracatı yüzde 14,2 oranında artmıştır. Aynı dönemde Çin'den yapılan ithalat yüzde 133 oranında artarak toplam sektör ithalatı içerisinde payı yüzde 17,6'dan yüzde 29,8'e yükselmiş ve Çin, yurtiçi pazarda daha etkili hale gelmiştir. 2004 yılında yurtiçi talepte artışa rağmen, talebin daha fazla oranda ithal ürünlere yönelmesiyle sektör üretiminin bir önceki yıl civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Salihli-Manisa'da işletmeye

alınan atık su arıtma ünitesi ile birlikte arıtma tesisine sahip olan bölge sayısı dörde ulaşmıştır.

Petrol ürünleri sanayiinde, 2003 yılında üretim yaklaşık yüzde 3,9 oranında artmıştır. Sektör ihracatındaki artış trendi devam etmiş, 2002 yılındaki 3 milyon ton civarındaki ihracat, 2003 yılında yaklaşık 3,3 milyon tona ulaşmıştır. ATAŞ Rafinerisinin Eylül 2004'te rafinericilik faaliyetlerine son vermesi ile birlikte daha önce 32 milyon ton/yıl olan toplam rafinaj kurulu kapasitesi 27,6 milyon ton/yıla gerilemiştir.

Petrole ilişkin piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülebilmesi için yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerini düzenleyen 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu 20 Aralık 2003 tarih ve 25322 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

AB'nin kimyasallarla ilgili yeni politikası çerçevesinde insan sağlığı ve çevre açısından üst düzeyde korumayı sağlamak üzere mevcut ve yeni kimyasallar için REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of CHemicals) adı verilen sistemin kademeli olarak yerleştirilmesi ve 2018 yılına kadar tamamlanması öngörülmüş olup, Avrupa Komisyonunca REACH (Kimyasalların Kayıt Altına Alınması, Değerlendirilmesi ve Ruhsatlandırılması) sisteminin kurulması ve REACH sürecinin oluşturulmasının ve yönetilmesinin Avrupa Kimyasallar Ajansı'nca yürütülmesi öngörülmektedir. REACH, kimya üretiminde bulunan veya kimyasal madde ithal eden firmaların, bu kimyasal maddelerin kullanımından doğacak risklerin belirlenmesi ve belirlenen bu risklerin önlenmesi için gerekli koruyucu tedbirlerin alınması yönünde firmaları regülasyona tabi tutmayı hedeflemektedir. REACH konuyla ilgili 40'a yakın AB direktifi ve regülasyonunu tek çatı altında toplayarak AB düzeyinde merkezi bir kontrol sistemini öngörmektedir. AB'deki REACH sisteminin uygulanması ile Türk kimya sanayii de etkilenecektir.

2003 yılında gübre üretim miktarı yüzde 4,4 oranında azalarak 3,5 milyon ton, tüketim miktarı ise yüzde 12,7 oranında artarak 5 milyon ton olmuştur. Özellikle azotlu gübrelerde ham maddenin pahalı, ürünlerin dış fiyatlarının ucuz olması ithalatın artmasına, üretimin gerilemesine neden olmuştur.

Cam sanayiinde, 2003 yılında üretim miktarı bir önceki yıla göre yüzde 14,2 oranında artışla 1,8 milyon tona çıkmış ve üretimin üçte birinden fazlasına tekabül eden 680 bin tonu ihraç edilmiştir. Sektör, son yıllarda inşaat sektöründe yaşanan durgunluğa rağmen özellikle yenileme pazarındaki büyüme ve konutlardaki nitelikli çiftcam kullanımının artması sonucu büyümesini sürdürmüştür.

Çimento sanayi üretimi 2003 yılında yüzde 7,1 oranında artarak 35,1 milyon ton olmuştur. İnşaat sektöründeki kısmi canlanmaya bağlı olarak, çimento iç satışları 2002 yılına göre yüzde 2,8 oranında artarak 28,1 milyon ton olmuştur. Hazır beton kullanımındaki yaygınlaşmanın devam etmesine bağlı olarak, dökme çimento satışlarının toplam iç satış miktarından aldığı pay artmaya devam etmiş, bu pay 2003 yılında yüzde 47,4'e ulaşmıştır. Türk çimento sanayii ihracatı Avrupa'da birinci, Dünya'da ikinci sıradaki yerini 2003 yılında da korumuştur. Sektör ihracatı 2002 yılına göre yüzde 7,1 oranında artarak 10,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Kullanımı giderek yaygınlaşan hazır betonda üretim kapasitesi 2003 yılında 230 milyon tonu aşmıştır.

Seramik, kil, taş ve çimentodan geçecek sektöründe 2003 yılı üretimi yüzde 13,6, ihracatı yüzde 26,8 oranında artmıştır. İthalatta ise yüzde 4,3 oranında bir azalma

meydana gelmiştir. Üretimini yüzde 64'ünü ihraç eden ve alanında Avrupa'nın en büyük ihracatçısı konumunda olan seramik sağlık gereçleri sektörü 2003 yılında üretimini yüzde 11,8 oranında artışla 142 bin tona ulaştırmıştır. Seramik kaplama sektörü üretimi ise 2003 yılında yüzde 22,7 oranında artışla 2,6 milyon tona ulaşmış, ihracat yüzde 18,1 oranında artışla 1,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ağırlıklı olarak mevcut üreticilerin tevsii yatırımlarıyla, sektör kapasitesinin 2004 yılında yüzde 1,7 oranında artışla 263 milyon m²'ye ulaşması beklenmektedir.

Ham çelik üretimi, 2003 yılında yüzde 11,1 oranında artarak 18,3 milyon tona ulaşmıştır. Türkiye, bu üretim rakamı ile dünya üretiminde 13. sırayı almıştır. 2003 yılında, yurt içi demir çelik ürünleri talebi sabit fiyatlarla yüzde 27,6 oranında artmış ve yaşanan ekonomik krizler sonrasında daralan yurt içi tüketim 2000 yılı seviyelerinin üzerine çıkmıştır. 2003 yılında yurt içi talepteki artışa bağlı olarak sektör ithalatı yüzde 21,7 oranında artarak 7,8 milyon tona çıkarken, ihracat 11,3 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. 2003 yılında 3,3 milyar ABD doları olan demir çelik sektörü ihracatının toplam ihracatımız içerisindeki payı yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılı ilk 8 ayında ham çelik üretimi yüzde 12,7 oranında artmıştır.

Kapasitesinin büyük bir bölümü yassı ürüne dönüştürülmek üzere 2002 yılında ERDEMİR'e devredilen İSDEMİR tesislerindeki modernizasyon ve dönüşüm yatırımlarına devam edilmektedir. Ayrıca, Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde gündeme gelen ve AB tarafının mali ve teknik desteğiyle başlatılan proje kapsamında Türk demir çelik sanayiine yönelik hazırlanmış olan taslak Ulusal Yeniden Yapılandırma Planının sonuçlandırılması için çalışmalar sürdürülmektedir. Diğer taraftan, Erdemir, özelleştirme programında olan Divhan tesislerini 15 Nisan 2004 tarihinde devralmıştır.

Makina imalat sanayiinde üretim, 2004 yılı Ocak-Haziran döneminde yüzde 41,9 oranında artmıştır. 2004 yılı ilk 7 ayında ihracat yüzde 32,2, ithalat yüzde 35,3 oranında artmıştır. İthalatta yurt içi talebin düşmesi sonucu başlayan gerileme süreci, 2002 yılı Haziran ayında sona ermiş ve ithalat tekrar artmaya başlamıştır. 2004 yılında faizlerin düşmesi, yatırım ortamının iyileşmesi sonucunda yaşanan talep artışı üretim ve ithalatın artmasına yol açmıştır.

2003 yılında miktar bazında beyaz eşya sanayii üretimi yüzde 30,9, ihracatında yüzde 37,2, talebinde ise yüzde 21,4 oranında artış gerçekleşmiştir. 2003 yılında toplam beyaz eşya ihracatı 1.344 milyon ABD dolarına ulaşmış olup, ithalatı ise 410 milyon ABD doları olmuştur. 2003 yılında ithalat yüzde 52,4 oranında artmıştır. Üretim büyük oranda ihracata yönelmiş olup, buzdolabı ve çamaşır makinası üretiminin yüzde 50'den, bulaşık makinasının yüzde 60'dan fazlası ihraç edilmektedir. 2004 yılı ilk 7 ayında üretim yüzde 40'ın üzerinde, talep yüzde 73,8, ihracat yüzde 32,6, ithalat yüzde 29,9 oranında artmıştır. 2004 yılında beyaz eşya sanayii ihracatının 1,7 milyar ABD dolarını aşması beklenmektedir.

Otomotiv sanayiinde, ekonominin genelinde yaşanan iyileşmeye bağlı olarak otomotiv ürünlerine yönelik iç talep artışı ve özellikle ihracatın etkisiyle, 2003 yılında sektör üretiminde önemli artış gerçekleşmiştir. 2003 yılında taşıt araçları toplam üretimi yüzde 54, otomobil üretimi yüzde 44 oranında artmıştır. Otomobil üretiminin yaklaşık yüzde 75'i ihraç edilmiştir. Sektörde yaşanan bu gelişmeler 2004 yılında da devam etmekte olup, 2004 yılı ilk sekiz ayında taşıt araçları toplam üretimi adet olarak yüzde 74, otomobil üretimi yüzde 76 oranında artmıştır. Ayrıca, 2004 yılı ilk yedi ayında sektörün

toplam ihracatında değer olarak yüzde 56, ithalatında yüzde 174 gibi yüksek oranda artış görülmüştür.

Tarım alet ve makinaları sanayiinin temel ürünü olan traktörde, 2003 yılında yurtiçi traktör talebi ve ihracat artışının etkisiyle traktör üretimi yüzde 170 oranında artmıştır. 2004 yılının ilk sekiz ayında ise traktör üretimi yüzde 52 oranında artmış olup, bu artışta özellikle iç talebin etkili olduğu tahmin edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İmalat sanayiinin; yerel kaynakları harekete geçiren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözetken, yüksek nitelikli işgücü kullanan, çağdaş işletmecilik anlayışını uygulayan, Ar-Ge'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım ve marka yaratarak uluslar arası pazarlarda yerini alan dışa dönük ve rekabet edebilen bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makina imalat, kimya, elektronik sanayilerinin ve yazılım sektörünün geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması, geleneksel sanayilerin rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

İmalat sanayiinde, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere Ar-Ge, yeni ürün ve teknoloji geliştirme, çevre koruma, KOBİ'lerin geliştirilmesi, istihdam yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesine devam edilecektir.

Sanayinin rekabet gücünü artırması ve dünya pazarlarından daha fazla pay alabilmesi için, tasarım, toplam kalite yönetimi, ürün ve marka geliştirme ve pazarlama konularına önem verilerek, çevre dostu üretim tekniklerinin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge faaliyetleri özendirilecektir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamındaki çalışmalar sonuçlandırılarak, ortaya çıkan tedbirler uygulamaya konulacak, bürokratik işlemler basitleştirilecek, böylece yabancı ve yerli yatırımcıların önündeki engeller kaldırılarak yatırım ve istihdamın artması sağlanacaktır.

Devlet yardımları politikalarının Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar da dikkate alınarak tespit edilmesi, şekillendirilmesi ve uygulama sonuçlarına göre bölgesel ve sektörel bazda yeni tedbirler belirlenmesi; devlet yardımlarına yönelik veri tabanı oluşturulması, devlet yardımları için ayrılan kaynakların kullanımının değerlendirilmesi ve elde edilecek sonuçların önümüzdeki yıllarda konu ile ilgili alınacak kararlara yol gösterici olması sağlanacaktır.

Küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak, sektörel ve bölgesel bağımlılıktan kurtulmak ve rekabet edilebilecek alanları belirlemek amacıyla hazırlanan ihracat stratejik planının uygulama çalışmalarına ve komşu ve çevre ülkelerle ticaret hacminin artırılmasına yönelik çabalara devam edilecektir.

Özellikle Uzak Doğu ülkelerinden giderek artan ithalat dikkate alınarak, ithalatta haksız rekabet, gözetim ve standart denetimi mevzuatları titizlikle uygulanacaktır. İhtisas gümrükleri etkin şekilde çalıştırılarak, ithalatta kalitesiz mal girişi önlenecektir.

Ülkemizin kit finansman kaynakları ve rekabetçi bir yurt içi piyasanın varoluşu, yatırım maliyetlerini azaltıcı etkisi nedeniyle kullanılmış makina ithalatını cazip kılmaktadır. Bu amaçla, mevcut yerli sanayinin olumsuz etkilenmemesi, ekonomik ömrünü doldurmamış olması ve asgari güvenlik şartlarını sağlaması kaydıyla kullanılmış makina ithaline yönelik kapsam gözden geçirilerek genişletilmelidir.

Kamu sağlığını gıdalardan kaynaklanan risklerden korumak ve gıda sanayii ürünleri dış ticaretinin gelişmesini sağlamak üzere; gıda işletmelerinde Tehlike Analizi Kritik Kontrol Noktaları (HACCP), Gıda İşletmeleri Uygun Teknoloji Gereklere (GMP), Uygun Hijyen Gereklere (GHP) esaslarının uygulanması ve AB'de olduğu gibi çiftlikten sofraya güvenli gıda üretimi esasına dayalı risk analizi ile izlenebilirlik sisteminin uygulanmasını öngören, ilgili kuruluşlar arası koordinasyonun sağlandığı bir kamu denetim sisteminin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Önümüzdeki dönem için ulusal gıda ve beslenme politikalarının oluşturulması amacıyla Ulusal Gıda ve Beslenme Eylem Planı çalışmalarına DPT koordinatörlüğünde devam edilecektir. Bu çalışmalarda öncelikle gıda bankacılığı ve gıda yardımları, ulusal düzeyde Gıda Tüketimi, Beslenme ve Sağlık Araştırmasının hayata geçirilmesi ve gıda güvenliği konusunda izlenebilecek politikaların ortaya konulması konularının ele alınması öngörülmektedir.

2005 yılında, Türkiye'deki gıda denetim altyapısının iyileştirilmesine yönelik olarak, AB kaynaklarından hibe yardımı da alacak olan yeni bir proje başlatılarak, özel sektörle işbirliği halinde gıda kontrol sisteminde etkinliğin artırılması ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Merkez ve Taşra Teşkilatındaki mevcut hizmet ve personel yapısının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Tekstil ve giyim dış ticaretinde uzun yıllardan beri sürdürülen miktar kısıtlamaları 2005 yılı başından itibaren kaldırılacaktır. Ülkemizin özellikle AB pazarına kota olmaksızın ihracat yapabilmesinden dolayı sahip olduğu avantaj bu tarihten itibaren kaybolacaktır. Dolayısıyla, dünyada bu sektörde yaşanan güçlü rekabetin önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği dikkate alınır, sektörün rekabet gücünü koruyup geliştirebilmesi için sektörde katma değeri daha yüksek ürünlerin ihracatının sağlanabilmesine ve bu amaçla ürün geliştirme, pazarlama, moda-marka oluşturma faaliyetlerine ve Ar-Ge çalışmalarının özendirilmesine önem verilecektir.

AKÇT ile imzalanan serbest ticaret anlaşması kapsamında, çelik sanayiinde devlet yardımı verilmesiyle ilgili sürenin uzatılması konusundaki çalışmalar yeniden yapılanma projesi de göz önüne alınarak sürdürülecektir.

Otomobilde gerçekleştirilen ürün çeşitliliği yanında, bazı ürünlerin Türkiye'de üretilip dünya pazarlarına satılması şeklinde yerli ve yabancı ortaklar arasında sağlanan işbirliğiyle, otomotiv sektörü ihracatında son yıllarda önemli artış sağlanmıştır. Sektörde ölçek ekonomisinde üretimin yapılabilmesi, ihracata dayalı ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanabilmesi için söz konusu işbirliğinin yaygınlaştırılmasına ve Türkiye'nin otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olmasına yönelik çalışmalara önem verilecektir.

Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin küresel pazardan daha fazla pay alması çalışmalarına devam edilecektir.

Büyük ölçekli savunma projelerinin gerçekleştirilmesinde olduğu gibi özellikle küçük ve orta büyüklükteki projelerde de yerli sanayinin katkısını artırmak amacıyla çalışmalar yapılacaktır. Savunma sanayiinde kaynaklar yurt içi üretimi geliştirici yönde kullanılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

DPT Müsteşarlığı bünyesinde, bütün kamu kurum ve kuruluşlarınca uygulanacak devlet yardımlarının eşgüdümünü sağlayacak, devlet yardımları mevzuatının izlenmesi ve denetimini yapacak ve uygulama sonuçlarını değerlendirerek AB'ye bildirimde bulunacak yeni bir birim oluşturulacaktır.

Yatırımlarda devlet yardımları bakımından uygulanan bölgesel ayrımlar yeniden belirlenecektir.

Yasal metroloji alanında faaliyet gösteren Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Ölçüler ve Standartlar Genel Müdürlüğü'nün Enstitüye dönüştürülmesi ile ilgili Kanun Taslağı çalışmaları tamamlanacaktır.

5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun öngördüğü yönetmelikler konusunda çalışmalar devam edecektir.

Halen değişik kurumlarca yürütülmekte olan beşeri ve veteriner ilaçlar, bitkisel ilaçlar, kan ürünleri, aşılarda, kozmetikler, parenteral beslenme ürünleri ve medikaller ile ilgili izin, kontrol ve denetim çalışmalarını yürütecek İlaç Kurumunun kurulmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

V. BİLİM VE TEKNOLOJİ

a) Mevcut Durum

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Anketi 2002 yılı sonuçlarına göre Ar-Ge faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay binde 6,7 ve on bin işgücüne düşen tam zaman eşdeğer araştırmacı personel sayısı 13,6 olarak gerçekleşmiştir.

Bilim adamı ve araştırmacı sayısını artırmak ve stratejik konularda mükemmeliyet merkezleri oluşturmak amacıyla ileri araştırma ve eğitim programları ve bilim insanı yetiştirme projeleri yanında, belirli amaçlara yönelik ürün ve hizmet geliştirilmesini hedefleyen, çok ortaklı ve disiplinler arası niteliğe sahip yaygınlaştırılmış ulusal ve uluslar arası araştırma projeleri (YUUP) desteklenmeye devam edilmiştir.

Kamu, üniversite, sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara ve bu işbirliğini kullanarak kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknopark, yenilik merkezleri ve Ar-Ge Merkezlerinin faaliyetlerine ve geliştirilmelerine devam edilmiştir. Bu kapsamda Teknoloji Geliştirme Bölgeleri mevzuatına uygun olarak Ekim 2004 itibarıyla 16 adet teknoloji geliştirme bölgesi kurulmuştur.

Dünya Bankası destekli Teknoloji Geliştirme Projesi II kapsamında TÜBİTAK'a bağlı Marmara Araştırma Merkezi ve Ulusal Metroloji Enstitüsü alt yapılarının güçlendirilmesi çalışmalarının 2005 yılı sonunda tamamlanması öngörülmektedir.

Stratejik hedeflerin tespiti için uzun vadeli teknoloji öngörü çalışmalarına destek sağlamak amacıyla başlatılan ve TÜBİTAK eşgüdümünde sürdürülen VİZYON-2023 projesi kapsamında Teknoloji Öngörü Projesi sonuçlandırılmıştır. VİZYON-2023 Projesinin diğer alt bileşenleri olan Ulusal Teknolojik Yetenek ve Türk Araştırmacılar Envanteri Projelerinin 2004 yılı içinde ve Ulusal AR-GE Alt yapısı Projesinin 2005 yılında tamamlanmaları öngörülmektedir.

VİZYON-2023 çalışmasının nihai hale gelmesini takiben ve bu çalışmaya dayanarak 2005-2010 yıllarını kapsayan 5 yıllık bir Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı TÜBİTAK tarafından hazırlanıp BTYK'ya sunulacaktır.

Tam katılım sağlanmış olan Avrupa Birliği bilimsel ve teknolojik gelişme alanındaki 6. çerçeve programı kapsamında desteklenmek üzere hazırlanan proje tekliflerinin nitelik ve niceliği yetersiz kalmıştır. Bu programdan daha fazla yararlanılabilmesi amacıyla daha çok sayıda ve daha nitelikli proje hazırlanması ihtiyacı sürmektedir. Bilim ve teknoloji alanında AB ile ilişkileri yürütmekte olan TÜBİTAK'ın bu konuda kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve diğer kuruluşlarla daha sıkı işbirliği sağlaması ihtiyacı önem arz etmektedir.

Havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayacak Ulusal Havacılık ve Uzay Teşkilatı kurulması ve Milli Uzay Politikası oluşturulması çalışmaları Hava Kuvvetleri Komutanlığı eşgüdümünde sürdürülmektedir.

Teknoloji transferi ile gerçekleşen ilk Türk gözetleme uydusu BİLSAT 27 Eylül 2003 tarihinde fırlatılmış olup, daha gelişmiş özelliklere sahip yeni bir gözlem uydusunun (RASAT) yapım çalışmaları 2004 yılında başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler, Politikalar

Bilgi toplumu olma amacı doğrultusunda bilimsel ve teknolojik gelişmeler sağlayarak uluslar arası düzeyde rekabet gücü kazanmak esastır.

Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları (2003-2023) Strateji Belgesi kalkınma planına uygun olarak hazırlanacaktır.

Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı hazırlanacaktır.

Bilim insanı ve mesleki ve teknik ara eleman yetiştirilmesi, uzay ve savunma araştırmaları ile bilim parklarının oluşturulması projeleri öncelikli olarak desteklenecektir.

Üniversitelerin, enstitülerin ve araştırma kurumlarının pozitif bilimler ile sosyal ve kültürel alanda yapacakları bilimsel araştırma faaliyetleri, yenilikçi buluşları ve teknolojik gelişmeye sağladıkları katkılar desteklenecektir.

Ekonomik ve sosyal gelişme ile büyümeyi etkileyen bilimsel ve teknolojik araştırma düzeyinin yükseltilebilmesi için gerekli fiziki, beşeri ve hukuki alt yapı geliştirilecektir.

Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan kaynaklar artırılabilecektir.

Teknoloji talebi ve karşılama yolları, teknoloji transferinin yönleri ve yükleri araştırılacak ve teknoloji ödemeler dengesi tablosu çıkarılması çalışmaları başlatılacaktır.

Ulusal yenilik sistemi tamamlanarak etkin çalışması sağlanacaktır.

Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, bilgi ve iletişim teknolojileri, nanoteknoloji, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, savunma sanayi, deniz bilimleri teknolojileri ve yenilenebilir enerji teknolojileri gibi alanlardaki Ar-Ge faaliyetleri sürdürülecektir.

Üniversitelerin Ar-Ge faaliyetlerinde öncü olmaları dikkate alınarak, kamu-üniversite-özel kesim ortak Ar-Ge girişimleri özendirilecek ve desteklenecektir.

Off-Set anlaşmalarında ülkenin teknolojik yeteneğinin yükseltilmesi amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Devlet satın alma politikası ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi yeteneğini geliştirecek yönde olacak, ulusal savunma sanayiinin ihtiyaçlarının planlanması ve karşılanmasında ülkenin teknolojik yeteneğinden azami ölçüde yararlanılacaktır.

AB 6. Çerçeve Programından daha fazla yararlanmak amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ulusal Biyogüvenlik Kurulunun oluşturulması çalışmaları sürdürülecektir.

Türkiye Metroloji Enstitüsünün kurulması ile ilgili hukuksal alt yapı hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.

Ar-Ge mevzuatı günün şartlarına uygun hale getirilecektir.

TÜBİTAK Kuruluş Kanunu günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

VI. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

a) Mevcut Durum

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de bilgi ve iletişim teknolojileri bilinci ve kullanımı giderek yaygınlaşmakta, iktisadi ve sosyal yaşamda, kurumsal yapı ve ilişkilerde değişim süreci hızlanmaktadır. Bu değişim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi toplumu kavramı, dünyada hızla yaygınlaşan yeni bir toplumsal dönüşüm sürecini ifade etmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilginin etkin kullanımı ve paylaşımı sayesinde ülkelerin rekabet güçlerinin artırılmasında önemli fırsatlar sunmakta, bu teknolojileri etkin kullanamayan ülkeler açısından ise, geleceğe yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bilgi toplumunun getirdiği fırsatlar ve tehditler artan bir ilgi görmekte, bu konuda uluslararası işbirliğini artırmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler koordinasyonunda Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi düzenlenmiştir. Aralık 2003’de Cenevre’de gerçekleştirilen Zirvenin ilk aşamasına toplam 176 ülke, çeşitli uluslar arası kuruluş ve sivil toplum örgütleri katılım sağlamış ve Zirve sonucunda ilkeler bildirgesi ile eylem planı kabul edilmiştir. Zirvenin ikinci aşaması Kasım 2005’de Tunus’ta yapılacaktır.

Uluslar arası düzeydeki faaliyetlerin yanı sıra, birçok ülkede bilgi toplumuna dönüşümü gerçekleştirmek üzere çeşitli programlar hayata geçirilmektedir. Bu sürecin AB'deki yansması; 2000 yılında kabul edilen ve AB'nin gelecek 10 yılda dünyanın en rekabetçi, dinamik ve bilgi tabanlı ekonomisi haline gelmesini hedefleyen Lizbon Stratejisi ve bu Stratejiyi hayata geçirmek amacıyla geliştirilen eAvrupa Girişimidir. Bu Girişimin gerçekleştirilmesi amacıyla hazırlanan eAvrupa 2002 Eylem Planı Haziran 2000'de kabul edilmiş ve başarı ile uygulanmıştır. Türkiye, eAvrupa+ adı altında Birliğe aday ülkeleri kapsayacak şekilde genişletilen Girişime 2001 yılında taraf olmuştur. eAvrupa+ Girişimi Şubat 2004'te Budapeşte'de düzenlenen Avrupa Bakanlar Konferansında son ilerleme raporunun yayımlanmasıyla sonuçlanmıştır. eAvrupa+ Eylem Planının tamamlanması sonrasında Birliğin yeni üyeleri de yeni hedeflerle geliştirilen eAvrupa 2005 Eylem Planına katılmışlardır. Türkiye dahil tüm aday ülkeler, 2004 yılından itibaren eAvrupa 2005'e gözlemci olarak katılım sağlamaktadır.

Türkiye, Avrupa Birliği'nin Lizbon Stratejisini destekleyen programlarından biri olarak değerlendirilen İdareler Arasında Elektronik Veri Değişimi (IDA) Programına da 16 Mart 2004 tarihinden itibaren taraf olmuştur.

Ülkemizde bilgi toplumuna geçiş sürecinin hızlandırılması amacıyla, Acil Eylem Planında yer verilen e-Dönüşüm Türkiye Projesinin koordinasyonu DPT Müsteşarlığı görevlendirilmiştir. 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Projenin amaçları ve uygulama esasları belirlenmiştir.

DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda, katılımcı bir yaklaşımla yürütülen çalışmalar sonucunda hazırlanan ve 73 eylemden oluşan e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (KDEP) 2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile hayata geçirilmiştir. Projenin üst seviyede yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu kurulmuştur. İcra Kurulu düzenli olarak her ay toplanmakta ve Eylem Planındaki gelişmeleri değerlendirmektedir.

e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu, kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışması ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi Danışma Kurulunun katkılarıyla hazırlanan Bilgi Toplumuna Dönüşüm Politikası belgesini kabul etmiştir. KDEP'in ilk maddesi olan Bilgi Toplumu Stratejisine de esas teşkil edecek olan bu belgede, Türkiye'nin küresel rekabette avantaj sağlayarak dünya pazarından daha fazla pay alması ve toplum refahının artırılması amacıyla, bilgi ekonomisine geçmesi ve bilgi toplumuna dönüşmesine yönelik temel politikalar belirlenmektedir.

Bilgi Toplumu Stratejisinin hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Stratejinin hazırlanmasıyla, bilgi toplumuna dönüşüm yönünde eAvrupa Girişimi de dikkate alınarak orta ve uzun vadeli hedefler belirlenecektir.

e-Dönüşüm Türkiye Projesinin en önemli bileşenlerinden biri e-devlettir. Bu kapsamda; kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine tek noktadan ulaşabilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, bütünleşik hizmetlerin sunulacağı e-devlet kapısının hayata geçirilmesi öngörülmekte olup, buna yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Tüm vatandaşların kamu ile olan ilişkilerinde tek bir numaranın kullanılması amacı doğrultusunda; vergi, vatandaşlık, sosyal güvenlik, vb. numaraların birleştirilmesine ilişkin olarak önemli aşamalar kaydedilmiş ve kimlik eşleştirme çalışmaları büyük ölçüde

tamamlanmıştır. Vatandaş kimlik bilgilerine tek ve benzersiz bir numara ile ulaşılmasını sağlayan Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) veri tabanındaki kimlik bilgilerinin kamu kurum ve kuruluşları ile paylaşılmasını amaçlayan Kimlik Paylaşım Sisteminin 2004 yılı sonunda hizmete girmesi beklenmektedir. Kamu kurumlarının tüzel kişiler ile ilgili işlemlerinde ise, Maliye Bakanlığı tarafından verilen vergi kimlik numaralarının kullanılması esas alınmıştır.

e-Devlet kapsamında; Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP), Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi (GİMOP), Polis Bilgisayar Ağı (POLNET), Saymanlık Otomasyonu Sistemi (Say2000i) ve Mevzuat Bilgi Sistemi yaygın olarak hizmet veren uygulamalardır. 2004 yılı içerisinde Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından hayata geçirilen e-Bildirge Projesi ile 6 milyonu aşkın işçinin sigorta bildirimlerinin, 800 binden fazla işveren tarafından Kuruma iletilmesine ve tahakkuk bedellerinin elektronik ortamda ödenmesine imkan sağlanmıştır. VEDOP-II Projesi kapsamında geliştirilen e-beyanname uygulaması ile bir kısım vergilerin Ekim 2004'ten itibaren, gelir ve kurumlar vergilerinin ise 2005 yılı başından itibaren İnternet üzerinden beyan edilmesi ve tahakkuk eden vergilerin ödenmesi olanağı getirilmiştir. Çalışmalarına 2001 yılında başlanan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) kapsamında ilk aşama tamamlanmış ve Adalet Bakanlığı Merkez Birimleri otomasyona geçirilmiştir. Projenin ikinci aşaması olan taşra birimleri ile merkez arasındaki bağlantının sağlanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir.

Bilgi toplumunun gerektirdiği insan kaynaklarının yetiştirilmesi amacıyla eğitim alanında önemli atılımlar başlatılmıştır. Bu kapsamda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Türk Telekom A.Ş. arasında imzalanan protokol çerçevesinde, Türkiye genelindeki toplam 42.534 kuruma, 4 aşamada, 31 Aralık 2005 tarihine kadar ADSL internet erişimi ve hizmetleri sağlanacaktır. Ağustos 2004 itibarıyla, MEB'e bağlı 9.126 kurumun ADSL internet erişimi sağlanmıştır. Temel Eğitim Projesi (TEP) Faz 1 kapsamında kurulan 2.802 okulun bilgisayar laboratuvarları açılarak internet bağlantıları kurulurken, kırsal kesim dahil 26.276 okula bilgisayar ve internet bağlantısı sağlanmıştır. Yaşam boyu öğrenim yaklaşımı çerçevesinde, bütün vatandaşlarımıza yaşamlarında ihtiyaç duyacakları konularda eğitim sağlamaya yönelik Eğitim Portalı çalışmaları MEB tarafından başlatılmıştır. Ayrıca, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında bulunan bilgi teknolojisi sınıflarından tüm vatandaşların yararlanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

e-Ticarete ilişkin olarak yürütülen çalışmalar kapsamında, elektronik ticaret imkanlarından dış ticarete de yararlanılması amacıyla dış ticarete ilişkin belgelerin elektronik ortamda paylaşılması ve uluslararası dolaşımının sağlanması için pilot proje çalışmalarına başlanmıştır. KOBİ'lerin e-ticarete yönlendirilmesi hususunda Ocak-Eylül 2004 döneminde toplam 440 firmaya mali destek sağlanmıştır. Yine bu amaçla ortak bir e-ticaret bilgi havuzu oluşturulmasına ilişkin etüd-proje çalışmaları devam etmektedir.

e-Devlet ve e-ticarete ilişkin yasal alt yapının oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu 23 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun ile elektronik imzanın elle atılan imza ile aynı ispat gücüne sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Kanuna ilişkin ikincil düzenlemelerin Ocak 2005 tarihine kadar hazırlanması, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının yetkilendirilmesi ve denetimi görevleri Telekomünikasyon Kurumuna verilmiştir. İkincil düzenlemelere ilişkin taslaklar Ağustos 2004 itibarıyla hazırlanmış ve görüş alınmak üzere kamuoyuna sunulmuştur.

Ayrıca, 6 Eylül 2004 tarih ve 2004/21 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kamuda e-imza uygulamasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Buna göre; kamu kurum ve çalışanlarına elektronik sertifika sağlamak üzere oluşturulacak merkezi kamu sertifikasyon yapısının gözetim ve denetim görevi Telekomünikasyon Kurumuna, buna ilişkin güvenli teknik alt yapının kurulması ve işletilmesi sorumluluğu ise TÜBİTAK'a bağlı Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsüne (UEKAE) verilmiştir. UEKAE kamu sertifika hizmet sağlayıcısı olarak görev yapacak ve dileyen sertifika hizmet sağlayıcılarına da kök sertifika hizmeti verecektir.

e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulunun almış olduğu kararla; elektronik ortamdaki bilgi ve belgelerin kayıt, iletim, paylaşım, imha ve güvenlik açılarından tabi olacağı usul ve esaslar ile kurumlarda oluşturulacak elektronik kayıt sistemlerinin birbiriyle uyumlu işlemesi ve etkin şekilde yönetilmesine ilişkin çalışmalarda bulunmak üzere Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri belirleyen yönetmelik 27 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşlarında bilgi edinme birimleri kurulmuştur. Elektronik ortamda fikri hakların korunması konusunda 12 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5101 sayılı Kanunla yeni düzenlemeler yapılarak bu alandaki eksiklikler giderilmiştir. Diğer taraftan, mevzuatın uygulanmasında ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla hazırlanan ve 26 Haziran 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5194 sayılı Kanunla, fikri haklar konusunda yargının işleyişine ve bu alanda uygulanacak yaptırımlara ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bilişim suçları ile ilgili düzenlemelere yer verilmiş olup, Kanunun ilgili hükümleri 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girecektir. Adalet Bakanlığı tarafından Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmış ve 2004 yılı Temmuz ayı içerisinde görüşleri alınmak üzere kamu kurumlarına gönderilmiştir.

e-Dönüşüm Türkiye Projesini ve Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş sürecini destekleyici nitelikteki bazı çalışmalar, uluslar arası kuruluşlarla işbirliği içinde sürdürülmektedir. Bu çerçevede, Dünya Bankası ile işbirliğine gidilerek Bilgi Ekonomisi Değerlendirme Raporu hazırlanmış ve Mayıs 2004 tarihinde yayımlanmıştır. e-Devlete hazırlık düzeyinin değerlendirilmesi amacını taşıyan OECD e-devlet ülke incelemesine 2005 yılında Türkiye'nin de dahil edilmesine yönelik temaslar sürdürülmektedir.

Türkiye bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) pazarı 2003 yılında bir önceki yıla göre yüzde 12 oranında büyüyerek 10,3 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. 2004 yılında da pazardaki büyümenin yüzde 16 ile devam edeceği ve toplam pazarın yaklaşık 11,9 milyar ABD doları seviyesine erişeceği tahmin edilmektedir. 2004 yılında pazarın, yaklaşık 9,6 milyar ABD dolarlık kısmının telekomünikasyon sektörü, geri kalan 2,3 milyar ABD dolarlık kısmının ise bilgi teknolojilerinden oluştuğu tahmin edilmektedir. 2005 yılında, kamu ve özel sektörün bilgi teknolojisi yatırımlarının artması ve telekomünikasyon pazarının tümüyle serbestleşmesi sonrasında elektronik haberleşme hizmetlerinin çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasıyla BİT pazarının 2004 yılına oranla yaklaşık yüzde 15,6 oranında büyüyerek 13,8 milyar ABD doları seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kamu BİT yatırımlarına, 2003 yılında 204 proje için 208 milyon ABD doları, 2004 yılında ise 211 proje için yaklaşık 281 milyon ABD doları ödenek tahsis edilmiştir.

Sabit telefon santral kapasitesinin, 2003 yılındaki 21,1 milyon hat seviyesinden 2004 yılında 20,8 milyon hatta gerileyeceği, buna paralel olarak abone sayısının da 18,9 milyondan 18,4 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. 2003 yılında yüzde 26,9 olan abone yoğunluğunun, 2004 yılında yüzde 25,8'e düşmesi beklenmektedir.

2003 yılında mobil telefon abone sayısı 27,9 milyona, abone yoğunluğu ise yüzde 39,7'ye yükselmiştir. 2004 yılı sonunda mobil telefon abone sayısının 33 milyona, abone yoğunluğunun ise yaklaşık yüzde 46,3'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kurulu bilgisayar kapasitesi son yıllarda hızla artmış olmakla birlikte, 2003 yılında 100 kişiye düşen bilgisayar sayısı sadece 4,5 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında ise bu oranın yüzde 5,5 düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir. 2003 yılı için yüzde 8,5 internet kullanıcı yoğunluğu ile Türkiye, yüzde 39 olan AB ortalamasının oldukça altındadır. DİE tarafından yapılan Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırmasına göre, Haziran 2004 itibarıyla ülkemizde 16-74 yaş grubundaki hane halkı bireylerinin bilgisayar kullanım oranı yüzde 16,8, internet erişimi bulunan hanelerin oranı ise yüzde 7 olmuştur. 2004 yılı sonunda, internet kullanıcısının 10 milyona, internet kullanıcı yoğunluğunun yüzde 13,8'e ulaşması beklenmektedir.

Telekomünikasyon pazarının potansiyel gelişimini sınırlandıran yüksek vergi yükü, bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Türk Telekom'un özelleştirilmesine yönelik piyasa talep analizi çalışmaları tamamlanmış ve 13 Kasım 2003 tarihinde yeni satış stratejisini içeren Bakanlar Kurulu Kararı alınmıştır. Bu Karar uyarınca, şirket hisselerinin en az yüzde 51'i tek seferde blok olarak satılacak ve blok satışı müteakip, kalan hisseler Bakanlar Kurulunca belirlenecek süreç çerçevesinde halka arz edilecektir. Ancak, 15 Ekim 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2004/7931 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tek seferde blok olarak satılacak hisse oranı yüzde 55'e çıkartılmış ve ihale ilanının 2004 yılı sonuna kadar yapılması kararlaştırılmıştır. Türk Telekom hisselerinin blok olarak satışına ilişkin ihale öncesinde, potansiyel yatırımcıları Şirketin hukuki, operasyonel ve mali durumuna ilişkin olarak aydınlatmak, satış sürecine ilişkin bilgi vermek ve kendilerinin de özelleştirme sürecine ilişkin görüşlerini almak üzere bilgilendirme süreci başlatılmış ve bu süreç 31 Temmuz 2004 tarihinde tamamlanmıştır. Ayrıca, 2 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5189 sayılı Kanun ile 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanununun yabancılara satılacak Türk Telekom hisselerinin oranını yüzde 45 ile sınırlayan hükmü yürürlükten kaldırılmıştır.

5189 sayılı Kanun ile TÜRSAT Uydu Haberleşme ve İşletme A.Ş. kurulmuş olup, daha önce Türk Telekom tarafından yürütülen uydu hizmetleri, bu şirket tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Telekomünikasyon Kurumu tarafından, Eylül 2003 - Eylül 2004 döneminde, Yetkilendirme Yönetmeliği, Numaralandırma Yönetmeliği, Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik, Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik, Amatör Telsizcilik Yönetmeliği, Kriptolu Telsiz Sistemleri Yönetmeliği, Kısa Mesafe Erişimli Telsiz Cihazlarının Kurma ve Kullanma Esasları Hakkında Yönetmelik, Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik ile Ortak Yerleşim ve Tesis Paylaşımı Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ uygulamaya konmuştur. Yerel Ağa Ayırıştırılmış Erişime İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ 20 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış olup 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girecektir. Diğer taraftan, olası

anlaşmazlıklarda Kurumun müdahil olacağı durumlar, süreler ve genel esasları belirleyen düzenlemelere Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği kapsamında yer verilmiştir.

2004 yılı Eylül ayı itibarıyla, 23 adet uydu telekomünikasyon hizmeti, 3 adet uydu platform hizmeti, 7 adet GMPCS mobil telefon hizmeti, 12 adet karasal hatlar üzerinden veri iletimi hizmeti, 40 adet uzak mesafe telefon hizmeti, 4 adet ortak kullanımlı telsiz hizmeti için toplam 89 adet İkinci Tip Telekomünikasyon Ruhsatı verilmiştir. Ayrıca, 110 adet internet servis sağlayıcısına da genel izin verilmiştir.

Türk Telekom tarafından 2004 yılında devreye alınan sayısal abone hatları (xDSL – ADSL, vb.) ile genişbant erişimi konusunda önemli bir aşama kaydedilmiş ve DSL kullanıcı sayısı Haziran 2004 itibarıyla 137 bine ulaşmıştır. DSL'nin henüz yeterince yaygınlaşmamış olması, alternatif internet erişim yöntemlerindeki düşük hız ve satın alma gücüne göre yüksek fiyat, pazarın gelişimini kısıtlayan önemli nedenler olarak değerlendirilmektedir.

4971 sayılı Kanunla bir başka işletmeciyile birleşmesine olanak sağlanan Aycell'in, Aria ile birleşme süreci tamamlanmıştır. Ticari ünvanı Avea olarak belirlenen yeni şirketin hisselerinin yüzde 40'ı Türk Telekom'a aittir.

4502 sayılı Kanunda öngörüldüğü şekilde Türk Telekom'un ses ve bununla ilgili alt yapı tekeli 2004 yılı başında sona ermiştir. Bu tarih itibarıyla tüm telekomünikasyon hizmetleri serbest rekabet ortamında ilgili hizmet alanında yetkilendirilmiş özel işletmeciler tarafından da sunulabilmektedir. Telekomünikasyon Kurumu ses iletimi hizmetlerinde yetkilendirmelere 2004 yılı Mayıs ayında başlamış, bu kapsamda Eylül 2004 itibarıyla 40 işletmeciyile uzak mesafe telefon hizmetleri lisansı verilmiştir.

TABLO: VI. 23 - BİT Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler

Haberleşme	2003 Gerçekleşme	2004 Gerçekleşme Tahmini	2005 Tahmin
Sabit Telefon Santral Kapasitesi (Bin Hat)	21 163	20 761	20 866
Telefon Abone Sayısı (Bin)	18 917	18 400	18 200
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	26,9	25,8	25,2
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin)	27 925	33 030	37 020
Analog (NMT 450)	37	30	20
Sayısal (GSM)	27 888	33 000	37 000
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	39,7	46,3	51,2
Kırsal Telefon İrtibatı (Bin)	52,9	54,2	55,0
Ankesörlü Telefon Sayısı (Bin)	78,1	87,4	92,6
Kartlı (Bin)	77,2	86,6	92,6
Şehir içi Telefon Dağıtım Tes. (Bin Çift Hat)			
Prensipal Şebeke	29 198	29 854	30 454
Lokal Şebeke	48 126	49 282	50 382
Fiber Optik Hat Uzunluğu (Km)	87 597	93 097	99 722
Radyo-link Sistemleri (Alıcı-Verici)	8 772	9 908	10 908
Çağrı Abone Sayısı (Bin)	3,4	2,0	1,5
Kablo TV Abone Sayısı (Bin)	1 044	1 150	1 250
İnternet Kullanıcı Sayısı (Bin)	6 000	10 000	15 000
Genişbant Abone Sayısı (Bin)	100	500	1 500

Elektronik Haberleşme Kanununun hazırlanmasına yönelik olarak Ulaştırma Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen çalışmalar tamamlanmış ve kanun tasarısı taslağı görüşleri alınmak üzere ilgili taraflara gönderilmiştir. Ayrıca, evrensel hizmetin kapsamı, maliyeti ve bunun finansmanı hususlarında Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı taslağı ilgili kurumların görüşlerine sunulmuştur. Telekomünikasyon sektöründe ihtiyaç duyulan ikincil düzenlemelerin büyük kısmı tamamlanmış olup, AB'nin telekomünikasyon alanındaki Yeni Düzenleyici Çerçevesine uyum açısından eksikliklerle ilgili çalışmalar Telekomünikasyon Kurumu tarafından yürütülmektedir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun koordinatörlüğünde yürütülen sayısal yayıncılığın alt yapısını oluşturmaya yönelik çalışmalar tamamlanmıştır.

Radyo ve Televizyon Ulusal Frekans Planı, Telekomünikasyon Kurumu tarafından hazırlanmıştır. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda bir gelişme sağlanamamıştır.

Posta sektöründeki devlet tekelinin AB ülkelerindeki serbestleşme çalışmaları da dikkate alınarak kontrollü ve kademeli olarak kaldırılması, bağımsız düzenleyici bir otoritenin oluşturulması ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde; sürat, kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla yasal düzenleme çalışması başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bilgi toplumuna dönüşümün temel amacı; en değerli kaynak olan bilginin, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak üretilmesi, saklanması, erişilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin olarak kullanılması yoluyla ülkemizin uluslar arası rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasıdır.

2003-2004 yıllarını kapsayan e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planının uygulanmasına ve izlenmesine devam edilecektir. Diğer taraftan, eAvrupa 2005 hedefleriyle uyumlu ve sadece 2005 yılını kapsayacak ayrı bir Eylem Planı hazırlanacaktır.

Bilgi toplumu stratejisi oluşturulacak, bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli insan kaynağı planlaması yapılacaktır. Ülkemizin yazılım alanında uluslar arası düzeyde mükemmellik merkezine dönüşümü yönünde politikalar belirlenecektir.

İnternet alt yapısı ve kullanımı, eAvrupa 2005 hedeflerine uygun olarak genişbant öncelikli olacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.

Ağ ve bilgi güvenliğinin sağlanması ve toplumun bu yönde bilinçlendirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

e-Devlet uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu kapsamda, kamuya ait BİT yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla yürütülecektir.

Kamu hizmetlerinin çevrimiçi sunumunda vatandaş ve iş dünyasının yaşam ve iş süreçleri temel alınacaktır. e-Devlet uygulamalarında mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde standartların belirlenmesinin yanı sıra, tek kapıdan hizmet sunumuna yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Sağlık bilgi yönetimi sisteminin oluşturulmasına yönelik olarak, başta hasta kayıtları olmak üzere, kullanılan sağlık ürünlerinin sınıflandırılması ve standardizasyonu ile klinik verinin kodlanması çalışmaları sürdürülecektir.

KOBİ'lerde e-ticaret ve e-iş bilincinin oluşturulması, şirketlerin internet üzerinden e-ticarete hazırlık sürecinin kolaylaştırılması, ortak e-Ticaret Bilgi Havuzu ve Şirket Sicil Kayıt Sisteminin oluşturulması, dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Telekomünikasyon sektörünün hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilmesi temel hedeftir. Bu hedef doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek ve rekabet ortamı geliştirilecektir.

AB'nin telekomünikasyon alanındaki Yeni Düzenleyici Çerçevesinde yer alan direktiflere uyum çalışmaları sürdürülecektir. Telekomünikasyon Kurumunun, sektörde rekabetin tesisine ve ekonomik etkinliğin artırılmasına ilişkin düzenlemeleri tamamlaması ve olası anlaşmazlık durumlarında etkin bir biçimde uzlaştırıcı rol oynaması esastır.

Kablo TV şebekesinde mevcut gelir ortaklığı sözleşmeleri yerine, yeni işletmecilere lisans verilerek şebekenin işletmecilere devri ve yerel şebekede alternatif bir oluşum sağlanacaktır.

Tüketicilerin işletmecilerle yapacakları sözleşmeler, hizmet kalitesi, özel hizmet numaralarına erişim, numara taşınabilirliği gibi hususları içeren kullanıcı haklarına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

Telekomünikasyon pazarının potansiyel gelişimini ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen hususların giderilmesine yönelik çalışma başlatılacaktır.

Üçüncü nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine yönelik lisans hazırlıkları tamamlanacaktır. Verilecek lisanslarda, gelir hedefinin yanı sıra, iyi tasarlanmış rekabetçi bir ihale yöntemiyle etkin piyasa yapısının oluşturulması esas olacaktır.

Milli Frekans Planı, telekomünikasyon düzenlemeleri ile uyumlu olacak şekilde revize edilerek, analog ve sayısal radyo ve televizyon frekans tahsisleri tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun ile Elektronik Haberleşme Kanunu çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Evrensel hizmetin kapsamı, maliyeti ve bunun finansmanına ilişkin düzenleme tamamlanacaktır.

Elektronik ortamdaki kamuya ait bilgi ve belgelerin kayıt, iletim, paylaşım, imha ve güvenlik açılarından tabi olacağı usul ve esaslar belirlenecek, birbiriyle uyumlu işleyen ve etkin şekilde yönetilen bir kamu elektronik kayıt sistemi oluşturulacaktır.

Posta hizmetlerinde AB kriterleri doğrultusunda serbestleştirme ve bağımsız bir düzenleyici otorite oluşturma amaçlarına yönelik yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Sayısal yayıncılık teknolojisinin yaygınlaşması amacıyla, yayın kuruluşları arasında eşitlik ilkesine ters düşmeyecek ve şeffaflığı sağlayacak düzenlemeler hayata geçirilecektir.

VII. TARIMSAL GELİŞME

1. GENEL TARIM POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

2004 yılında tarım sektörünün yüzde 3,1 oranında büyümesi ve tarımsal üretimin GSYİH içindeki payının sabit fiyatlarla yüzde 11,6 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaya devam etmektedir. 2004 yılı birinci dönem hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre, tarımsal istihdamın toplam sivil istihdam içindeki payı yaklaşık yüzde 32 seviyesindedir.

2003 yılı OECD verilerine göre, OECD ülkelerinde doğrudan gelir ödemelerinin piyasa fiyat desteği hariç tutularak hesaplanan Üretici Destek Tahmini içindeki payı yüzde 11,1 seviyesindedir. OECD üyesi ülkelerin aksine, ülkemiz için ise aynı oran yüzde 68,8 olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda toplam tarımsal desteklerin GSMH içindeki payı yüzde 1 oranının altında olup, 2004 yılında bu oranın yaklaşık yüzde 0,76 olması beklenmektedir.

2001 Yılı Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi geçici sonuçlarına göre, tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan ilçe merkezlerinde yaklaşık 3,1 milyon tarımsal işletme ve 18,4 milyon hektar arazi bulunmaktadır. İşletmelerin sahip oldukları ortalama arazi büyüklüğü 6 hektar olup, işletme başına 16,5 hektar olan Avrupa Birliği ortalamasının altındadır. Toplam tarımsal işletmelerin yüzde 66'sının arazi varlığı ise 5 hektardan küçüktür.

Tarım sektöründe yapısal ve kurumsal sorunlar, tarımsal politikaların etkin olarak yerine getirilmesini engellemektedir.

Sektörel yatırımlarda etkinliğin düşük oluşu, sektörler arası ve sektör içi dengenin kurulamaması, sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar arasındaki eşgüdüm eksikliği ile personel niteliği ve sayısının yetersiz olması; tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı oluşu ile rekabet edebilirlik özelliklerinin bulunmaması, pazarlama ağlarının yetersizliği, üretici örgütlenmesinin düşük düzeyde oluşu, tarımsal eğitim, öğretim ve yayım konularında istenen gelişmelerin sağlanamaması, üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleşmemesine, üretim faktörlerinin etkin kullanılmamasına, sonuç olarak verimliliğin ve üretici gelirlerinin giderek azalmasına neden olmaktadır.

Tarım sektörü üretimi içinde yaklaşık yüzde 65'lik paya sahip olan ve büyük ölçüde iklim şartlarına bağlı kalan bitkisel üretim potansiyelinden yeterli düzeyde yararlanılamadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir. Hayvancılık sektöründe verimlerin düşüklüğü, tarım yapılan alanlarda yem bitkileri üretiminin yetersizliği, su ürünleri konusunda büyük potansiyel bulunmasına karşılık üretimin yetersiz oluşu ve ormancılık sektöründe yıllık ağaçlandırmaların azlığı temel sorunlar olarak mevcudiyetini korumaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nın verilerine göre, ülkemizde fertlerin ortalama günlük hayvansal protein tüketimi gelişmiş ülkelerin yaklaşık üçte biri düzeyinde iken, fert başına bitkisel protein tüketimi ise gelişmiş ülkelerin yaklaşık iki katı fazladır. Bu durum, genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde hayvansal protein tüketiminin artırılması yoluyla daha dengeli beslenme gereğini ortaya koymaktadır.

Tarımsal desteklerde fiyat ve girdi desteği yerine doğrudan gelir desteği (DGD) uygulamasına geçişi öngören politika değişikliğinin etkin olarak yürütülebilmesini teminen oluşturulması gereken çiftçi kayıt sistemi ve bununla bağlantılı tapu-kadastro işleri ile arz fazlası olan ürünlerden alternatif ürünlere geçişin sağlanması ve Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) 2000 yılında uygulamaya konulmuş olup, Dünya Bankasından sağlanan 600 milyon ABD dolarlık kredi ile yürütülmektedir.

2004 yılında DGD uygulaması çerçevesinde 2003 yılında olduğu gibi, dekar başına ödeme 16 milyon TL ve tarım arazisi üst sınırı 500 dekar olarak belirlenmiştir. 2003 yılında, çiftçi kayıt sistemine dahil olan yaklaşık 2,76 milyon üretici ve toplam 16,6 milyon hektar arazi için 2,66 katrilyon TL ödeme öngörülmüş olup, ödemelerin 2004 yılı Eylül ayında tamamlanması planlanmaktadır. 2004 yılı ödemelerine yönelik çiftçi kayıt sistemine dahil üretici sayısının belirlenmesi çalışmaları devam etmektedir. Bütçe imkanlarının kısıtlı olması ve kayıt işlemlerinin zaman alması nedeniyle yılı ödemelerinin büyük bir bölümü bir sonraki yılda tamamlanabilmektedir.

TRUP çerçevesinde, 2003 yılında projeye müracaat eden 433 tütün üreticisine, 2.172 dekar alan için toplam 173 bin ABD doları destek ödemesi yapılmıştır. Fındıkta ise 2003 yılında projeye müracaat eden 340 adet üretici 4.129 dekar alanda söküm yapmıştır. Fındığını söken üreticilere dekar başına 65 ABD doları söküm ödemesi olmak üzere toplam 268 bin ABD doları ödenmiştir.

TRUP kapsamında 16 Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliğinden sekizinin yeniden yapılandırılması sürecinde yeni iş modelini de içeren bir tasarım raporu hazırlanmıştır.

Son 3 yıldır fiyat desteği yerine uygulanmakta olan DGD uygulaması halen destekleme bütçesinde en yüksek payı alan araç olarak görünmektedir. DGD uygulamasının sadece gelir istikrarı amaçlı olması nedeniyle, sektörde verimliliğin ve rekabetin gücünün artırılması yönünde 2004 yılı sonuna kadar Tarım Çerçeve Kanunu hazırlanacaktır. Bu kapsamda, DGD uygulamasının hedef odaklı yürütülmesi öngörüldükçe, tarım ve çevre etkileşimini gözönüne alarak, erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz tarım alanlarında çevre amaçlı tarım arazilerinin korunması ile piyasa koşullarında tarımsal üretime yönelik destekleme araçlarının uygulamaya sokulması amaçlanmaktadır.

Şeker pancarında uygulanan üretim kotası sonrası üreticilerin gelirini artırmak ve alternatif ürünlere yönlendirmek üzere mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi ve yem bitkisi yetiştirecek üreticilere dekar başına ödeme yapılmaktadır. 31 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla 6.093 üreticiye 4.441 trilyon TL telafi edici ödeme yapılmıştır.

Daha önceki yıllarda kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola ve zeytinyağı ürünlerine ödenmekte olan destekleme primine 2004 yılında dane mısır da eklenerek devam edilmiştir. Ayrıca önceki yıllardan farklı olarak, dönem öncesinde kararın ilan edilmesi ve ödemelerin takip eden bütçe yılında yapılması yoluyla üreticilerin

ve piyasanın kararlarını daha etkin ve zamanında alabilmesi amaçlanmıştır. 2005 yılından itibaren geçerli olmak üzere, yaş çay yaprağı kalitesinin yükseltilmesi amacıyla, 7 yıllık bir süre için çaylıklarda her yıl 1/7 oranında gençleştirme budaması uygulanması ile üreticinin budamadan doğan gelir kaybının telafisine yönelik olarak 2004/7758 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çıkarılmıştır.

2004/6840 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 2004 yılında tarım üreticilerine destek amacıyla, T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerince, düşük faizli kredi kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, düşük faizli krediden 500 bin çiftçinin faydalanacağı ve yaklaşık 1,6 katrilyon TL'lik yatırım ve işletme kredisi talebi olacağı tahmin edilmektedir. Toplam kredinin yarısının tedarik amaçlı diğer yarısının ise üretime yönelik yatırım ve işletme kredisi şeklinde kullanılması öngörülmektedir.

Tütün üretiminde sözleşme esaslı 2002 ürün yılında başlamış, ancak tütünlerin açığa çıkartma yöntemi ile alınıp satılması işlerlik kazanamamıştır.

Özelleştirme Yüksek Kurulunca Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin özelleştirme işlemlerinin 2004 yılı sonuna kadar sonuçlandırılması kararlaştırılmış ancak henüz bir ilerleme kaydedilememiştir. Özelleştirme kapsamındaki Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), 27 Ağustos 2004 tarih ve 2004/69 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ile özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır.

4634 sayılı Şeker Kanunu çerçevesinde, nişasta tabanlı şeker üreten fabrikaların üretim kotası geçen yıl olduğu gibi bu yıl içinde de Bakanlar Kurulu Kararı ile pancar şekerine verilen A kotasının yüzde 15'ine çıkarılmıştır. Son yıllarda, şeker alternatifi olarak gıda sanayiinde kullanılan nişasta tabanlı şeker üretiminin kotayı aşması ve kimyasal yöntemlerle üretilen yapay şeker ithalatının artması, şeker satışını olumsuz etkilerken, şeker stoku artışını beraberinde getirmektedir. Böylece, şeker alternatifleri pancar şekeri talebini azaltarak pancar üretimini olumsuz etkilemektedir.

5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu 6 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yeni bitki çeşitlerinin korunması konusu hem TRIPS Anlaşmasının hem de Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin oluşturulması hakkında Ortaklık Konseyi Kararında yer alan fikri hakların korunmasına ilişkin yükümlülüklerin önemli unsurlarından biridir. Söz konusu alandaki hukuki düzenleme ihtiyacı Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında da yer almıştır. Bu çerçevede; uluslar arası yükümlülüklerimizi yerine getirmek ve bitki çeşitlerinin geliştirilmesini özendirmek, yeni çeşitlerin ve ıslahçıların haklarının korunmasını sağlamak amacıyla 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun 15 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik çalışmaları devam etmektedir.

Ülkemiz tarımsal ürünlerinin uluslar arası piyasalarda rekabet gücünün ve ihracat potansiyelinin artırılması amacıyla sağlanmakta olan ihracat iadelerinin ihracatçıların kamu borçlarına mahsup yoluyla verilmesi uygulamasına, bütün ürünlerde geçilmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Tarım Anlaşması uyarınca 1999 yılında başlatılan ve 2001 yılında Doha Kalkınma Turunda diğerleri ile birlikte Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerine dahil edilen İleri Tarım Müzakerelerinde ilerleme kaydedilememiştir.

Ancak, Doha Kalkınma Turu'nun önündeki engellerin kaldırarak müzakerelere ivme kazandırılmasının dünya siyasi ve ekonomik konjonktüründeki önemi nedeniyle, yürütülmekte olan resmi ve gayri resmi toplantı sürecinin sonucunda 31 Temmuz 2004 tarihinde DTÖ Genel Konsey'inde Doha Çalışma Programı Genel Konsey Kararı (Müzakere Genel Çerçeve Metni) üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Müzakere Genel Çerçeve Metni temelinde, 2005 yılı sonuna kadar hazırlanacak yeni bir anlaşma çerçevesinde, Tarım Anlaşması'nın pazara giriş, iç destekler alanlarında büyük oranda indirime gidilmesi ve ihracat sübvansiyonunun ise tamamen kaldırılması yoluyla tarım ürünleri ticaretinde daha serbest bir yapıya geçilmesi öngörülmektedir. Yüksek destekleme yapan ve/veya yüksek tarifelerle koruma sağlayan ülkelerin daha fazla indirime gitmesi hedeflenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tarım sektöründe temel amaç sektörün, kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslar arası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasıdır.

Nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesini sağlamak amacıyla gıda güvencesi ilkesi çerçevesinde üretim artışı ile kentsel/kırsal alanlar arasında tarımsal istihdam dengesinin kurulması temel ilkelerdir.

Ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçlarının devreye sokulması, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması, tarım ve kırsal kalkınmanın bütüncül olarak yürütülmesi ile AB tarım politikası ve destekleme sistemine uyum esas alınacaktır.

Tarımsal veri tabanının güçlendirilmesi amacıyla Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminin geliştirilmesi sağlanacak, Tarım Bilgi Sistemi ile Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin kurulması için gerekli alt yapı oluşturulacaktır.

Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yeni kırsal kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına başlanacaktır. Kırsal alanda, tarım dışı sektörlerle destek verilmesi ve tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkanları yaratacak projeler ile yeterli ve dengeli beslenemeyen kesimlerin yeterli gıda temin edebilmelerine yönelik küçük ölçekli tarımsal üretim projeleri geliştirilecektir.

Ormancılığı da içerecek şekilde tarım dışı faaliyetler ağırlıklı kırsal kalkınma politikaları uygulamaya konulacaktır. Kırsal kalkınmanın çok boyutlu ve çok sektörlü niteliği nedeniyle, kurumlar arası işbirliğine azami dikkat edilecektir.

Tarımsal araştırmalarda üretici ve tarımsal sanayinin taleplerinin dikkate alınması, uygulamaya dönük araştırma projelerinin geliştirilmesi ile iç ve dış pazar hacminin artırılmasına yönelik kalite ve verim artışı temin etmeyi amaçlayan çalışmaların yapılması temel ilkedir. Bu ilke doğrultusunda projeler arasında mükerrerlik olmaması ve ilgili tarafların çalışmalara katılım ve katkısının sağlanması esas alınacaktır. Gıda güvenliği, yeni teknolojilerin adaptasyonu, biyoteknoloji, organik tarım ve tohum teknolojileri öncelikli konulardır.

Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi, üretici gelirlerinin ve verimin artırılması ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla tohumluk ve damızlık sektörünün gelişmesine yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.

Doğal kaynak kullanımı ve değerlendirilmesinde havza bazında katılımcı proje planlaması ve yönetimi benimsenecektir. Doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, biyolojik çeşitlilik, gen kaynaklarının korunması ve saklanması sisteminin kurulması sağlanacaktır.

AB tarafından benimsenen çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanması için üreticilerin tarımsal üretim aşamasında ilaç ve gübre kullanımı, hayvan sağlığı ve gıda hijyeni konularında pratik bilgilerle donatılmaları sağlanacaktır.

Yapay şeker ithalatının denetim altına alınması, yurtiçi satışında yeni düzenlemelere gidilmesi, şeker üreten işletmelerin kota fazlası üretim yapmamaları için daha sıkı denetlenmesi ve şeker üretim kotalarının ihtiyaca göre belirlenmesi sağlanacaktır.

Tarımsal ürünlerin ihracatında sağlanmakta olan ihracat iadesi yardımlarının, DTÖ Ticaret Müzakerelerindeki gelişmeler de dikkate alınarak, katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilecek, mahsup bazlı uygulamalar sürdürülecektir.

DTÖ Ticaret Müzakereleri kapsamında ulusal düzeyde müzakereleri yürüten Ulusal Çalışma Grubu, pazara giriş alanında, başta hassas ve özel ürünler olmak üzere ülkemizin ürün ve tarife yapısının analizinin yapılması; iç destekler alanında, geçmiş dönem taahhüt bildirimlerimizin ve halen uygulamaya sokulan yeni politikaların gözden geçirilmesi ve ihracat sübvansiyonlarında fiyat dışı destekleme araçları ile gelişmekte olan ülkelere tanınan ek olanaklardan yararlanmak için gerekli altyapının oluşturulması konularında, müzakere sürecine hazırlıklı olmak için çalışmalara hız verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tarım politikaları ile politika araçlarının yer alacağı Tarım Çerçeve Kanunu sektörle ilgili konuları bir bütün olarak ele alacak şekilde ve ilgili kuruluşlar tarafından üzerinde uzlaşılan Tarım Strateji Belgesine dayalı olarak, 2004 yılı sonuna kadar hazırlanacaktır. Tarım Çerçeve Kanunu'nun, kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut yetkileriyle ve yürürlükteki kanunlarla mükerrerliğe yol açmayacak şekilde düzenlenmesi, buna karşılık tarımsal üretim ve yapılanma konularında öngörülen görev ve yetkilerin eşgüdüm içinde yürütülmesini sağlayacak şekilde çıkartılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Tarımsal Ürün Sigortaları Kanunu ile ilgili çalışmalar tamamlanacak ve buna ilişkin eylem planının oluşturulması sağlanacaktır.

Piyasaların daha etkin ve sağlıklı işlemesi için gerekli olan ürün borsalarının altyapısını oluşturan umumi mağazacılığa ilişkin gerekli kanun, tüzük ve yönetmelik tasarımları hazırlanacaktır.

2. BİTKİSEL ÜRETİM

a) Mevcut Durum

Tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı oluşu, çiftçilerin alım gücü ile üretici örgütlenmesinin yetersizliği, eğitim ve yayım eksikliği gibi nedenlerle ülke genelinde buğday ve arpada sertifikalı tohum talebi yetersiz olup, sertifikalı tohum ihtiyacı yıldan yıla dalgalı bir seyir göstermektedir.

Hububatta sertifikalı tohum kullanım bilincini geliştirmek için 2004 yılı Haziran ayında TİGEM tarafından Sertifikalı Hububat Tohumluğu Özendirme Kampanyası başlatılmıştır. Bu kapsamda tohumluk dağıtımının zamanında yapılabilmesini sağlamak amacıyla 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla ülke genelinde anlaşma yapılan tohumluk dağıtım bayisi sayısı 264'e ulaşmıştır.

Hibrit çeşitleri ile sebze tohumluklarında ise, yurt içi üretimin ihtiyacı tam olarak karşılayamaması nedeniyle tohumluk büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

1963 yılında yürürlüğe girmiş olan 308 sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun AB mevzuatına uyum çerçevesinde uluslar arası tohumculuk sistemleri ve gelişen teknolojiler de dikkate alınarak Tohumculuk Kanun Tasarısı olarak yeniden hazırlanmış ve TBMM'ye sevk edilmiştir.

Ülkemizde hububat üretim alanlarının yaklaşık yüzde 45'i süne tehdidi altındadır. 2004 yılında toplam 14 milyon dekar alan ve 37 ilde süne ile mücadelenin gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Ülke genelinde entegre mücadele programı çerçevesinde; 2004 yılında toplam 28 ürün, 95.430 ağaç ve 20.329 dekar alanda programlanmış mücadele çalışmaları devam etmektedir.

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında hazırlanmış olan Kartagena Biyogüvenlik Protokolü, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla genetiği değiştirilmiş ürünlerin sınırışan hareketlerinin düzenlenmesi ve bu ürünlerin güvenli kullanımı, işlenmesi ve nakli konularında kurallar ve standartlar getirmektedir. Söz konusu Protokol 4898 sayılı Kanun ile TBMM tarafından onaylanmış ve Ocak 2004 tarihi itibarıyla ülkemizde uygulama süreci başlamıştır. Protokolün etkin uygulanmasını sağlamak üzere hukuki, fiziki ve insan altyapısının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Tarım ve Köyışleri Bakanlığı tarafından çalışmalar sürdürülmektedir.

İklim özellikleri ve topraklarımızın az kirlenmişliği ülkemizde organik tarımın gelişimini destekleyen faktörlerdir. Üretim yıllar itibarıyla artış göstermekle birlikte organik tarım yapılan arazilerin toplam tarım alanları içindeki payı yüzde 1'in altındadır. Ülkemizde organik tarım üretimi ağırlıklı olarak ihracata yönelik yapılmaktadır. Kuru üzüm, kuru kayısı, kuru incir, fındık ve nohut, organik tarım ihracatımızda ilk sıralarda yer alan ürünlerdir. Organik tarım uygulamalarını disipline etmek ve organik tarım konusunu hukuki dayanağa kavuşturmak üzere Organik Tarım Kanunu Tasarısı hazırlanmış ve TBMM'ye sevk edilmiştir .

Toplam hububat üretimi son yıllarda yaklaşık 29 milyon ton civarında gerçekleşmektedir. Bu üretim miktarının yaklaşık yüzde 50'si piyasaya arz edilmektedir.

Bu çerçevede TMO'nun hububat alımları, piyasaya arz edilen miktarın 2003 yılında yüzde 4'ünü oluşturmuş, 2004 yılında ise yaklaşık yüzde 7'sini oluşturması tahmin edilmektedir.

TMO tarafından 2003/2004 yılı hasat döneminde 544 bin ton buğday, 27 bin ton arpa, 4,4 bin ton çavdar, 1,9 bin ton yulaf, 381 bin ton mısır, 130 bin ton çeltik ve 48 bin ton haşhaş olmak üzere toplam 1.137 bin ton alım gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında 2.060 bin ton ürün alımı programlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bitkisel üretimde verimlilik ve kalitenin sağlanmasına yönelik olarak, üstün vasıflı tohumlukların yaygın biçimde kullanılması temel amaçtır.

Sertifikalı tohumluk ile fide ve fidan gibi kaliteli bitki çoğaltım materyalinin üretim ve kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik gerekli çalışmalara devam edilecektir.

Gen aktarımlı (transgenik) bitkilerin insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini engellemek ve ticareti düzenlemek amacıyla AB ile uyumlu gerekli yasal düzenlemelerin yanı sıra, kurumsal yapı ve insan gücü kaynaklarının geliştirilmesine önem ve öncelik verilecektir.

AB Mali İşbirliği kapsamında alınacak destek ile organik tarım mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlaştırılması, bilgi sistemlerinin kurulması, kontrol ve sertifikasyon sisteminin geliştirilmesi amacıyla bir proje başlatılacaktır.

Bitki hastalık ve zararlılarına karşı yapılan mücadele çalışmalarında; uluslar arası taahhütlerimiz, çağdaş bitki koruma anlayışı, gıda güvenliği, ekolojik denge ile çevre boyutu dikkate alınarak çevreye zarar vermeyen metotların uygulamaya aktarılması ile zararlıların ekonomik zarar eşiği altında tutulması çalışmalarına devam edilecektir.

Borsaların geliştirilmesi ve toptancı hallerinin etkin çalışması sağlanacak, çiftçi/özel kesim silo ve depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik girişimler özendirilecektir.

Tarımsal yayım, çiftçi eğitimi ve tarımla ilgili öğretim kurumlarının gelişmelere uygun olarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır. Mevcut eğitim, yayın ve yayım sistemi yeniden değerlendirilecek, özel yayımcılığa önem verilecektir. Genç çiftçilere sertifikalı eğitim ve yetişkin çiftçiye talebe göre eğitim temel yaklaşım olacaktır.

Arz fazlası olan ürünlerde ekim alanları daraltılarak, alternatif ürüne geçiş sağlanacak ve söz konusu alanlarda arz açığı bulunan ürünlerin yetiştirilmesine yönelik projelere hız verilecektir. Ayçiçeği, soya, mısır ve pamuk gibi arz açığı olan ürünlerde ise pazarlama alt yapısının geliştirilmesi ve prim sistemi uygulaması ile üretim artışı sağlanacaktır. Ayrıca, mısır üretim artışını teminen kurutma tesisleri yapımı özendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kartagena Protokolü ve AB düzenlemeleri çerçevesinde, transgenik ürünlerin güvenli biçimde işlenmesi, taşınması ve kullanımına yönelik sistemin oluşturulması amacıyla mevzuat çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanunun uygulamasına yönelik Yönetmelik çalışmaları tamamlanacaktır.

3. HAYVANCILIK

a) Mevcut Durum

İşletme başına düşen hayvan sayısı ve birim hayvan başına verimin düşük, yem bitkileri ekim alanlarının yetersiz, çayır ve meraların büyük ölçüde vasıflarını yitirmiş olmaları, hayvan hastalıklarının etkilerini sürdürmesi, üreticilerde teknik bilgi noksanlığı ve üretici örgütlerinin yetersizliği gibi nedenlerle hayvancılık üretimi istenen düzeye çıkarılamamaktadır.

2003 yılı hayvancılık istatistiklerine göre, mevcut sığır varlığının yüzde 36,5'ini, koyun varlığının ise yüzde 97,2'sini düşük verimli yerli ırk hayvanlar oluşturmaktadır.

Hayvanların ıslahı maksadıyla suni tohumlama faaliyetine devam edilmektedir. Bu çerçevede, 2003 yılında 1,3 milyon baş sığır bu yöntemle tohumlanmış olup, 2004 yılında bu rakamın 1,5 milyon baş olması beklenmektedir.

Hayvancılığın geliştirilmesi ve diğer ülkelerden gelebilecek hastalıklardan korunabilmesi amacıyla 1996 yılından günümüze kadar damızlık ve kasaplık sığır ithalatı kısıtlı olarak yapılmaktadır. Bu çerçevede, 2002 yılında ithalat yapılmamış, 2003 yılında 2.127 baş damızlık düve ile 1 baş boğa ithalatı yapılmış, 2004 yılı Temmuz ayı sonu itibarıyla ise ithalat yapılmamıştır.

Toplam tarımsal desteklemeler içerisinde hayvancılığın payı oldukça düşük düzeydedir. Söz konusu oran, 2001 yılında yüzde 8,1 iken 2003 yılında yüzde 4,7'ye gerilemiştir. 2004 yılında ise bu oranın yüzde 5,5 civarında olması beklenmektedir.

Tüketime sunulan et ve işlenmiş süt fiyatları ile yetiştiricilerin eline geçen fiyatlar arasında önemli ölçüde farklılıklar bulunmakta olup, nihai ürün fiyatları yetiştirici gelirlerine yansımamaktadır.

Süt/yem fiyatı paritesi son yıllarda 0,9-1,0 aralığına gerilemiştir. Söz konusu parite, ABD ve AB ülkelerinde 2,0 civarında seyretmektedir.

2003 yılında 24 ilin arı yetiştiricileri birliklerinin biraraya gelmesi ile kurulan Arı Yetiştiricileri Merkez Birliğinin yaygınlaştırılması çabaları devam ettirilmektedir.

Çeşitli hayvancılık projelerinin yanı sıra, damızlık sığır, süt sığırcılığı, sığır besiciliği, koyunculuk ve arıcılık konularında ortakların mülkiyetinde hayvancılık kooperatif projeleri yürütülmektedir. Bu kapsamda, 2004 yılı içerisinde 38 adet damızlık sığır, 33 adet süt sığırcılığı, 4 adet sığır besiciliği, 16 adet koyunculuk ve 3 adet arıcılık kooperatifi desteklenmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Hayvancılıktaki temel amaç, toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenebilmesi için üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, 2005 yılında hayvan ıslahı çalışmaları sürdürülecek, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimini artırma

çalışmalarına devam edilecek, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele yapılacak ve yayım hizmetleri geliştirilecektir.

Daha kapsamlı hayvancılık bilgilerini elde edebilmek amacıyla, 1984 yılından beri yapılamayan genel hayvan sayımı çalışmaları 2005 yılında yapılacaktır.

Ülkemizde AB ülkelerinin aksine, et ve süt piyasalarının düzenlenmesine yönelik tedbirler bulunmamaktadır. Süt ve et fiyatlarındaki dalgalanmaların üretim ve üretici gelirleri üzerindeki olumsuz etkisini gidermek amacıyla söz konusu fiyatlarda üretici lehine istikrar sağlamaya yönelik tedbirler alınacaktır.

4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu gereğince kurulan Hayvan Islahı Milli Komitesinin çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.

Hayvancılıkta döl kontrolüne ve suni tohumlamaya önem verilecektir. Bununla beraber, suni tohumlamanın daha geniş bir uygulama alanına ve sayıya kavuşturulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı kapsamına besiciliğin, ipekböcekçiliğinin, koyun ve keçi yetiştiriciliğinin dahil edilmesinin yanı sıra AB kriterleri ve çiftlikten sofraya gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde sağım ve soğutma tesislerinin modernizasyonu ile çevresel önlemlere yönelik destek sağlanacaktır.

Üreticilerin kooperatifleşmeleri, şirketleşmeleri ve üretici birlikleri kurmaları teşvik edilecektir. Bu amaçla kurulan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ve Arı Yetiştiricileri Birliklerinin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, küçükbaş hayvan yetiştiricileri birliklerinin kurulması sağlanacaktır. Ayrıca, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığının yürüttüğü bazı faaliyetlerin birliklere devredilmesi konusunda yapılan çalışmalar hızlandırılacaktır.

Özel damızlıkçı işletmelerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanarak, bu işletmeler tarafından elde edilen hayvanların, yetiştirme, dağıtım ve pazarlanmaları kapsamında yetiştiricilere teknik bilgi aktarılacaktır.

Yetiştiricilerin damızlık ve kasaplık hayvan ihtiyaçlarının öncelikle yurt içinden karşılanması esas alınacak, zorunlu hallerde ise öncelikle üstün verimli boğa, sperma veya embriyo ithali yoluna gidilecektir.

Kırmızı et arz açığının kapatılması ile, yapağı, kıl ve deri ihtiyacının giderilmesi amacıyla et-yapağı ve süt koyuncululuğu ile sütçü tip keçiciliğin geliştirilmesine yönelik çabalar sürdürülecek, Ankara tiftik keçisi ve ipekböceği yetiştiriciliğine önem verilecektir. Bunun yanı sıra, Türkiye koşullarına uyum sağlamış merinos ırkı koyunların yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Arıcılığın geliştirilebilmesi maksadıyla Türkiye'nin flora çeşitleri, flora mevsimi ve kapasitesinin haritalandırılması çalışmaları başlatılacaktır.

Alternatif hayvancılık türlerine önem verilerek, ülke koşullarına uyum sağlamış hayvan türleri ile kürk hayvancılığı hakkında çalışmalar yapılacaktır.

Tarım alanlarının yüzde 7-8'inde yapılan kaliteli kaba yem üretiminin aşamalı olarak artırılması ve çayır-meraların 4342 sayılı Mera Kanunu esaslarına göre düzenlenmesi için gereken çalışmalar hızlandırılacaktır. Ayrıca yem bitkilerinin üretiminin artırılmasına

yönelik çalışmalar sürdürülecek, yetiştiricilerin değişik silaj yapım teknikleri konusunda bilgilendirilmesine çalışılacaktır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi yönündeki çalışmalar desteklenecek, bu konuda hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınmasına önem verilecektir. Bunun yanı sıra aşı, ilaç, serum üretimlerinin miktar ve kalitelerinin iyileştirilmesi ve hayvancılıkla ilgili ithal ürünlerin kontrolü üzerinde önemle durulacaktır.

Üreticilere kullanılacak hayvancılık kredilerinin artırılması ve şartlarının iyileştirilmesi yönünde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Suni Tohumlama, Tabii Tohumlama, Ovum ve Embriyo Transferi Faaliyetlerinin Usul ve Esasları Hakkında çıkarılan yönetmelik mevcut ihtiyaçları karşılayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

4. SU ÜRÜNLERİ

a) Mevcut Durum

2003 yılında, toplam su ürünleri üretiminde 2002 yılına göre yüzde 6,4 oranında bir azalma yaşanmıştır. Bu azalma, denizlerden avcılıkla elde edilen ve toplam üretim içindeki payı yüzde 70'in üzerinde olan balık üretiminin yüzde 15,7 oranında düşmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer deniz ürünleri üretimi, 2003 yılında önceki yıla göre yüzde 60 oranında artmış olmakla birlikte toplam üretim içindeki payının düşük olması nedeniyle bu artış sonucu etkilememiştir.

Ayrıca, ülkemizde, 2001 ve 2002 yılları itibarıyla girdi fiyatlarındaki artış sonucunda üreticilerin işletmelerini küçültmeleri ve/veya kapatmaları sonucunda düşme eğilimine giren yetiştiricilik üretimi, 2003 yılında bir önceki yıla göre yüzde 30,7 oranında artmıştır. Yetiştiricilik ürünlerinden levrek, çipura ve alabalığın 2003 yılında, 2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar kapsamına dahil edilerek destekleme ödemesine tabi olması bu artışta etkili olmuştur. Söz konusu kararın uygulanmasına devam edilmektedir.

Türkiye'de su ürünleri yetiştiriciliğinde sürdürülebilirliğin sağlanması ve üretimin belirli esas ve usullere uygun yapılması amacıyla Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği Haziran 2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Aralık 2003'de, Türkiye Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği sektörteki kooperatifler ve bölgesel birliklerden oluşan üretici örgütlenme yapısına şemsiye bir organizasyon olarak dahil olmuştur.

AB Ortak Balıkçılık Politikasına uyumun sağlanması için gerekli olan yapısal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla AB fonlarından desteklenmek üzere, Balıkçılık Sektörünün Yasal ve İdari Olarak AB Mevzuatına Uyumu Projesi 2004 Yılı Yatırım Programına alınmıştır. Proje ile, koruma-kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, istatistiklerin güvenilir şekilde toplanması ve teknelerin kayıt sistemlerinin iyileştirilmesi amacıyla bilgi sistemlerinin kurulması ve AB Ortak Balıkçılık Politikasına uyum

çerçevesinde gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanması hedeflenmektedir. 2004 yılında, proje kapsamında, eş ülke seçilmiş ve AB müktesebatına uyum amacıyla mevzuat çalışmaları yapılmıştır.

Japon Teknik İşbirliği Ajansı (JICA) ile ortak yürütülen ve 1997 yılında başlatılan Karadeniz'de Balık Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Projesi kapsamında kalkan balıklarının kültür koşullarında elde edilme yöntemleri ve bu balıkların markalanarak denize bırakılmaları konusunda çalışmalar yapılmış ve proje 2004 yılında sonuçlanmıştır. Proje, yetiştiricilikte kalkan balığının alternatif bir tür olarak değerlendirilebilmesine imkan tanımaktadır.

Balıkçılığa hizmet vermek üzere bütçeden tahsis edilen ödeneklerle gerçekleştirilmekte olan kıyı yapısı sayısı, 2004 yılında tamamlanacak olan 2 adet balıkçı barınağı ile 250 adede yükselmiştir. Yatırım Programında önemli bir proje stoku yaratan balıkçı barınakları inşaatları bütçeden yeterli ödenek ayrılamaması nedeniyle uzun yıllar sürmektedir. Ayrıca, yer seçimlerinin iyi etüt edilmemiş olması inşaatların uzamasına neden olan diğer bir faktördür.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Denizlerde ve içsulara, kaynakların sürdürülebilir kullanımı ilkesi çerçevesinde su ürünleri üretiminin artırılması temel amaçtır. Bu amaçla, araştırma hizmetlerine, koruma kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesine ve alternatif türlerin yetiştirilmesine öncelik verilecektir. Ayrıca, iç sulara stok tespit çalışmalarına başlanacaktır.

2005 yılında Türkiye Deniz Avcılığı Sosyo-Ekonomik Araştırması yapılarak, sektörün arz ve talep açısından sorunlarını belirlemeye yönelik bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu çalışma su ürünleri avcılarını ile ilgili sosyo-ekonomik veri eksikliğini giderecektir.

2004 Yılı Yatırım Programına dahil edilen Balıkçılık Sektörünün Yasal ve İdari Olarak AB Mevzuatına Uyumu Projesi kapsamında 2005 yılında 30 limanda kontrol ofisleri kurularak karaya çıkış noktalarında ürünlerle ilgili kontrol hizmetleri gerçekleştirilecek ve istatistiklerin toplanması sağlanacaktır. Bunun yanı sıra, mevzuat çalışmalarına devam edilecek ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla eğitim hizmetleri sağlanacaktır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki su kaynaklarının su ürünlerinin üretimi amacıyla kullanılabilmesini teminen hazırlanan etüt çerçevesinde yeni su ürünleri üretim tesislerinin faaliyete geçmesi, yan sanayinin gelişmesi ile yeni istihdam olanaklarının sağlanması ve bölge halkının sosyo-ekonomik refah seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Sektörde pazar şartlarının gerektirdiği koşulların yerine getirilmesi yönünde yapılan kontrol hizmetlerine devam edilecektir. İhracat artışını sağlamak amacıyla, özellikle su ürünleri üretim alanlarında, işleme tesislerinde ve ihracat aşamasında, Tehlike Analizleri Kritik Kontrol Noktaları (HACCP) sisteminin uygulanmasına devam edilecektir.

2005 yılında 4 adet balıkçı barınağı inşaatının tamamlanması programlanmaktadır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Balıkçılık sektörünün AB müktesebatına uyumu amacıyla, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılarak yapısal politikalar, koruma-kontrol hizmetleri, pazarlama, bilgi sistemleri, su ürünleri gıda hijyeni ve yetiştiricilik konularını kapsayan mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

5. ORMANCILIK**a) Mevcut Durum**

Dünya kara alanlarının yüzde 29'unu, ülkemiz toplam arazisinin yaklaşık yüzde 13'ünü iyi vasıftaki orman ekosistemleri oluşturmaktadır. Biyolojik çeşitlilik ve gelecek nesiller dikkate alınarak dünya genelinde toplam arazilerin yaklaşık yüzde 11'i korunan alan olarak değerlendirilmekte, ülkemizde bu oran yüzde 2,9 dolayında bulunmaktadır.

Orman alanlarının saha emniyetinin sağlanması amacıyla, 2003 yılında 304 bin hektar alanda yeni kadastro-sınırlandırma çalışması yapılmış olup, 2004 yılında 950 bin hektarlık sahada çalışma yapılması beklenmektedir.

Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünyada her yıl yaklaşık 15 milyon hektarlık doğal orman çeşitli nedenlerle yok edilmekte, buna karşılık gençleştirme ve ağaçlandırmalarla yılda ortalama 5 milyon hektarlık saha ormanlaştırılmaktadır. Dünyadaki bu gerçek ve toplumumuzun orman ürün ve hizmetlerine olan ihtiyacı dikkate alınarak 2003 yılında toplam 93,7 bin hektar ağaçlandırma ile erozyon kontrolü ve enerji ormanı tesis edilmiş, 2,5 bin hektarlık mera islahı yapılmış ve 4,8 bin hektarlık özel ağaçlandırma projesi oluşturulmuştur. 2004 yılında, bu faaliyetlerin sırasıyla 83,3 bin, 2,5 bin ve 5,0 bin hektar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ekolojik şartlar, iklim ve rekreasyonel ihtiyaçlar dikkate alınarak, 2003 yılında 2,8 bin hektarlık yeşil kuşak tesis edilmiştir. 2004 yılında ise 3,5 bin hektar düzeyinde bir gerçekleşme tahmin edilmektedir. Hatıra ormanları adı altında yürütülen ağaçlandırma çalışmaları, 2003 yılında 1.862 hektar olarak gerçekleşmiş olup, 2004 yılında faaliyetin 500 hektar olarak sonuçlanması beklenmektedir.

Kaynağı optimal değerlendirme, koruma ve genişletme amaçları doğrultusunda 2003 yılında 956 km yeni yol ve 676 km stabilize yol inşa edilmiştir. Söz konusu faaliyetlerin 2004 yılında sırasıyla 1.000 km ve 1.100 km olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2003 yılında, ormanları çeşitli böcek ve hastalıklara karşı biyolojik yöntemlerle korumak amacıyla, 25 bin adet kuş yuvası yapılırken, Doğu Karadeniz ormanlarında önemli zararlara yol açan D. micans böceğine karşı da, yine yılı içinde 476 bin adet faydalı böcek R.grandis üretimi yapılarak problem sahalara konulmuştur. 2004 yılında da faaliyetlerin bu düzeylerde olacağı tahmin edilmektedir.

Bu gelişmelere karşın, 2003 yılında 6.644 hektar ve 5 Ekim itibarıyla 2004 yılında ise 4.034 hektarlık orman alanı yangınlarla tahrip olmuş, bu mücadelelerde 2003 yılında 7, 2004 yılında da 12 görevli hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, Orman Kanunu'nun 2/B maddesi uygulaması sonucu 2003 yılında 10.580 hektar alan orman rejimi dışına

çıkartılmıştır. 2004 yılında ise 12.000 hektarlık alanın söz konusu uygulamadan etkilenmesi beklenmektedir.

Kadastro işlerinin tamamlanamaması, korunan alanların yetersizliği, yakacak odun ve odun dışı ürünlerle ilgili sağlıklı üretim ve tüketim verilerinin olmayışı, çalışmalarda ergonomik prensip ve uygulamalara gereken ağırlığın verilmemesi, orman yangınları, kalifiye iş gücü arz yetersizliği ve sık sık yapılan kurumsal düzenlemeler sektörün temel sorunlarını oluşturmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ormanlık sektörünün geliştirilmesi, kırsal alanın kalkındırılması, doğal çevrenin korunması ve uluslararası taahhütler de dikkate alınarak, ekosistemden çok yönlü, dengeli ve adaletli, sürdürülebilir olarak yararlanmak temel amaçtır.

Bu çerçevede, öncelikle ekosistemle ilgili ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik kriterlerinin geliştirilmesi; kadastro çalışmalarının yoğunlaştırılması; üretimde yeşil sertifika uygulamasının başlatılması; çevre koruma amacıyla mevcut yollardan azami yararlanmanın gözetilmesi; su ve yaban hayatı dikkate alınarak su boylarında bırakılacak yeterli genişlikteki şeritlerde işletmecilik yapılmaması; yakacak odun ile odun dışı ürünlerle ilgili tutarlı üretim ve tüketim verilerinin oluşturulması ve orman köylüsünün kalkındırılmasını hedefleyen desteklerin diğer faaliyetler ile birlikte programlanması esas alınacaktır.

Sulak alanlar dahil doğa koruma alanları, biyolojik çeşitlilik, küresel ısınma ile bu konulardaki ülkemizin taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler dikkate alınarak ve AB NATURA 2000 Ağı'nın öngördüğü stratejiler doğrultusunda korunacak ve değerlendirilecektir.

Ağaçlandırma faaliyetleri, toplam ihtiyaç ve ağaç türü bakımlarından arz-talep kurallarına göre ve kaynağın çok yönlü fonksiyonlarının bilincinde çok amaçlı yöresel türlere ağırlık verecek şekilde planlanacak ve gerçekleştirilecek; yeşil kuşak çalışmaları, şehirleşmenin yarattığı sosyal ihtiyaçlar ile ekolojik gerçekler dikkate alınarak yoğunlaştırılacaktır.

Orman yangınlarının önlenmesi ve yapılan mücadelenin daha da etkinleştirilebilmesi amacıyla; orman bakım çalışmalarına özellikle turizme konu olan yer ve güzergahlarda öncelik verilmesi ve bu amaçla denetimli yangın uygulamasının başlatılması, çalışmaların ergonomik prensipler dahilinde yürütülmesi, orman içi dinlenme yerleri dışında piknik yapılmasının önlenmesi ve araç trafiğinin yol güzergahları ve park yerleriyle sınırlandırılması yönünde çalışmalara önem verilecektir.

Kent ormanları projesinin, proje sahasına bitişik alanlardaki biyolojik çeşitliliğe zarar vermeyecek şekilde planlanmasına ağırlık verilecektir.

Özel ağaçlandırma çalışmaları, tarımsal ve toplum ormanlığı gerçekleri bilincinde teşvik edilirken, Rio Deklarasyonu- Gündem 21 gereği sürdürülebilir yerel kalkınma organizasyonları geliştirilecektir. Çevre kirlenmesi, orman ölümleri, toprak erozyonu ve orman yangınları konularında eğitim kurumları dahil toplum yoğun bir şekilde bilgilendirilerek çevresel açıdan daha duyarlı duruma getirilecektir.

Sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi anlayışı doğrultusunda, korunan alanlar öncelikli olmak üzere, aynı ekosistemde uzmanlaşmayı öngören personel politikalarına ağırlık verilecektir.

VIII. ENERJİ

a) Mevcut Durum

2004 yılında sanayide yaşanan canlanma enerji tüketimine de yansımıştır. Sanayi yakıt ve elektrik kullanımındaki gelişmelere paralel olarak, 2004 yılında sanayi sektörü birincil enerji tüketiminde önceki yıla göre yüzde 8,1 oranında bir artış beklenmektedir. Tarım ve ulaştırma sektörlerinin enerji tüketimlerinin de 2003 yılına göre artacağı tahmin edilmektedir.

2004 yılında ülke ekonomisinin içinde bulunduğu istikrarlı büyüme sürecinin devamı neticesinde; 2004 yılı birincil enerji tüketiminin 2003 yılındaki 83,9 milyon ton petrol eşdeğerinden (MTEP) 87,9 MTEP'e ulaşması ve böylece kişi başına enerji tüketiminin 1.193 KEP (kilogram petrol eşdeğeri)'den 1.232 KEP'e yükselmesi beklenmektedir.

Geçmiş yıllarda düzenli bir artış sergileyen doğal gaz tüketimi, 2004 yılında gerilemiştir. 2004 yılı sonu itibarıyla, doğal gaz tüketiminin bir önceki yıla göre yüzde 1,6 oranında azalarak 19,1 MTEP'e düşmesi beklenmektedir. Bu düşüşün nedeni elektrik üretiminde doğal gazın hidrolikle ikame edilmesidir.

Son yıllarda yurt çapında olumlu seyreden yağışlar sonucu barajların su seviyelerinde kayda değer yükselmeler gözlenmiştir. Enerji üretiminde yerli kaynakların öncelikle kullanılması politikası çerçevesinde, barajların doluluk oranlarının yükselmesi hidrolik üretime olumlu yansımıştır. 2004 yılı hidrolik enerji üretiminde bir önceki yıla göre yüzde 37,8 oranında bir artış olacağı tahmin edilmektedir.

Birincil enerji tüketimindeki artışa rağmen, birincil enerji üretim miktarında önemli bir artış beklenmemektedir. 2003 yılında 24,0 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2004 yılında 24,8 MTEP olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Birincil enerji tüketimindeki yüksek artışlara rağmen yerli üretimin hemen hemen aynı düzeylerde seyretmesi, ithalat bağımlılık oranını artırmaktadır. 2003 yılında yüzde 71,5 olarak gerçekleşen bu oranın 2004 yılında yüzde 71,8'e çıkması beklenmektedir.

2003 yılında 141,2 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik tüketiminin 2004 yılında yüzde 7,3 oranında bir büyüme ile 151,4 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında 2.006 kWh olarak gerçekleşen kişi başına elektrik tüketiminin ise 2004'de 2.122 kWh olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2003 yılı sonu itibarıyla 35.587 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2004 yılında yeni santrallerin ilavesiyle yüzde 4,6 oranında artarak 37.207 MW'a ulaşmıştır. Kurulu güçteki bu artış, talebin çok üzerinde bir arz imkanı sunmaktadır. Bu nedenle kapasitenin önemli bir bölümü atıl kalmaktadır. Toplam kurulu güçteki bu artış, Yap-İşlet kapsamında devreye alınan 770 MW kurulu güce sahip Ankara Doğal Gaz Kombine Çevrim Santrali, 360 MW'lık ilk ünitesi işletmeye alınan Afşin-Elbistan B ve 320 MW'lık Çan termik santralleri ile Batman HES (3-4 üniteler)'den kaynaklanmaktadır.

2003 yılında 140,6 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2004 yılında yüzde 8,1 oranında artışla 152 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santraller yüzde 38,8, hidrolik santraller yüzde 32, linyit yakıtlı santraller ise yüzde 14,5 oranında paya sahiptir.

Toplam elektrik üretimi içinde 2003 yılında yüzde 45,2'lik paya sahip olan doğal gaz, 2004 yılında yüzde 38,8 olması beklenen payı ile ciddi bir düşüş göstermiştir. Bu düşüşün nedeni hidrolik üretime ağırlık verilmiş olmasıdır.

2003 yılında 0,6 milyar kWh olarak gerçekleşen net elektrik ithalatı, 2004 yılında net ihracata dönüşmüş olup net ihracatın 0,6 milyar kWh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum, ana ithalat ülkesi olan Bulgaristan'ın sözleşme şartlarını yerine getirmemesinden ve ilk kez serbest piyasa faaliyetleri kapsamında Irak'a elektrik ihracatı yapılmasından kaynaklanmaktadır. 2004 yılında elektrik ihracatının 1,1 milyar kWh'e ulaşması beklenmektedir.

2005 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi üretim ve tüketim değerlerinin hedef alınan ekonomik büyümeye paralel bir seyir takip etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 6,2 oranında artarak 93,3 MTEP'e, kişi başına birincil enerji tüketiminin ise yüzde 4,8 oranında bir artışla 1.291 KEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Yapılan çalışmalar çerçevesinde, enerji tüketimindeki artışın sürmesine rağmen enerji üretimindeki artışın düşük kalması beklenmektedir. 2004 yılında 24,7 MTEP olarak gerçekleştiği düşünülen birincil enerji üretiminin, 2005 yılında yüzde 7,5 artışla 26,6 MTEP'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Böylece, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanma oranının 2005 yılında yüzde 71,5'e düşmesi beklenmektedir.

2005 yılında artması beklenen birincil enerji tüketiminin hidrolik dışındaki bütün kaynakların tüketimindeki artışı da beraberinde getirmesi beklenmektedir. Oransal olarak en yüksek artışın yüzde 22,5 ile linyit tüketiminde görülmesi beklenmektedir. Hidrolikte ise yüzde 8,8 oranında bir azalma beklenmektedir.

2004 yılında 151,4 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2005 yılında yüzde 7 oranında bir büyüme ile 162 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında 2.122 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin ise, 2005 yılında 2.241 kWh olması beklenmektedir.

2005 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü, yüzde 3,6 oranında bir artışla 38.552 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 7 artışla 162,6 milyar kWh'e ulaşması beklenmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 40,6, hidrolik santrallerin yüzde 27,3 ve linyit yakıtlı santrallerin yüzde 18,5'lik paylarla ilk sıraları alacağı tahmin edilmektedir.

2005 yılında doğal gaz yakıtlı santrallerin elektrik üretimindeki payında artış olacaktır.

Elektrik enerjisinde özel sektörün daha aktif katılımını temin için, elektrik enerjisi piyasasının serbestleştirilmesi yönünde, yasal çerçevede, önemli adımlar atılmıştır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununa ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır. Henüz tamamlanmamış olan ve serbest piyasanın çalışması için önem arzeden Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği, Talep Tahminleri Yönetmeliği, Arz Güvenilirliği ve Kalitesi Yönetmeliği ve Ölçüm Yönetmeliğinin çıkarılmasına ilişkin hazırlıklar sürdürülmektedir.

Elektrik Piyasası Kanunu ile öngörülen rekabetçi serbest piyasa yapısının işlerlik kazanmasında ciddi bir ilerleme kaydedilememiş ve gelinen aşamada hedeflenen piyasa yapısına doğrudan bir geçişin zorluğu dikkate alınarak, belirli bir geçiş dönemini öngören Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi Yüksek Planlama Kurulu Kararı olarak 17 Mart 2004 tarihinde yayımlanmıştır. Strateji Belgesi, nihai hedef olan serbest piyasanın oluşturulması için gerekli adımları tanımlamış ve bu adımların atılmasını bir takvime bağlamıştır. Belge uyarınca, elektrik dağıtım sisteminin 21 bölge olarak yeniden yapılandırılması, kamu elektrik üretim varlıklarının portföy üretim şirketleri olarak yapılandırılması, maliyet bazlı tarife uygulamasına geçilmesi, ancak ilk uygulama dönemi boyunca, ülke çapında aynı abone gruplarına eşit fiyatla satış yapılmasını sağlamak için fiyat eşitleme mekanizmasının kurulması, dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi işlemlerinin 2005-2006 yılları içerisinde gerçekleştirilmesi, üretim varlıklarının özelleştirilmesi işlemlerinin piyasa yönetim sisteminin işler hale geleceği Temmuz 2006 tarihi itibarıyla başlatılması öngörülmektedir.

Strateji Belgesinde, geçiş döneminde herhangi bir arz sıkıntısının yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, serbest piyasa yapısına geçiş için gerekli düzenlemeler yapılırken, ülkenin yakın dönemdeki enerji ihtiyacını riske etmeyen bir seviyede yatırımların sürdürülmesi de önem arz etmektedir. Bu yüzden, yatırım programı içinde yer alan ve tamamlandığında ülkenin elektrik üretimine büyük miktarda katkı sağlayacak olan projelerin normal seyrinde yürümesi için finansal tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Serbest piyasa düzenine geçişten önceki dönemde Yap-İşlet (Yİ), özellikle Yap-İşlet-Devret (YİD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) kapsamında yüksek tarifelerle bağlanan ve elektrik alım garantisi içeren sözleşmelerin, serbest işleyen bir piyasa düzenine aykırılık yarattığı görülmektedir. Bu sözleşmelerden dolayı, yeni sistemin esasını teşkil eden rekabet için gerekli olan müzakereye tabi serbest elektrik enerjisine yer kalmamaktadır. Söz konusu garantilere sahip santrallerin bir yandan piyasaya avantajlı biçimde girecekleri, bir yandan da sarmal maliyete neden olarak elektrik fiyatının artmasına yol açacakları düşünülmektedir. Enerji tarifelerini artıracak bu durumun, hem ekonominin lokomotifi olan ve Türkiye'deki elektrik fiyatlarının dış pazarlarda rekabeti zorlaştırdığını sık sık tekrar eden sanayi sektörünü, hem de dar gelirli vatandaşları zor bir duruma düşüreceği düşünülmektedir. 4628 sayılı Kanunda da piyasaya uyumlaştırılması öngörülen sözleşmelerin yeni sistemde sorunsuz yaşayabilmesi için devam eden sözleşme tadilatı çalışmaları tamamlanmalıdır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Enerji arz planlamasında, enerjinin zamanında, kesintisiz ve yeterli miktarda sağlanabilmesi, aynı zamanda arz maliyetinin olabilecek en düşük seviyede tutulması temel amaçtır.

Doğal gazın, Doğal Gaz Piyasası Kanunu doğrultusunda ve serbestleştirme programı çerçevesinde şehirci dağıtım ihaleleri yoluyla elektrik dışı kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Yeniden yapılandırma çalışmaları sürerken ve enerji piyasası serbestleştirilirken, ülkede enerji açığı meydana gelmemesi için gerekli planlamalar yapılacak; yatırım, üretim ve işletme faaliyetlerinde herhangi bir aksamanın ortaya çıkmaması için gereken tedbirler alınacaktır.

Elektrik üretim santrallerinin ve dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi sırasında kamuya ek yük gelmemesine özen gösterilecektir. Özelleştirme uygulamalarının, özel kesimin sektöre çekilmesini sonraki süreçte de teşvik edecek şekilde sağlıklı bir anlayışla yapılmasına dikkat edilecektir.

Elektrik dağıtım sisteminde meydana gelen ve dünya ortalamalarının çok üstünde seyreden kayıp-kaçak oranlarında önemli bir azalma, elektrik faturalarının tahsilatında iyileşme hedeflenmektedir.

Elektriğin hem üretim, iletim ve dağıtımında, hem de nihai tüketiciler tarafından kullanımında enerji verimliliğini sağlamaya dönük tedbirlerin geliştirilmesine, bu alanda yapılacak yatırımların teşvik edilmesine önem ve öncelik verilecektir.

İklim değişikliğiyle ilgili uluslar arası eğilimler paralelinde sera gazı emisyonunu azaltıcı çevresel tedbirlere ağırlık verilmeye devam edilecek, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi çalışmaları desteklenecektir.

TABLO: VI. 24 - Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
		Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerç.Tah.	Tahmin
BİRİNCİL ENERJİ								
ÜRETİM	BTEP	26 320	27 621	26 159	24 884	23 956	24 750	26 617
TÜKETİM	BTEP	63 148	81 193	75 883	78 322	83 936	87 903	93 335
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 023	1 204	1 109	1 129	1 193	1 232	1 291
ELEKTRİK ENERJİSİ								
KURULU GÜÇ	MW	20 952	27 264	28 332	31 846	35 587	37 207	38 552
Termik	MW	11 091	16 070	16 640	19 586	22 990	24 540	25 720
Hidrolik	MW	9 861	11 194	11 692	12 260	12 597	12 667	12 832
ÜRETİM	GWh	86 247	124 922	122 725	129 400	140 580	152 000	162 600
Termik	GWh	50 706	94 010	98 653	95 668	105 190	103 240	118 150
Hidrolik	GWh	35 541	30 912	24 072	33 732	35 390	48 760	44 450
İTHALAT	GWh	-	3 786	4 579	3 588	1 158	500	500
İHRACAT	GWh	696	413	433	435	587	1 100	1 100
TÜKETİM	GWh	85 551	128 295	126 872	132 553	141 151	151 400	162 000
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 386	1 903	1 855	1 910	2 006	2 122	2 241

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri;
KEP: Kilogram petrol eşdeğeri;
GWh: Milyon kilovatsaat

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sektörün yeniden yapılandırılması çalışmaları çerçevesinde, piyasa yapısına işlerlik kazandıracak gerekli ikincil düzenlemelerin ve yönetmeliklerin tamamlanmasına ağırlık verilecektir.

Strateji Belgesinde öngörülen adımlar kapsamında gerekli kurumsal yapılanmalar ve 4628 sayılı Kanun ve ilgili mevzuatta ihtiyaç duyulan değişiklikler yapılacaktır.

TABLO: VI. 25 - Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2002		2003		2004		2005	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerç.Tahmini		Tahmin	
	Yüzde		Yüzde		Yüzde		Yüzde	
	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım
TİCARİ ENERJİ	72 348	92,4	78 188	93,2	82 253	93,6	87 685	93,9
Taşkömürü	10 609	13,5	12 985	15,5	13 998	15,9	14 318	15,3
Linyit	10 605	13,5	9 713	11,6	9 450	10,8	11 574	12,4
Petrol Ürünleri	30 777	39,3	31 806	37,9	34 370	39,1	35 880	38,4
Doğal Gaz	16 128	20,6	19 450	23,2	19 134	21,8	20 983	22,5
Hidrolik Enerji	2 897	3,7	3 038	3,6	4 188	4,8	3 818	4,1
Yenilenebilir Enerji	1 061	1,4	1 147	1,4	1 164	1,3	1 163	1,2
Elektrik İthalatı (İhracatı)	271	0,3	49	0,1	(52)	(0,1)	(52)	(0,1)
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	5 974	7,6	5 748	6,8	5 650	6,4	5 650	6,1
Odu (T)	4 684	6,0	4 497	5,4	4 400	5,0	4 400	4,7
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1 290	1,6	1 251	1,5	1 250	1,4	1 250	1,3
T O P L A M	78 322	100,0	83 936	100,0	87 903	100,0	93 335	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 129		1 193		1 232		1 291	

(T) Tahmin

TABLO: VI. 26 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

(Güç: MW; Üretim: GWh)

	2003 Gerçekleşme			2004 Gerç.Tahmini			2005 Tahmin		
	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili
	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim
Taşkömürü	1 800	12 360	8 663	1 800	12 360	11 500	1 800	12 360	11 600
Linyit	6 439	39 923	23 590	7 119	44 503	22 000	8 199	51 523	30 000
Fuel-Oil	2 331	13 987	8 153	2 331	13 987	8 660	2 331	13 987	8 600
Motorin,LPG,Nafta	402	2 211	1 043	402	2 211	1 900	402	2 211	1 750
Doğal Gaz	8 862	62 035	63 536	9 732	68 485	59 000	9 832	69 185	66 000
Çok yakıtlı (1)	3 113	18 677		3 113	18 677		3 113	18 677	
Biyogaz-atık	28	210	116	28	210	80	28	210	100
TERMİK	22 975	149 403	105 101	24 525	160 433	103 140	25 705	168 153	118 050
HİDROLİK	12 578	44 700	35 329	12 648	44 871	48 700	12 813	45 439	44 400
Jeotermal	15	110	89,0	15	110	100	15	110	100
Rüzgar	19	57	61,0	19	57	60	19	57	50
TOPLAM	35 587	194 270	140 580	37 207	205 471	152 000	38 552	213 759	162 600

(1) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

TABLO: VI. 27 - Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

(M: GWh)

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		TERMİK		HİDROLİK		Jeotermal Rüzgar		TOPLAM	
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80		57 543	100,0
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81		60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69		67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78		73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79		78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86		86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84		94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83		103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 500	7,6	22 000	14,5	10 560	6,9	59 000	38,8	80	0,1	103 140	67,9	48 700	32,0	160	0,1	152 000	100,0
2005	11 600	7,1	30 000	18,5	10 350	6,4	66 000	40,6	100	0,1	118 050	72,6	44 400	27,3	150	0,1	162 600	100,0

TABLO: VI. 28 - Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

(GWh)

	2003		2004		2005	
	Gerçekleşme	Gerçek.Tahmini	Gerçek.Tahmini	Tahmin	Tahmin	Tahmin
	GWh Pay (%)	GWh Pay (%)	GWh Pay (%)	GWh Pay (%)	GWh Pay (%)	GWh Pay (%)
Konutlar	29 400	20,8	32 500	21,5	34 000	21,0
Ticarethaneler	11 200	7,9	11 600	7,7	12 300	7,6
Resmi Daire	5 000	3,5	5 200	3,4	5 400	3,3
Genel Aydınlatma	5 600	4,0	5 800	3,8	6 000	3,7
Sanayi	54 500	38,6	59 200	39,1	63 800	39,4
Diğer	8 400	6,0	8 700	5,7	9 100	5,6
NET TOPLAM	114 100	80,8	123 000	81,2	130 600	80,6
İç Tüketim ve Kayıp	27 051	19,2	28 400	18,8	31 400	19,4
BRÜT TOPLAM	141 151	100,0	151 400	100,0	162 000	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	1 622		1 724		1807	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	2 006		2 122		2241	

IX. ULAŞTIRMA**1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI**

2004 yılı Yatırım Programı çerçevesinde ulaştırma sektörüne tahsis edilen toplam yatırım ödeneğinden; karayolu yüzde 52, demiryolu yüzde 23, boru hattı yüzde 13, havayolu yüzde 9 ve denizyolu yüzde 3 pay almıştır. Yurt içi yük ve yolcu taşımalarında karayolu yüzde 90'ın üzerinde payla ağırlığını korumaktadır. Yurt dışı yük taşımaları denizyolu, yolcu taşımaları ise havayolu ağırlıklı yapısını korumuştur.

Ulaştırma sektöründeki temel amaç gelişen ekonomik ve sosyal yaşamın gereksinimi olan ulaştırma alt yapısının zamanında, ekonomik ve güvenli bir şekilde inşa edilmesidir. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır. Bu kapsamda limanlarda başlayan özellikle konteyner yük akışının kurulacak transfer tesisleri ile demiryollarına aktarılması, ana hat taşımacılığının demiryolu ile yapılması ve karayolu taşımacılığının liman-transfer tesisi veya üretim/dağıtım merkezi-transfer tesisi arasında tercih edilmesi gerekmektedir.

Ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun ulaştırma alt yapısını oluşturmak üzere, taşıma türleri arasında dengeyi sağlayacak stratejileri geliştirecek bir ulaştırma ana planı hazırlıkları devam etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin AB ulaşım ağları ile entegrasyonunu sağlamak üzere, ulaşım akslarını belirleyecek olan TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment) çalışması hazırlıklarına başlanmıştır.

TABLO: VI. 29 - Ulaştırma Sektörü Yolcu Taşımalarında Gelişmeler

(Milyon Yolcu-Km)

ALT SEKTÖR	2003	2004	2005	Yüzde Değişme	
	Gerçekleşme	Ger.Tahmini	Tahmin	2004/2003	2005/2004
YURTIÇİ					
Karayolu (1)	164.311	174.200	184.600	6,0	6,0
Demiryolu	5.900	5.500	5.170	-6,8	-6,0
Denizyolu (2)	700	725	760	3,6	4,8
Havayolu (3)	3.535	4.861	5.636	37,5	15,9
TOPLAM	174.446	185.286	196.166	6,2	5,9
YURTDIŞI					
Havayolu (3)	12.370	18.373	20.096	48,5	9,4
TOPLAM	12.370	18.373	20.096	48,5	9,4

(1) Otoyol+Devlet yolu+il yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsamaktadır.

(3) Yalnız kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

TABLO: VI. 30 - Ulaştırma Sektörü Yük Taşımalarında Gelişmeler

(Milyon ton-km)

ALT SEKTÖR	2003	2004	2005	Yüzde Değişme	
	Gerçekleşme	Ger.Tahmini	Tahmin	2004/2003	2005/2004
YURTIÇİ					
Karayolu (1)	152.163	161.140	169.200	5,9	5,0
Demiryolu	8.700	9.700	10.200	11,5	5,2
Denizyolu	5.100	5.355	6.158	5,0	15,0
Havayolu (3)					
Yolcu Dahil (3a)	269	274	280	1,9	2,2
Kargo+Posta+F.Bagaj (3b)	14	14	15	0,0	7,1
Boruhattı					
Ham Petrol	2.406	2.905	2.910	20,7	0,2
TOPLAM	168.383	179.114	188.483	6,4	5,2
YURTDIŞI					
Demiryolu	570	610	650	7,0	6,6
Denizyolu (2)	604.431	681.798	746.569	12,8	9,5
Havayolu (3)					
Yolcu Dahil (3a)	1.399	1.426	1.456	1,9	2,1
Kargo+Posta+F.Bagaj (3b)	373	373	398	0,0	6,7
Boruhattı					
Ham Petrol (Transit)	8.974	6.776	13.552	-24,5	100,0
TOPLAM	614.348	689.557	761.169	12,2	10,4

(1) Otoyol+Devlet Yolu+İl Yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsamaktadır. Hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(3) Yalnız Kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

(3a) Yolcu ağırlığı ve bagajı (20 kg/yolcu'ya kadar) dahil taşınan miktardır. Toplama dahil değildir.

(3b) Taşınan kargo+posta+fazla bagaj miktardır.

2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

Daha ekonomik olmasına ve daha az kaza riski taşımasına karşın, demiryolu taşımacılığı toplam ulaştırma sektörü taşımalarından gerekli payı alamamaktadır. Mevcut yapısı ile demiryolları gelişen ekonominin yarattığı talebi karşılayamamaktadır.

2004 yılı Ocak-Temmuz döneminde 2003 yılının aynı dönemine göre, banliyö hatlarındaki yolcu taşımalarında yüzde 3,5 oranında azalma ile 27,9 milyon yolcu taşınmış; anahat yolcu taşımalarında yüzde 0,6 oranında artış ile 15,7 milyon yolcu taşınmıştır. Blok tren işletmeciliğine geçilmesi ve büyük yük talebi yaratan özel sektör firmalarıyla gerçekleştirilen anlaşmalar neticesinde yük taşımalarında 2004 yılı Ocak-Temmuz döneminde 2003 yılının aynı dönemine göre yüzde 12 oranında artış olmuş ve 10,2 milyon net-ton yük taşınmıştır.

2004 yılında Aliağa-Menemen-Basmane, Alsancak-Cumaovası Elektrifikasyon, Sinyalizasyon ve Telekomünikasyon Tesisleri Projesi tamamlanmıştır.

İstanbul ve İzmit'teki büyük gar ve tesisler depreme karşı takviye edilmiştir.

Çeken Araçların İmal ve Temini ile Modernizasyonu Projesi kapsamında yıl sonuna kadar 6 adet dizel elektrikli anahat lokomotifinin üretimi tamamlanacaktır. Bakiye 53 adet dizel elektrikli anahat lokomotifinin Kanada Hükümet kredisi ve yüzde 51 yerli katkı oranıyla TÜLOMSAŞ'ta üretilmesi için sürdürülen çalışmalar son aşamaya gelmiştir.

Gebze-Halkalı Banliyö Hatlarının Rehabilitasyonu projesinin finansmanı için Avrupa Yatırım Bankasından 650 milyon euro kredi sağlanmasına ilişkin anlaşma imzalanmıştır.

Çekilen Araçların İmalı ve Modernizasyonu Projesi kapsamında 50 adet lüks pulman yolcu vagonu ve 300 adet yük vagonu imal edilerek hizmete alınacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Demiryolu işletmeciliğinin modernleştirilerek rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve demiryolu taşımacılığının toplam taşımacılık içindeki payının artırılması temel amaçtır. Bu çerçevede, piyasa şart ve dengelerini gözeterek, etkin hizmeti esas alan ve müşteri odaklı bir işletmecilik anlayışına geçilmesi önem taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, TCDD'ye mali ve idari özerklik sağlayan, kuruluşun asli faaliyet alanıyla ilgili çalışmalar yürütmesini esas alan ve özel sektör kuruluşlarının sektörde pay sahibi olmasını hedefleyen hukuki alt yapının oluşturulması sağlanacaktır. TCDD'nin iş birimi bazında yeniden organize edilerek kar öncelikli bir işletmecilik anlayışına ulaştırılması, bunun için verimli olmayan seferlerin kaldırılması ile etkin bir taşımacılık ve pazarlama uygulamasının başlatılması önem taşımaktadır.

Banliyö işletmeciliğinin mahalli idarelere devri ile Kuruluş verimli bir işletmecilik anlayışına kavuşturulacaktır.

Demiryolu taşımacılığını özendirmek ve bakım-onarım maliyetlerini büyük oranda azaltmak için çeken ve çekilen araçların modernizasyonu yatırımlarına öncelik verilecektir.

Çeken Araçların İmal ve Temini ile Modernizasyonu Projesi kapsamında 12 adet dizel elektrikli (DE) anahat lokomotifinin üretimine başlanması programlanmıştır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2004 yılı sonunda, limanlarımızdaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 207 milyon ton, konteyner trafiğinin 2,95 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Deniz ticaret filosunun tonajının kiralık gemiler hariç 7,7 milyon DWT olması ve filonun dış ticaret taşımalarından aldığı payın yüzde 30 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Uluslararası RO-RO seferleri 23 gemi ile sürdürülmektedir. Çeşme-Brindisi ve İzmir-Venedik hattında, TDİ Genel Müdürlüğünün yanı sıra özel sektörün 4 adet feribotuyla yolcu ve araç taşımacılığı gerçekleştirilmektedir.

Büyük ölçekli liman projelerinin YİD yöntemi ile ihale edilmesi yönündeki girişimler büyük ölçüde başarıya ulaşmamıştır. İhaleyi kazanan firmalar özellikle vaziyet planları ve imar planları için gereken izinleri almakta zorlanmakta, projeler bu aşamada tıkanmaktadır. YİD ile gerçekleştirilecek liman projelerinde, ihaleyi yapmaya yetkili devlet kuruluşunun sözkonusu liman için öncelikle projeyi belirlemesi, gerekli izinleri alması ve bundan sonra ihaleye çıkması, bu projelerin istenen zaman dilimlerinde tamamlanması için bir çözüm yolu olarak görülmektedir.

Altyapısı 1999 yılında tamamlanan Çanakkale Limanı Üst Yapı Tesisleri Projesinin YİD ile ihalesi sonuçlandırılmış, 2004 yılında yapımına başlanmıştır. Güllük İskelesinin YİD ile ihalesi ise onaylanma aşamasındadır.

Bakım-onarım amaçlı projelerden Karadeniz'deki doğal afetten zarar gören Trabzon Limanının ana mendirek onarımı tamamlanmış, Giresun Limanının ana mendirek onarımına ise devam edilerek büyük ölçüde fiziki gerçekleşme tamamlanmıştır. Boğazlardaki gemi trafiğini düzenleyen Türk Boğazları Gemi Trafik Kontrol Sistemi Projesi işletmeye alınmıştır.

PSO Katılım Öncesi Program kapsamında TCDD tarafından işletilen İzmir Limanının idari ve kurumsal yapısını iyileştirmek ve AB ile IMO (International Maritime Organization) düzenlemelerine uyum sağlamak için gerekli değişiklikleri yapmak üzere başlatılan çalışma tamamlanmıştır. Ayrıca, deniz güvenliğinin iyileştirilmesi konusunda AB fonları ile başlatılan proje devam etmektedir.

2005 yılı sonunda, deniz ticaret filosu tonajının 8,8 milyon DWT'ye, limanlardaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 228 milyon tona ve konteyner trafiğinin de 3,5 milyon TEU'ya ulaşması beklenmektedir.

2005 yılında Türk Boğazları Gemi Trafik Kontrol Sistemi Projesinin ilave Trafik Gözetleme İstasyonlarının inşaatının ihale edilmesi ve Haydarpaşa, İzmir ve Mersin Limanlarının elleçleme

kapasitelerini artıracak olan Liman Tesis Teçhizatı ve Modernizasyonu (III) Projesinin tamamlanması beklenmektedir.

2005 yılında, Türk ticaret filosunun geliştirilerek yenilenmesi ve büyümesi, Türk bayraklı gemilerin taşımaldan daha fazla pay alması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Denizyolu güvenliği güçlendirilerek Türk bandırasının kara listeden çıkarılması ile Türk bandırasından kaçış önlenecektir.

Deniz Ticaret Filosunun Geliştirilmesine yönelik mevzuat, Türk ticaret filosunu geliştirecek ve yenileyecek şekilde etkin olarak uygulanacaktır.

Liman gelişim kararlarının sağlıklı bilgi ve verilere dayandırılmasını sağlamak üzere, yeni liman yapım kararları 2000 yılında tamamlanmış olan Limanlar Master Planı çalışmalarını çerçevesinde alınacak ve bu çalışmanın sonuçları uygulamaya konulacaktır.

Ulusal denizyolu mevzuatımızın AB müktesebatına uyumunun sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmaya devam edilecek, öncelikle bayrak devleti kontrollerine önem verilecektir.

Limanlarımızın, AB ve diğer uluslar arası limancılık stratejileri ile uyumlu bir işletme politikası izlenerek, mevzuat ve teknolojik gelişmelere uygun ve bölgesel limanlarla rekabete dayalı çağdaş işletmecilik anlayışı içerisinde çalıştırılması esastır. Limanların özelleştirme stratejileri değerlendirilirken, ülkenin dış ticaret ve ekonomi politikasına etkileri ile limanların stratejik önemi dikkate alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Liman işletmeciliğinin otonom bir yapıya kavuşturulması suretiyle uluslar arası rekabete hazır hale getirilmesi için gerekli idari ve hukuki düzenleme çalışmalarına devam edilecektir. PSO kapsamında Hollanda teknik yardımı ile TCDD için gerçekleştirilen çalışma sonucu bu kapsamda değerlendirilecektir.

4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2004 yılında yolcu trafiğinin, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 31 artarak 33 milyon yolcu, iç hatlarda yüzde 43 artarak 13 milyon yolcu ve toplamda da yüzde 34 artışla 46 milyon yolcu olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2005 yılında havalimanı ve meydanlarında yolcu trafiğinin, iç ve dış hatlar toplamında 2004 yılına oranla yüzde 10 artış sağlanarak 50,6 milyon yolcu seviyesine ulaşması beklenmektedir. Havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen trafiğin Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon Havalimanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve Türkiye hava sahasında hava trafik kontrolü hizmetlerinin modernize edilmesi sektör açısından önem ve önceliğini korumaktadır.

Uçaklarda kullanılan akaryakıttaki özel tüketim vergisinin sıfırlanması ile, hava yolu şirketlerinin maliyetlerinde önemli bir düşüş sağlanmış ve şirketler bilet fiyatlarında indirim gitmişlerdir. Bilet fiyatlarındaki düşüşle beraber talepte çok ciddi bir artış yaşanmıştır. Artan talebe cevap vermek amacıyla 2003 yılının son döneminde ve 2004 yılı içinde 4 adet firma tarifeli iç hat seferlerine başlamıştır. 2005 yılında da, yeni firmaların pazara girmeleri beklenmektedir.

Son yıllarda yapılan Antalya Havalimanı Yeni Dışhatlar Terminal Binası, Atatürk Havalimanı Yeni Dışhatlar Terminal Binası, Bodrum/Milas Havalimanı gibi projelerin tamamlanmasının yanı sıra birçok meydana gerçekleştirilen idame-yenileme çalışmaları ve mevcut terminal binalarının kapasitelerinin artırılması sonucu sektörde sunulan hizmetin iyileştirilmesi sağlanmıştır.

Atatürk ve Antalya Havalimanları YİD Projeleri yanında, Dalaman Havalimanı Yeni Dış Hatlar Terminal Binasının, Ankara Esenboğa Havalimanı İç ve Dış Hat Terminal Binalarının, İzmir Adnan Menderes Havalimanı Dış Hat Terminal Binasının ve Antalya Havalimanı 2. Dış Hatlar Terminal Binasının YİD modeliyle hayata geçirilmelerini teminen yapılan ihaleler sonuçlanmıştır.

THY tarafından, 5 adedi geniş gövdeli uzun menzilli, 46 adedi orta kapasiteli orta menzilli olmak üzere toplam 51 adet uçak alımı ile ilgili sözleşmeler imzalanmıştır. Söz konusu uçakların 2005 yılından itibaren filoya dahil olmaları planlanmaktadır. THY filosu, Ekim 2004 itibarıyla 74 uçak ve 12.147 koltuk kapasitesi ile dünyanın genç filoları arasında yer almaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sektörde hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların Avrupa Havacılık Kurallarını (Joint Aviation Regulations-JAR) benimsemeleri sağlanacaktır.

Gökçeada Havaalanı Altyapı İnşaatı, Gaziantep Havaalanı Üstyapı İkmal İnşaatı ve Erzurum Hava Alanı Terminal Binası İnşaatı Projeleri tamamlanacak, Radar Sistemleri Geliştirilmesi ve Modernizasyonu Projesi öncelikle ele alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün yaptırım gücünü artırmak amacıyla başlatılan yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2004 yılında, şehirler arası yolcu taşımalarının yüzde 94'ünün, yük taşımalarının ise yüzde 90'ının karayolu ile gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Karayolu Taşıma Yönetmeliği ile Karayolu Taşımacılık Faaliyetleri Mesleki Yeterlilik Eğitimi Yönetmeliği 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

AB Mali Destek Programı kapsamında ele alınan ve karayolu sektöründe AB'ye uyum sürecinde yapılması gereken düzenlemeleri, personel eğitimini ve trafik

denetimlerinin güçlendirilmesini içeren Karayolu Sektörüne Destek Projesi 2004 programına alınmıştır.

Özelleştirme kapsamına alınan işleme açık otoyolların ve araç muayene istasyonlarının, mali ve hukuki açıdan hazırlık çalışmaları sürdürülmekte olup, araç muayene istasyonlarının ihale sürecinin yıl sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

İstanbul'daki önemli köprü ve viyadüklerin depreme karşı takviye edilmesini sağlamak üzere Japon Uluslararası İşbirliği Bankasından (JBIC) temin edilen kredi ile yürütülecek olan projede firma ön seçimi yapılmış olup, ihale teklif ve değerlendirmesinin yıl içinde sonuçlandırılması beklenmektedir.

2004 yılı sonunda, yıl içinde 48 km otoyol ve bağlantı yolunun trafiğe açılması ile toplam otoyol uzunluğu 1.940 km'ye ulaşmış olacaktır.

2004 yılında yaklaşık 3.000 km'lik bir güzergah üzerinde bölünmüş yol çalışmaları yürütülmüştür. Eylül 2004 itibarıyla bu güzergahların 1.000 km'lik bölümü sathi kaplama olarak tamamlanmış olup, hava koşullarına bağlı olarak bu rakamın yıl sonuna kadar 2.000 km'yi aşması beklenmektedir.

Samsun-Sarp arasındaki 560 km'lik Doğu Karadeniz Sahil Yolundaki yapım çalışmalarında, yıl içinde sağlanan ödeneklerle ciddi bir hızlanma sağlanmıştır. 2003 yılı sonunda 263 km'lik kısmı bölünmüş yol olarak hizmet vermekte olan güzergahın 2004 yılı sonunda 381 km'lik kısmının bölünmüş yol haline getirilmesi hedeflenmektedir.

Diğer taraftan, Avrupa Yatırım Bankası kredisi ile finanse edilecek olan Kavak-Merzifon-Çorum (117 km), Kırıkkale-Delice Ayrımı (35 km) ve Mekece-Adapazarı (46 km) bölünmüş yol ihalelerinin yıl sonuna kadar yapılarak yapım çalışmalarına başlanması beklenmektedir.

2004 yılında, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne sağlanan ödeneklerle, 1.639 km asfalt, 3.731 km stabilize ve 15 km beton, il özel idarelerinin kaynaklarıyla da 1.079 km asfalt, 470 km stabilize köy yolu yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Karayolu ağı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde bölünmüş yol sistemi ve köprü bağlantıları ile geliştirilecek, büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesine devam edilecektir.

Devlet ve il yollarının 2005 yılı yatırım tahsislerinde, darboğaz oluşturan ve trafik kazalarının yoğun olarak meydana geldiği karayolu kesimlerinin bölünmüş yol haline getirilmesi, ayrıca AB ile bütünleşme süreci dahilinde ülkemizin uluslar arası karayolu bağlantılarındaki kapasite yetersizliklerinin giderilmesi temel ilke olarak alınmıştır.

Antalya-Alanya güzergahının tamamının bölünmüş yol olarak trafiğe açılması hedeflenmektedir.

Afyon-Sandıklı-Dinar, Denizli-Çardak-Dazkırı, Kınıalı Ayrımı-Tekirdağ güzergahlarındaki yapım çalışmalarına öncelik verilecek olup, Tekirdağ-Malkara-İpsala ve Şanlıurfa-Viranşehir-Silopi güzergahlarında bölünmüş yol yapımına başlanacaktır.

2005 yılı içinde yaklaşık 3.000 km bölünmüş yolun tamamlanması hedeflenmektedir.

Köy yollarında, grup köy yolu yapımına önem verilecek, bu yollar ile köy merkezlerine ulaşan yolların öncelikle asfaltlanması sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Karayolu Taşıma Kanununun işlerlik kazanabilmesi için AB mevzuatı ile uyumlu ikincil mevzuatın düzenlenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin coğrafi durumu ve boru hatları ağını geliştirmesi, bölgemizdeki gaz üreticilerinin ülkemize yönelmesi konusunda potansiyel rakipler arasında bir avantaj sağlamakta olup, bu hususlar rekabetin gelişmesini sağlayabilecek önemli bir parametre olarak ön plana çıkmaktadır.

Ancak, Doğal Gaz Piyasası Kanununda çerçevesi belirlenen piyasa modelinin işlevsel hale getirilmesinin temelini teşkil eden doğal gaz ithalat ve toptan satış alanlarında özel sektör katılımının sağlanmasında pratikte yaşanan zorlukların giderilerek küçük ve büyük grup tüketicilerin rekabetçi imkanlardan yararlanacağı ortamın oluşturulması gerekmektedir.

Doğal gaz piyasasının rekabete açılması ve özelleştirme konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca 2003 ve 2004 yılında muhtelif dağıtım bölgelerinin şehir içi dağıtım ihalesi yapılmıştır. Bursa ve Eskişehir şehir içi dağıtımının özelleştirilmesi 2004 yılının ilk yarısında gerçekleştirilmiştir.

BOTAŞ'ın kamu kuruluşlarından doğal gaz alacaklarının tahsilindeki sıkıntılar devam etmekte olup, geçmiş yıllarda önemli oranda biriken bu alacaklar, özellikle enerji KİT'lerinin ve Mahalli İdarelerin ödemelerinde sorunlar yaşanması nedeniyle artış göstermiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülkemizi dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden birisi haline getirecek uluslararası ham petrol ve doğal gaz boru hattı yatırımlarına önem verilecektir.

Hazar havzasındaki ülkelerde üretilen ham petrolü boru hattı ile Akdeniz üzerinden dünya pazarlarına ulaştıracak Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesinin 2005 yılında tamamlanması sağlanacaktır.

Türkiye uluslararası doğal gaz kaynakları ile bağlantılı iletim hatlarını geliştirerek gaz kaynaklarını çeşitlendirmesi yanında bağlantı hatları ile Güney Avrupa Gaz Ringine entegrasyonu oluşturarak Orta Doğu, Güney Akdeniz ve Orta Asya'dan Batı Avrupa pazarlarına ulaşacak olan alternatif imkanları geliştirmeye öncelik verecektir.

Çeşitli uluslar arası kaynaklardan temin edilecek doğal gazın Türkiye ve Yunanistan üzerinden Avrupa pazarlarına boru hattı ile nakli amacıyla Güney Avrupa gaz ringinin

gerçekleşmesine yönelik Yunanistan ve Türkiye doğal gaz sistemlerinin bağlantılarını sağlayacak hattın inşaatının 2006 yılında tamamlanması sağlanacaktır.

Yeni doğal gaz bağlantıları mevcut sözleşmelerden doğan yükümlülükler, piyasada rekabet ortamının oluşturulması ve ihracat bağlantıları dikkate alınarak arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi istikametinde ele alınacak olup, boru hattı yatırımları öncelikle sanayinin kullanım potansiyelinin ve çevre sorunlarının fazla olduğu yerler ile nüfusun yoğun olduğu bölgelerin ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak programlanacak ve arz istikrarının sağlanması için doğal gaz depolama yatırımlarına öncelik verilecektir.

Yerüstü tesislerinin yapım çalışmaları sürdürülen Kuzey Marmara ve Değirmenköy doğal gaz sahalarının yer altı deposu olarak kullanımına imkan verecek projenin 2005 yılında bitirilmesi sağlanacaktır.

Doğal gazda arz güvenliğinin sağlanması ve kaynak çeşitlendirmesi politikası doğrultusunda 6,6 milyar m³ Azerbaycan doğal gazını, Doğu Anadolu Doğal Gaz İletim Hattı vasıtasıyla batı bölgesine taşıyacak bağlantıyı teşkil eden Gürcistan Sınırı-Erzurum (Pasinler) arasındaki hattın inşaat işleri 2005 yılında yürütülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Rafineri ürünlerinin güvenli ve ekonomik bir şekilde taşınması amacıyla mevcut ürün boru hattı sisteminin etkin kullanımına yönelik düzenlemelere öncelik verilecektir.

Doğal gaz faaliyetlerine getirilen kısıtlamaların kaldırılarak piyasanın serbestleştirilmesiyle oluşan yeniden yapılanma sürecinde doğal gaz piyasasının kurumsal gelişimine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

X. TURİZM VE TANITMA

1. TURİZM

a) Mevcut Durum

2003 yılında uluslar arası turist sayısı 691 milyona ulaşmış, turizm gelirleri ise 514 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında uluslar arası turizm hareketinin yüzde 3,1 oranında artış göstererek, global turist sayısının 716 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 4,2 oranında artışla 536 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan tahminler, 2005 yılında dünyadaki turist sayısının 738 milyon kişiye, turizm gelirin ise 557 milyar ABD dolarına ulaşacağını göstermektedir.

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizm 2020 yılı Vizyonu çalışmasında, 2010 yılında dünyadaki turist sayısının bir milyarın üzerine, turizm gelirlerinin ise 1,5 trilyon ABD dolarına ulaşacağı, 2020 yılında, dünyadaki turist sayısının 1.5 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı, 717 milyon kişi ile Avrupa'nın en çok turist kabul eden bölge olmayı sürdüreceği, ancak dünya turizminden 1995 yılında ortalama yüzde 60 oranında pay alan Avrupa turizminin payının yüzde 46'ya düşeceği öngörülmektedir.

2003 yılında uluslar arası turizm, Irak savaşı, Sars virüsünün neden olduğu salgın ve terörle savaşın getirdiği belirsiz atmosfer nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Ancak tüm

olumsuzluklar seyahat ve eğlence talebini sınırlı düzeyde azaltmış ve dünyada, bir önceki yıla göre yüzde 1,2 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

TABLO: VI. 31 – Uluslar Arası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Turist Sayısı (milyon kişi)	550	564	595	613	625	650	687	684	701	691
Yıllık değişim (%)	6,2	2,5	5,5	3,0	2,0	4,0	5,7	-0,5	2,5	-1,5
Turizm geliri (milyar ABD doları)	353	406	434	443	445	456	477	464	474	514
Yıllık değişim (%)	10,0	15,0	6,9	2,1	0,4	2,5	4,6	-2,7	2,2	8,4

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü

2003 yılında, Dünya turizm hareketleri içinde, gelen turist açısından bir önceki yıla göre yüzde 2 oranında artış gösteren Avrupa'nın aldığı pay yüzde 55 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uzun mesafeli uçuşlarda bir azalma söz konusudur. En çok turist çeken ülkelerin başında 77,6 milyon kişi ile Fransa, 52,5 milyon kişiyle İspanya ve 39,6 milyon kişiyle İtalya gelmektedir.

2003 yılında ülkemize gelen turist sayısı 16 milyon, turizm gelirleri ise 13,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında OECD ülkelerinden ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında önemli artışlar kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 65'i OECD, yüzde 25'i Doğu Avrupa ülkelerindedir.

2004 yılında ülkemize gelen turist sayısının 18,5 milyona, turizm gelirlerinin 16,0 milyar ABD dolarına yükseleceği, Turizm Bakanlığında belgeli yatak sayısının 430 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 390 bine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Son on yılda, Turizm Bakanlığında belgeli yatak kapasitesi 235 binden 428 bine yükselmiştir. Belediye belgeli otellerdeki 390 bin yataklık kapasitenin yanı sıra ikincil konutlar ve yatırım aşamasındaki 250 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Sektörde 4.455 seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

2004 yıl sonu itibarıyla kamu tarafından gerçekleştirilen 15 adet yat limanında 4005, özel sektör tarafından gerçekleştirilen 23 adet yat limanında 6000 yat yanaşma yeri olmak üzere toplam 10000 yatlık bir yanaşma yeri kapasitesine ulaşılmıştır. Ayrıca Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaatı Genel Müdürlüğünce inşaatı devam eden 3 adet yat limanında 800 yatlık bir kapasite yatırım aşamasındadır. YİD Modeline göre yapılması planlanan 22 adet yat limanında ise 7980 yatlık bir kapasitenin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bunlardan 4550 yatlık 9 tesisle ilgili ihale işlemleri tamamlanmıştır. 3430 yatlık 13 tesisle ilgili ihale işlemleri devam etmektedir.

Türkiye Avrupa turizm pazarında yüzde 3 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla Dünyadaki en büyük 20 turizm destinasyonu içinde turist girişleri açısından 12'inci, turizm gelirleri açısından 9'uncu sıradadır.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ülkemiz turizmi için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmde son yıllarda hızlı yatak kapasitesi artışına rağmen teknik alt yapı konularında kısa sürede giderilmesi gereken sorunlar ve eksiklikler bulunmaktadır. Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre yozlaşmasının önlenmesi ve turizm alt yapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesinin dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonu açısından sorunları henüz çözülememiştir. Bazı belediyeler kendi girişimleri ile yürüttükleri çalışmalar sonucu hem teknik hem ekonomik açıdan tartışılır tercihler yapabilmekte ve alt yapı sorunlarına çözüm üretememektedir. Turizm eğitimi ile ilgili sertifikasyon sistemine henüz geçilememiş olması nedeniyle de turizm eğitimi ve kalitesinde bazı sorunlar yaşanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü araştırma sonuçları da tanıtım ve pazarlamanın, ulusal turizm örgütlerinin öteki işlev ve etkinliklerinden giderek ayrıldığını göstermektedir. Araştırma yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde, dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu-özel sektör karışımı ulusal turizm örgütleri kurulmuştur. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki yapısal reform gereği önemini korumaktadır.

Tanıtım etkinliklerinde ticari, kültürel, siyasi ve turistik tanıtım arasında, etki artırıcı, maliyet azaltıcı köprüler kurulması, spor ve sanat olaylarının geniş kitlelere yönelik etkilerinin basın ve halkla ilişkiler projeleriyle azami şekilde değerlendirilmesi ve pazar eğilimleri izlenerek pazarlama stratejilerinde talebin moda arayışlarına karşılık verecek ögeler kullanılması gerekmektedir.

2005 yılında Turizm Bakanlığında belgeli yatak sayısının 450 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 400 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 20,35 milyon kişi, turizm gelirinin ise 18.0 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: VI. 32 - Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2003 Ger.	2004 Ger. Tah.	2005 Tahmin	Yıllık Ort. Artış (Yüzde)	
				2004/03	2005/04
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi) (1)	16 000	18 500	20 500	15,6	10,8
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi)	5 500	6 200	6 700	12,7	8,0
Turizm Geliri (Milyon \$) (2)	13 203	16 000	18 000	21,2	12,5
Turizm Gideri (Milyon \$)	2 113	2 600	2 750	23,0	5,8

(1) Bu rakama yurt dışında yerleşik Türk vatandaşlarının girişleri de dahil edilmiştir.

(2) Bu rakama, yurt dışında yerleşik Türk vatandaşlarının daha önce işçi gelirleri olarak hesaplanan ancak günümüzde yurda girişte turizm geliri olarak değerlendirilen harcamaları dahil edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Turizm sektörünün direncini artıracak önlemler alınarak, kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve öz denetim yapabilen bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Turizm hizmetlerinde ve buna bağlı olarak müşteri profilinde niteliğin yükseltilmesi birinci önceliğe sahiptir.

Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınacaktır.

Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, termal, yat, kongre, üçüncü yaş turizmi ve ekoturizm alanlarında geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.

Turizmde dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin katılımını sağlayacak yeni yapılanma ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Turizmin yaygınlaştığı bölgelerde teknik alt yapı yatırımlarının halkın, yerel yönetimlerin ve diğer kullanıcıların katılımı ile gerçekleştirilmesi amacıyla, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi çerçevesinde, öncelikli havzalarda uygulamalara devam edilecektir.

Kullanan öder-kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak teknik alt yapının finansmanına kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.

Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve KOBİ statüsünde değerlendirilmekte olan turizm işletmelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeler yapılacaktır.

Yeni Turizm Kentleri yaratılması konusunda model çalışmaları sürdürülecektir.

İstanbul kentinin kültürel, sosyal ve doğal zenginliklerinin sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde irdelenerek, kongre ve kruvaziyer turizminin canlandırılmasını sağlayacak olan Salı Pazarı Projesi, alışveriş kültür turizmini geliştirmeyi öngören Beyoğlu Projesi ve 30 kilometrelik kıyı bandının turizm amaçlı düzenlenmesini kapsayan Kilyos Sahil Bandının Turizm Amaçlı Düzenlenmesi Projesi ile ilgili uygulamalar için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacak, Turizm Hizmet, Bölge ve Meslek Birlikleri Kanunu ve Deniz Turizmi Birliği Kanunu ile ilgili çalışmalar tamamlanacak, Yat Turizmi Yönetmeliği yeniden düzenlenecektir.

2. TANITMA

a) Mevcut Durum

Kamu kaynaklarının sınırlı olması, tanıtım faaliyetlerinin kamu kurum ve kuruluşları tarafından nitelik ve nicelik açısından istenilen düzeyde yapılabilmesini engellemektedir.

Tanıtım alanında özel sektörün yeterli ölçüde faaliyet göstermesini temin açısından teşvik ve destek mekanizmaları oluşturulamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tanıtma faaliyetleri tedricen kamu kurum ve kuruluşlarından özel sektöre devredilecektir.

Kültürel ve turistik tanıtım faaliyetleri yanında ekonomik tanıtım faaliyetleri artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Başbakanlığa bağlı Tanıtma Fonu Kurulunun yapısı değiştirilerek; tanıtım ile ilgili özel kuruluş, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının yer alacakları bir kurul haline getirilmesi sağlanacaktır.

XI. KENTSEL VE KIRSAL ALT YAPI**1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME****a) Mevcut Durum**

2004 yılında nüfusu 20 binin üzerindeki kentlerde 43 milyon nüfusun yaşadığı, kentleşme oranının yüzde 60,3, kentleşme hızının yüzde 2,6 olduğu tahmin edilmektedir.

2005 yılında kent nüfusunun 44 milyona ulaşması, 297 olan kent sayısının değişmeyeceği beklenmektedir. Kentleşme hızının yüzde 2,3, kentleşme oranının ise yüzde 60,9 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: VI. 33 - Nüfus Grupları İtibarıyla Kent Nüfusu Kentleşme Oranı ve Hızları

Nüfus Grubu	2003 Kent Nüfusu	2004 Kent Nüfusu	2005 Kent Nüfusu	Nüfus Gruplarının Kent nüfusu İçindeki Payı (Yüzde)		Kentleşme Hızı (Yüzde)	
				2004	2005	2004	2005
20.000-49.999	4 961 190	4 932 636	5 048 425	11,5	11,5	-0,6	2,3
50.000-99.999	5 528 798	5 702 215	5 831 316	13,2	13,2	3,1	2,2
100.000-499.999	9 615 070	9 551 091	9 786 134	22,2	22,2	-0,7	2,4
500.000-999.999	4 138 145	4 763 789	4 890 529	11,1	11,1	4,1	2,6
1.000.000-4.999.999	8 222 079	8 396 532	8 570 034	19,5	19,5	2,1	2,0
5.000.000 +	9 458 817	9 689 794	9 919 998	22,5	22,5	2,4	2,3
TOPLAM	41 924 099	43 036 058	44 046 836	100	100	2,6	2,3

Kaynak: DPT, DİE

Kentlerimizde; alt yapı, sosyal hizmet, çevre, istihdam unsurları yetersizlik arzette, bu durum nitelik ve nicelik açısından yerleşme sorunlarına yol açmaktadır. Kentsel dokunun yenilenmesine yönelik faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Fiziki planlama konusunda, her düzeydeki planın ayırıcı vasıfları, hangi yetki ve sorumluluk çerçevesinde ele alınacağı, hazırlama ve uygulama yöntemleri, denetim usulleri gibi konularda açıklığa kavuşturulması gereken hususlar bulunmaktadır. Bütün plan kademelerinin mevzuatta yapılacak düzenlemelerle ilke ve kapsamının açıklığa

kavuşturulması, planların birbirleri ile bağlantılarının kurulması ve bağlayıcılıklarının belirlenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Kentsel mekanda gözlenen aksaklıklar; fiziki planlama, uygulama ve denetim mekanizmalarının bir bütünlük içinde yeniden değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

22 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunuyla, büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumlulukları genişletilerek, koşullara göre sınır belirlenmesi ile her ölçekteki imar ve parselasyon planı yapımı, imar uygulama ve ruhsatlandırma yetkileri bu kurumlara devredilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Göçün, çekim noktası olan büyük kentlerin yanısıra, gelişme ve nüfus tutma potansiyeli olan orta büyüklükteki kentlere yönlendirilmesi için özendirici tedbirler alınacaktır.

Kent ve kentlilik kültürünün geliştirilmesine yönelik faaliyetler artırılabacaktır.

Kentsel ekonomilerin geliştirilmesi yönünde kentlerin özellik kazanmış sektörel ihtisas alanlarının desteklenmesi sağlanacaktır.

Kentsel dokunun yenilenmesine yönelik faaliyetlerin düzenlenmesinde; kentlerin tarihi, kültürel ve doğal dokusunun korunmasına özen gösterilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Mekanda sağlıklı gelişmenin sağlanabilmesi için gerekli görülen yasal düzenleme hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

2. KONUT

a) Mevcut Durum

2003 yılında 599.700 olan toplam konut ihtiyacına karşılık yapı kullanma izni alan konut sayısı 158.392'dir. 2004 yılında ülke toplam konut ihtiyacının 633.600, 2005 yılında ise 679.600 olacağı tahmin edilmektedir. Önümüzdeki yıllarda da yasal konut üretiminin ihtiyaca cevap veremeyeceği ve kaçak yapılaşma sorununun devam edeceği beklenmektedir. Yapı ve kullanım izinlerinin alınması ölçütlerinin açıklığa kavuşturularak, bu sürecin hızlandırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Toplu Konut İdaresince 2003 yılında kredi açılan konut sayısı 5.896 iken, 2004 yılı Ağustos sonu itibarıyla 1.777 olmuştur. 2003 yılında 10.904 konut, 2004 yılı Ağustos sonu itibarıyla 16.446 konut tamamlanmıştır. 2004 yılı itibarıyla kredi sağlanan konutlardan 9.804'ünün inşaatı devam etmektedir. 1984 yılından 2004 yılı Ağustos sonuna kadar kredi açılan konut sayısı 1.048.597'dir. Bunlardan 1.038.793'ü tamamlanmıştır. Toplu Konut İdaresi kaynakları ağırlıklı olarak konut yapımına ayrılmakta olup, Ocak 2003 - Ağustos 2004 tarihi arasında 3.530 konutun inşaatı tamamlanmış, 48.668 konutun inşaatına başlanmıştır.

Düzenli konut yapımının desteklenmesi ve kaçak yapılaşmanın önlenmesi için konut ihtiyacının, mevcut yerleşim alanlarındaki yoğunluğun artırılması yoluyla değil, yeni alanların iskana açılarak karşılanması gereği önemini korumaktadır. Bu amaçla yerel yönetimlerin alt yapı arsa üretimi konusuna ağırlık vermeleri, finans sisteminin alt yapı ve konut ihtiyacını karşılayacak şekilde düzenlenmesi ve özellikle Toplu Konut İdaresi kaynaklarının alt yapı arsa üretimi ve konut kredilendirilmesine yönlendirilmesi gereği devam etmektedir.

İmar yönetmeliklerinde yapı yan çekme mesafelerinin artırılması, çevre standartlarının iyileştirilmesi; inşaat yapım ve malzemeleri ile ilgili afete karşı dayanıklı, sağlıklı, ucuz ve esnek üretim imkanı sunan alternatiflerin değerlendirilerek kalite ve standartların geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Kat mülkiyetinin site yönetimlerini içerecek şekilde düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

12 Mayıs 2004 tarihi 5162 sayılı Kanunla Toplu Konut İdaresi Başkanlığına imar planı yapma yetkisi verilmiştir. Bu Kanunla aynı zamanda Toplu Konut İdaresine gecekondü dönüşüm projesi çerçevesinde yaptığı inşaatları yapım maliyetinin altında satma konusunda yetki verilmiştir.

12 Ekim 2004 tarihinde yayımlanan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa, imar kirliliği ifadesi dahil edilerek, belediye sınırları içinde ruhsatsız ve ruhsata aykırı olarak bina yapan, yaptıran ve bu binalara alt yapı hizmeti götürenlere yönelik cezai hükümler getirilmiştir.

TABLO: VI. 34 - İnşaat ve Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayısı

Yıllar	Kentlerde Toplam Konut İhtiyacı	İnşaat İzni Alan Konut Sayısı	Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayısı
1990	340 000	381 408	232 018
1991	354 000	392 943	227 471
1992	370 000	467 024	268 804
1993	381 000	548 129	269 695
1994	395 000	523 791	245 610
1995	414 000	518 236	248 946
1996	460 000	454 295	267 306
1997	498 000	464 117	277 056
1998	513 000	414 573	219 737
1999	516 000	339 446	215 613
2000	553 000	315 162	245 155
2001	568 600	279 616	243 464
2002	593 500	153 779	156 674
2003	599 700	194 748	158 392
2004 (1)	633 600	200 000	170 000

Kaynak : DPT, DİE

1) Tahmin.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kentleşme ve sorunları ile ilgili olarak merkezi yönetimde gerekli kurumsal ve hukuki alt yapı hazırlıkları yapılarak, denetim ve koordinasyon mekanizmaları uygulamaya konulacaktır.

Barınma sorununa sağlıklı bir çözüm getirilmesi amacıyla alt yapısı hazır arsa üretiminin ve konut finansman sistemlerinin geliştirilmesine devam edilecektir.

Toplu Konut İdaresi, ana görevi olan kredi verme ve arsa üretme konularına ağırlık verecektir.

Konut ve şehirleşme ile ilgili bilgi sisteminin kurulması çalışmalarına başlanacak, mevcut münferit çalışmalar bu sistem içinde değerlendirilecektir.

Kentleşme ve sorunları ile ilgili olarak yerel yönetimler esas sorumlu olmakla birlikte, merkezi yönetimde gerekli kurumsal, hukuki alt yapının hazırlanması, denetim ve koordinasyon mekanizmalarının kurulması yönünde düzenlemelerin yapılması amacıyla çalışmalar başlatılacaktır.

İmar ve yapı kuralları ile planlama sistemi; kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, denetim, afete karşı hazırlık, dayanıklılık gibi konular açısından yeniden gözden geçirilecektir.

Konut arz ve talebine yeterli kaynak sağlamak üzere sermaye piyasası araçlarının geliştirilmesi için çalışmalar hızlandırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kat Mülkiyeti Kanunu, site yönetimini de içine alacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ

A. KENTSEL ALT YAPI (İÇME SUYU, KANALİZASYON VE ARITMA SİSTEMLERİ)

a) Mevcut Durum

2001 yılı istatistiklerine göre kentlerimizde yaşayan toplam nüfusun içme suyuna erişme oranı yüzde 93'e, kanalizasyon sistemine bağlanma oranı yüzde 76'ya ve atık su arıtma tesislerinden faydalanma oranı yüzde 42'ye ulaşmıştır.

Kentlerde temiz, kullanılabilir ve sürekli içme suyu temini önemini korumaktadır. Su havzaları ve içme suyu kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması ve kullanımının planlanması gereği devam etmektedir.

Yeni su kaynaklarının kullanıma açılmasına, kent içi su dağıtım şebekelerinin, atık su toplama sistemlerinin ve atık su bertaraf tesislerinin yapılmasına, mevcut alt yapıların bakım, onarım ve yenileme çalışmalarına devam edilmektedir. Ancak, kentsel alt yapı yatırımları kaynak yetersizliği nedeniyle planlanan sürede tamamlanamamaktadır.

Belediyelerin içme suyu, kanalizasyon ve arıtma sistemleri gibi alt yapı tesislerinin yapımında ve işletilmesinde nitelikli eleman ihtiyacı devam etmektedir.

Kentsel alt yapı hizmetlerinin yürütülmesinde verimliliğin artırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla bu hizmetlerin özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Belediyelerin alt yapı projeleri için temin edilecek dış kredilerin rasyonel kullanımı, kredi geri ödemelerinin garanti altına alınması ile proje maliyetlerinin ülke şartlarına uyumlu hale getirilmesi ve seçilecek teknolojilere özen gösterilmesi önemini korumaktadır.

2004 Yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Mersin kentine 142,5 Hm³/yıl içme suyu sağlayacak Berdan İçmesuyu Projesi tamamlanmıştır. İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında 33 içme suyu ve 34 kanalizasyon tesisi tamamlanması programlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Temiz, sağlıklı ve sürekli içme suyu alan, atık su toplama ve bertaraf sistemlerinden yararlanan nüfus oranının artırılması çalışmaları sürdürülecektir.

Artırılmış atık suların, alternatif su kaynağı olarak tarım ve sanayide kullanımı desteklenerek su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.

İçme suyu ve atık su tarifeleri, işletme-bakım-onarım giderleri de göz önüne alınarak modern işletmecilik esaslarına göre düzenlenecek, şebeke su kayıplarını azaltabilmek için gerekli olan yenileme çalışmalarına devam edilecek ve su israfını engelleyecek önlemler alınacaktır.

Kentsel alt yapı yatırımlarında finansman açığını karşılayabilmek için kamu özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi suretiyle alternatif finansman kaynakları yaratılması sağlanacaktır.

2005 yılında, İller Bankası Genel Müdürlüğüne 26 içme suyu ve 85 kanalizasyon projesinin tamamlanması hedeflenmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Su kaynaklarının geliştirilmesi, kullanılması ve korunması ile ilgili hukuki düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

Su ve atık su standartlarının AB standartlarına uyumlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.

B. KATI ATIK YÖNETİMİ

a) Mevcut Durum

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfus artışı ve hızlı kentleşme katı atık miktarının giderek artmasına yol açmaktadır.

Ulusal düzeyde katı atık yönetimine yeterli önem verilememiş ve bu konuda etkin bir politika oluşturulamamıştır. Ülke koşullarını gözeten, teknik ve mali açıdan

uygulanabilir standartlar geliştirilememiştir. Bu durum, belediyelerin pahalı ve yanlış teknoloji seçimlerine neden olabilmektedir.

Katı atık miktar ve niteliğine ilişkin verilerin eksik ve hatalı oluşu, katı atıkların yönetiminde, özellikle de geri kazanım ve bertaraf konularında sorunlara yol açmaktadır.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için çöp üreticisi konumundaki hane halklarının bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Yerel Yönetim Reformu kapsamında kabul edilen 10 Temmuz 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, büyük şehirlerde katı atıklar konusunu da yeniden düzenlemiştir. Kanunla büyük şehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynaktan toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek görevleri büyükşehir belediyesine verilmektedir. Büyükşehir katı atık yönetim plânına uygun olarak, katı atıkları toplamak ve aktarma istasyonuna taşımak görevi ise ilçe ve alt kademe belediyelerine verilmiştir.

Katı atık yönetimi hizmetlerinin finansmanı için oluşturulan Çevre Temizlik Vergisinin etkili toplanabilmesi amacıyla 2 Ocak 2004 tarih ve 5035 sayılı Kanunla söz konusu vergi, su faturalarına dahil edilmiştir.

İller Bankası Genel Müdürlüğüne Belediyeler İçin Katı Atık Yönetimi Ana Planı ve Uygulama Programı çalışması başlatılmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığınca katı atıkların düzenli depolanmasına yönelik bölgesel standart tasarım projelerinin oluşturulması amacıyla Katı Atık Ana Planı projesine başlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Evsel nitelikli katı atıklar için yatırım ve işletme maliyetleri düşük ve ülke şartlarına uygun katı atık bertaraf teknolojisi olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi amacıyla çöp üreticisi konumundaki hane halkı bilgilendirilecek ve özendirilecek, evsel nitelikli katı atıklar içinde tekrar kullanım değeri olan maddelerin kaynağında ayrıştırma yöntemi ile ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Ülkemizde katı atık yönetimi konusundaki mevcut mevzuatın gözden geçirilerek anlaşılır, uygulanabilir, denetim ve yaptırım gücüne sahip bir yapıya kavuşturulabilmesi yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün katı atık konusunda verdiği hizmete ilişkin mali destek artırılabilecektir.

Tıbbî atıkların evsel atıklarla karıştırılmadan usulüne uygun toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi konusundaki uygulamalar etkinleştirilecektir.

Tehlikeli atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesi konusunda uygulamalar etkin hale getirilecektir.

Yurt dışından hangi amaçla olursa olsun, her türlü atığın yurt içine girişi engellenecektir.

4. KENT İÇİ ULAŞIM

a) Mevcut Durum

Nüfusunun yüzde 65'i kentlerde yaşayan ülkemizde kent içi ulaşımda yaşanan sorunlar artarak devam etmektedir.

Kent içi arazi kullanım planları ile ulaşım planlarının bütüncül bir biçimde hazırlanamaması; kentlerin planlanan ulaşım sistemlerinden bağımsız şekilde gelişmesine ve toplu taşıma ile ilgili yatırım ve hizmetlerin etkinliğinin azalması sonucunda özel araç bağımlılığının artmasına sebep olmaktadır.

Kent içi ulaşım ile ilgili görev, yetki ve sorumluluğu düzenleyen mevzuattaki belirsizlikler ile ulusal standart ve politikaların geliştirilememiş olması, kent içi ulaşım projelerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi aşamalarında sorun ve anlaşmazlıklara yol açmaya devam etmektedir. Özellikle yüksek maliyetli raylı sistem projelerinin denetiminde hukuki ve kurumsal alt yapının yetersiz oluşu, belediyeler tarafından geri dönüşü olmayan yüksek maliyetli projelerin gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, raylı sistem projelerinin yapımında öncelik, nüfusu bir milyondan fazla olan kentlere ve yolculuk talepleri yüksek olan ulaşım koridorlarına verilmiştir. Bununla beraber belediyelerin mali yükümlülüğü en az şekilde üstlenerek, dış kredi kullanma yolu ile raylı sistem yapım talepleri artarak devam etmektedir.

Bugüne kadar gerçekleştirilen raylı sistem projelerinde yeterli teknik bilgi birikimi elde edilmiş olmasına karşın, dış finansmana olan bağımlılık nedeniyle projelerin ithalata dayalı olarak yürütülmesine devam edilmekte, yerli sanayi gerekli ölçüde kullanılamamaktadır.

Kent içi ulaşımda güvenlik konusunda yaygın ve etkili bir programın uygulanmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kent içi ulaşımda erişilebilirliği yüksek, güvenilir ve tüm gelir gruplarını kapsayan kaliteli ve etkin hizmet sunumu temel amaçtır.

Kent içi ulaşımda merkezi ve yerel seviyede görev, yetki, sorumluluk ve örgütlenme ile ilgili belirsizlikler giderilecektir.

Kent içi trafik yoğunluğunun azaltılmasına yönelik olarak yüksek maliyetli projelerden kaçınılacak, trafik ve talep yönetimi uygulamalarına ağırlık verilmesi sağlanacaktır. Toplu taşıma hizmetleriyle ilgili sorunlar öncelikli olarak otobüs işletmeciliğinin iyileştirilmesi yoluyla giderilmeye çalışılacak, raylı sistem projeleri sadece

otobüs taşımacılığının yetersiz kalabileceği kent nüfusunun yüksek olduğu illerde gündeme getirilecektir.

Kent içi ulaşım projeleri, kentin toplu taşıma sistemleriyle uyumlu olarak gelişmesini mümkün kılacak şekilde tasarlanacaktır.

Yüksek maliyetli raylı sistem projeleri, nüfusu bir milyondan fazla olan kentlerde, otobüs veya ara toplu taşıma araçlarıyla karşılanamayacak büyüklükteki yolculuk talebine sahip koridorlarda yapılacaktır. Projelerin finansmanı azami ölçüde belediye öz kaynaklarından sağlanacak, dış finansman kaynaklarından sadece yüksek teknoloji ağırlıklı işlerin yapımında faydalanılacaktır.

Kent içi raylı sistemlerin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, işletilmesi ve finansmanının sağlanması konularında görev ve yetki tanımlamaları belirsizlikleri giderecek şekilde düzenlenecektir.

Özel toplu taşıma ve servis araçlarının denetim eksikliği giderilecek, ara toplu taşıma türlerinin otobüs ve raylı sistemleri besleyici hatlar üzerinde entegre bir biçimde kullanımı sağlanacaktır.

Kent içi ulaşım hizmetlerine toplumun gelir düzeyi düşük kesimlerinin, bedensel engelli ve yaşlıların erişimini kolaylaştırıcı tedbirler alınacaktır.

Kent içi ulaşımında deniz taşımacılığından azami ölçüde yararlanılabilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Kaldırımların araç işgalinden kurtarılması, yaya geçitleri, trafiğe kapalı yaya bölgeleri ve bisiklet yolları gibi önlemlerle kent içi ulaşımında yaya ve bisiklet yolculuklarının oranı artırılmaya çalışılacaktır.

Kent içi ulaşımında güvenliği sağlamak amacıyla eğitim programları geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kent içi ulaşım ile ilgili merkezi ve yerel düzeyde görev, yetki, sorumluluk ve örgütlenmeye ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kentlerin yerleşim özellikleri ve nüfus büyüklüklerine göre kapsam ve yöntemleri açısından farklılaşan ulaşım planlarının hazırlanabilmesi için gerekli yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

Kent içi raylı sistemlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, işletilmesi ve finansmanının sağlanması konularında yetki ve sorumlulukları, teknik ölçüt ve standartları belirleyen yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Özel toplu taşımacılık ve servis araçlarının denetim eksikliğini giderici yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

TCDD'ye ait banliyö hatlarının yerel yönetimler tarafından işletilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Otopark Yönetmeliği, yol boyu park yerleri ve toplu park yerleri de dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

a) Mevcut Durum

İnşaat sektörünün 2002 yılında GSMH içindeki payı yüzde 4,2 iken, bu oran 2003 yılında yüzde 3,6 olarak gerçekleşmiştir. Sektör 2002 ve 2003 yıllarında sırasıyla yüzde 4,9 ve yüzde 9,0 oranında küçülmüştür.

TABLO: VI. 35 - İnşaat Sektörünün GSMH İçindeki Payı ve Büyüme Hızı

Yıl	2001					2002					2003				
	I	II	III	IV	Topl.	I	II	III	IV	Topl.	I	II	III	IV	Topl.
GSMH Payı(%)	5,8	5,7	5,0	5,0	5,2	3,7	4,3	4,2	4,5	4,2	3,0	3,6	3,3	4,2	3,6
Büyüme Hızı(%)	-4,8	-5,3	-7,8	-3,3	-5,5	-11,8	-9,6	-3,3	2,7	-4,9	-13,8	-12,7	-12,3	1,3	-9,0

İnşaat sektörü kriz sonrası ortaya çıkan ekonomik durgunluk döneminden 2003 yılının ilk dokuz ayında önemli ölçüde etkilenmiştir. 2003 yılının son çeyreğinde sektördeki küçülme tersine dönmüş ve 2004 yılının ilk çeyreğinde büyüme hızı, sektörün değişime geç cevap vermesi nedeniyle, aynı dönemde GSMH yüzde 12,4 büyümesine rağmen yüzde 2,9 olmuştur.

Kamu sektöründe kaynak yetersizliği nedeniyle inşaat yatırımlarındaki kısıtlılık hali halen büyük ölçüde devam etmektedir. Bu durum, inşaat sektörünün gereken hızda büyümesini engellemektedir. Bununla beraber, tamamlama ve yeni edinme amaçlı konut ve işyeri kredilerinde 2004 yılının başından itibaren uygulanmasına başlanılan vade uzatımı ve enflasyona paralel olarak düşen faiz oranları nedeniyle özellikle konut talebinde artan oranda bir büyüme görülmektedir. 2003 yılında bir önceki yıla göre yapı inşaa izni verilen inşaat alanı büyüklüğünde yüzde 6 oranında artış olmuştur. Aynı yıl yapı kullanma izni verilen inşaat alanı büyüklüğünde ise yüzde 6,8 bir azalma olmuştur. Bu oranlar 2004 yılının ilk altı ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 53 ve yüzde 3 oranında artmıştır.

Sektörde mal ve hizmet ihracının artırılması yönünde yapılan koordinasyon ve mevzuat düzenlemeleri sonucu yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde 2003 yılında 3,4 milyar dolar olan taahhüt tutarının 2004 yılı sonuna kadar yaklaşık 5 milyar dolar olması beklenmektedir. Taahhüt miktarının artırılmasında banka teminat mektubu alınmasındaki güçlük önemli bir engel oluşturmaktadır.

Yurtdışındaki rekabet güçlerini artırmaları amacıyla, halen ihracatçı firmalarının yararlandıkları Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kaynaklı bazı teşviklerden 21 Mayıs 2004 tarihinde yayımlanan 2004/5 sayılı Teknik Müşavirlik Firmalarının Yurtdışındaki Faaliyetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğle teknik müşavirlik firmalarının da yararlandırılmaları sağlanmıştır.

Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının yurtdışındaki faaliyetlerine ilişkin olarak elde ettikleri gelirler, kurumlar vergisinden sürekli istisna tutulan kazançlar arasında alınmıştır. Ayrıca, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışındaki projelerinde Türk işçisi çalışmalarının teşvik edilmesi yönünde gerekli sosyal güvenliğin sağlanmasına ilişkin kanuni düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sektörde, uluslararası standartlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması, yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin yurtdışındaki kalite etkinliğinin ve dünya pazarlarındaki payının artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda, sektörün rekabet gücünün ve verimliliğinin artırılması ve hizmet üretiminde yönetim kalitesinin uluslararası standartlara uygun duruma getirilmesi yönündeki çalışmalara ağırlık verilmeye devam edilecektir.

4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun yapı sahibini yapım hatalarına karşı maddi güvenceye alacak unsurları içermemektedir. Kanunda mevcut olan bu eksikliği gidermek ve işler bir sigorta modelinin kanun içinde yer almasını sağlamak üzere gerekli çalışmalar tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

İmar ve Şehirleşme Kanun taslağı hazırlık çalışmalarına devam edilecektir.

Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile ilgili çalışmalar yıl içinde tamamlanacaktır.

6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

Ülke düzeyinde yapılması gereken 500 bin km²'lik alanın 2004 yılı itibarıyla yüzde 98'inin 1/5000 ölçekli harita yapımı tamamlanmıştır. Genellikle meskun alan alt yapı hizmetlerinde kullanılan 1/1000 ölçekli harita yapımında önemli bir darboğaz bulunmamaktadır. Mevcut ve yeni oluşan meskun alan alt yapı ihtiyacına yönelik yeni ve revize harita talepleri ise sayısal harita yapımı yöntemiyle yıllık yatırım ödenek tahsisleri içerisinde karşılanmaya çalışılmaktadır.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde otomasyona geçme çalışmaları, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmesinin mali imkanları çerçevesinde başlatılmış olan TAKBİS projesi kapsamında sürdürülmektedir. Pilot bölge seçilen Ankara'da envanter tespitine ilişkin analiz ve tasarım çalışmaları tamamlanmış, Çankaya (Ankara) Birinci Tapu Sicil Müdürlüğü sorumluluk alanına giren ve 8.500 parselden oluşan 154 kadastro paftası ve bununla bağlantılı olan 52.000 taşınmaz mal ve 132.000 malik bilgisi, TAKBİS veri modeline uygun olarak sayısallaştırılmış, kontrolleri yapılarak sisteme entegre edilmeye hazır hale getirilmiştir. TAKBİS projesinde görev alacak olan yönetici ve uzmanlara proje ve sistem yönetimi, coğrafi bilgi sistemi ve yazılım geliştirme eğitimleri verilmiştir. Uygulama yazılımları devam etmektedir. Otomasyona geçme çalışmalarına ülke düzeyindeki 1003 Tapu Sicil Müdürlüğü'nün 775'inde devam edilmektedir.

Ülke düzeyinde yapılması gereken ilk tesis kadastro, bugüne kadar tescil dışı olan alanların ekonomik değer kazanması nedeniyle yeniden yapılan envanter çalışmaları sonucunda 540.000 km² olarak belirlenmiştir. 2004 yılı sonu itibarıyla birim bazında Türkiye kadastro % 70'i oranında tamamlanmış olmakla birlikte önceden yapılan kadastro paftalarından önemli bir bölümünün güncelliğini yitirmiş olması, kadastro yapımında önemli bir yeri olan bilirkişi heyetinin zamanında oluşturulamaması ve yeterli gündelik ödenememesi nedeni ile özellik arz eden bazı bölgelerde çalışacak eleman temininde karşılaşılan güçlükler, teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamama gibi faktörler kadastro yapımını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadastro yapımında kullanılmak üzere Dünya Bankasından sağlanan kredi ile 2005 yılından itibaren önemli gelişmenin sağlanması beklenmektedir.

Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) teknolojisi ülkemizde kamu kesimi ve özel kesimde değişik amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, bu çalışmalar birbirinden bağımsız yürütülmekte olduğundan kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemine e-Dönüşüm Türkiye Projesinde Kısa Dönem Eylem Planı olarak yer verilmiştir.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde uzaktan algılama yönteminden yararlanma çalışmaları, kamu kesimi ve özel kesimde giderek artmaktadır. 1997 yılında gerçekleştirilen modernizasyon projesi kapsamında Harita Genel Komutanlığının ve bazı üniversitelerin yer kontrol istasyonları kurma çalışmaları sonucunda istenen zaman ve formda uzaktan algılama yöntemiyle birçok alanda güncel ve güvenilir veriler elde edilmeye başlanmıştır.

2005 yılında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne ; 12.000 km² alanda 1/5000 ölçekli standart topografik kadastral harita yapımı, 21.000 km²'lik alanın kadastro, 75 km²'lik alanın kadastro paftasının yenilenmesi, 350.000 adet değişiklik işlemi, 1000 parsel afet kadastro ve 60.000 parsel imar affı ile 30.000 hektar mera aplikasyonu işleminin yapılması hedeflenmektedir.

Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemini (TUCBS) oluşturma çalışmaları ile harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde, uzaktan algılama yönteminden yararlanma faaliyetleri devam etmektedir.

3402 sayılı Kadastro Kanununda yetersizliklerin giderilmesi, güncelliğini yitirmiş kadastro paftalarının yenilenmesi ve tespit dışı kalmış hazine arazilerinin yüzölçümü ve sınırlarının kadastro paftalarına işlenmesine imkan verecek olan yasa tasarısı yeniden hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiştir.

Lisanslı Harita Kadastro Mühendislik Büroları Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gayrimenkule dayalı vergi, resim, harç gelirlerinin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesi, yargı organlarınca talep edilecek toprağa dayalı bilgilerin zamanında karşılanabilmesi, belediyelerde oluşturulmaya çalışılan kent bilgi sistemlerinin etkin bir şekilde kurulabilmesi, arazi toplulaştırılması ve hazine arsa ve arazilerinin tam olarak tesbit edilmesi gibi önem arz eden kamu hizmetlerinin zamanında ve nitelikli biçimde

sunulabilmesi amacıyla pilot uygulama aşamasında olan tapu ve kadastro bilgi sistemi (TAKBİS) ülke düzeyinde yaygınlaştırılacaktır.

7. KIRSAL ALTYAPI

a) Mevcut Durum

Kırsal alt yapının oluşturulması kapsamında; toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal alt yapının yaygınlaştırılması, kaynakların yönetimi ve etkin kullanımına dair çalışmaların yapılması önemini korumaktadır.

2004 yılı sonu itibarıyla toplam kamu sulamalarının 3,97 milyon hektara ulaşması ve halk sulamaları ile birlikte, ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar alanın 4,97 milyon hektarının sulanabilir hale gelmesi beklenmektedir.

Kamu eliyle gerçekleştirilen bazı hizmetlere sulama tesislerinden faydalananların katılımının sağlanması amacıyla, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nce inşa edilen sulama şebekelerinin 2003 yılı sonu itibarıyla 1.826 bin hektarının işletme-bakım sorumluluğu çeşitli kuruluşlara devredilmiş olup, 2004 yılında ilave 26 bin hektar alanda sulamanın devri beklenmektedir. Bu örgütlere destek olmak üzere geliştirilen ve 2004 yılında tamamlanan, Dünya Bankası finansman destekli proje kapsamında 390 adet su kullanıcı örgütünün 280 adedi projeden yararlanmıştıdır.

GAP kapsamında; Fırat havzasında inşaatı devam eden Aşağı Fırat I. Merhale Sulamaları projesiyle Şanlıurfa-Harran Ovasının 124 bin hektarı sulamaya açılmış olup, 2004 yılı sonuna kadar ilave 6000 hektarlık alanda yatırımın tamamlanması beklenmektedir. Hükümetler arası ikili işbirliği ile kredili olarak yürütülen 18.322 hektarlık Yaylak Sulamasında 7.950 hektar, 8.669 hektarlık Bozova I. Kısım Sulamasında 4.840 hektar ilave alanda sulama şebekesi tamamlanacaktır. Bunun yanı sıra; Dicle havzasında yürütülen Kralkızı-Dicle I. Merhale projesi ile 1.935 hektar, Batman II. Merhale projesinde ise ilk defa 1.075 hektarlık şebekenin 2004 yılında tamamlanarak sulamaya açılması beklenmektedir. Bu çerçevede, 2004 yılı sonu itibarıyla 130 bin hektarı Aşağı Fırat I. Merhale Sulamalarından olmak üzere GAP ve kapsamındaki münferit projelerle toplam sulamaya açılacak alan 254 bin hektara ulaşacaktır.

Sulamanın yanı sıra verim artışı sağlamaya yönelik arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinde, 2004 yılı sonu itibarıyla 344 bin hektarı toplulaştırmalı olmak üzere toplam 1.050 bin hektar alanda hizmetin gerçekleşmesi beklenmektedir.

Toprak ve su kaynaklarının tahsis, kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır.

Sulama sektörü yatırım politikalarının oluşturulmasında, yatırımdan faydalanacakların katılımlarının yeterince sağlanamaması, yatırımların kamu imkanlarıyla yürütülmesine ve tamamlanan tesislerin kullanıcılar tarafından benimsenmemesine ve etkin kullanılmamasına neden olmaktadır.

Tarımsal alt yapı hizmetlerinde, Devlet Su İşleri yatırımlarının geri ödenmesinde izlenen yöntemin aksaklıkları ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü yatırımlarında geri ödeme uygulamasının olmaması, kaynakların rasyonel kullanımına olumsuz etki yapmaktadır.

Rasyonalizasyon çalışmalarına rağmen Yatırım Programında yer alan proje paketinin büyüklüğü nedeniyle mevcut yatırım imkanları ile projelerden beklenen fayda sağlanamamakta ve ülkenin tarımsal alt yapı ihtiyacı istenen düzeyde karşılanamamaktadır.

Toprak potansiyelinin tespitine yönelik olarak, ön inceleme düzeyinde yapılmış bulunan toprak etütlerinin detaylandırılması ve bunlara dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanması önemini korumaktadır.

Arazi kullanım planlarının bulunmayışı, tarım alanlarının tarım dışı kullanımındaki artış, mevcut arazilerin miras ve satış yoluyla bölünmesi, fiilen tarım yapılan alanların ve elde edilen verimin azalmasına neden olmakta ve mevcut haliyle yasal düzenleme gerektiren arazi toplulaştırma hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

Sulama ve arazi toplulaştırma yatırımları ile tarla içi geliştirme hizmetlerinin ilgili kuruluşlar tarafından özellikle GAP kapsamında eş güdümlü yürütülmesi önem arz etmektedir.

TABLO: VI. 36 - Toprak ve Su Kaynakları Faaliyetlerinde Gelişmeler

(Hektar)

Faaliyet Kolu	2003 Gerçekleşme	2004 Gerçekleşme Tahmini	2005 Program
Sulama	28 585	73 555	65 600
Tarla İçi Geliştirme	23 500	21 000	27 300
Toprak Muhafaza	1 500	2 300	4 900
Taşkın Koruma	21 780	15 390	12 000

Kırsal alanda; AB'nin tarım ve kırsal kalkınma politikalarına uyum sağlanması, ulusal kalkınma planları ile uyumlu kırsal kalkınma projelerinin hayata geçirilmesi, kırsal kalkınmaya yönelik tüm projelerin yürütülmesinde ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanması, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve yararlanıcıların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımının sağlanması ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ilkeleri çerçevesinde çalışmalar sürdürülmektedir. Ancak, kırsal alana ilişkin bir finansman sisteminin oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır.

Kırsal alanda bulunan yerleşim yerlerinin tamamı ulaşım ağına bağlanmış, yüzde 99'una elektrik ve köy muhtarlıklarının tamamına telefon hizmeti götürülmüştür. Kırsal yerleşimlerin yüzde 90'ına sağlıklı ve yeterli, yüzde 8'ine sağlıklı ancak yetersiz içme suyu sağlanmasına karşılık, yüzde 2'sinde sağlıklı içme suyu bulunmamaktadır. Sağlıklı içme suyu bulunan kırsal yerleşmelerin yüzde 78'inde şebekeli dağıtım sistemi kurulmuştur.

Kırsal yerleşim yerlerine götürülen şebekeli içme suyu sisteminin yaygınlaştırılması nedeniyle bu yerleşim birimlerinde atık su toplama ve bertaraf sistemlerinin geliştirilmesi ihtiyacı artmıştır. Bugüne kadar 6.005 köyde kanalizasyon tesisi yapılmıştır.

Enerji ve sulama amaçlı baraj yapımlarındaki kamulaştırma nedeniyle, yerlerinden olan çok sayıda ailenin zamanında iskan edilememesi önemli sosyal ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır.

36.527'si köy ve 42.098'i bağlı birim olmak üzere kırsal alanlarda toplam 78.625 yerleşim birimi bulunmaktadır. Kırsal alandaki yerleşim çok parçalı ve dağınıktır. Bu durum, fiziki ve sosyal alt yapı hizmetlerinin götürülmesinde sıkıntıya sebep olmaktadır. Bu nedenle merkezi nitelikteki kırsal yerleşmelerin işlevsel hale getirilerek hizmetlerin götürülmesini sağlamak ve büyük kentlere olan göçü yönlendirip istihdam olanakları oluşturmak amacıyla başlatılan çalışmaların geliştirilerek sürdürülmesi gerekmektedir.

Köylere yönelik hizmetler büyük ölçüde merkezi idare birimleri veya il özel idarelerince yerine getirilmektedir.

Köylerde yeni yerleşim yeri belirleme, imar planı yapımı ve kredili konut yapımı talebi giderek artmakta olduğundan bu hususlara ilişkin yeni strateji ve tedbirlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kırsal alanda yaygınlaşarak işlevlerini sürdüren kırsal kalkınma amaçlı kooperatif ve birliklerin geliştirilmesi ve girişimciliğin desteklenmesi önemini korumaktadır. Bu amaçla 2004 yılında kırsal kesimde faaliyet gösteren 111 kooperatife teknik ve mali destek sağlanması programlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik tarımsal altyapının katılımcı bir yaklaşımla geliştirilmesi temel amaçtır.

2005 Yılı Yatırım Programında yılı içinde tamamlanacak, kredili yürütülecek ve belirli aşamaya gelmiş projelere öncelik verilecektir.

GAP kapsamında yürütülen sulama, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri eş güdümlü şekilde yürütülecektir. Bu çerçevede sulama yatırımı ileri aşamada bulunan Şanlıurfa-Harran Ovası ile Yaylak ve Bozova Projelerinde arazi toplulaştırma faaliyeti ve bunu takiben tarla içi geliştirme hizmetlerine ağırlık verilecektir. Diğer yandan, Kralkızı-Dicle Projesinin hayata geçirilmesiyle birlikte, Dicle havzasında arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine önem verilecektir. 2005 yılında, GAP kapsamında yürütülen projeler ile toplulaştırma ve kamulaştırma hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde aksaklık yaşanmaması halinde, toplam 15,4 bin hektarlık alanda ilave sulama yatırımının gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

2005 yılında ülke genelinde; 12.000 hektarlık taşkın koruma, 4.900 hektarlık toprak muhafaza, 15.800 hektarı arazi toplulaştırmalı olmak üzere 27.300 hektarlık tarla içi geliştirme ve 65.600 hektarlık yeni sulama şebekesinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Böylece, 8,5 milyon hektar toplam alanın yüzde 59'unu teşkil eden 5 milyon hektar alan sulanabilir olacaktır.

Su havzalarında ve kıyı alanlarındaki kırsal yerleşmelerde kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.

Göçer aileler ile yerleri kamulaştırılan ailelerin iskanının sağlanmasına devam edilecektir.

Toplu iskanda; arazi temininin zor ve konutların ihale edilerek yapılmasının maliyetinin yüksek olması nedeniyle, isteyen hak sahipleriyle işbirliği yapılarak kredi usulü ile hizmetin daha etkin olarak gerçekleştirilmesi çalışmalarına başlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Su kaynaklarının sektörel ve sektörler arası planlanması, korunması ve özellikle yerüstü sularının tahsisi konularında ülkemiz koşullarına uygun, çerçeveye nitelikli bir yasa taslağı hazırlanacaktır.

Mevcut alt yapının etkin kullanımı ve yeni tarımsal alt yapı yatırımlarının ülke ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi amacıyla sulama amaçlı çiftçi organizasyonlarının oluşturulmasına yönelik olarak hazırlanan yasa tasarısı taslağı sonuçlandırılacaktır.

Köy Kanunu günün şartlarına uygun hale getirilerek köyler idari ve mali açıdan güçlendirilecektir.

XII. ÇEVRE

a) Mevcut Durum

Çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki belirsizlikler giderilememiştir. Çevre koruma amaçlı bazı münferit projelere rağmen hızlı nüfus artışı ve sanayileşme süreci doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerinde önemli bir baskı unsuru olmaya devam etmekte, kalkınmanın çevreyi gözetecek şekilde gerçekleştirilmesi sağlanamamaktadır.

2002 yılında Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinin bir çıktısı olan Uygulama Planında sürdürülebilir kalkınma için ulusal politika ve stratejilerin formülasyonu ve geliştirilmesinde 2005 yılına kadar somut adımların atılması ve bu politikalara en üst düzeyde odaklanılabilesinin sağlanması beklenmektedir. Bu çerçevede ekonomik, çevresel ve toplumsal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılmasını, ülkemiz özelliklerine uygun ve dinamik bir sürdürülebilir kalkınma göstergeler seti oluşturulmasını, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının ilgili bütün tarafların etkin katılımını sağlayacak bir sistem bütünlüğü içinde bütün plan, program ve stratejilere entegre edilmesini sağlamak amacıyla Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur.

Ülkemizde çevre koruma kavramının sürdürülebilir kalkınma olarak algılanmasıyla birlikte, çevre başlığı altında çok sayıda veri tabanı, eylem planı, proje ve doküman hazırlanmış ve çeşitli kurul, komite ve çalışma grubu gibi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu faaliyetlerin birbirleri ile bağlantılarının kurulması, çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda bütüncül bir bakışın ülke çapında yerleşebilmesi için etkin bir koordinasyon ve izleme mekanizmasının oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve ekonomik değere dönüştürülmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu amaçla, referans merkezi niteliğinde araştırma kurumlarının oluşturulması ihtiyacı duyulmaktadır.

Doğal bitki gen kaynağı ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği için biyoteknoloji ürünlerinin kullanımı ve dolaşımı konusunda standartların oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çölleşme ile Mücadele Ulusal Eylem Planı Taslağı hazırlanmış olup bu çalışmanın kısa zamanda tamamlanması hedeflenmektedir.

Sera gazı salınımlarını belli bir miktarda tutmak ya da belirlenen bir yıla kadar istenen oranda azaltmak amacıyla oluşturulan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) kapsamında ülkemiz özellikle enerji ilişkili CO₂ ve diğer sera gazlarında önemli oranda indirim yükümlülükleri getiren EK-I ülkeleri listesinde yer almaktadır. Sözleşmenin TBMM tarafından onaylanmasıyla ülkemiz 24 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla İDÇS'ye taraf olmuştur.

AB mevzuatının üstlenilmesi kapsamında Atık Yağların Kontrolü, Benzin ve Motorin Kalitesi, Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü ve Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolüne ilişkin dört yönetmelik çıkarılmıştır.

Çevre veri tabanı oluşturulması amacıyla çevresel veri arzı ve talebine ilişkin envanter çalışmalarının yapılması, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Deniz, su ve hava kirliliği izleme, ölçme, değerlendirme sisteminin alt yapısının geliştirilerek bu konularda başta yerel yönetimler olmak üzere yetki ve sorumluluk paylaşımının açıklığa kavuşturulması ve uygulamaların etkinleştirilmesi yönünde yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İnsan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak esastır.

Çevre konusundaki mevcut kurumsal yapılanmanın ülkenin ihtiyaçları ve öncelikleri de gözetilerek yerel yönetimlere ve uygulayıcı kurumlara ağırlık verecek şekilde yeniden düzenlenmesi yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Çevre ile ilgili mevzuat AB müktesebatı da göz önüne alınarak çelişki ve mükerrerliklerin giderildiği bir yapıya kavuşturulacaktır.

Çevre ile ilgili ölçme, izleme ve değerlendirme çalışmaları geliştirilerek daha sistematik bir yapıya kavuşturulacaktır.

Çevreye ilişkin farklı kurum ve kuruluşlar tarafından toplanan verilerin, uluslar arası standartlara uygun, güvenilir ve ilgili tarafların erişmesine imkan verecek şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Eko-turizm, genetik olarak değiştirilmiş organizmalar ve biyoteknoloji ürünlerinin doğal kaynaklar üzerinde oluşturabileceği baskıları belirlemeye ve gidermeye yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Üretim ve tüketim kalıplarında çevreye duyarlılığın artırılması, ISO çevre yönetim sistemi araçlarının kullanımının etkinleştirilmesi, temiz üretim teknolojilerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Biyolojik çeşitliliğin ve gen kaynaklarının ekonomik bir değer olarak kullanılması yönündeki çalışmalar desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilir kullanımı, genetik yapısının değiştirilmesi, türlerin toplanması ve uluslar arası dolaşımı ile ilgili mevzuat geliştirilecektir.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI

a) Mevcut Durum

Kamu yönetiminde etkinliğin, saydamlığın ve hesap verebilirliğin sağlanması, kamu hizmetlerinin etkili, verimli ve katılımcı bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla başlatılan Kamu Yönetimi Reformu çerçevesinde ilk olarak, kamu yönetiminin temel ilkeleri, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki görev ve yetki dağılımı, kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmasına ilişkin usul ve esaslar ile kamu yönetiminde denetime ilişkin genel çerçeveyi çizmek üzere 15 Temmuz 2004 tarih ve 5227 sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun TBMM'de kabul edilmiştir. Ancak, söz konusu Kanunun 22 maddesi Cumhurbaşkanınca, yeniden görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilmiştir.

Ağır bir vesayet altında olan, yeterli mali kaynağa ve insan kaynaklarına sahip bulunmayan yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması amacıyla başlatılan Yerel Yönetimler Reformu kapsamında Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu hazırlanmıştır. 10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bununla birlikte, TBMM tarafından kabul edilen 5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5215 sayılı Belediye Kanunu Cumhurbaşkanınca yeniden görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilmiştir.

Yolsuzluklarla etkin mücadele çerçevesinde 14 Ocak 2004 tarih ve 5065 sayılı Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, 5191 sayılı Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun kabul edilmiştir.

25 Mayıs 2004 tarih ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken uyacakları etik kuralları belirlemek, bu kuralların ihlal edildiği iddiasıyla yapılan

başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yapmak gibi görevlerle donatılmış olan Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur.

22 Ocak 2004 tarih ve 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Kanun ile, dernek ve vakıfların kamu kurum ve kuruluşlarının ismini alması, bu kurum ve kuruluşların hizmet binaları içinde faaliyet göstermesi, kurum ve kuruluşların sundukları hizmetlerle ilgili olarak gerçek ve tüzel kişilerden ücret, bağış, katkı payı ve benzeri isimler altında karşılık alması, kamu hizmetlerinde kullanılan araç, gereç, evrak ve benzeri malzemenin dernek ve vakıflardan istenmesi, kamu görevlilerinin görev unvanlarını kullanarak dernek ve vakıf organlarında yer alması, dernek ve vakıfların organlarında yer alan kamu görevlilerinin bu görevleri nedeniyle ücret, huzur hakkı veya başka bir ad altında karşılık alması, kamu kurum ve kuruluşlarının bütçelerinden dernek ve vakıflara ödenek, yardım veya herhangi bir kaynak aktarılması yasaklanmaktadır.

Kamu personel rejiminin yeniden düzenlenmesi amacıyla başlatılan Devlet Personel Reformu çalışmaları Kamu Yönetimi Reformu kapsamındaki diğer çalışmalarla uyumlu olarak yürütülmektedir. Bu kapsamda bir Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Yurttaş odaklı bir yönetim anlayışının benimsenmesi konusu önemini muhafaza etmektedir. Kamu kurumlarında uzun bekleme süreleri, kamu kuruluşları arasında yetki karmaşası, idari usul ve işlemlerin karmaşıklığı, aşırı kuralcılık ve katı bürokratik zihniyetten dolayı kamu yönetimi çoğu zaman vatandaşların eleştirilerine maruz kalmaktadır. İdari usulleri düzenleyen bir kanunun olmayışı, yönetimin keyfi uygulamalarda bulunmasına neden olmakla kalmayıp, idare karşısındaki haklarını yeterince bilemeyen vatandaşlar ile yönetim arasında uyumsuzlukların artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, vatandaşların haklarının korunması ve idarenin yapacağı eylem ve işlemlerin belirlenmesini amaçlayan İdari Usul Kanunu Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Kamu yönetimi-vatandaş ilişkilerinde karşılaşılan uyumsuzlukların etkin ve hızlı bir şekilde çözülmesi ve idari yargının görev yükünün azaltılması amacıyla, halkın şikayetleriyle ilgili konularda, yönetimi denetleyen, tarafsız ve bağımsız bir kamu denetçisi (ombudsman) sistemi kurmak amacıyla Türkiye Halk Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Düzenleyici ve denetleyici kurumların etkin bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamak, düzenlemelerdeki dağınıklığı gidererek tekdüzeliği sağlamak, bu kurumların oluşumu, teşkilâtı, yetki ve görevleri, denetlenmeleri ve kurul üyeleri ile çalışanlarının statüsüne ilişkin ortak usul ve esasları belirlemek üzere Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik ve etkinliğin sağlanması, işlevi kalmamış birimlerin kaldırılması ve gereksiz birimlerin oluşturulmaması, devletin teşkilat yapısının küçültülerek fonksiyonel hale getirilmesi, gerekli sayı ve nitelikte personel alımı, kamu görevlilerinin bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında eğitilmesi, yetki devri ve esneklikle beraber hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın geliştirilmesi temel amaçtır.

Personel rejimi konusunda norm kadrolara ve objektif seçme kriterlerine dayalı bir istihdam politikasının izlenmesi, kariyer ve liyakatin esas alınması, mevcut çok sayıda ödeme kalemini içeren karmaşık ücret sisteminden vazgeçilerek, ortak ve eşit işe eşit ücret ilkesine dayalı bir sisteme geçilmesi esas alınacaktır.

5227 sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Devlette Genel Kurumsal Yapının Gözden Geçirilmesi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan verilerden de yararlanarak tüm kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunları gözden geçirilecek ve kurum ve kuruluşlar Kanunda getirilen ilkeler ışığında yeniden yapılandırılacaktır.

Yolsuzlukla mücadele konusunda münferit olaylar ve yasal düzenlemelerle yetinilmeyip, konu sistemli bir şekilde, geniş çaplı ele alınacak; yolsuzlukla mücadelede ilgili tüm tarafların işbirliği sağlanacak, toplumun tüm kesimleri bu konuda bilinçlendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Çalışmaları devam eden İdari Usul Kanunu Tasarısı, Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Hakkında Kanun Tasarısı ve Türkiye Halk Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı tasarıları üzerindeki çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Yargıya ayrılan kamusal kaynakların yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, adil ve hakkaniyete uygun yargılamanın tam olarak yaşama geçirilememesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, iyi yetişmiş insan gücünün yargı hizmetine daha fazla katılmasını ve muhafaza edilmesini sağlayıcı düzenlemelerin yetersiz kalması ve teknik alt yapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili bir şekilde işlemesini büyük ölçüde aksatmaktadır.

Sosyal ve ekonomik yapıdaki hızlı değişim, nüfus artışı gibi nedenler uyumsuzlukların artmasına neden olmakta; yargı sistemindeki eksiklikler ve aksaklıklar nedeniyle davaların zamanında çözüme kavuşturulamaması, yargıda iş yükünün sürekli artmasına yol açmaktadır.

Ceza infaz sorunları büyük boyutlara ulaşmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin sahip olduğu asgari hakların yasa ile düzenlenmemiş olması, ceza yerine geçen diğer infaz yöntemlerinin yokluğu, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin güvenliği alanında yaşanan çift başlılık ve koğuş sistemi sorunlara yol açmakta, ceza infaz sisteminin bütünüyle yeniden ele alınması gereksinimi duyulmaktadır.

Türk hukukunu AB normlarına uyarlamak amacıyla 2004 yılında özellikle yasal temelde köklü önlemler alınmıştır. Ancak adil yargıya ulaşmak, insan haklarına saygıyı tam olarak sağlamak ve hukukun üstünlüğünü yaşama geçirebilmek için atılması gereken ilave adımlar bulunmaktadır.

7 Mayıs 2004 tarih ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla temel hak ve hürriyetlerin evrensel standartlara ulaştırılması ve Kopenhag Kriterlerine uyum sağlanabilmesi için köklü düzenlemelere gidilmiş, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu belirtilmiş, ölüm cezası tümüyle kaldırılmıştır. Yine vatandaşın suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemeyeceği kuralına istisna getirilerek Uluslar Arası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler çerçevesinde vatandaşın yabancı ülkeye suç nedeniyle verilebileceği belirtilmiştir. Bu Kanunla, Anayasanın 90'ıncı maddesine yapılan ilaveyle de uluslar arası antlaşmalar ile yasaların farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslar arası antlaşma hükümlerinin esas alınmasına olanak sağlanmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin madde Anayasadan çıkarılmıştır.

26 Eylül 2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 78 yıldır yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu kaldırılarak, tümüyle yeniden düzenleme yapılmıştır.

26 Eylül 2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunla, adli yargı ilk derece mahkemeleri teşkilatı yeniden düzenlenmiş, ilk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında görev yapmak üzere ikinci derece adli yargı mahkemeleri olarak bölge adliye mahkemelerinin (istinaf mahkemelerinin) kurulması öngörülmüştür.

26 Eylül 2004 tarih ve 5236 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla, kurulması öngörülen bölge adliye mahkemelerinin görev ve yetkileri ile uyumlu olarak hukuk usulünde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

16 Haziran 2004 tarihli ve 5190 sayılı Kanunla, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmış, Devlet Güvenlik Mahkemelerince verilmiş olup da Yargıtay'da bulunan dava dosyaları hakkında yapılacak işlemler hükme bağlanmıştır.

14 Temmuz 2004 tarih ve 5219 sayılı Kanunla mahkemelerde 46 gün olarak uygulanan adli tatil süresi kısaltılarak 36 güne düşürülmüştür.

14 Temmuz 2004 tarih ve 5218 sayılı Kanunla, hukukumuzdan ölüm cezası çıkartılmıştır.

17 Temmuz 2004 tarih ve 5233 sayılı Kanunla, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasının usul ve esasları düzenlenmiştir.

Ayrıca, adalet teşkilatının kurulmasında etkinliği sağlamak ve verimsizliği önleyebilmek için Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, 9 Haziran 2004 tarih ve 278 sayılı Kararıyla 136 ilçede cumhuriyet başsavcılığı ve mahkemelerin kaldırılmasına, adli teşkilatların kapatılmasına ve bu yerlerin yargı alanı itibarıyla uygun yerlere bağlanmasına karar verilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kişilere sağlanan yasal güvenceler zedelenmeden gerçek adalete ulaşmak temel hedefi doğrultusunda, yargının bağımsızlığını güçlendirecek ve adalet sisteminin hızlı işleyişini sağlayacak uygulamaların gerçekleştirilmesi temel amaçtır.

Hukukun üstünlüğü ilkesi bütün kurallarıyla hayata geçirilecektir.

İnfaz hizmetleri alanında çağdaş gelişmeler izlenerek, hükümlünün topluma kazandırılması ve infazın etkinleştirilmesi üzerinde durulacak ve bu amaçla ceza infaz sistemi yeniden düzenlenecektir.

Yargı sisteminin modern araç ve gereçlerle takviyesine devam edilerek adalet hizmetlerinin sunumunda teknolojik ilerlemelerden azami ölçüde yararlanılacaktır.

Adli yardım hizmetleri çağdaş standartlara ulaştırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu gibi temel kanunların yenilenmesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Çekişmesiz yargı işleri için ayrı bir Kanun Tasarısı taslağı hazırlanacaktır.

III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Hukukun üstünlüğünün egemen kılınması ve katılımcı demokratik yaklaşımın toplumun bütün katmanlarına yaygınlaştırılması konularında yapılan çalışmalara ağırlık verilmiş ve bu konularda önemli mesafeler katedilmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki nezarethanelerin AB standartlarına ulaştırılması yönündeki çalışmalara devam edilmiştir.

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu yeniden düzenlenerek, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına olan personel bağımlılığı ortadan kaldırılmış ve Sahil Güvenlik Komutanlığının müstakil bir yapıda yeniden teşkilatlanması sağlanmıştır.

81 ildeki Emniyet Müdürlükleri bünyesinde Çocuk Şube Müdürlükleri kurulmuş ve bu birimlerde, sosyal hizmet uzmanı, pedagoğ ve psikologların istihdamı sağlanmıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün çağdaş ve güvenli hizmet vermelerini sağlamak amacıyla, bilgisayar ve iletişim teknolojileri eksenli sistemler uygulamaya konulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Vatandaşlara adil, dürüst, saydam ve birey eksenli bir hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi, güvenlik hizmetlerinin etkinliğinin ve kalitesinin AB norm ve standartlarına yükseltilmesi ve hizmet sunumunda performansa ve stratejik planlama yaklaşımına dayalı bir ölçme, değerlendirme ve denetim sisteminin oluşturulması temel amaçtır.

Suç ve suçlularla mücadelede suç sebeplerinin analitik olarak tespiti, tedbirlerin bu doğrultuda geliştirilmesi ve suçun daha oluşmadan kaynağında önlenmesini amaçlayan toplum destekli güvenlik hizmeti sunumu ilke olarak benimsenmiştir.

Organize suçlar ve terörle mücadelede, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını gözetilen ve aynı zamanda teröre ve organize suçlara yöneltilmiş insan ve finans kaynaklarını kesmeye yönelik bir mücadele modelinin oluşturulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Güvenlik hizmetlerinin sunumunda AB standartlarına uyumun sağlanması amacıyla, AB Fonlarından hibe olarak finanse edilecek olan; Türk Polisinin Denetime Ağırlığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi, Polis Suç Delillerini Bilimsel Yöntemle Analiz Kapasitesinin Geliştirilmesi, Kara Paranın Aklanmasıyla, Suçun Kaynakları ve Terörizmin Finansmanı İle Mücadelenin Güçlendirilmesi projeleri 2005 yılında başlatılacaktır.

Polis karakollarının, daha etkin ve verimli hale getirilmesi amacıyla polis merkezlerine dönüştürülmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Çocuk Suçlarını Önleme Merkezlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması temin edilecektir.

IV. MAHALLİ İDARELER

a) Mevcut Durum

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik düzenleme çalışmaları kapsamında Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması, İl Özel İdaresi, Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Kanun Tasarıları hazırlanmıştır. Bunlardan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 22 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Diğer tasarılar TBMM gündeminde değildir.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyük şehir belediyeleri en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, son nüfus sayımına göre nüfusu 750 binden fazla olan, fizikî yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri uygun olan il merkezlerinde kurulabilmektedir. İmar düzeni ve temel alt yapı hizmetlerinin zorunlu kıldığı durumlarda büyükşehir belediyesinin sınırları çevresinde ve aynı il sınırları içinde bulunan belediye ve köyler büyükşehir belediye meclisinin kararı ve İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile büyükşehir belediyesi sınırları içine alınabilecektir.

Yeni yasa başta imar, ulaşım ve ruhsat işlemleri olmak üzere büyükşehir belediyesinin her konuda görev, yetki ve sorumluluklarını genişletmiştir. İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görüşlerini alarak stratejik planı hazırlama, uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmayan ilçe ve ilk kademe belediyelerinin uygulama imar planlarını ve parselasyon plânlarını yapma veya yaptıрма yetkileri büyükşehir belediyesine verilmiştir. Ayrıca, kanunlarla büyükşehir belediyesine verilmiş görev ve hizmetlerin gerektirdiği proje, yapım, bakım ve onarım işleriyle ilgili her ölçekteki imar plânlarını, parselasyon plânlarını ve her türlü imar uygulamasını yapmak ve ruhsatlandırmak yetkisi de büyükşehir belediyesine bırakılmıştır.

Kanunla büyükşehir belediye sınırları içinde genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden ayrılan pay yüzde 5 olarak belirlenmiş olup, bu payı iki katına kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Bu payın yüzde 75'i doğrudan verginin toplandığı büyükşehir belediyesine, kalan yüzde 25'i ise bütün büyükşehir belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılmak üzere ayrılmaktadır.

Kanun, mevcut büyükşehirlerin sınırlarını belirli ölçelerde büyütürken İstanbul ve Kocaeli ilinde, il mülki sınırları aynı zamanda büyükşehir belediye sınırları olarak belirlenmiştir.

Kanun, büyükşehir belediyesine kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında sermaye şirketleri kurması yetkisi getirmiştir.

10 Aralık 2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yerel yönetimlerin bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolünü düzenlemektedir.

2004 yılı Ekim ayı itibarıyla belediye sayısı 3.225 olup, belediyelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 85,3'e ulaştığı tahmin edilmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre 16 büyükşehir belediyesinde sınır belirleme çalışmaları devam etmektedir.

İl, ilçe ve belediye kurulmasında optimum büyüklüğü sağlayacak düzenlemelere olan ihtiyaç önemini korumaktadır.

Aynı idari sınırlar içindeki mahalli idare birimleri birbirleriyle bağlantılı çalışmamakta, yerel nitelikli ihtiyaçların giderilmesine ve sorunların çözümüne yönelik hizmet planlanması yeterince yapılamamaktadır.

İl özel idarelerinin idari ve mali etkinliğinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Köylerin bir mahalli idare birimi olarak güçlendirilmesi önemini korumaktadır.

Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevinin artırılması ve yeniden düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Birden çok mahalli idareyi ilgilendiren ve yerinde çözümlenmesi gereken hizmetler için kurulan mahalli idare birlikleri, yapı ve kaynak itibarıyla güçlendirilememiştir. Mahalli idare birliklerine yönelik mevzuat çalışması devam etmektedir.

Mevzuat denetimi olarak adlandırılan tek yönlü ve özden çok biçime ağırlık veren uygulamalar sürdürülmekte olup hizmetlerin yerinde, verimli ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayacak denetim anlayışı henüz yerleştirilememiştir. Belediye birlikleri ile şirketlerinin, başta Sayıştay denetimi olmak üzere denetim kapsamı dışında olması uygulamada önemli sakıncalar doğurmaktadır.

Yerel yönetimlerin imar ve yapı kullanımı konusundaki yetkileri ile merkezi yönetimin standart belirleme, denetleme görev ve sorumluluklarının açık ve uygulanabilir şekilde yeniden düzenlenmesi ve yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilecek nitelikte personel ihtiyacının karşılanması önemini korumaktadır.

Yangından korunma konusunda ülke genelinde esasları belirleyici bir politika ve mevzuat oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Kentsel hizmet talebindeki artışa paralel olarak; yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin, öz gelirlerinin payı artırılmamış ve yeterli kaynak yaratılmamıştır. Kaynak

teminindeki dar boğaz belediyeleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de dış kredi kullanmaya yöneltmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Halkın ortak yerel ihtiyaçlarını karşılayacak kamu hizmetlerinin mahalli idarelerce yürütülmesi sağlanarak bu hizmetlere etkinlik, verimlilik ve hız kazandırılacaktır.

Mahalli idareler; görevleri ile orantılı bir gelir yapısına kavuşturulacak ve gelir kaynaklarının, yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesine ve gerekli mali planlamaya olanak verecek şekilde düzenli ve sürekli olması sağlanacaktır.

Küçük ölçekli ve çok sayıda birimden oluşan mahalli idare sistemi iyileştirilecektir. İl, ilçe ve belediye kurulması için kriterler, yerleşmelerin ekonomik potansiyeli, nüfus yapısı, tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri dikkate alınarak hizmetin götürülmesinde optimum büyüklüğü sağlayacak şekilde belirlenecektir.

Tek tip belediye modeli yerine belde, ilçe, il ve turistik yöre belediyeleri için birbirinden farklı kuruluş, gelir, görev ve çalışma esasları belirlenecektir.

Mahalli idarelerde, insan gücü planlaması çerçevesinde, ihtiyaçlarına uygun nitelikli personel istihdamını temin etmek üzere başlatılan norm kadro çalışmaları tamamlanacaktır.

Mahalli hizmetlerin tarifelenmesinde, maliyetler ile fiyatlar arasında denge kurulacak, insani ihtiyaçlar için zorunlu hizmet miktarı da göz önünde tutularak, hizmetlerden yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır.

Yerel hizmetlere ait projelerde uygun teknoloji seçimi sağlanacaktır.

Yerel yönetimlerde halkın sürekli olarak bilgilendirilmesi sağlanacak, kamu belgeleri rahatlıkla ulaşılabilir hale getirilerek, önemli yerel projelerde halkın görüşlerine başvurulacaktır.

Yerel yönetimlerde birlikleri ve şirketleri de kapsayacak şekilde, hizmetlerin yerinde, verimli ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayan denetim anlayışı yerleştirilecektir.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün jeotermal ısıtma sistemi projelerine olan desteği artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Üniter yapı ve idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile ilgili hukuki ve kurumsal düzenlemeler tamamlanacaktır.

İller Bankası Genel Müdürlüğü gerçek bir yerel yönetim bankası olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Mahalli idarelerin imar ve yapı kullanımı yetkileri ile merkezi yönetimin standart belirleme ve denetleme görev ve sorumluluklarının açık ve uygulanabilir şekilde belirlenmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Mahalli idare meclislerinin, geniş temsilin sağlandığı nitelikli, işlevsel ve aktif bir yapıya kavuşturulması yönünde mevzuat düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevi artırılacak, dönüşümlü olarak yerel yönetim meclislerine üye olmaları ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Yerel yönetim birlikleri ve şirketlerine yönelik yasal çerçeve yeniden belirlenecektir.

Ulusal düzeyde yangından korunma yönetmeliği hazırlanacaktır.

V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Kamu yatırım programının sınırlı kamu kaynaklarına göre çok sayıda ve öncelikleri iyi belirlenmemiş veya zaman içinde önceliğini ve yapılabiliğini kaybetmiş projelerden oluşması, öncelikli projelere dahi zamanında yeterli kaynak tahsis edilememesine, yapım sürelerinin uzamasına, maliyetlerin artmasına ve elde edilecek faydaların gecikmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, yeterince etüt edilmeden hazırlanan ve uygulamaya konulan bazı projeler zamanında tamamlansa dahi öngörülen faydaları sağlayamamaktadır.

Kamu kuruluşlarının proje geliştirme, hazırlama ve etkin bir şekilde uygulama kapasitelerinin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Uygulamanın yeterince izlenip değerlendirilememesi, proje aksaklıklarının zamanında ve etkin bir şekilde tespit edilip giderilmesini ve projeler arası eş güdümü engellemektedir.

Kamu yatırım uygulamasında etkinliğin sağlanması ve kaynakların daha rasyonel kullanımı için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla yönelik olarak yapılan çalışmalar kapsamında, yatırım programında 1998 yılında 5.556'ya kadar ulaşan ve 2002 yılında 4.414 olan proje sayısı 2003 yılında 3.851'e ve 2004 yılında 3.555'e düşürülmüştür.

2003 Yılı Yatırım Programının daha rasyonel bir yapıya kavuşturulmasını teminen, 2002 Yılı Yatırım Programında yer alan ve 2002 yılı fiyatlarıyla proje tutarları toplamı 4 katrilyon 894 trilyon TL olan 230'u ana proje ve 370'i alt proje olmak üzere toplam 600 proje yatırım programından çıkartılmıştır.

2004 Yılı Yatırım Programında 18,7 katrilyon TL tutarındaki 241 adet proje iz ödenek tahsis edilmek suretiyle durdurulmuş, böylece yatırımlara ayrılabilen kısıtlı kaynaklar öncelikli projelere tahsis edilmeye çalışılmıştır.

2005 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi hazırlıkları ile ilgili olarak YPK tarafından alınan 19 Temmuz 2004 tarih ve 2004/37 sayılı Makro Çerçeve Kararında kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi ile ilgili hususlar ayrıntılı olarak yer almıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Temel amaç, kamu yatırımlarının planlanması ve uygulamasında etkinlik sağlamak suretiyle, projelerin ekonomik büyümeye ve buna bağlı olarak sosyal refaha sağlayacağı katkının en yüksek düzeye çıkarılmasıdır.

Bu amaca yönelik olarak büyük ölçekli kamu yatırım projeleriyle ilgili karar alma sürecinde, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedef ve stratejileri çerçevesinde, genel olarak fayda-maliyet analizi yaklaşımı esas alınacaktır.

Rasyonelleştirme çalışmalarının 2005 yılında ve sonrasında da yürütülmesi önem arz etmektedir.

Yatırım projeleri ile ilgili olarak, proje fikirlerinin geliştirilmesi, yapılabirlik etütlerinin uluslar arası standartlara uygun ve ÇED olumluluk belgesi de dahil olmak üzere karar almada gerekli bilgileri içerecek şekilde hazırlanması, projelerin analizi, seçimi ve finansman teminiyle uygulama ve tamamlanma sonrası izleme-değerlendirme aşamalarını kapsayan kurumsallaşmış etkin bir proje yönetiminin oluşturulmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Kamu proje stokunun daha rasyonel ve yürütülebilir bir hale getirilmesi amacı doğrultusunda, projelerin sektörel ve bölgesel öncelikler ile yapılabirlikleri açısından gözden geçirilerek uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş ve kısa sürede bitirilebilecek olan yatırımlara öncelik verilmesi sağlanarak yatırımların hızlandırılması temin edilecektir.

Proje bazında ek ödenek kullanımına başvurulması sınırlı tutulacak, kuruluşlar başlangıç ödenekleri çerçevesinde yıllık iş programlarını hazırlayacaklardır.

Proje planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme sürecini yönlendirme amacıyla başlatılan çalışmalar hızlandırılacaktır.

VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI**a) Mevcut Durum**

Demokrasinin yayılıp kökleşmesinde, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli katkılar sağlayan sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri artmaktadır.

2004 yılında STK mevzuatının AB mevzuatına uyumlaştırılmasıyla ilgili çalışmalar devam etmiştir.

Ülkemizde en yaygın olan sivil toplum kuruluşları olan dernek sayısı 80.757'dir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sivil toplum kuruluşlarının ülke kalkınmasına katkılarının artırılması temel amaçtır.

Sivil toplum kuruluşları ve kamu kesimi arasında işbirliği geliştirilecektir.

VII. DOĞAL AFETLER

a) Mevcut Durum

Afetlerden sonra ortaya çıkan zararı en aza indirmek üzere öncelikle planlama, uygulama, denetim ve organizasyon boyutlarını içeren sistem sorunlarının çözülmesi, bu süreçlerin her birinde ölçüt geliştirilmesi, bunların uygulanmasını sağlayacak yönetim ve mevzuat yapısının oluşturulması, imar düzeninin geliştirilmesi ve tesisi önemini korumaktadır.

Afet yönetimi konusunda görevli kurumların görev ve yetkilerinin açıklığa kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Afet konusunun bütün faaliyet alanlarında dikkate alınması ihtiyacı devam etmektedir.

Afet sonrası rehabilitasyon uygulamalarında kamu sorumluluğunu sadece bozulan sosyal ve teknik alt yapı olarak tanımlayacak düzenlemelere, konut ve iş yerleri zararlarının karşılanmasını sigorta sistemi içinde ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Doğal Afet Sigortaları Kurumu kurulmuş olmakla birlikte, sigorta sadece depremle sınırlı kalmıştır. Bunun bütün afet türleri ve bütün ülke ve yapılar kapsanacak şekilde geliştirilmesi gereği bulunmaktadır.

Mevcut yapı stokunun iyileştirilmesine yönelik çalışmalar önemini korumaktadır. Bu konunun finansman açısından mülk sahiplerinin sorumluluğunda olması, mahalli idarelerin teknik yardım ve yönlendirme konusunda destek sağlamasını gerekli kılmaktadır.

29 Eylül – 1 Ekim 2004 tarihleri arasında İstanbul'da Birinci Deprem Şurası yapılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Afet öncesi, afet anı ve afet sonrası yapılması gerekenlere ilişkin planlama, uygulama, denetim ve yaptırım bütünlüğünü sağlayacak yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Afet sonrası rehabilitasyon uygulamalarında, kamu sorumluluğunu sadece bozulan sosyal ve teknik alt yapı olarak tanımlayacak düzenlemeler başlatılacak, konut ve iş yerleri zararlarının karşılanması sigorta sistemi içinde ele alınacaktır. Zorunlu Deprem Sigortası tüm afetleri ve yapı stokunu kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Çeşitli kurumların afetlerle ilgili görev ve yetki çatışmalarının giderilmesi için gerekli hukuki ve idari düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Afet önleyici tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulama denetiminde etkinliğin sağlanması amacıyla imar ve afet mevzuatlarında gerekli düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Her kademedeki örgün eğitim kurumlarının müfredatlarında, afet zararlarının azaltılmasına yönelik hususlara yer verilecektir.

VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ

a) Mevcut Durum

2003 yılında, karayollarında meydana gelen 455.667 trafik kazasında 3.966 kişi hayatını kaybetmiş, 117.268 kişi yaralanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğünde kayıtlı motorlu araç sayısı, yeniden yapılan değerlendirmelere göre, 9,6 milyon araç olarak belirlenirken, toplam kaza ve yaralı sayısının 2002 yılına göre artış gösterdiği, ölü sayısında ise yüzde 4,9 oranında bir azalma sağlandığı gözlenmektedir. Ancak, ülkemizde trafik kazaları sonucunda ortaya çıkan can kayıplarının yanı sıra ekonomik kayıplar önemini korumaktadır.

AB Mali Destek Programı kapsamında ele alınan ve karayolu sektöründe AB'ye uyum sürecinde yapılması gereken düzenlemeleri, personel eğitimini ve trafik denetimlerinin güçlendirilmesini içeren Karayolu Sektörüne Destek Projesi 2004 yılı programına alınmıştır.

Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınarak, mali ve hukuki açıdan hazırlık işlemine tabi tutulmaları konusundaki kararı gereğince başlatılan ihale sürecinin yıl sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

Ülke genelinde bütün illerde acil yardım ve kurtarma merkezi kurulmuştur. Ancak, bu hizmetlerin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, halkın bu konuda bilinçlendirilmesi ve diğer sorumlu hizmet kuruluşları ile koordinasyon sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

2004 yılının Trafik Yılı ilan edilmesi nedeniyle, bütün resmi ve özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin katılımı ile trafik bilincinin oluşturulması faaliyetleri başlatılmış, toplantı ve konferanslar düzenlenmiştir. İllerde, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve engelli öğrencilerin katıldığı Çocuk ve Genç Gözüyle Trafik konulu panel ve sempozyumlar hazırlanmıştır.

Ayrıca, illerde bulunması gereken çocuk trafik eğitim parklarının artırılması amacıyla, ilgili Yönetmelikte yer alan 4.000 m² lik alan zorunluluğu, Yönetmelik değişikliği yapıncaya kadar Bakan onayı ile kaldırılmış, trafik eğitim parklarının valiliklerin uygun göreceği alanlara yapılması sağlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ulaştırma alt sektörleri arasında, ülke gereksinimlerine uygun dengeler kurularak, taşımaların her türünde öncelikle can ve mal güvenliğinin gözetilmesi ve buna yönelik yasal ve kurumsal alt yapının oluşturulması, kamuoyunun trafik konusunda bilinçlenmesinin ve katılımının sağlanması temel amaçtır.

Karayolu ile yolcu ve yük taşımacılığın esaslarının belirlenmesi amacıyla hazırlanarak 2003 yılında yürürlüğe giren Karayolu Taşıma Kanununa işlerlik kazandıracak AB ulaştırma politikaları ve mevzuatı ile uyumlu ikincil mevzuatın tamamlanması beklenmektedir.

Karayollarında trafik güvenliği konusunda hazırlanacak kampanyalar ve hedef programlara kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin artırılması, özel kesimin trafik güvenliği ile ilgili projelere katılımının özendirilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Trafik suçlarına verilen cezaların uygulanabilir ve caydırıcı olması, denetim hizmetlerinin teknik donanımlı araçlarla seyir halindeki trafik üzerinde etkin olarak yapılması ve belirlenecek hedef programlar çerçevesinde denetimin yoğunlaştırılması sağlanacaktır.

Ehliyet sisteminin AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi çalışmaları yıl içinde tamamlanacak, trafik bilgi sistemi ile ilgili veri tabanının uyumlandırılması için gerekli altyapı geliştirilecektir.

Trafik kazalarına bağlı ölüm, yaralanma ve özürnlük durumlarının önlenmesi ve azaltılması için etkili tedbirler alınacak, acil sağlık ve kurtarma hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

Trafik hizmetleri ile ilgili mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlaştırılması konusundaki çalışmalar hızlandırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Trafik kazalarında acil müdahale ve kurtarma hizmetlerinin çağdaş yöntemlerle ve etkin bir şekilde yapılabilmesi için, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları ve yerel yönetimlerin de katılabileceği uygun bir kurumsal yapının oluşturulması konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda 1 Ağustos 2003 tarih ve 4971 sayılı Kanunla değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle, yerinde inceleme sırasında kullanılacak yetkiler açıklığa kavuşturulmuş, mahkeme kararı ile yerinde inceleme yapılabilme imkanı getirilmiş, Kurum tarafından verilen para cezalarının yüzde 25'inin Kuruma gelir kaydedilmesi uygulaması yürürlükten kaldırılmış, para cezalarının Kurul kararlarının yargısal olarak kesinleşmesinden önce tahsil edilebilmesi imkanı getirilmiştir.

2 Haziran 2004 tarih ve 5183 sayılı Danıştay Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, Danıştay'da, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve diğer bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumların kanunlarından doğan uyuşmazlıklardan Danıştay'ın diğer dava dairelerinin görevleri dışında kalan davaları çözümlenmekle görevli 13'üncü daire kurulmuştur.

1998/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin AB'nin 1400/2002 sayılı Motorlu Araç Sektöründeki Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylem Kategorilerine uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunun etkin uygulanmasını engelleyen, özel ve inhisari haklara ilişkin mevzuatın belirlenmesi amacıyla bir çalışma komitesi kurulmuştur.

b) Amaçlar, ilkeler ve Politikalar

1998/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin AB'nin 1400/2002 sayılı Motorlu Araç Sektöründeki Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylem Kategorilerine uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar 2005 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.

Sektörel düzenleyici kurumlar ile Rekabet Kurumu arasında yetki çatışmasına neden olunmaması amacıyla sektörel bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile Rekabet Kurumu arasındaki görev, yetki ve sorumluluklar açık bir şekilde belirlenecek ve işbirliği imkanları araştırılacaktır.

Kendilerine kanunla özel veya inhisari haklar verilen kamu kurumlarının faaliyetlerinin rekabet kuralları ile denetlenmesi ve bu alanlarda daha fazla serbestleşmeye gidilmesi için gereken hazırlıklar yapılacaktır.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanunla çelişen diğer mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla, yürürlükteki mevzuatta mal ve hizmet piyasalarında rekabet kurallarının işleyişine engel olan hükümler Rekabet Kurumu tarafından tespit edilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabet koşullarını etkileyebilecek hükümler içeren kanun, tüzük, yönetmelik, tebliğ gibi mevzuat çalışmaları ile ilgili olarak Rekabet Kurumunun görüşü alınacaktır.

Kamu ihalelerinde, isteklilerin ihalelerde rekabet ortamını bozmaya yönelik davranış ve anlaşmaları Rekabet Kurumunca etkin bir biçimde izlenecek ve soruşturulacaktır.

Rekabet Kurumu, monopolistik ve oligopolistik sektörlerdeki fiyat hareketlerini izleyerek, bu piyasalardaki rekabeti bozan fiyat ayarlaması ve pazar paylaşımı gibi anlaşmaları etkili bir biçimde soruşturup, bu sektörlerdeki fiyat hareketlerinin rekabetçi bir seviyede oluşumunu sağlayacak çalışmalara önem verecektir.

Piyasalardaki rekabet yapısını güçlendirmek için rekabet mevzuatının uygulanmasının yanı sıra, rekabet savunuculuğu bağlamında rekabet kültürünün toplumun değişik katmanlarına yayılması amacıyla, çeşitli sempozyumlar, konferanslar düzenlenmesine ve yayım faaliyetlerinde bulunulmasına devam edilecektir.

Rekabete açılmayan doğal tekel niteliğindeki sektörlerde özelleştirme yapılmadan önce bu sektörleri düzenleyen kural ve kurumlar oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

AB Rekabet Hukuku alanında meydana gelen değişiklikler ve bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlara yönelik olarak çıkarılması düşünülen çerçeve kanun gözönüne alınarak, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda değişiklikler yapılacaktır.

Sektörel düzenlemelerden sorumlu bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumların kendi aralarında ve Rekabet Kurumuyla olan ilişkileri konusundaki görev, yetki ve sorumluluk paylaşımının sınır ve koşullarını belirleyecek iki ve çok taraflı protokoller hazırlanacaktır.

II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

Fikri haklara ilişkin yasal, idari ve teknik altyapı ile ilgili olarak ülkemizde yakın dönemde oluşturulmuş olan sistem, dünyadaki gelişmeler ve ilerlemeler gözönüne alınarak ülkemiz ihtiyaçlarına uyumlu olacak şekilde ve dinamik bir yaklaşımla değerlendirilip yenilenmekte ve geliştirilmektedir.

Sistemin idari altyapısının iyileştirilmesine yönelik girişimlerden biri olan eser ve bağlantılı haklar alanındaki mevcut kurumsal yapının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu alanda diğer bir girişim olan sınai haklar idari altyapısının güncelleştirilmesi çalışması ise, Türk Patent Enstitüsü'nün (TPE) Kuruluş ve Görevleri Hakkında 544 sayılı KHK'da değişiklik yapan Kanunun 2003 yılı sonunda yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca, Entegre Devre Topografyalarının Korunmasına İlişkin Kanun 30 Nisan 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Diğer taraftan, sınai haklara ilişkin mevzuatta cezai hükümlerin uyumlaştırılması ve uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi amacıyla yeni bir düzenleme yapılmış ve 26 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun 15 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunda bahsi geçen yönetmeliklerin hazırlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda, Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelik ve Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği 12 Ağustos 2004 tarihinde yayımlanmıştır.

Fikri haklar sisteminin iyileştirilmesi amacıyla özellikle korsanlık ve sahtecilikle mücadele çerçevesinde önemli girişimlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda; 12 Mart 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5101 sayılı Kanunla, fikir ve sanat eserlerinin sokaklarda satışının engellenmesi sağlanmış, fikir ve sanat eserlerinin kaydedilmesi ve çoğaltılmasına ilişkin materyalleri üreten, çoğaltan ve satan kurumların sertifikalandırılmasına ilişkin hükümler getirilmiş, meslek birliklerinin yükümlülükleri ve tarife esasları ile denetim usulleri yeniden belirlenmiş, yargının takdir yetkisini genişletici biçimde cezai hükümler tekrar düzenlenmiş, veri tabanlarının korunmasına ilişkin özel bir düzenleme yapılmıştır.

5101 sayılı Kanuna ait ikincil mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak Eser, İcra, Yapım ve Yayınların Kullanılması ve/veya İletilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 8 Haziran 2004 tarihinde yayımlanmıştır.

Diğer taraftan 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu, 21 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle, 5846 sayılı Kanunun uygulanmasında ortaya çıkan karışıklıklar giderilmiş ve görsel-işitsel sektörün geliştirilmesine yönelik birtakım düzenlemeler getirilmiştir.

Korsanlık ve sahtecilikle mücadelede önemli bir diğer unsur olan sınır önlemlerine ilişkin olarak gümrüklerde 2002 yılından itibaren başlatılan uygulamayla tüm gümrük idarelerinde bir örneklik sağlanmış, bu alanda gümrük muayene memurlarının eğitimi

amacıyla seminerler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, uygulamada görülen aksaklıkların giderilmesini teminen 4458 sayılı Gümrük Kanununun ilgili hükümlerinde değişiklik yapılmak üzere bir Kanun Tasarısı hazırlanmış ve TBMM'ye gönderilmiştir. Tasarıyla, fikri hakların korunmasına ilişkin sınır önlemleri konusunda 1383/2003 sayılı AB Konsey Tüzüğüne uyum amaçlanmaktadır.

Fikri haklar sisteminin temel unsurları arasında yer alan hak izleme kuruluşlarının daha işlevsel bir yapıya kavuşturulması amacıyla başlatılan girişimler devam etmektedir. Bu kapsamda, 5101 sayılı Kanunla eser haklarına ilişkin meslek birliklerinin idari ve mali yükümlülükleri ve denetim mekanizmalarına ilişkin olarak bazı düzenlemeler getirilmiştir. Diğer taraftan, sınai haklar alanında patent ve marka vekilleri birliğinin kurulmasına yönelik Türkiye Patent ve Marka Vekilleri Birliği Kanunu tasarısı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Fikri haklar sisteminin bir diğer ana unsuru olan ve mevzuatta yer alan ihtisas mahkemeleri kurulmuş; İstanbul'da 5, Ankara'da 2 ve İzmir'de 1 adet olmak üzere faaliyete geçmiştir.

Patent başvurularının çevrim içi kabulü, tekniğin bilinen durumuna ilişkin araştırma raporlarının ve patentlenebilirlik kriterlerine ilişkin inceleme raporlarının Türk Patent Enstitüsü bünyesinde düzenlenmesi, uluslararası kurumlarla elektronik veri tabanı değişimi sistemlerinin kurulması ile ilgili altyapı çalışmaları sürdürülmektedir.

Dünya Bankası destekli II. Teknoloji Geliştirme Projesi sonuçlanma aşamasına gelmiştir. Ayrıca, AB tarafından ülkemize sağlanan katılım öncesi mali yardım kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yürüteceği ve fikri haklar sisteminde etkinliği amaçlayan bir proje hazırlanmış ve çalışmaları başlamıştır.

AB kaynaklarından finanse edilen ve Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen Fikri-Sınai Hakların Etkin Uygulanması Projesi sonuçlanma aşamasındadır. Bu proje kapsamında, Ankara Üniversitesi Fikri ve Sınai Haklar Araştırma ve Uygulama Merkezi (FİSAUM) bünyesinde bir ihtisas kütüphanesi kurulmuş, ihtisas mahkemeleri oluşturulmuş, kütüphane, mahkemeler, gümrük idareleri ve TPE arasında bir bilgi ağı oluşturulması sağlanmıştır.

WIPO Eser Hakları ve WIPO İcralar ve Fonogramlar Antlaşmalarına katılım çalışmaları sürdürülmektedir. UPOV Sözleşmesine üyelik başvurusu yapılmıştır. Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşması ve Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin Lahey Anlaşmasına katılım ile ilgili kanunlar 14 Nisan 2004 tarihli, ilgili kararlar 23 Eylül 2004 tarihli Resmi Gazetelerde yayımlanmış olup 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

TABLO: VIII. 1 -Türkiye’de Sınai Haklar ile İlgili Başvurular

(Adet)

	2000	2001	2002	2003	2004*
Marka	28 627	28 177	35 685	37 919	30 522
- Yerli	20 945	19 054	25 509	29 476	24 650
- Yabancı	7 682	9 123	10 176	8 443	5 872
Patent	3 444	3 219	1 879	1 162	1 499
- Yerli	266	299	297	465	444
- Yabancı	3 178	2 920	1 582	697	1 055
Tasarım	2 552	2 852	3 947	4 284	3 477
- Yerli	2 294	2 560	3 671	4 030	3 137
- Yabancı	258	292	276	254	340
Coğrafi İşaretler	10	25	27	27	8
- Yerli	10	25	27	27	8
- Yabancı	--	--	--	--	--
Faydalı Model	460	640	927	1 212	1 086
- Yerli	444	624	913	1 196	1 073
- Yabancı	16	16	14	16	13
İlaç Patenti	739	793	320	80	54
- Yerli	14	5	6	14	4
- Yabancı	725	788	314	66	50

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü

(*) Eylül sonu

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülke koşullarını ve ihtiyaçlarını gözeten, uluslar arası standartlarla uyumlu fikri haklar sisteminin bütün kurum ve kurallarıyla oluşturulması ve sürdürülmesi kapsamında; Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgili birimi yeniden yapılandırılacak, TPE'nin teknik ve insan kaynakları alt yapısı güçlendirilecek, vekillik müessesesi kurumsallaştırılacak ve bu alandaki uluslar arası anlaşmalara katılım çalışmaları sürdürülecektir.

Fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin etkin bir eşgüdüm içerisinde çalışmaları sağlanacaktır.

Fikri haklar ile ilgili temel kavramların benimsetilmesi, yerleştirilmesi, hak ihlalleri hakkında toplumun bilinçlendirilmesi, bu alanda kaydedilen gelişmelerin ve uygulamaların aktarılması amacıyla; toplumun ilgili kesimlerine yönelik tanıtım, yayın ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine devam edilecek, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik görsel ağırlıklı programlar düzenlenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Eser ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

WIPO Eser Hakları ve WIPO İrcalar ve Fonogramlar Antlaşmaları ile UPOV Sözleşmesine katılım çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

III. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROLÜ**a) Mevcut Durum**

Ulusal düzeyde verimliliğin artırılması ve kalitenin geliştirilmesi için kamu kesimi ve özel kesim ile sivil toplum örgütlerinin katılımı suretiyle eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılmasını, her türlü mal ve hizmet üretiminde faaliyetlerin programlanmasını ve eş güdümünü esas alan Toplam Kalite Yönetimi uygulamaları önem arz etmektedir.

Özellikle KOBİ'lerin katılımını sağlayarak Toplam Kalite Yönetiminin yaygınlaştırılmasını hedefleyen Ulusal Kalite Hareketi çerçevesinde, Türkiye Kalite

Derneği (KALDER) ile Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfının (TTGV) işbirliği ile çalışmalar yürütülmektedir.

KALDER tarafından 24-25 Kasım 2004 tarihinde onüçüncüsü düzenlenecek Kalite Kongresinde Geleceği Şekillendirmek ana teması ele alınacaktır. Bu kapsamda ayrıca 9'uncu Kalite ve Yönetim Sistemleri Fuarı düzenlenecektir.

Ülkemizde kalite alt yapısının iyileştirilmesi için kalite güvencesi sistem belgelendirmesinin yaygınlaştırılması, verilen belgelerin uluslar arası tanınırlığının sağlanması ve izlenebilir ölçü sistemine dayalı kalibrasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılması çabaları sürdürülmektedir.

Kamu kuruluşları bünyesinde bulunan bütün laboratuvarlar hakkında güncel bilgiler ihtiva eden envanter bilgisayar ortamında oluşturulmuştur.

Avrupa Komisyonunca finanse edilen "Türkiye'de Kalite Altyapısının Desteklenmesi" projesi kapsamında teknik yardım alınması için anlaşma yapılmıştır.

2004 yılında akreditasyon denetimlerinde görevlendirilecek 19 uzman eğitilerek denetçi envanterine dahil edilmiştir.

Türk Akreditasyon Kurumu tarafından 2004 yılı Ekim ayı itibarıyla sekiz sistem belgelendirme kuruluşu, bir personel belgelendirme kuruluşu, bir ürün belgelendirme kuruluşu, on kalibrasyon laboratuvarı, dokuz muayene kuruluşu ve on altı deney laboratuvarı olmak üzere toplam 45 kuruluş akredite edilmiştir.

Akreditasyon hizmetlerinin benimsetilmesi için seminer, kurs ve eğitim çalışmaları yapılmış ve bunun sonucunda 2004 yılı içinde 26 kuruluş akredite edilmiştir.

Standardizasyon, ölçme, kalite, akreditasyon, test ve belgelendirme konularındaki mevzuatın, AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesinde esas alınacak olan Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun yasalaşmış ve ilgili 4 adet yönetmelik yayımlanmış, ürünlerin piyasa gözetimi sırasında alınan önlemlere ilişkin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki bildirimle dair olan yönetmelik ise hazırlanmış ancak henüz yayımlanmamıştır.

2004 yılında Avrupa Akreditasyon Birliği ile karşılıklı tanınma anlaşması yapmak için gerekli süreci başlatmak için başvuru hazırlıkları tamamlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ulusal düzeyde verimliliğin artırılması ve kalitenin geliştirilmesi çalışmalarına ve toplam kalite yönetimi uygulamalarına hız verilecektir.

Verimlilikle ilgili hizmetler KOBİ'lere ve kalkınmada öncelikli yörelere öncelik verecek bir biçimde yürütülecektir.

İşletmelere bilgi teknolojileri ve teknoloji transferiyle ilgili danışmanlık hizmetlerinin sunulmasına önem verilecektir.

İmalat sanayiinde uluslar arası verimlilik karşılaştırmalarının yapılması, sermaye ve iş gücü verimliliğinin ölçülmesi, rekabette öncü sektörlerin tespit edilmesi ve çeşitli sektörlerde kalite alt yapısının belirlenmesi gibi konularda yoğunlaşan araştırmalara devam edilecektir.

Akreditasyon faaliyetleri ile ilgili olarak 2005 yılında akreditasyon denetimlerinde görevlendirilecek uzman eğitimi sürdürülecek olup envanterdeki denetçi sayısının 50'ye ulaştırılması hedeflenmektedir.

Akreditasyon hizmetlerinin benimsetilmesi için seminer, kurs ve eğitim çalışmalarına devam edilecek olup bunun sonucunda akredite edilmiş kuruluş sayısının 100'e çıkarılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca, akreditasyon hizmetinin Avrupa Birliği ile karşılıklı tanınmasına esas teşkil edecek denetim alınacaktır.